

H. V. 40

Ph

o

g33

Ph.

0

DE
ANIMI
TRANQUILLITATE
DIALOGUS.

FLORENTIO VOLUSENO, *Auctore.*

EDINBURGI:
Apud HAMILTON, BALFOUR, et NEILL.
MDCCLI.

D. H.

A. N. I. M. I.

TRANSQUILLITY

DIALOGUE

Prose and Verse

EDWARD

AND HIS FRIENDS

1844

GENEROSISSIMO DOMINO
ROBERTO CARO
Comiti de Ancram :

CAROLO Magnae Britanniae, Franciae, et
Hiberniae Regi, ex intimis a
Secretiore Cubiculo.

Quantum debeat *Voluseno*, non modo parens *Scotia* talium ingeniorum ferax, sed et quotquot usquam terrarum sunt gentes, idoneus profecto testis, amplumque monumentum extat vel hoc unum opusculum; sive scribendi argumentum spectes, sive artificium tractandi. Cum enim plerique hodie scriptores, in re leviuscula leviolem gloriolae auram captantes, nihil aliud, quam et suam, et legentis operam ludant, cum jactura bonarum horarum; noster hic materiam selegit, cum tanto philosopho dignam, tum lectori in primis perutilem, imo necessariam. Quid enim, quaeso, in universa hac rerum universitate, post mentes illas aethereas, excellentius aut sublimius? Quid divinius, quam Anima humana, ipsius Divinitatis expressa imago? Quid autem felicius, quid beatius, quam ejusdem in mediis hujusce peregrinationis fluctibus serenitas, et tranquillitas? Jam hoc argumentum eo versavit agitavitque ingenii acumine; instruxit, et locupletavit doctrinae supellectile; interflexit,

interflexit, imo referfit, sententiarum gemmis; ornāvit, et expolivit orationis cultu; denique, quod caput est, Christianae pietatis indiciis, veluti vivo charactere ita insignivit, ac prope dicam animavit; ut mehercle, omne ferens punctum, scrinia Socratica Tullianis coloribus pinxisse videatur. Quo magis deplorandum, tot tantosque in campo gravissimo exantlatos labores jam procul dubio perituros fuisse, nisi Deus humani generis misertus impendenti cladi communi coelitus providisset. Quid igitur mereatur ille, qui *Volusentum* e faucibus Orci eripuit? Nempe tu is es, mi, multorumque me meliorum Maecenas, undequaue vere *Nobilis Ancramie*; qui dialogum hunc, cum vix unum aut alterum blattis exesum superesset exemplum, denovo reviviscere facis. Nec quicquam hic sine numine Divino. Nam *Volusenus* statim in principio operis, conjectura optimae rationi consentanea auguratur, bella hujus Insulae intestina, non prius finem habitura, quam e duobus regnis unum conflatur. Tum tu apud *Carolum* primum, post *Jacobum Pacificum*, utriusque regni Regem, tranquilli animi exemplar sine exemplo, locum tenes non mediocrem, utpote ex intimis ipsi, et melioris ordinis Cubicularius. Quippe ut Monarchia Britannica alter terrarum orbis, sua Amphitrite circumscripta, suos limites transgredi dedignatur; ita magnanimus *Carolus*, suis ditio-nibus, satis alioquin amplis, abunde contentus, trans-Britannica ut se minora contemnit; tantamque, ad omnes omnium affectuum insultus, animi tranquillitatem prae se fert, ut rupe firmior nulla inde tempestate dimoveri queat. Sic *Plato* Respublicas tum demum beatas fore praedixit, quum Reges saperent, aut sapientes regnarent. Ac *Volusenus* quidem, si in haec tempora incidisset, de regnorum unione, quod tam fausto praenunciaverat augurio, Regi procul dubio gratulatus fuisset, ipsique lucubrationes suas inscripisset. Tu auctoris institutum, mentemque supple: ipsumque ab Inferis tuo Marte, id est, (rumpatur quisquis rumpitur

rumpitur invidia) heroice revocatum, super *Animi Tran-*
quillitate quam diserte dilucideque differentem, Regi *Carolo*
 tranquilli animi prototypo *Da, Dica, Dedita* : omnique
 adeo posteritati per se satis commendatum, quantum po-
 tes, potes autem multum, commenda. Nihil, mihi crede
 praestare queas, aut *Majestati regiae* gratius, aut manibus
 defuncti optatius, aut doctis omnibus bonisque desiderabi-
 lius, aut *Scotiae* nostrae plausibilis, aut genii tui magni-
 tudine dignius. Caeterum, cum ab omnibus ubicunque
 gentium non possit non praedicari praeclarum hoc civica
 corona donandum facinus, tum mihi praesertim in singu-
 larem et sempiternum necesse est cedat honorem; quem
 propinquitas sanguinis, mutua animorum benevolentia
 propinquior, cum tam splendido atque illustri civis tam e-
 gregii et eximii restauratore arctissime colligavit. Me ita-
 que *Voluseni* vere tui tecum vere amantem, ut haecenus,
 praeter unam generis, et, quae mea gloria, avorum com-
 munionem, nullo meo merito semper solitus es, usque ad
 extremum semper ama.

Patrocinio tuo plus quam pluri-

mum Devinctus ac Devotus.

DAVID ECHLINUS,

MARIAE, Mag. Britanniae, Fran. et
Hiber. Reginae Medicus.

REVE-

REVERENDO ADMODUM
ET DOCTISSIMO VIRO
GULIELMO WISHART, SS. T. P.

Academiae EDINENSIS Praefecto,

JOANNES WARDUS S. P. D.

ANNI bene multi jam elapsi sunt, Vir amicissime, cum FLORENTII VOLUSENI *De animi tranquillitate* dialogum, tua commendatione in manus adsumptum, haud minori voluptate quam fructu perlegi. Etenim siue argumenti commoda et utilitatem, siue locutionis nitorem et elegantiam consideremus; id hic scriptor in se habet, quo lectores suos facile ad se allicere, mentesque detinere valeat. Quis enim adeo rerum humanarum imperitus est, ut in tot tantisque molestiis et perturbationibus, quibus vita nostra undique est exposita, sedato et tranquillo animo frui ante omnia non exoptet? Qui rationem igitur hanc magnam felicitatem comparandi ostendere, viamque ad eam munire, in se recipiat, humano generi optime consulere

consulere merito censeretur debet. In re autem hac tractanda viam sane rectissimam instituisse videtur VOLUSENUS. Primum enim, omnium fere, tam apud Graecos quam Romanos, qui cum laude in eodem argumento ante ipsum versati sunt, scriniis philosophorum excussis; quidquid ad propositum suum facere existimabat, summo studio ac diligentia collegit. Deinde vero, cum nulla eorum dogmata et instituta ad finem istum consequendum sufficere probaverit; ad sacras nos literas mittit, unde solummodo certe et indubie comparari posse, non docte minus quam pie demonstrat. Dicendi genus lene, aequabile, et argumenti sui naturae maxime accommodatum, secutus est. In verbis enim propriis purus est et elegans, in translatis venustus et concinnus, in conjunctis denique planus ac perspicuus. Voces tamen aliquot rariores ab eo usurpatae nonnunquam occurrunt. Id autem studiosae juventutis gratia praecipue factum existimare licet; quo nimirum mentes eorum acuere, attentionem conciliare, et ampliorem Romani sermonis copiam iis suppeditare posset.

Sin autem formam operis et constructionem reputamus, longior forsan videatur disceptatio, quam ut uni continenti sermoni commode satis conveniat. Per totum enim diem continuatur; nec ulla tamen, vel ad animum, vel ad corpus reficiendum, discessionis alicubi mentio facta est. At enim Cicero, in hoc scribendi

beñdi genere artifex peritissimus, longiores suos dialogos, aut in plures dies, aut in diversas saltem ejusdem diei partes, separat plerumque et disjungit. Veruntamen cogitare oportet, illos, qui apud Ciceronem inter se differunt, non tantum doctos esse homines rerumque usu peritos, sed illustres etiam et dignitate praestantes; quibus fere mos est tamdiu sermonem continuare, dum animos relaxandi, non fatigandi, occasionem praebeat. Contra autem, qui cum VOLUSENO in hac disputatione versantur, duo sunt juvenes, maximo tum discendi tum percontandi studio flagrant. Itaque nihil mirum est, si partim de re tam grata ipsis et expetita colloquendi opportunitatem nacti; partim etiam VOLUSENI orationis vi et elegantia, summaque humanitate, qua eos tractat, et scrupulos eximit, capti et deliniti; sine ullo taedio aut fatigatione eum cupidissime audientes, ad sermonem per totum diem producendum summopere illum excitent. Neque is sane, quo minus tam laudabili eorum desiderio obsequeretur, munusque a se susceptum absolveret, juste recusare potuit. Quin et Ciceronis *De natura deorum* disputatio, etsi longiuscula quidem, sine ulla tamen intermissione conficitur; quam ut alibi, sic in fine, imitatus est VOLUSENUS. Illic enim apud utrumque verbo *advesperascit* tempus idoneum ad sermonem finiendum venisse indicatur.

Binas aedes, alteram philosophiae, alteram Christianae fidei cultoribus designatam, ex diversa earum natura et usu graphice atque eleganter depingit. Illam enim eximiam, speciosam, et in colle positam; hanc vero partibus infinitis pulchriorem, et in loco editiori extructam fuisse dicit. Prior etiam ut amplior, spatiosior, et universo hominum generi exposita; posterior ut arctior, accessu difficilior, caeloque propinquior describitur. Ad hanc autem omnibus accedere, qui veram felicitatem expetunt, omnino necessarium esse, plane ac luculenter ostendit. Quinetiam candide et amice de reformata religione tunc temporis eum sensisse, ex iis, quae de Bernardino Ochino, Petro Martyre, et Paulo Lacisa scribit, manifesto apparet. Nec illam opinionem deinceps unquam mutasse verisimile videtur. Etenim non diu ante mortem in patriam rediturus, quemadmodum inter partes de religione illic dissidentes se gerere deberet, Jacobum Sadoletum, Carpentoracti episcopum, veterem suum amicum ac patronum, quasi nutans et dubius, per epistolam consultavit: cujus responsum hodie extat, quo catholicae, ut appellat, ecclesiae adhaerere, majorumque vestigiis insistere, eum hortatur. Quanquam alioquin et ipsum Sadoletum benigno in Lutheranos fuisse animo testatur illustris ille historicus, fideque dignissimus, Jacobus Thuanus.

Quod

Quod scribit autem Thomas Dempsterus, VOLUSENUM duos *De consolatione* libros confecisse, nulla interim hujus dialogi mentione facta; in eo hallucinatum fuisse, quod alterum opus pro altero ceperit, ut autumat Vir doctus, non improbabile videtur. Neque rectius forsan clarissimus, et de patriae antiquitatibus optime meritus, Thomas Tannerus, episcopus Apsaphensis, in *Bibliotheca sua Britannico-hibernica*, haud ita pridem edita, utrumque opus jam dictum tribuit VOLUSENO. Jacobus enim Sadoletus anno 1502 longissimam epistolam, justique voluminis magnitudinem habentem, ad Joannem Camerarium, pontificem Vormaciensem, ut de matris obitu eum consolaretur, scripserat; quae anno 1577, post Sadoleti demum obitum, illa inscriptione praefixa, *Philosophicae consolationes et meditationes in adversis*, lucem aspexit. Hanc autem epistolam in VOLUSENI manus quondam venisse, ex dialogi quibusdam locis cum ea collatis fas est conjectari; unde etiam fieri potuit, ut error iste in auctoris nomine ortum habuisset. Sed extra oleas fortasse ferri videar: in viam itaque redeo.

Posteaquam de nova hujus dialogi editione cura tua adornata, brevique lucem conspectura, certior factus sum, id institutum tuum non potui non valde laudare. Eadem enim opera egregii et elegantis scriptoris famae, patriae honori, reiue literariae emolumento prudenter consulisti. Quotus enim quisque est, qui vel

fando aliquid de VOLUSENO hodie inaudiverit? Ne igitur is tenebris obscuratus diutius jaceret, in lucem denuo vocare, tanquam novum Scotiae decus, optimo jure tibi placuit. Adolescentibus autem academicis, qui sub tuis auspiciis in collegio vestro Edinenfi disciplinis liberalibus operam navant, rem sine dubio fecisti gratam admodum et jucundam; quippe qui tam fidum ipsis consultorem paraveris, cujus diligenti lectione et doctiores et meliores evadant. Neque intra fines istos hoc beneficium continetur; sed ad omnes ubique terrarum, qui in Musarum castris militant, pariter se extendit. Haec sunt, quae in praesentia de VOLUSENO tuo, ut tempus et alia negotia sinebant, scribenda habui. Valeas, VIR praestantissime, atque animi tranquillitate, quae ex recte factorum conscientia profluit, perpetuo fruaris. Dabam ex Coll. Gresh. Lond. ipsis Idibus Novemb. 1750.

F L O R.

FLOR. VOLUSENI

ORTUS, VITA, ET MORS.

FLORENTIUS VOLUSENUS, (vulgo *Wilson*, aut *Wolsey*) natione Scotus, parentibus ingenuis in Moraviae provincia natus, ad Lossaeum amnem amoenissimum, haud procul ab Elgino oppido; ad cuius templum, omnium quae tum in Scotia erant longe pulcherrimum, dum Tranquillitatis aedem, p. 101. et deinceps, describit, alludere videtur. Disciplinis liberalibus primum in patria in Gymnasio Aberdonensi imbutus; deinde Lutetiae Parisiorum eruditior factus est; ibique Eboracensi Cardinali Thomae Volsaeo, aut Voluseno, innotuit, qui fratris sui filium ei erudendum commisit; a quo multis beneficiis honorifice cumulatus fuit. Post, cum patris mors a puero illo Florentium distraxisset, ad Bellajum Parisiensem Episcopum se contulit. Cum quo, itinere in Italiam, Romam versus proficiscens, Jacobum Sadoletum Cardinalem, tum Episcopum Carpentoractensem, visendi studio ductus, et ab eodem humaniter acceptus est. Haud multo post tempore, Praeful ac Consules Carpentoracti, ob singularem viri virtutem, accensi sunt omnes desiderio retinendi hominis, ad publicam liberalium artium professionem obeundam. Res pacta, tanta civium voluptate et gaudio (teste pio Praefule) ut omnes novam felicitatem urbi exortam existimarent. Postquam
autem

autem complures annos in Italia, Gallia, aliisque exteris regionibus transegisset; tandem in patriam rediens, anno Salutis humanae 1546, Viennae in Delphinatu ad Rhodani ripam fatis concessit. Unde Buchananus noster hoc carmine ei parentavit :

*Hic musis, Volufene, jaces carissime, ripam
Ad Rhodani, terra quam procul a patria?
Hoc meruit virtus tua, tellus quae foret altrix
Virtutum, ut cineres conderet illa tuos.*

Doctorum aliquot virorum de

FLOR. VOLUSENO

ejusque scriptis Testimonia.

JAC. SADOLETUS *Card. Lib. vi. Epist. 16.*

JOAN. LOTHARINGIO *Cardinali.*

NON putavi molestum tibi me facturum, si eum hominem tibi commendassem, quem in primis dignum tua benevolentia esse arbitror. Florentius Volusenus, natione Scotus, elegantia morum et literis Latinissimus : de quo homine sane agendum paucis tecum est ; quippe qui tibi probe notus sit, et tuae bonitatis ope ac subsidio literarum studiis Lutetiae aliquantum tempus operam dederit. Is cum superioribus mensibus urbis Romae visundae studio flagrans, de tua voluntate, cum collega tuo Joanne Bellaio, viro ornatissimo, in viam se dedisset, atque Avenionem usque esset pervectus ; ibi adversa valetudine et inopia rerum necessariarum subsistere est compulsus : pauloque post ad me se contulit. Quem ego, quanquam pertenuis, et magnis rei familiaris difficultatibus affectus, jucunde tamen comiterque accepi : cognitoque mox hominis ingenio,

nio, et natura ingenua liberalique perspecta, etiam in honore deinde habui. — *Et paulo post* : — Sed ut eo redeam unde diverti, Florentius mecum nunc Carpentoracti est, maximoque animo et incredibili assiduitate optimis literis, praesertimque Philosophiae dat operam : mihi in quotidiana consuetudine admodum jucundus et gratus est. Te porro dominum et patronum praedicat ipse ac proficitur. — — Eum ergo tuae fidei, bonitati, liberalitatisque commendo : et abs te vehementer peto, ut quando ipse non minus hic studia doctrinae persequitur, quam si Lutetiae esset, velis pro tua praestanti liberalique natura, eam mercedem annuam illi salvam abs te esse, quam jampridem constituisti. Hoc cum tua amplitudine, generis tui ac virtutis gloria maxime dignum est, tum mihi certe facturus es gratissimum. — — 1536.

Idem, ad PAULUM SADOLETUM, Epist. 3.

DOctorem huic juventuti et magistrum abs te quaeri, non puto fore amplius opus. Narrabo enim tibi, simulque tu agnosces, quanto plus saepe fortuna polleat, quam hominis consilium. Receperam me forte in bibliothecam nudius quartus, cum esset jam nox : ibique attentius libros quosdam volvebam ; cum cubicularius nuntiat, esse qui me conventum velit. Rogo quis homo ? Togatus inquit. Jubeo intromitti : Accedit. Interrogo quid sibi velit, quia illa hora adeat ad me. (Cupiebam enim absolvere ocius hominem, et ad studia me referre.) Tum ille, repetito altius principio, ita apte mecum, ita accurate et modeste locutus est, ut mihi curam injecerit cognoscendi interius, et percontandi. Itaque clauso libro, ad eum totus conversus, sciscitari incipio ; cujas sit, quam disciplinam profiteatur, quid sibi quaerens in has regiones venerit ? Ac ille :

ille: Scotus sum, inquit. Ex ultimane; inquam orbis terrae natione? Etiam. Ubi ergo disciplinis liberalibus operam dedisti? (Quod ideo interrogavi, quia ejus sermo et Latinitatem et ingenium redolebat.) In patria primum, inquit, complures annos Philosophiae operam dedi: deinde Lutetiae sum eruditus; ibique Eboracensis Card. fratris filium in disciplina mea habui. Post, cum patruī mors a puero illo nos distraxisset, ad Bellaium Parisiensem Episcopum me contuli; eramque cum illo Romam profecturus, nisi morbus me gravis in itinere ab eo disjunxisset. Quid ergo tibi hic expetis? inquam. Cupiditas, inquit, primum tui visendi, quod maxime optabam, hic me compulit. Deinde cum Avenione esset mihi dictum, te alicujus hominis indigere, qui juventutem tuam hanc erudiret, si forte ego essem isti negotio aptus, offerendum tibi ego me duxi: non tam onus illud appetens quidem, quam tibi gratum facere studens; et simul intelligens, fore mihi laudi, quodcunque munus apud te, et tuo jussu hortatuque suscepissem. Quid quaeris? Usque eo mihi placuit, ut primo mane Glocerium consulem, atque Heliam accersierim: exposui de homine quid sperarem, et quae mihi in eo egregie complacita essent omnia narravi. Certe enim ejusmodi modestiam, prudentiam, compositionem oris atque vultus, vix in Italo homine talem expectare potueramus. Neque hoc contentus, ad prandium invito cum Florentium ipsum, (hoc enim illi est nomen) tum medicum nostrum, de quo scripseram ad te antea; itemque Heliam, una cum Consulibus. Post prandium statim disputationes me cohortante inductae sunt: argumenta physices assumpta: certatum a medico nostro acriter, obtorto vultu, magnisque anhelitibus. Ille alter, modestus, placidus, nihil non ad rem, nihil non accurate et sobrie, fane quam perite omnia et intelligenter. Quin cum ego conclusissem argumentum quoddam adversus medicum, tortuosum ac difficile, in quo erat enodando magnus illi labor: iste, petita venia, solutionem

tionem protulit quam maxime fieri potuit docte atque accommodate. Quid quaeris? Accensi omnes desiderio sunt retinendi hominis, Consulesque eum sevocaverunt. Res pacta est aureis nummis centenis: tanta cum voluptate civium, sicuti ego audio, ut omnes novam quandam felicitatem huic urbi esse exortam putent. Quin circumferuntur sermones, quos cum Consulibus habuit, ita liberales atque ingenui, ut nil possit supra. Quamobrem spero huic negotio et muneri optime provisum fore. — Habet autem iste, quod mihi maxime voluptati est, Graecarum etiam literarum quod pueris imbuendis sit satis. Quocirca de eo sine cura esse potes, &c.

Idem, Epist. 13. Lib. xvi. FLOR. VOLUSENO.

EUm, qui superioribus diebus tuas ad me attulit literas, testimonio tuo adductus, libenter vidi: opemque illi et studium meum detuli, ut multum apud me valuisse commendationem tuam facile intelligere potuerit. Nec te tua sane, quam de me habes, fefellit opinio. Sumus enim, semperque fuimus, ad bene de doctis et probis hominibus merendum, si minus opibus et facultatibus instructi, at certe natura studioque propensi ac parati. Te quidem, quem et optimis artibus eruditum, et in his de religione dissentionibus optime sentientem semper judicavimus, eo quo debemus studio atque amore prosequimur. Itaque quod sententiam exquiris nostram, quam viam, cum in patria tua constiteris, in qua maximas de religione contentiones esse scribis, insistere debeas; nos id tibi consilium dabimus, quod et amore nostro erga te, et virtute et pietate tua dignum sit; quod tamen a te jampridem captum esse minime dubitamus. * * * * * Sed haec, ut voluntati tuae obsequeretur, non quo te putarem de his rebus non
optime

optime et sentire et tecum statuisse, jam attigi. Tu velim benevolentiam erga me tuam conserves: tantumque de animo et voluntate mea tibi polliceare ac spondeas, quantum virtus et probitas, et vetus tuum erga me studium postulat. Vale. Romae, 1546.

THO. DEMPSTERUS *Hist. Ecclesiast. gent.*

Scot. Lib. xix.

Florentius Volusenus, vir ingenii exercitatissimi, Jacobo Sadoletto Carpentoraetensi Episcopo, et S. R. E. Cardinali familiaris, ut ille testatum reliquit, lib. vi. *Epist.* Romam invisit cum Joanne Bellaio Cardinale. Avenione in morbum incidit, et cum adversa fortuna diutissime luctatus est. Scripsit * *Philosophiae Aristotelicae synopsis* lib. iv. *De consolatione* lib. ii. Quo opere nihil legi Latinius. Commendat mirifice Geor. Buchananus lib. ii. *Epigramm.* *Hic Musis &c.* Floruit anno 1536. fortunae adversae et novercantis injuria exercitatissimus. Obiit Viennae in Delphinatu.

JULII

* Horum alterum nunquam typis fuisse mandatum admodum probabile est; eo quod in clarissimarum Bibliothecarum, aliisque (quas nos quidem vidimus) librorum nomenclaturis, nusquam compareat. In alterius vero titulo, argumenti similitudine Dempsterus hallucinatus; atque hos de Consolatione libros, pro eo, quem hic exhibemus, DE ANIMI TRANQUILLITATE DIALOGO, posuisse videtur. Neque hoc injuria existimare licet, tum quod idem saepius viro aliqui doctissimo usque venisse compertum est, tum praecipue ex eo, quod optimi hujus, atque unici, quod sciam, superstitis, libelli nulla apud eum sit mentio. Reperi quidem in Catal. Biblioth. Thuanæ Flor. Voluseni opusculum, cui nomen est, Commentatio quaedam Theologica, quae eadem praecatio est in Aphorismos dissecta, 8vo. Lug. per Seb. Gryphium 1539. Quo autem in angulo delitescat, an penitus interierit, nihil certi possum statuere: neminem equidem novi, qui de eo quidpiam vel fando audiverit.

JULII CUSPII CALABRI ad Lectorem

DECASTICHON.

*P*auca tibi, Lector, dicam, quae pauca notato:
Me certe inuenies non nisi vera loqui.

*Magna quidem, ut nosti, res est facundia, major
Doctrina est, pietas vincit utramque tamen.*

*Haec simul, ut cernis, tria per se singula magna,
Hoc, licet exiguum, quam bene jungit opus.*

*Singula sic magna cum sint dignissima laude,
Sat, liber hic laudis quid mereatur, habes.*

*Sed quia vix habitant tria, quae modo diximus, una
Vix erit et iudex qui queat esse libri.*

John George Calvert and his family

DESCRIPTION.

John George Calvert, born 1791, died 1861, was a prominent merchant and politician in Maryland.

He was the son of George Calvert, a member of the Maryland House of Delegates.

John George Calvert was married to Mary Anne Calvert, nee [unclear], daughter of [unclear].

They had several children, including George Calvert, who was also a prominent merchant.

John George Calvert was a member of the Maryland House of Delegates from 1820 to 1822.

PLATE

FLORENTIUS VOLUSENUS

FRANCISCO MICHAELI Patricio Lucensi S. D.

PROXIMIS hisce diebus in hortis vestris, qui sunt in clivo ejus collis, qui Lugduno imminet, positi, multis (ut scis) verbis est inter nos de animi tranquillitate disputatum. Sermo ille omnis huc (ut vides) temere congestus, atque in dialogum utcunque inclusus, nunc, sub tuo nomine prodit in lucem. Quod si in hominum reprehensionem, pro eo ac meretur, disputatio rudis atque inculta incurret; inscitiae meae culpam in festinationem tuam conferam: qua sane effectum est, ut implumes adhuc, quod aiunt, pullos passus sim evolare de nido; vel potius ut ipse eosdem illinc ante suum diem temere atque injuriose deturbarim. Tuo enim impulsu, eo ipso pene quo primum conscriptus est die, libellus hominum est expositus conspectui. Non me fugit, eam esse facultatis meae tenuitatem, ut etiamsi vehementer et quam diutissime advigilem, nihil a me confici possit, quod doctissimae hujus aetatis censuram non magnopere reformidet. Attamen, nisi valde fallar, non adeo a literis inopes sumus, aut ingenio (est Deo gratia) defecti, ut non meliuscule instructa, atque culta, si vel in paucos adhuc dies premi potuisset, disputatio ipsa fuerit proditura. Sed quid tantopere de lectorum gratia vel calculis sum sollicitus; maxime ipse qui toto pene sermone contemnendam gloriam, et frangendas cupiditates inculco? τέτλιξ μὲν τέτλιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ, et semper, ut habeat proverbium, ὁμοιον ὁμοίῳ ἐφίεται. Quo fit, ut plerumque semidocti nos, atque imi, quod dici solet, subsellii scriptores, plures quam classici ipsi, quibus lucubra-

tiones

tiones nostrae placeant, inveniamus. Siquidem quae a doctis multa cum cogitatione sunt elaborata, non temere aliis, quam doctis, quorum exiguus admodum est numerus, satisfaciunt. At indoctorum, et rudium, quis nescit omnia esse plena? Verum, ut libere quod sentio dicam, ipse eos nunquam ut idiotas fastidiendos, aut in rudibus habendos censebo, qui quamvis disputandi subtilitatem non teneant, nec Graecorum sint imbuti scholis, aut in aliquam denique philosophiarum familiam recepti, praecipuam tamen operam in praecipua nostri parte, hoc est, animo excolendo, posuerunt. Omni mente in ea cura cogitationeque versor, ut huic hominum generi complaceam. Hos pro virili juvare, mihi immortale est atque sempiternum institutum. Hisce hanc nostram disputationem non omnino contemptum iri mihi persuasi. Ea si me fallit spes, nec cuiquam suscepta haec a nobis opera bono futura videbitur, jactura praecipue ad Sebastianum Gryphium pertinebit; qui, qua est semper tum humanitate tum eruditione, etiam nobis minus doctis, saepe vel cum olei atque operae suae dispendio, gratificari non gravatur: et in illo Typographiae suae coelo, non tantum praecipuis illis fulgoribus, et primae magnitudinis stellis, sed etiam minutis luminibus vult esse locum. Vale.

QUO utilior studiosae Juventuti sit Aureus hicce Libellus ; placuit non tantum summa rerum Capita praeponere, sed et Indicem Alphabeticum (ut vocant) subungere : in utroque, quo promptior sit usus, non tantum paginas, sed et lineas, ut plurimum, notare visum est : Romani, itaque, numeri paginas, Arabici lineas indicant. Profuerit etiam Studiofo, in unaquaque sui Exemplaris pagina, decimam quamque lineam numero, vel tali lineola (—) in margine notare : ita facilius quicquid quaerit reperiet.

SYLLABUS eorum quae in hoc LIBRO continentur.

PROLUSIO. a pag. i—xvii. 31—xix. 24. Dialogi Occasio. i.—vi. *Tranquillitatis* Idea. p. vii. l. 10—14. Parabilem eam esse. viii. 19—25. Qui sit ut tam pauci eam assequantur? viii. 26—x. 2. Ars eam acquirendi. x. 3—xii. 25. Difficultas ejus minuenda. xii. 26—xv. 4. Nec ulla hic est Impostura. xv. 5—Consuetudinis vis. xv. 15—Argumentum de Tranquillitate tractandum proponitur. xvii. 27—Scriptores Veteres de ea re laudantur. xviii. 22—Auctoris Modestia. xviii. xix.

ARGUMENTI TRACTATIO. a pag. xix. 25—fin. l. *Tranquillitas Animi* quid sit? xix. 25—fin. Momentum omne in Affectibus sedandis positum est. xx. 8—de iis itaque in vestibulo differendum. 14—

Imo. De Affectuum natura, causis, sede, et distinctione. a pag. xx. 24—xlvii. 3. Rerum genera varia. xxi. 5—
xxii.

xxii. 10. Homo minor quidam mundus. xxii. 11. ejus Natura et facultates. ib.—xxv. 5. Belluarum Instinctus. xxii. 27. 28. xxiv. 17—29. *Affectus* quid sit? xxv. 5—fin. Duplici scrupo occurritur. xxvi. 1—xxxiii. 19. *Affectus* quomodo convenient Deo? xxvii. 10—xxviii. 11. et Angelis. xxviii. 11—Animalis Appetitus in homine Victoria, unde oriatur? xxix. 14—xxxiii. 3. quomodo ei medendum—18. Adamus quomodo potuit ab officio recedere. xxxiii. 23—xxxiv. 12. *Affectuum* Causae et Varietates. xxxiv. 16—xxxv. 20. Naturae pravitatem honestis Studiis corrigi. xxxvi. 7—exemplum *Socratis*. 8—Consuetudinis vis. 16—xxxvii. 30. Educationis momentum. 31—exemplum *Lycurgi*. 32—xxxviii. 10. Educatio quamprimum curanda. 11—22. *Aristoteles* quare Juventutem a Moralis Philosophiae studio aberceat? 23—Parentum in Educandis liberis cura. xxxix. 27—xl. 8. *Affectuum* Sedes. xl. 9—xliii. 15. *Affectuum* Distinctio et Recensio—xlvi. 3.

2do. *Affectuum* Qualitas; et an Moderandi, an funditus Tollendi sint?—lxxii. 18. *Stoicorum* Doctrina. xlvii. 4—19. absurda—xlix. 14. *Aristotelis* et *Peripateticorum* potior—l. 2. *Cicero* Stoicis favet—24. ἀπάθεια. ib. confutatur. 25—*Affectus* necessarii sunt. xlviii. 10—13. lii. 23—fin. an omnes Morbi sint? liii. 24—lvi. 19. Perturbationum impetum potest Ratio comprimere. 5—Tranquillitati non officiunt leviores flatus. 19—quid Stoicos in eam sententiam induxerit: et pro illis Apologia. 28—lxvi. 25. nulla Philosophorum factio suis caruit Maculis. lvii. 1—ad Mediocritatem perpetuo collineandum. 28—Punctum est illud Medium, facile transiliendum. 32—quo minus affuerit Perturbationum, hoc minus Erroris in Delectu intervenit. lx. 5—lxii. 27. major est Officii Puritas, cum abest *Affectus* animalis. lx. 7. lxii. 28—lxiii. 18. *Affectus* qui sequuntur consilia non adeo Judicii puritati officiunt, quam qui antegrediuntur. lx. 31—fin. lxiv. 3—*Affectus* nonnulli laudabiles. lxvi. 25—Honesti propter se Amandi; Turpitudine ipsa per se fugienda. lxviii. 17—lxx. 2. si ob sola Turpia perturbemur, non est quod diu, vel magnopere id fiat. 9—lxxii. 10. Honestum genus *Aegritudinum* solidam animi Voluptatem procreat. 10—

3tio. De Compescendis & Moderandis Affectibus. lxxii. 23—GENERALIS Medicina—xcix. 21.

Hic quisque sibi Medicus. lxxii. 32—Amorem qui direxerit, reliquos facile moderabit. lxxiv. 4—Omnes enim ex Amore oriuntur. 8—Voluntatis directio pendet a Ratione. 28—lxxv. 25. Opinionum, ergo, prima debet esse cura. 25.

Voluntas quomodo Libera? *Questio accurate tractata.* 26—xciv. 19. Nemo quicquam Appetit nisi quod Bonum ei apparet. lxxvii. 1—lxxviii. 4. Nemo Gratis Peccat; sed propter utilitates, aut suavitates quasdam. 5—lxxix. 11. Voluntas quomodo Prava dicatur? 12—Fertur in rem Malam, sed non quatenus mala est. 16—Nec prius in Voluntatem, quam in Rationem, cadit Error. 30—Ignorantia varia: Juris; Pervicax et Affectata, supina: Facti. lxxx. 4—34. Perturbatio Judicium corrumpit. lxxxii. 3—celerrimus est Cogitationum discursus. lxxxii. 16. Malitiose Peccare qui censentur? 32—Malitiosi inexcusabiles. lxxxiv. 11—lxxxv. 3. Sicca Ebrietas, cavenda. 5. Angeli, qui potuere peccare? lxxvi. 6—18. lxxxv. 31—lxxxvi. 30. Excusationes pro Peccato pulchre delineantur. lxxxvii. 3—33. cavendum ne quis in Judicio sit Error; et semper Amor honestus erit. lxxxviii. 2—12. Scrupo obviam itur. 23—xciv. 19. Voluntas nunquam discedit ab eo quod in praesentia et particulatim fit Judicio. xc. 11—Nulla tamen Coactio in electione. 15—Voluntatis et Rationis, in officio tum conservando tum violando, conspiratio. xcii. 8—Virtus, an Naturae beneficium? xciii. 4.—Natura Virtutum notiones et principia in animis consignavit. 19—xciv. 10. Unde est quod Acutissimi homines ad turpia delabuntur. 22—xcv. 6.

Tranquillitatis, et omnium cupiditatum domandarum, Fundamentum positum esse in indubitata et vehementi Persuasione de Honesti specie et praestantia; *egregie illustratur.* xcv. 30—xcix. 21. Natura nos Φιλοκαλοῦς finxit. xcv. 31. Oculi in Amore duces. 33. Pulchritudo Animi xcvi. 4—Vitium fallit specie Virtutis. xcvi. 26—Scientiam Socrates omnes Virtutes esse dixit. xcix. 13.

Ad TRANQUILLITATEM obtinendam, PRAECEPTIONES SPECIALES. xcix. 21—cclvii. 19.

Voluseni Somnium singulare: in quo illi obversatur TRANQUILLITATIS AEDES, ex Pario lapide, amoenissime

nissime sita. ci. 5— Senex ad fores. 32— Porticus, prae Aedis janua, octo Columnis nitens. cii. 23. Columnarum *Inscriptiones* Graecae. ciii. 19. cxi. 20. cxxix. 25. cxxxvii. 3. clv. 13. clxvii. 1. ccxxiv. 27. ccxxxix. 3.

Praeceptio 1ma. FLAGRANS STUDIUM BENE MERENDI DE SEIPSO, ET SEIPSUM PERFICIENDI: illustratur. ciii. 14—cxi. 18.

Qui non cogitavit de summa vitae, nunquam composita vivet. civ. 4—22. Natura nostra exploranda. 23—cv. 22. Personarum distinctiones variae.—cvi. 16. Honestatis persona naturalis, et omnium hominum communis—cvii. 19. Aetas Tenera curanda—cviii. 30. Omnes quodam sui Perficiendi Amore tenentur; verum coeco plerumque, et languido—cix. 19. Bonitatis magna pars est, toto pectore velle se fieri bonum—28. Comperendinatio inepta, turpis, periculosa—cxi. 12.

Praeceptio 2da. OPORTET NOS VERORUM BONORUM AGNITIONE INSTRUCTOS ESSE: illustratur. cxi. 24—cxxix. 23.

Bonorum agnitio necessaria. cxi. 28—cxii. 7. Divisiones variae. 8—Expetenda propter seipsa. 12—Aliorum gratia. 9—Utilia. 10. Fortunae, Externa. 32—Corporis. 35—Animi. cxiii. 3—*Stoicorum* sententia; honestum solum Bonum. 9—*Peripateticorum* sententia. 15—Bonitas Rerum. 27—Actionum. 31—cxiv. 14. Bonorum Corporis et Fortunae exilitas—19. Caduca sunt. 20—cxvi. 14. Possessores bonos non reddunt; quin potius corrumpunt—cxvii. 8. Speciatim expenduntur, Regnum—cxviii. 4. Laus, gloria, nobilitas—33. Valetudo corporis, robur, voluptates, species—cxix. 18. Vita ipsa—cxx. 12. Vera Bona, Animi—cxxii. 10. Eorum Praestantia—21—cxiv. 10—14. Aurum verum—32. Potentia—cxxiii. 24. Gloria—cxxiv. 1. Nobilitas—17. Robur—29. Sanitas—cxxv. 9. Forma—18. Voluptas—cxxvi. 8. Animi Bona ad Deum referenda esse. 17—cxxviii. 2. Animi Bona amitti non possunt. 14—cxxxix. 2. Virtus ipsa sibi Merces—9. Libertas animi. 16—21.

Praeceptio 3tia. NE QUAE ALIENA SUNT, PROPRIA, AUT NOSTRA ESSE PUTEMUS: illustratur. cxxxix. 30—cxxxvii. 1.

Externa

Externa Aliena sunt. cxxix. 32— Mutuo accepta, qua visum est hora, et quomodo libet, Domino repetenda. cxxx. 25— Nostra Bona, Libera. 2. 3. Socratis Animi leniendi ratio. cxxxii. 1—11. Virtus non curat externa praemia. cxxxiii. 23. Caecus nostri Amor nobis imponit. cxxxiv. 32—cxxxvi. 5. res praeclarae, quae ad animum pertinent—13. Modestiae ratio resperfa per omne officiorum genus—16. Candor Animi—33.

Praeceptio 4ta. TURPITER ET FRUSTRA AB EXTERNIS REQUIEM PETES : illustratur. cxxxvii. 12—clv. 11.

1mo. Plerumque tam stulta sunt nostra Vota, ut corpori, vel animo, vel utrisque Nocitura flagitemus. cxxxvii. 22—cxxxix. 18. Fortunae indulgentia Animis officit. cxxxviii. 19. Pugnantia optamus. cxxxix. 19— et quae ad conjugationem duci non possunt. cxl. 26—cxli. 13.

2do. Externa celerrime auferuntur. 20—cxlii. 25. Fortunae inconstantia. cxli. 28. Fortuna Caeca. cxlii. 10.

3tio. Externis bonis non expleveris Animum. cxlii. 25.—cxliv. 11. Externa ad Vitae tutelam necessaria—16. Modice appetenda—cxlv. 22. et cum Exceptione—cxlvi. 7. Spes angustae plurimum praesidii afferunt contra animi infractiones. 7—16.

4to. Externa magnopere quaerere, est Inopis et Mendici animi documentum. cxlvii—cl. 28. Natura ad hoc ferimur ut Deformitatem contegamus. cxlvii. 7—Pudor generosus. cxlviii. 21—Mendicitas haec Simultatum causa. cl. 10—28. Objectioni occurritur. 29— non solis nobis Nati sumus. cli. 1—Utilitates Communes, vel Amicorum, non negligendae. 14—Laudandi tamen qui se, Studiorum utilium gratia, a turba removent. 24—clii. 10. quorundam vitae ratio Lucem reformidat—33. Honestorum consiliorum Naufragium nunquam luctuosum. cliii. 19—Animi Bona quaerentes Frustrari non possunt. cliv. 24—30.

Praeceptio 5ta. NON MAGNIFICE SENTIRE DE SEIPSO, AUT PLACERE SIBI-IPSI; NEQUE ALIOS DESPICERE : illustratur. clv. 20—clxvi. 33.

Animi Inflatio pacem societatis humanae conturbat; et ad omne Injuriae genus impellit. clv. 28—nobis omnia, aliis pauca aut nulla licere volumus. clvi. 17. ex aliorum virtutibus Vitia facimus; nostris Vitiis virtutum nomina imponimus.

imponimus. clvii. 2—29. Moderatio magna adhibenda in Vituperando. 30— Inflatio animi nosipfos laedit. clviii. 20— nascitur ex Ignorantia sui. clvi. 4. clix. 1. omnia ex Deo profecta. 6— Gratus et Submissus animus. 27— Superbia et Deum et homines a nobis abalienat. clx. 3— Laudibus homines lucrifacias. clxi. 5—13. Modestiae ratio—clxii. 14. clxiii. 17—clxiv. 20. Occulta Jactatio sui. clxii. 19—clxiii. 7. Nimieta nunquam vitio vacat. 16. Virtutis est Gloriam non consecrari. clxiv. 19. Gloria sequitur fugientes. ib. Sequentes fugit. 17. Simulata non durant. clxv. 2—13. Gloria omnis uni Deo debetur. —25. *Voluseni* fabula de Virtute et Laude. clxvi. 16—33.

Praeceptio 6ta. POSTQUAM PROVIDENTIAE SERVUS ES, NON DOMINUS; PARE VOLENS ATQUE ALACER : fuse illustratur. clxvii. 7—ccxxiv. 25.

Natura ab Asperis refugit. clxvii. 10—conquirenda, itaque, Auxilia, quibus ea lenire valeamus. 12—16.

1mo. Dispiciendum est qua Conditione nati sumus. 18. 32—clxxiv. 2. Vita haec omnibus Fortunae telis est exposita. clxvii. ult.—Sapienti nihil Novum, aut inopinatum accidit. clxviii. 14—Turpitudine ubi abest, nullum est dedecus. clxx. 28— a Musica Similitudo. clxxi. 6— Objectioni occurritur. 17—29— Epicurus malorum praemeditationem damnavit. clxxii. 1. Animi vigor ex Ignorantia profectus non est laudabilis. clxxii. 16—& clxxiii. 23. gravior fit Plaga ex non opinato. ult.— Futuri incommodi meditatione, Animus excitatur ad comparanda Praesidia. clxxiii. 8—

2do. Statuamus, Mundum hunc omnem Providentia regi. clxvii. 10. clxxiv. 2— Singula particulatim. 12—fin. Adversa placide toleranda. clxxv. 6—Fabula haec Vita est. 29— Germani hospites aiunt, *quaere aliud diversorium.* clxxvi. 17—Dura Animi vires firmant; Deliciae frangunt. clxxvii. 2. ea velimus Fieri, quae fiunt. 22—Animi excellentis est Suavitates vulgares aliis permittere, Honestum sibi reservare. clxxix. 1— Amor sui-ipsius, rectus. clxxx. 13—Certamen de veris Bonis ad pacem ducit. 17— Injuriae ab hominibus aequo animo tolerandae. clxxxi. 7— non nisi Perturbati nocent. 16—Animus nocendi negligendus. clxxxii. 3— nemo, nisi a seipso Laeditur. 14— nihil non Divinitus immissum. 19—

Aegritudinis

Ægritudinis leniendae rationes speciales. clxxxiv. 4—
 xma. Interpretationis Candor. 7—cxcv. 5. Ærumnae sunt
 Pharmaca, contra Voluptatum toxica. clxxxv. 3—clxxxvi.
 11. praestant ut ipsi nobis explorati simus. 12—viii. 18.
 Solida animi Virtus non paratur, nisi perpeffionibus acer-
 barum rerum. vii. 24— Compensatio facienda. clxxxviii.
 19. non tam in Mala quae adsunt, quam in Bona, intueri
 debes. ib.— annecte et Praeterita Beneficia. 29— et Futu-
 ras commoditates appone. clxxxix. 5— adversus homines,
 cum injuriosi sunt, utendum est Candore. 27— Iracundia
 efficit ut injuriae majores videantur, quam sint. cxci. 13—
 Magnus animus accipit Offensiones in meliorem partem.
 33— Sapienti etiam priores lapsus bono cedunt. cxci. 1.
 Absentium Cupiditas ingrata est; ut cui non tam jucun-
 dum est multos post se, quam molestum ante se vel paucos
 aspicere. 17—

Doloris leniendi rationes. cxcv. 6—ccix. fin. Dolor
 omnis vel longus, vel brevis. cxcv. 18— Contemne Mor-
 tem. 31—ccxxii. 30. Mors malum non est: animi ex cor-
 pore discessio. cxcv. 33— Personae, non res, nos terrent.
 cxvi. 29— nunquam potest esse vita jucunda, ubi ingens
 est Mortis vel Timor vel Odium. cxvii. 7— Futurae Vitae
 Felicitas. 27—cxviii. 20— Corpus male gratum domici-
 lium. cxviii. 20—cxix. 23. Mortis contemptus laudabi-
 lis. 31—cc. 14. non protinus a natura. 15— Animus
 in corpus iterum detrudendus. cci. 6. Corporis revivif-
 centis diversa natura. 11— Morte duo magna mala depo-
 nimus: peccatum et inscitiam futurae vitae. 31—ccii.
 30. Terribilia omnia ab hominibus superata. 32—
 Christianae pietatis ardor. cciii. 20— Christi similitudo.
 32— Ethnicorum excelsus animus, unde. cciv. 13— Homo
 Animal biforme. 28— Superior nostri pars interdum dat
 Specimen sui. ccv. 21— Secessio et peregrinatio animi plu-
 rimum facit ad Dolorem minuendum. ccvi. 3—ccix. 31.
 explicatur. ccvi. 23— nec propterea tollitur Fortitudinis
 laus. 14— Animus adsuafaciendus ut se abducatur ad cogita-
 tionem rei amabilis vehementem. ccviii. 3— Deus ipsa
 pulchritudo et bonitas. 11— Atræ bilis vis. 33—

Contemptus voluptatum. ccx. 1—ccxv. fin. Voluptatis
 noxa. ccx. 5. ccxiii. 30—ccxiv. 25. Voluptates verae.
 ccx. 19— Suavitas non Finis; sed res suaves. ccxi. 4—30.
 Dolor cum felicitate una stare non potest. ccxii. 2— unde
 in Tactu et Gustatu maxime peccatur. 10— eorum sensuum
 functiones

functiones maxime communes, quare? 16— Voluptatis contemnendae rationes. 27—ccxiii. 10. exempla. ccxiv. 27— Coelibum sodalitates. ccxv. 8— Religionis Christianae laus. 16—

3tio. Statuendum est Arcanas esse Divini consilii rationes: et tempus item et locum, post finitam hanc vitam, ubi quisque pro ante-actae vitae ratione tractabitur. ccxvi. 30—ccxxiv. Plurima fiunt in hac vita perturbatè. ccxvii. 1— hinc quidam statuerunt, Deum orbem hunc negligere. 14— quod non meminerunt Divinorum consiliorum Altitudinem. 30— Rusticus subiens aedes Principis ccxviii. 4— Deus hujus Orbis, et Mundi totius, Architectus. 30.— Con- centum absolutum omnis hujus orbis solus Auctor intel- ligit. ccxix. 5— Homo hic debitam naturae suae dignita- tem non assequitur: est ergo alius aliquis locus ubi absol- vendus sit. ccxix. 21. Appetitio Immortalitatis, a natura insita; non supervacua. ccxx. 26—ccxxi. 8. Animus in- corporeus. ib. inter Homines et bruta immensum interval- lum. 18— Natura progreditur Gradatim, ab imis ad sum- ma, et contra a summis ad ima. 33—ccxxii. 31. Indocta. ccxxiii. 2— et Demens, 15— quorundam arrogantia. Qui semel omnia ut essent effecit, omnibus extinctis, ut rursus sint, cur non idem dare queat? 29.

Praeceptio 7ma. MALLE ID ESSE QUOD ES, QUAM QUIDVIS ALIUD: ATQUE HAC RATIONE TE BEATUM EXISTIMARE. illustratur. ccxxv. 5—ccxxxviii. 32.

Per nos solos stat quo minus Beati simus. ccxxv. 12. &c. et 26— et ccxxviii. 6— Beatus, qui se beatum judicat. ccxxvi. 18— quod omnis Hominis praestantia sit ex animo. 23— et non pendendum sit ex Vulgi opinione. ccxxvii. 29— et ccxxxi. ult— Objectioni occurritur. ccxxvi. 24— omnis Stultitia laborat Fastidio sui. ccxxvii. 16— interna Bona Fastidium sui afferre non possunt. 22— Divites non vere felices. ccxxviii. 8— Virtutum nexus necessarius. ccxxix. 1— Felicitatis internae et externae comparatio. ccxxxiii. 1—ccxxxv. 5. omnis sordidus Affectus nos ad turpem et miseram adigit Servitutem. 6—34. quam prae- clara et laeta sit interna Victoria; et pulcherrimarum re- rum Conscientia—ccxxxvii. 21. Placere sibi, qui dicun- tur. ccxxxviii. 6— Divina Munera agnoscenda, et magni faciunda; modo Laus omnis illius esse intelligatur. 14—

Praeceptio

Praeceptio 8va, multiplex. EXERCITATIO,
CONVERSATIO, ET POTISSIMUM CAVERE A SE-
IPSO. illustratur. ccxxxix—cclvi.

1mo. Exercitatio. ccxxxix. 8—ccxlv. 30. Usus nisi
adhibeatur, Praeceptiones omnes supervacaneae. ccxxxix.
8— Consuetudinis vis, illustratur. 12—ccxli. 14. Philo-
sophandum promiscue est omnibus. 15— veri Philosophi
qui? 25—ccxliii. 23. quae Vires Assuefactionis capaces?—
ccxlv. 18. Exercitationis fructus. 21—ccxlv. 12. Exer-
citatio Quotidiana. 12— Pensum eruditionis exigere. 13—
24. Nihil sit inopinatum. 25— Virtutis Tirocinia. 12—
ccxlv. 29.

2do. Conversatio. ccxlv. 31—ccli. 6. Convictores pro-
bi deligendi. ccxlv. 31— proni sumus ad Imitanda prava.
ccxlvii. 20— Recreationes honestae. ccxlviii. 17— Aucto-
res legendi. ccxlix. 17— Recentiorum scriptorum censura.
29— SS. Literarum propria laus. ccl. 22—29.

3^{tio}. Cavendum a seipso potissimum: et quare? ccli. 6—
cclvi. 33. quod nemo, nisi a seipso, Laedatur. ccli. 8— Fe-
rae truculentissimae intra nos concluduntur. 33— superve-
niendum nobis ipsis incautis. ccliii. 32— Vanae Cogitatio-
nes depinguntur. ccliv. 3—33. Bellum secum gerendum.
cclv. 7— videndum quae Ferarum sit maxime indomita.
13— quod et aliis sint suae ferae, ideo nobis magis caven-
dum: 24—cclvi. 28. et Solis, et in Turba. 29—

Praeceptionum efficacia. cclvii. 2—

Volusenus ingenue fatetur, se desiderare aliquid coepisse.
19— Naturalium Virium Defectus ad Tranquillitatem in-
veniendam. 23— et cclxii. 9. ejus Ratio. 10— quod non
Certam spem Immortalitatis nobis dent. cclix. 1—
—cclx. 16. Volusenus Deum praecatur. cclxi. 11. Coc-
lestis Eruditionis necessitas. cclxii. 8.

Collis alter, editior: Aedes infinitis partibus prioris mag-
nificentiam superans; cujus Speciem nulla humana facun-
dia explicare potest. cclxi. 19. *Sti. Pauli* majestas, et insi-
gnis Oratio. 30—cclxv. 18. et cclxix. 2—ult. Inscriptio
supra fores Graeca, BEATI QUI HABITANT IN DO-
MO TUA. cclxiii. 8. Columnae duae. 10. Inscriptiones
Graecae. 11, 12.

Agnitio sui, et Animi demissio. 28—cclxv. 18. Volu-
seni de Bonorum operum Merito sententia. 24—cclxvii.
ult. deponenda ex Operibus Fiducia. cclxvi. 20— de spe
Mercedis.

Mercedis. cclxvii. 10. non suis Meritis, sed Christo nitendum. 19.

Agnitio Dei. cclxviii. 5—opus est itineris Dux et Precator; ad Deum. 6—14. Christi imago, in arcu qui columnas jungebat, Voluseno conspecta. 14—Capiti immincebat inscriptio, Graece; HIC EST FILIUS MEUS ILLE DILECTUS, IN QUO MIHI COMPLACUI: IPSUM AUDITE. Ad Pedes erat Inscrip tio, EGO SUM VIA, VERITAS, ET VITA. 21—31. Christi Laudes. cclxix. 2—30. Volusenus, somno solutus, Deo gratias agit. cclxx. 1—5.

Quomodo Certi reddamur de vera Tranquillitate per Christum obtinenda. cclxx. 7—cclxxxiii. 22. Christi Doctrinam esse ex Deo, certo constat. 12—1mo. Afflatu numinis, quo erigit Animos nostros ad se tum agnoscendum tum amandum. cclxxi. 12, 16—cclxxii. 4. 2do. Ecclesiae, h. e. tot praestantium Virorum, summo consensu. 4—nemo, tamen, Superbus Christianae eruditionis capax est. 13—3tio. Christi ipsius Vita, sanctissima, moderatissima, populari, simplicissima. cclxxiii. 3—cclxxiv. 3. 4to. ejus Doctrina: (1.) de Praeceptis vitae; 9—16. (2.) de Bonorum Finibus—20. (3.) de Mysteriis, ad humanae Salutis consilium pertinentibus. 21—5to. prodigiosis operibus, vel Miraculis, Christi, et Discipulorum ejus. cclxxv. 34. Christus nos gratos efficit adversus Deum. cclxxvi. 28—Virtus quae nos Gratos efficit, Mater reliquorum omnium. 30—quantas Deo debemus Gratias. cclxxvii. 5—cclxxviii. 28. Beneficium Christiani magnum et illustre. 29—qui Certi reddi possimus de Salute aeterna. cclxxix. 9—cclxxxii. 12. Amor adversus Deum potius suadendus quam Timor. cclxxx. 26—cclxxxii. 13. Vera in Christum Fides, num cum turpi aliquo proposito possit esse conjuncta? cclxxxii. 18—fin. Instinctus Divinus, qui Fidem praestat, parandus. cclxxxiii. 30—Precibus. cclxxxiv. 6—Lectio assidua SS. Literarum. 9—21. praeterito priore Templo, licet in editiores illas Aedes ingredi: non tamen Rationis praecepta inutilia. 25—*Franciscus* et *Demetrius* gratias agunt. cclxxxiii. 23. et cclxxxv. 22. *Voluseni* Modestia. 31—Conclusio, cum *Carmine*.

D E
A N I M I

T R A N Q U I L L I T A T E :

I N T E R

*Franciscum Michaelem, Florentium Volu-
senum, et Demetrium Caravallam,*

D I A L O G U S.

FRANC. **H**OC mane, Florenti, nobis intermit-
tendae sunt lectiones: sentio enim
valetudinem ab eo, qui nos heri per-
flavit, Argeste, nonnihil labefactatam.
Quocirca, si non est quod te alio vocet, ascendamus in
hortum, et coelo hoc sereniore, levationis nonnihil, ut
spero, allaturo, aliquantisper fruamur.

FLOR. Eamus quo voles: nam et me quoque juvat,
ex amoenis hisce collibus formosum hunc rerum vultum,
quo me cunque vertam circumfusus, liberius contem-
plari. Verum, si molestum non est, interea dum vestem
accipio, tu prior ascende: ipse te evestigio consequar.

A

FRANC.

FRANC. Jam clivosae hujus viae difficultas est superata: proximum est, ut, donec quam ascensus attulit lassitudo sit depulsa, opaco hoc in loco in herbosis hisce sedilibus propter hanc pergulam confidamus: post, cum erimus sedendo fessi, nos dabimus in ambulationem. Tu interim, si quid habes auditu dignum, (habes autem semper), ne nobis tempus inaniter elabatur, in medium asferre non gravere.

FLOR. Heri cum me, ut mihi mos est, trans Ararim in librarias illas tabernas, quas haec urbs habet et multas et instructissimas, contulissem; duas de spectatae fidei viros intellexi; quarum utra me pejus habeat, non facile dixerim. Et, ut te interrogandi labore levem, earum prior est, gentes Britannicas esse in armis, et ingentem Anglorum exercitum, qui in Scotos ducatur, nuper esse contractum. Popularibus meis, hoc est, Scotis, quos Latine Caledonios populos dicas, non possum non bene cupere. Nihil enim patria dulcius, ut est apud Homerum, *ἔπειρ ἔτις ἀπόπροθι πίωνα οἶκον, γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει*. Anglorum semper in me singularis fuit humanitas, et eorum plerisque beneficiis, non vulgaribus, sum devinctus. Praetereo florentissimi Regis gratiam, per quam sane non stetit, quo minus ipse jamdudum omnibus eis ornamentis, quae a fortuna proficisci possunt, sum ampliter collocupletatus. Impia illa atque intestina bella, quibus insula omnium quas Sol (quod satis constat) videt, sive soli genium, sive gentium praestantiam spectes, longe princeps et clarissima, assidue concutitur, non prius, quantum conjectura auguror, finem invenient, quam ex duobus regnis unum confletur; aut certe gentes ipsae utrinque in eam, quae Christianos decet, hoc est, in sanctam atque indissolubilem quandam adducantur concordiam. Cur autem hoc utriusque populi intersit, et cur utrisque optandum sit, et quid me in hanc mentem impellat, nisi intempestivum esset,

esset, priusquam ulterius progrediar, clarissimis argumentis commonstrarem. De altera illa re, quae ad religionem pertinet, te jampridem certiore factum esse arbitror; quemadmodum videlicet non ita multis ab hinc mensibus, praestantes aliquot ex vestra Italia viri, se ad Germanos eos contulerunt, qui Romani antistitis dignitatem, et recepta quaedam apud nos de religione dogmata, multos jam annos, non minore successu quam studio, oppugnant. In his est Bernardinus Ochinus, vir in concionandi facultate, quantum ad sacra pertinet, longe omnium facundissimus; idemque apud vos religiosae cujusdam factionis, Scapucinos vulgus vocat, olim facile princeps. Sunt item et Petrus Martyr, et Paulus Lacisa, viri cum linguarum multarum, tum philosophiae variae atque multiplicis cognitione insigniter instructi. Et, quod rationibus nostris majorem in modum officiat, quodque facile praestet ut, quaecunque scribant, secundos habituri sint Italiae populos, et in suam plerisque adducant sententiam, sunt omnes natu grandes, nec non sanctitatis nomine vulgo mirifice commendati. Hic a cordatis viris antistitum desideratur officium, qui si ea quae sustinent munera fideliter obirent, hoc est, si fastu atque luxu positis, *εὐαγγέλιον* puriter docerent, et Christi rationes cariores suis ducerent, non existerent ejusmodi defectiones: nec praeclara hoc genus ingenia ad eos, qui pietatis hostes Pontificum atque Regum edictis sunt denunciati, tam facile se aggregarent.

FRANC. Etsi istud tuum in patriam studium, et te, qui officium et memorem erga bene meritos animum libenter praestare soleas, majorem in modum collaudo: non tamen propterea video, cur te tam sollicitum habere debeant res illae, quas constituere aut dirigere in te positum non sit. Scis sapienti praeter culpam nihil esse praestandum; qua cum vacat, caetera illi aequiter et moderate sunt perferenda. Hanc ergo, quae bellorum exitum re-

spicit, curam per mitte superis. Tibi sane, qui in doctrinae studiis pene ab ipsis incunabulis versatus es, non licet ut te existimes popularem esse alicujus definiti loci; quin potius, cum Socrate et Stoicis, omnis hic orbis, qui ab hominibus incolitur, tibi patriae, imo vel unius urbis loco esse debet: in qua, si ratione aliqua offensus illi vico, unde ortus es, ingenii tui dotibus usui esse non potes, proximum aut alium quemlibet pro viribus orna. Patet tibi haec Gallia, patet et Italia nostra, in qua jamdudum multos tibi amicos habes; plures profecto, si eo te rursus conferas, habiturus: qui quidem in te amando atque orando, neque Anglis, neque Caledoniis tuis, dicere ausim, sint cessuri. De religione porro, quod secundo loco retulisti, viderint ipsi antistites, qui certe non diu impune auferent, si quam obtinent provinciam incuriose administrarint. Nos, quod satius erit, istiusmodi ordinum insectatione omissa, in nosmetipsos, quod aiunt, descendamus; et an ipsi nostrum praestemus officium sedulo dispiciamus. Non enim illorum negligentia causam nostram, si mala erit, adjuvare poterit. Neque tamen haec eo dicta accipi velim, tanquam ipse pro improbis ac nefariis hominibus propugnationem suscipere cupiam, aut quod de tuo candore quicquam addubitem: sed quod nescio quomodo praepostera hac quorundam caritate offendar, qui aliena vitia acutissime cernunt, in suis sunt talpis caeciores. Si quid ab aliis delictum est, id magnae religioni habent, accusant graviter, et vehementer, ut videri volunt, indolescunt; de sua ipsorum vita, etiam ut inquinatissima sit, corrigenda nihil interim solliciti. Itaque ab odiosis his rebus, imo et ab aliis item vernaculis atque quotidianis, ad praestantem aliquam materiam, et quae aliquid solidae utilitatis sit allatura, sermonem traducamus.

FLOR. Sunt ista tibi, Francisce, et sapienter et humaniter dicta, quibusque ipse audiendis non mediocriter mehercule

hercule sum confirmatus: quocirca magnam a me fateor tibi deberi gratiam. Quod si oratio mea, ea parte, qua religionis antistitum desidiâ carpsit, tibi paulo acerbior visa est, ita superstes sim, atque ita mihi propitius sit Christus, ut ego quod in hac causa vehementior fui, atque gravius in eum ordinem invehctus sum, non malevolentia, aut atrocitate aliqua animi, sed publicae salutis atque dignitatis ipsorum studio sum commotus. Sed nunc me ad id quod tu flagitas accingo, et quidem lubens: quandoquidem eo abs te vocor, quo ipse prior sponte mea cucurrisse debueram. Maçte tu interim animi, qui non solum quod a curis necessariis superest tempus, sed etiam hoc quod valetudini curandae impendendum est, in hoc aetatis flore, conculcatis juvenilibus desideriis (quod, adulandi suspicionem inter tot rei hujusce testes nihil reverens, dico) in praeclarissimis hisce studiis, quibus animi decus acquiritur, immortalî tua cum laude libenter consumis. Verum age, in quibus nos sermonibus vis versari, et qua de re vis verba faciamus?

FRANC. De quacunque, quae proprie ad componendum animum pertinebit, me sane auditorem habebis; sic jampridem affectum, ut opus futurum non sit apparato aliquo exordio me docilem reddere, vel attentum. At cum ex auditoris usu sit, si quid aliud, quoties animum dubitatio subit, percontandi libertas: illud oro, ut ne grave tibi sit, si vel ego, vel ille noster Demetrius, qui huc, ut cernis, quo consuetudinis nostrae particeps sit, properanter accurrat, te differentem interdum interpellet: alius, quod sciam, interventor erit nemo.

FLOR. Tu mihi nunc eas das partes agendas, quas tibi ipsi servasse debebas. Nam in te ad naturae felicitatem, quae plane singularis est, accessit copiosa praecocis cujusdam sapientiae penus, quam tu perpetua vitae moderati-
one,

one, quae philosophandi ratio est praestantissima, tibi parasti. Sed quia ad quaecunque ingenium videor ipse tibi doctrinae aliquid atque artis adjunxisse, vis ut ipse differentis personam sustineam: faciam id equidem, modo sciam poteroque; neque eam, ad quam accedere me cupis, (etsi ingenii agitur existimatio), disputationem defugiam: ea tamen lege, ut tu argumentum suppedites. Tantum vero abest, ut mihi molestum futurum sit, orationis meae cursum interpellatione vestra impediri, ut vix quicquam gratius accidere possit. Nam etsi vos satis alioqui scio cupidos docti atque utilis sermonis, crebro tamen a vobis interpositae quaestiones majorem facient constantis cujusdam attentionis fidem. Adde, quod contradictione tempestiva, ut ferrum ferro acuitur, excitatur acumen disputantis, et veritas ipsa elicitur facilius, si adhibita altercatio modum non excedat. Quare, si quid usus venerit, facite ne interfari, neve contradicere, aut arbitrato vestro percontari omittatis. Sed quid hoc sibi vult, quod protinus in altam quandam cogitationem mihi defixus, atque propemodum jam demersus videris?

FRANC. Nunc mecum tacitus hodierni coeli faciem cum hesterno confero, atque eas res quas oculis hausi ad animi statum traduco. Quod dum facio, casu in id incidi argumentum, (nam hujus afferendi curam nostram esse voluisti), quo ego nullum vel uberius, vel fructuosius, (etiam si anxie quaeratur), inveniri posse existimo, et quo nullum mihi occurrisset malim.

FLOR. Aveo quam primum scire, quodnam istuc sit tibi tantopere gratum.

FRANC. Heri dum nubibus, pluvia, et molestis illis ventorum flatibus omnia confusa essent et conturbata, quam ingratus et coeli fuit aspectus? Rerum extinctus
decor

decor videbatur, et naturam ipsam luctus quidam occupasse. Hodie nec imber cadit, nec fragor aliquis violentior exauditur, nec interposita nubes Solis officit fulgoribus, et pristinus tandem rebus restitutus est nitor. Unde fit, ut animi etiam nostri, reducis atque velut postliminio redeuntis, hilaritatis sint participes. Hunc ipsum ad modum triste, atque in primis inamabile quiddam esse apparet mens ignorationum tenebris obducta, atque furioso isto curarum strepitu jactata: et contra,

*Felix ille animi, divisque simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus.
Sed tacitos finit ire dies, et paupere cultu
Exigit innocuae tranquilla silentia vitae.*

Versus hos, etsi sunt recentis cujusdam scriptoris, (Angeli, ni fallar, cujusdam Politiani), recitavi tamen libenter, tum quod ad propositum pertineant, tum quod tute eos ipsos nudiustertius, si memini, mihi luculentis verbis dilaudaveris: illud interea, quod mihi magnopere probatur, affirmans; non tam quo tempore, quam quid, et quo modo quis scripserit, referre.

FLOR. Ista commentandi forma animum proculdubio philosophiae natum resipit, estque inter ea indicia, quibus se quis in probitatis studio nonnihil promovisse dignoscat, a Plutarcho auctore sane non ignobili relata; non solum videlicet ex libris, aut sapientum sermonibus, sed etiam undelibet, et ex quavis re obvia, quantumlibet ea minuta sit, conferendis similitudinibus et exploranda rerum convenientia, locupletandae atque exaugendae virtutis ansam arripere. Sic Socrates rixosae uxoris jurgia, propter liberos qui suscipiuntur, perferenda collegit; non secus ac molestos ac nimium vocales illos gallinarum strepitus, propter ova. Sic Diogenes, dum puerum forte conspica-

retur

retur e manu in poculi effigiem conformata bibentem, ad paupertatem instructior abiit, et poculum quod in pera circumferre solitus erat, ceu rem supervacaneam abiecit. Sic Plinius, naturalis historiae clarissimus auctor, ex eo, quod a lacrymis et nuditate vitam auspicemur, coarguit eorum dementiam, et vanitatem castigat, qui se ab ejusmodi initiis ad superbiam genitos esse existimant. Sic Seneca nos excelso atque erecto animo contra mortem esse debere contendit; propterea quod forices, et ignavissima id genus animalcula, a natura ipsa ad fugam generata, ubi non patet effugium, se convertunt ad hostem; et quamvis corpore sint imbelli, nihilominus se ad pugnam animose comparant. In summa, omnium sapientum libri referti sunt hujusmodi collationibus. Et est sane ista tua concinna in primis, atque ab illustri ducta principio, dum horifico et perturbato rerum vultui sollicitum animum, et contra laeto atque sereno eundem cum est tranquillus, comparas. Sed quorsum evadas expecto.

FRANC. Scire ex te cupio, an ista animi tranquillitas, nullo, ut mihi quidem videtur, non redimenda pretio, sit ratione aliqua in hac vita parabilis?

FLOR. Parabilem eam esse omnino, etiam dum hic vivitur arbitror: et si non perfectam, gradum tamen aliquem ejusdem illustrem et minime poenitendum, si ad eam laudem gnaviter incubueris, tibi pararis.

FRANC. Qui fit ergo, ut in tam numerosa mortalium turba tam pauci eam assequantur? Quotus enim quisque est, qui non laboret fastidio sui, qui non inexplebili votorum cupiditate torqueatur, qui sua sit sorte aut conditione contentus? Neque opinandum est, quenquam usque adeo sibi ipsi invisum, ut querulum vitae statum deponere, aut aerumnis carere nolit.

FLOR.

FLOR. Expetunt quidem hanc omnes ad unum, nec aliud tot sudoribus, et tam laborioso vitae cursu quaerimus omnes, quam tranquillitatem. Est enim ea tanquam jucundissimae cujusdam requietis portus. Ita enim statuere necesse est, cum omne negotium otii alicujus causa suscipiatur. Verum, quia, vel propter ignorance[m] non satis nobis constat qua in re posita sit tranquillitas, aut unde ea nascatur; vel propter infractionem atque debilitatem animi, viam quae ad eam ducit, etiam ut nota sit, firmis vestigiis non insistimus; fit ut rarissimi sint, qui ad eam perveniant.

DEMET. Quomodo eam petunt, si ignorant? Num fieri potest, ut rem incognitam appetamus?

FLOR. Norunt quidem omnes generatim, tranquillitatis voce significari absolutam quandam animi, nihil ultra, vel certe anxie quaerentis, pacem: caeterum quorum ex bonorum adeptione ea constet, aut ea ipsa bona, ex quibus illa procreatur, quemadmodum sint paranda, non ita vulgo est intellectum. Qui morbo affligitur, scit quid sit sanitas: verum idem quibus ea rebus paretur, et quo modo sit facienda medicina ignorat. Puer matrem domo clam se egressam sequitur, sed cum ventum est ad trivium, atque illa nusquam apparet, jam animi dubius, et consilii inops, se ad clamores et lacrymas convertit; nunc huc, nunc illuc, iratus et ejulans, furiosa et incerta erratione se proripit, ut inveniat. Scit aliquo abiisse matrem: verum cum neque quo neque qua sit eundem expedire aut constituere possit, ipse se inaniter excruciat. Et profecto nos non multum dissimiliter, non satis in promptu habentes tranquillitatis adipiscendae rationem, nunc ab hac, nunc ab illa re frustra animi expletionem petentes, tota (quod aiunt) erramus via, et nos ipsos perpetuis angoribus conficimus: imo, similes illis qui in labyrintho properant, *quo sumus in*

praepostero cursu (ut ait Seneca) celeriores, hoc ab eo quod petimus longius abscedimus.

FRANC. Est ergo ars aliqua, cujus praeceptionibus in tranquillitate acquirenda dirigamur?

FLOR. Est sane. Nam in hoc totius philosophiae moralis munus positum est, atque versatur, ut intelligatur, quae sint nobis bona maxime expetenda, quorum fructu absque interventu moeroris oblectemur; et quibus rationibus compesci possint affectuum tumultus, per quos animo non licet inoffense persequi ea, quae vera esse bona jam a ratione definitum est. Sed singularis est in hac philosophiae parte colenda hominum oscitantia et supinitas. Pauci sunt, quorum intersit aut logicen, aut sermonis expoliendi artificium didicisse. Naturalis pars tota propemodum opiniosa est, nisi quum de metiendis corporibus, aut numeris fit mentio. Hic certius quiddam expromitur; reliqua propemodum sunt (ut facete dixit Lucianus) *περὶ τῆς τῆ ὄντος σκιάς* pugnae. Et ut indagatio naturae sit pulcherrima, partis tamen hujus absolutio in hac vita sperari non potest. Una moralis pars reliqua est ad omne hominum genus sine ulla exceptione pertinens. Nemo enim est, cujus non referat placide et tranquille vitam degere: quod cum non aliunde, quam a moralis disciplinae (quae et bonorum finem, et iter quod eo ducat demonstrat) cura sperari possit, statim ab ineunte aetate hoc scientiae genere imbuendi sunt adolescentum animi, et utilissimis vitae praeceptionibus assidue personandae sunt juventutis aures. Sic enim facilius reliquae aetatis partes, atque totius vitae cursus, in persequendis officiis confirmari possunt. Nunc quotusquisque est (quo quid indignius aut deploratius cogitari potest?) qui non prius ad vitae terminum veniat, quam quemadmodum degenda fuerit vita intellexerit; qui non prius ex luce hac demigret, quam

quam cur in lucis hujus possessionem venerit perspectum habeat; et ante in ipso cursu obruatur, quam potuerit portum conspicere? Diligenter ergo in hanc artem totius vitae atque officiorum magistram incumbendum est: studiose discenda est haec via, cujus ignoratione, aut desertione, non modo non ad illud otium, quod quaeritur, pervenis; sed etiam in aerumnas et ineluctabiles quasdam difficultates incidis. Opus est autem hic praemonstrator dexter, et itineris dux percommodus. Adeo enim jejune atque frigide, hoc est, absque omni suavitate, atque absque ullis aculeis orationis, a plerisque traduntur morum praecepta, ut is qui legit aut audit, plurimum inanis, nihil permotus, et absque ullo fructu discedat.

DEMET. Finge me eum esse (atque utinam re ipsa non forem) qui propter inscientiam haecenus a via aberravit: Nam puero mihi, vel mea, vel parentum culpa, non fuerunt haec studiorum genera magnae curae; neque propter negotia unquam habui sepositum tempus ad discendum, et ad dandum operam philosophis. Verendum est igitur, ut videtur, ne si nunc, hoc est, tam fero, coner meipsum a vulgari vitae ratione ad hanc sapientem et felicitatis effectricem disciplinam traducere, laterem (quod aiunt) lavem aut Aethiopem studeam dealbare; neque, usque adeo digresso, in viam redeundi facultas sit ulla. Quis enim dedoceri possit, quae tam diu didicerit? Quid tu hic faciundum censes?

FLOR. Ego te, Demetri, neque politioris literaturae, neque humanitatis expertem scio: imo ut magni usus, nec hebetis ingenii hominem suspicio. Sed quia tibi libet modestiae causa praestantiam tuam dissimulare, tecum in praesentia colloquar, ac si unus aliquis esses ex vulgo. Attigisti tu quidem isto tuo extremo sermone, magna ex parte, quid facto opus sit: sed quo res sit dilucidior, ad eas ipsas

quas tute attulisti, me referam similitudines. Ac illud primum te rogo, sitne consentaneum, ut postquam vulgaris via illuc, quo tu tendis, non ducit, alia quaedam sit tentanda?

DEMET, Istuc sane non minus necessarium est, quam consentaneum.

FLOR. Dic et illud; anne aliquando tibi iter facienti usu venerit, ut offensus aqua aut salebris, a publico et detrimento itinere in pratum aut agellum diverteris; atque ubi in viam redeundum fuit, jam toto emenso spatio, coactus sis incitato equo retro, unde veneras te referre?

DEMET. Usu venit quidem hoc saepissime, et interdum non sine comitum risu, qui me animi causa, commodioris viae specie falli passi sunt: cum vel agger, vel praealta fossa, vel densior aliqua sepes jam longius provecto exitum negaret.

FLOR. Haud secus ei, qui in vitae tranquillitate inquirenda cursum ab initio male instituit, faciendum est. Neque enim eo ducit iter, in quod se vulgus assidue dat; neque ejus est generis haec tranquillitatis via, ut ab illa vulgari in hanc, desultoria aliqua transitione, commigrare queas: sed oportet, ut ad ipsum viae caput te referas, et a calce (quod aiunt) ad carcerem revertare. Nam in ipso principii puncto aberratio plurimum contingit; et in eo totius pene profectionis momentum positum est. Quod si consiliorum atque opinionum mutatione ipsum viae caput tenere poteris, res omnis est (mihi crede) opinione facilior: et quod paulo ante insuperabile videbatur iter, jam se tibi commodum et confectum facile exhibebit. Vide nunc, ut iniquiter per difficultatis causam, vel officium describitur, vel inquirendae tranquillitatis studium intermittitur.

FRANC.

FRANC. Hic mihi temperare non possum, quin contra dicam. Semper ego accepi hanc esse communem sapientum omnium sententiam, quaecunque praeclara essent, eadem continuo esse et difficilia. Lucae, dum nobis pueris in literario ludo Ciceronis epistolae praelegerentur, illud Hesiodi, quod Cicero epistolae cuidam infarsit, mihi auditum est,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν.

Quibus, ut opinor, verbis significatur sudandum esse iis, qui ad aliquam virtutis excellentiam contendunt. Sudor autem et difficultas, etsi aliquid differunt, sunt tamen omnino finitima. Videsis nunc, an recte abs te factum sit, qui in tranquillitate animi rerum omnium facile clarissima, quaeque, quod tute non diffitebere, non nisi per virtutem parari possit, acquirenda, non dubitaris facilitatis inferre mentionem. Quid, per Deum immortalem, vel praestabilius vel admirabilius cogitari potest, quam humanum animum in hoc imbecillo corpusculo etiamdum habitantem, ita esse constitutum, ut etiam septus ab omni parte miseriis, atque undique fortunae telis impetitus, non modo sibi constare possit, sed etiam intrinsecus, hoc est, ex sese incredibiles quasdam, quibus sese sustentet atque soletur, gignat suavitates? Nam hoc, ut opinor, in ratione tranquillitatis clauditur. Et nos, si superis placet, quiescentes et securi ad excelsissimum hoc rerum fastigium feremur? Quid decantatius est illis Romani poetae versibus?

—*Facilis descensus Averni.*

Noctes atque dies patet atri janua Ditis.

Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,

Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amavit

Jupiter, aut ardens evexit ad aethera virtus,

Diis geniti, potuere.—

Quid? quod et CHRISTUS ipse (si hominum te non frangit

git auctoritas) ait, eam, quae ad vitam ducit, viam angustam esse, et non ab ita frequente turba detritam.

FLOR. Hoc tibi non invitus largior, neque virtutem, neque hoc quod quaerimus mentis otium, neque ullam omnino rem praeclaram, sine labore aliquo parari. Non enim minus verum quam pervulgatum est illud, τὰ καλὰ χαλεπὰ. Do item et illud; non nisi virtutis ductu ad tranquillitatis arcem scandi posse. *Semita namque tranquillae per virtutem* (ut ait Juvenalis) *patet unica vitae*. Verum, vel virtutis, vel laboris nomen auspicantibus obtrudere, ex usu esse non arbitror. Est *virtus*, fateor, res pulchritudinis incomparabilis: sed quamadmodum mores duriusculi in insigni forma solent procos abstertere, ita ipsa duritas, quam prae se virtutis fert vocabulum (est enim virtus, quae cum difficultatibus luctatur) efficere posset, ut novitii ipsius cultores animum despondeant. Caeterum rem ipsam atque vim virtutis tradendam omnino arbitror, et quidem diligentissime. Itaque, ut qui pueris, vel qui grandiusculis, qui delicatiore sunt palato, mendentur; si in pharmaco, vel medicata potione multum infit absynthii, mellis nonnihil admiscent, vel poculum a labris dulci quopiam liquore oblinunt, ne ingratus sapor deprehensus, salutiferi medicaminis functionem impediat; sic virtutis qui apparet horror, est ipsa tranquillitatis specie obvolvendus, ut non tam ad virtutem, quam ad perpetuam quandam etiam praesentis vitae jucunditatem, multa ad haec facilitatis spe injecta, invitari se intelligant mortales: sic enim et confluent cupidius, et in incepto constantius persistent. Inest enim in ipsa tranquillitatis appellatione dulce et illecebrosus quiddam, quodque animos ad se attrahat atque pelliciat. Habent item et artis praeceptiones, si commode tradantur, suas quasdam rationes, a quibus, nisi fero et immani sis ingenio, valde abhorreere non possis.

Et

Et ut illa quæ medicis dicuntur ἀνόδυνα, tum præcipue habent gratiam, cum ipsa nullum interim afferentia doloris sensum, dolorem depellunt; ita præclararum rerum difficultatem imminuisse, plane res est antiquæ laudis.

FRANC. Quomodo te hic nobis de vanitate atque impostura (quod pace tua dictum sit) purgabis? Nonne istuc est alienam credulitatem mendacii astruptione ludificari, si in negotio, in quo plurimum sit sudandum, facilitatem polliceare? Fides, et simplicitas philosophos, hoc est, morum magistros, præcipue decent. Ingredere ergo ad plenius hujusce sententiæ rationem explicandam.

FLOR. Nihil est hic omnino fraudis aut imposturae. Primum, quod ejusmodi ratione illius consulatur commodis, quem adjuvandum susceperis; qui propositam rerum difficultatem alioqui fortasse refugisset. Deinde, quod virtus ubi adaucta fuerit, ne vestigium quidem difficultatis relinquit in eis actionibus, quarum ipsa est auctor. Difficile est initio obsistere libidinibus, refrænare cupiditates, irarum ardores refrigerare; maxime si ab usu firmitudinis aliquid acceperint. Verum postquam ad tempus aliquod consueveris ejusmodi sapientiæ muneribus fungi, libens et sponte tua præstabis, quod aegre antea tibi, et non nisi invito extorqueri poterat. Hoc et Hesiodus in eo ipso affirmat loco, cujus tu nunc nuper principium citasti:

——ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,

ῥηιδίῃ δ' ἠπειτα πέλει χαλεπή περ εὔσα.

Hoc est,

——Ubi in ipsa cacumina ventum est,

Jam facilis facta est via, quæ fuit ardua dudum.

Haec dum incipias (ut est apud Terentium) gravia sunt, dumque ignores; ubi cognoris, facilia. Postremo loco, et il-

lud

lud expendendum est; etiam quae est in principiis difficultatem mirabiliter imminui, si legitime, et unde oportet, occoeperis. Si non in limine impingitur, facilis est rerum progressus. Tolle incitiam, tolle exitiosas de rerum pretio persuasiones, totius errationis fontem; et expeditus erit ad omnem excellentiam cursus. Jace fidelia virtutis fundamenta: hoc est, tanti unamquamque rem aestima, quanti ipsa aestimari debet ac meretur, et non pluris; et tum quod reliquum est molis, videbis pene sponte sua confurgere. Nusquam vel justius vel verius quam hic, illud ejus ipsius, cujus proxime commemini, poetae usurparis, ἀρχὴ ἡμῶν παντός: quod tantundem est, ac si dicas,

Dimidium facti qui bene coepit habet.

Caeterum quod ex Virgilio allatum est, solis iis, qui Diis geniti sunt, concessum, ut ab inferis redeant (hoc est, ut equidem intelligendum arbitror, ut corporum, et periturarum rerum amore posito, ad purum et stabile illud animorum decus assidue rapiantur) sententiae nostrae non admodum officit: eo quod nemo nostrum non sit ex Divorum genere. Siquidem divus Paulus in Apostolorum historia, illud ex Arato profert hujusce rei testimonium, τὸ γὰρ ἔξ γένος ἐσμὲν. Animus tamen saepissime culpa sua, et propter corporis societatem degenerat: quapropter illi soli Diis geniti videri possunt, qui corpori quam minimum indulgent. Postremus ille, quem ex sacris deprompsisti locus, ad majores res pertinet: et singularem esse virium nostrarum imbecillitatem, in iis quae Christiana pietas exegit praestandis, demonstrat. Sed et hic quoque, nisi me falsum habent, quaecunque ad hanc sententiam confirmandam occurrunt, sudoris multo maxima pars posita est in ipso limine. Hanc tamen tollit divinus quidam afflatus: qui ubi contigerit, quanta protinus, bone Deus, existit animorum alacritas, etiam

etiam in summis doloribus perferendis. Hujus rei argumento sint Apostoli, primi Christianae pietatis conditores; atque alii, quorum mentes semel sacrosancta illa de Christo persuasio imbuerat: qui (ut in nascentis religionis annalibus proditum est) tum potissimum gaudere soliti sunt, et hoc nomine se maxime deputare felices, quum digni habiti essent, qui pro Christi Servatoris nomine contumeliis afficerentur.

FRANC. Est, ut ex sermone tuo colligo, quaedam parandae tranquillitatis ars, quamvis ea non ita multis sit explorata. Est et eadem, sententia tua, multo quam vulgo existimetur facilior, si recte tradita sit, et idonea cautio in principio adhibeatur. Haecenus bene habet, et pulchre huc usque processisti, et nos sane in magnam singularis cujusdam fructus spem erexisti, facta jam fide imminuendi laboris. Nam rerum est difficultas, quae nostram alacritatem in virtutum stadio decurrendo retardat. Faxit Deus, ut caetera tam speciosis principiis respondeant. Nunc ipse, ut quid querar in sinum tuum deponam, quanquam id do operam, ut inter hos curarum strepitus, in quos non tam de voluntate mea, quam eorum quibus quicquam negare mihi fas non sit, sim conjectus, utcunque mihi constem: nullo tamen studio haecenus sic mentis angores, et tanquam vulnificos quosdam ictus declinare potui, quin, quamvis non confodiar, pungar tamen acriter interdum; et ab optato tranquillitatis portu, tanquam vento quodam reflante, prohibear. Quocirca illud te etiam atque etiam oro, ut expeditiorem istam portus hujus contingendi rationem nos doceas: atque hoc existima a nobis afferri argumentum, in quo tractando occuperis. Quae huc usque dicta sunt, perquam accomodatae cujusdam prolusionis locum obtinere videntur. Quod si praestiteris quod quaerimus (ut omnino praestaturum confidimus) praeclare sane apud utrumque nostrum (ut etiam pro Demetrio, quem non-

C

dum

dum in Jovis sinu positum arbitror, pollicear) te positurum, tibi persancte confirmo. Posse autem te aliquid hac in parte, vel inde ut credam adducor, quod videam te in egregia ista fortunae tenuitate perpetuo placidum, atque hilarem, et externum hunc rerum splendorem magno atque excelsio animo despicientem. An istuc divinitus, et extra communem hominum morem acceperis, haud scio: hoc satis constat, rem tantam nemini fortuitu contingere. Naturae item beneficio attribuere non ausim, cum temperatio tua (quod me diuturnus noster convictus, atque domesticus usus abunde docuit) acris sit in primis, et earum rerum, etiam quae vulgo praeclarae habentur, percupida. Sed tu eam in ordinem cogis, atque velut fraeno quodam moderationis reprimis. Consequens ergo est, ut istam animi aequabilitatem arte ac industria sis consecutus.

FLOR. Ut verum est illud Ciceronis, *naturae bonitatem doctrinam imitari*; ut distribute atque ex arte collegisti. Sed ad rem veniendum est. Quum eis praesidiis, quae argumenti dignitas postulat, satis instructus, atque ad rem tantam idonee comparatus non sim (magna enim hic requiritur ingenii vis, magna multarum artium disciplina) essetis mihi in praesentia vos ad illos relegandi scriptores, qui hanc ipsam rem ex professo et nominatim tractarunt: ad Senecam, inquam, et Plutarchum, imo et ad Ciceronem ipsum, qui hisce de rebus in Tusculano suo copiosissime disseruit. Verum quia fides semel data liberanda est, quod vultis efficere conabor; atque apud vos, si non eruditionis, certe studiosae voluntatis quaecunque pignus deponam. Dolet mihi hoc, sed fero, me non tantum studii in bonis literis posuisse, ut possim quod petitis cumulate praestare. Sed cum ipse, quicumque tibi videar, Francisce, communibus hominum infirmitatibus plus satis haud dubie sim obnoxius, atque me mei multo quam vellem saepius poeniteat; me magistrum ad hanc rem sine summa arrogantia profiteri

profiteri non possem. Itaque non quae tibi via tenenda sit, sed quam, ut ad istam quam jamdudum es adeptus animi constantiam pervenires, coelesti quodam ductu, et ingenii felicitate adjutus tu tenueris, communiter tecum inquiram. Interea dabis veniam homini barbaro, hoc est, in alia lingua, atque aliis moribus, nempe inter ultimos Britannos nato atque educato, atque doctrina ista quae nobis transmarina est et adventitia, sero et leviter tincto, si in tanto argumento inscientius versetur : si cruda sit, et peregrinitatem redoleat dictio : et, ut summatim dicam, in crimine mihi non pones, si in festinato opusculo apparebit (apparebit autem omnino) vel rerum vel sermonis egestas. Haec eo mihi praedicenda sum arbitratus, quod, quamvis ingenii opinio nunquam sit studiose quaerenda, non tamen propterea est negligenda omnino.

FRANC. Modestiae isti tuae tandem aliquando modum impone Florenti ; et bonis, quod aiunt, avibus orationis tuae vela ventis quam primum expande. Ipse tuapte natura jejunitatis atque inanis orationis, ut semper observavi, osor es ; et ipse ornatum non magnopere requiro, contentus eo sermone qui apte et congruenter rem explanet : quapropter, fore spero, ut pulchre inter nos conveniat. Nec illud ignoro, tibi proprium hunc esse morem, ut plus praestes quam pollicearis.

FLOR. *Tranquillum*, ut arbitror, Romani sermonis consuetudine dicitur mare (aut si quid aliud est, quod similiter agitari solet) cum tumidi illi fluctus, quos violentior aura concitavit, conquieverint. Ejus instar, ut tute principio recte animadvertisti, *animi tranquillitas est placida ipsius perturbationum tumultu vacans constantia*. Vel si brevior placet definitio (in more enim positum est, et disputationis natura exigit, ut a definiendo principium sumatur) *est aequabilis et rationi consentaneus animi status*. Hujus definiti-

onis vim vox Graeca *εὐθυμία* significanter admodum exprimit. Existit ergo tranquillitas ex affectuum sedatione, tanquam ex causa effectrice. Ipse affectionum animi ordo quietus et constans, est ipsa tranquillitas, ex qua continuo perennes vulgoque ignotae voluptates pullulant.

FRANC. Apparet ergo perturbationum esse status, per quos non licet animo esse quieto.

FLOR. Est sane ut censes. Nam momentum omne in iis sedandis positum est : iis viribus atque opibus est omnibus repugnandum, si volumus hoc, quod datur, brevissimum vitae spatium tranquille placideque traducere : sic, *ut neque ab ira, ut Ciceronis verbis utar, ignescat animus, neque inflammetur libidine, neque deliquescat voluptate.*

FRANC. Operae pretium igitur erit, in ipso institutae disputationis vestibulo, priusquam in praecipuae partis explicationem ingrediare, de affectuum ingenio, atque discrimine differere ; et quas habeant sedes, unde veniant, quis eos denique Aëolus immittat ; quod commodum atque opportunum erit explicare.

FLOR. Faciundum est haud dubie ut dicis : sed quoniam quas proposuisti disputationes, potius ad naturalis philosophiae genus, quam ad morale, in quo nobis versandum est, pertinent ; erunt illae obiter duntaxat, et tanquam in transcurso attingendae. Ergo, quo res omnis sit dilucidior, primum generatim quid sit Affectus explicabitur, unde item manet, et quod habeat domicilium. Mox, quot, qualesque sint ; et profligandine sint penitus, an duntaxat moderandi. Ad extremum, quae sit moderandorum ratio, et quas ex ea re utilitates capiamus. Hae partes, ubi ut decet absolutae fuerint, institutarum inter nos scholarum cursus, non incommode, ni fallar, confectus erit. Principio
illud

illud intelligendum est, Boetium, (virum, quod ad rerum cognitionem pertinet, longe doctissimum), ea quae Graeci πάθη vocant, *Passiones*, sed minus Latine dixisse. Nos, cum Cicerone et Quintiliano, *Perturbationes*, *Affectus*, aut *Affectiones*, dicamus. Ut autem liquido constet quid sit Affectus, operae pretium erit rerum partitionem ab ipso capite arcessere. Eorum, igitur, quae extrinsecus et aliunde perfici apta sunt, cujuscumque sunt omnia praeter Deum ipsum, alia sunt cognitionis omnis prorsus expertia; ut elementa, et inanimatum omne ex his conflatum: his et stirpes addas licet; quae quidem omnia naturali quadam pronitate, absque ullo rei congruentis sensu antecedente, ad ea quae conveniunt feruntur. Naturalis hic appetitus nonnullis vocatur. Hujus vi saxa, et quaecumque pondus habent, sidunt; levia tolluntur in altum; planta item succum haurit ex humo; et in summa, res omnis illud, a quo perficiatur, requirit. Hic cogitatione potius, quam re ab eo cui inesse dicitur, est distinctus. Aliae sunt res cognitione praeditae, et hae quidem triplicis sunt generis: quaedam sensu duntaxat valent; cujus officium est circa res crassas, et corpora duntaxat versari: idque fit absque collatione similitudinum, atque eo discursu qui rerum ordinem aut nexum videat; quamobrem exiguis quibusdam finibus totum ejus munus est circundatum. Ad hunc ordinem pertinent belluae, quibus omnibus adest appetitus, qui *Animalis* dici potest, vulgus *Sensitivum* vocat, sed minus, ut credo, Romane. Est autem is facultas ea, qua animans id, quod jam per sensum exploratum est, persequitur aut refugit. Alia sunt intellectus praestantia atque puritate usque adeo instructa, ut nihil quicquam corporeum in eorum natura insit: quod genus res ὑποκείμενας, hoc est, *Essentias*, si tamen ita loquendum est, *separatas*, imo et Deos philosophi interdum vocant; nobis *Mentes*, *Intelligentiaeque* dicuntur: et pro religionis consuetudine, quae ad nos ex sacris defluxit, Graeca voce *Angeli* vocantur.

tur. In iis inest simplicis cuiusdam naturae appetitus, quem *Voluntatem* vocamus. Tertium cognoscentium genus est eorum, quae a natura et sensus, et rationis seu intellectus dono sunt locupletata; cuiusmodi est solus Homo: qui quidem ut per sensum quod in corporibus crassum est percipit, sic rationis atque ingenii beneficio corporum rationes atque ordinem, quaecunque vel supra vel subter sunt, imo et res incorporeas, ac sub sensum minime cadentes, sagaciter pervestigat, atque aliquousque assequitur. Huic, propter variam et multiformem naturam, (est enim, ut recte a Platone animadversum est, *Homo minor quidam mundus, rerum omnium quae in hoc maiore clauduntur particeps*), praeter inclinationes illas ac pronitates, quas *Naturales* diximus, inter quas famem sitimque referas licet, adsunt altera illa duo appetitus genera; *Animalis*, inquam, qui sensus comes est, et *Rationalis*, quae *Voluntatis* vocabulo est insignita. Hujus munus est, rationem quocunque ea ducat sequi, atque illi perpetuo obsecundare. Est autem inter posteriores has duas appetendi facultates, (nam de naturali atque infima illa ulterius verba facere non attinet), non leve discrimen, tum in ipsis quae expetuntur rebus, tum in ipso expetendi modo; quod tamen omne ab ea quae antegreditur cognoscendi ratione varia, et imparibus iudicii terminis dimanat. Nam ut sensibus corporum duntaxat agnitio, atque ea quidem crassa, concessa est: sic qui ex illo manat appetitus solius corporis commoditates confectatur, nec ultra se porrigere potest. Unde fit, ut omnis belluarum cura in persequendis corporum commodis atque suavitatibus sit posita. Intellectus, contra, non solum res sensiles agnoscit, (nam semper superior in cognoscendo facultas completur omnem inferioris virtutem, cum auctario non levi) sed etiam sensilium praeteriectus fines, et supra ultimas corporum oras volitans, ad res corporaturae prorsus expertes, imo ad inaccessum illum rerum principem, quae ipsa puritas atque divinitas est, quodammodo penetrat. Et hae sunt

Sunt res, circa quas excelsior illa appetendi facultas proprie se exercere debet : haec illi constituta est arena ; hic attributus campus, in quo exultet. Modus autem utriusque facultatis diversus est, ex eo quod animalis appetitus inconsiderato impetu et exultatione necessaria, ac libertatis experte, ad definitas cupiditates efferatur : Voluntas vero, postquam ad rationem de re expetenda aut gerenda relatum est, libere se in quandam bonorum immensitatem effundit : quorum alia ad corpus, alia ad animum pertineant ; alia sint praesentia, alia futura ; et alia oculis, alia animo duntaxat cernantur. Est enim Voluntas ipsa, quemadmodum et Intellectus, cujus est comes, materiae sua ipsius natura exors. Materiae vero peculiare, (quod iis qui in interioris doctrinae studiis sunt versati satis liquet), hoc est, ut formarum amplitudinem ad particulares rationes et angustias quasdam adigat. Nam rerum apud nos numerus et partitio est ex mole dissecta : et materiae divisionem sequitur distinctio rerum in eandem speciem convenientium, ut Aristoteles noster non uno in loco subindicat. Itaque quo facultas aliqua a materia longius abscedit, hoc liberior est ; hoc porrectiorem habet ad excursus ambitum : ut nihil mirum sit, si homo, qui per rationem a materia suapte natura quam longissime remotam, rerum omnium capax est, in rem quamlibet citra vel temporum, vel locorum metas, studio atque voluntate feratur : nec ad ullam rem se necessario applicet, nisi tale aliquod sit propositum bonum, quod intra se manifeste illam bonorum infinitatem complectatur. Nam in hujus generis bonum, quam *Felicitatem* vocant, repudii ratio non cadit. Et hoc sane non contemnendo argumento est, nos ad majora, atque praestabilia, quam in hac vita consequamur bona, imo ad immensum quiddam esse natos. Ab his distinctionum exordiis est acris illa et perpetua in homine inter sensum et rationem conflictatio. Sensus nos ad id quod adest praesens corporis bonum abripit : ratio contra suadet, ut usque tueamur dignitatem nostram,

stram, servemus decorum, quod sensus videre non potuit; et ut ad immortalium rerum praestantiam nulla facta intermissione feramur. Aristoteles in suis de Anima commentariis tradit, hanc appetituum dimicationem in ea duntaxat animante reperiri, quae temporis certum habeat iudicium, et quae, quid inter instans et futurum intersit, internoscere queat. Hominem haud dubie vult intelligi, qui saepe contra quam praesens corporis affectio suadet, propter speratas in posterum commoditates, praesentium rerum difficultates atque dolores contemnit. Sic morbis laborantium sanitatis spes alios amaras exhaurire potiones, alios sectiones et cauteria perferre, alios ferro membra crudeliter laceranda tolerare instituit. Atque utinam apud nos tantundem posset aeternitatis recordatio, atque immortale illud animorum decus, quantum saepe posse solent exiles hujus vitae suavitates, non certo venturae, atque ubi venerint certo et brevi periturae. Caeterum belluae (ut illo unde digressi sumus redeamus) ad praesentis doloris perpeffionem, venturae alicujus commoditatis spe, nunquam excitari possunt; propterea quod nulla sit iisdem futurorum provisio. Extruunt quidem nidos aviculae, canis odoratu ferae vestigia persequitur, et penus condit *inopi* (ut poetae verbis utar) *metuens formica senectae*: ac ne infinitatem persequar, sexcentas id genus astutias, et multiplicem, tam in terrestrium quam aquatilium genere, ejusmodi industriam deprehendas. Verum, ut philosophorum doctissimis placuisse video, fiunt haec omnia, non ratiocinatione aliqua, aut consilii alicujus de futuro solliciti providentia, sed caeco quodam superioris impulsu atque instinctu naturae. Appetitus tam exacte, quam nos jam fecimus, distinxisse priscis illis philosophis curae non fuit: nobis tamen, qui non tam ratione, quam religionis auctoritate adducti, animum a corpore dissociabilem, et separatae cujusdam esse naturae, certo nec immerito constituimus, secus facere non licet: ne cum is corpore liber erit, suis videatur spoliatus facultatibus et instrumentis,

mentis, atque adeo ad inertiam quandam et sepulturam, quam natura maxime in praestantibus rebus refugit, adactus. Nunc appetituum distinctione (quae quidem necessario commemoranda fuit) absoluta, ad Affectus definitionem veniamus. Vox ipsa *Affectus*, etsi latius patet, tamen significatio, quam nos in praesentia tractandam suscepimus, aliud non est, quam appetitus humani ex rei alicujus jucundae vel molestae sensatione suscitata commotio. Etenim ut in visu, quod exempli causa dicitur, admoto colore, si non desit lux, exurgit ea vel actio vel affectio, quae *visio* nominatur; sic eo, quod vel convenit vel disconvenit animanti, per sensum aut rationem proposito, protinus existunt in appetitu motus quidam adlubescantiae aut aversionis; hoc est, amores, irae, gaudia, metus, aegritudines, reliquique sub hos subjecti, aut iis finitimi perturbationum greges. Usurpare cogor interdum voces fortasse apud principes illos Romani sermonis auctores non temere inventas: sed hoc facio, ut quam maxime significem quid velim, et rerum declaratio atque intelligentia sit facilior: quandoquidem illa effectus atque fructus est sermonis omnis, et ad quem tanquam ad scopum omnis tum dictio, tum scriptio jaculari debet; et a qua si aberres, etiam si ipsa sis facundia, infacundus es. Erit ergo operae pretium interdum subtilitates cogitationum communibus verbis et usitatis explicare; quanquam, ut ingenue quod verum est fatear, licentiosum sermonem, maxime qui a forma Romanae orationis valde aberrat, non existimem esse probandum. Sunt ergo in hominibus, ut illo unde abii me referam, duplices affectus: alii crassiores, homini cum belluis communes, quos animales dixi; alii subtilioris cujusdam naturae, qui proprie sunt ejus facultatis, quam voluntatem dicimus: qua parte est nobis proxima cum separatis illis mentibus cognatio.

FRANC. Duplex hic me habet scrupus, uterque quidem ex tuis verbis ortus: Prior est, ex eo quod amorem atque gaudium inter affectus, dum obiter quosdam recenseres, retuleris. Hoc si verum est, cum affectus idem sit quod perturbatus quidam animi motus; qui fieri potest, ut in Deum, aut in eas quae secundum Deum primae sunt dignitatis, mentes amor aut gaudium cadere possit? Magnus est (ut a vobis, quos perpetua habet naturae perscrutatio, 'accepi) eruditorum in eo consensus, atque inter philosophos omnes constare illud audio, principem illum motus auctorem necessarie prorsus, et ab omni parte immotum esse, adeoque et perturbationis omnis immunem. Gaudium autem aut amorem, si Deo, aut reliquis coelitibus detraxeris, atque eos hominum gratia et caritate teneri negaveris, non solum sacrae, sed et profanae quoque literae, si tamen ullae profanae sunt, te mendacii et coarguent et damnabunt. *Carrior est enim illis* (ut profano cuidam poetae, sed minime profane dictum est) *homo, quam sibi.* Unde nobis est vita ipsa, unde nobis sunt tot animi atque corporis insignes doctes, nisi Dei immortalis beneficio atque concessu?

DEMET. Quae posset vel Deo, vel cuiquam esse vita, quae nulla sit vel amoris vel gaudii suavitate respersa?

FRANC. Alter hujusmodi est: Postquam voluntas praestantioris animae, quippe ejus quae rationalis dicitur, facultas est; qui fit, ut perpetuo tam turpiter succumbat, et in omni pene lucta ab appetitu illo animali vincatur? Apparet igitur, aut nullam esse, aut certe otiose adjectam, cum a suo sibi munere perpetuo ferietur, nec nobilem illam et praeclaram suam vim expromat usquam. Quotusquisque est in hominibus, qui splendoras illas immortalitatis rationes persequatur; qui non vel totus sit in libidinum coenum demersus, vel a ventosis laudibus in inanitates abreptus; qui non denique sic praesentis temporis commoda quaerat,
ut

ut virtus, ut probitas, ut superi inania videantur vocabula, et quibus nulla prorsus solida subsit significatio; sed tantum philosophorum commentatione supervacua sint in hominum sermonem inducenda?

FLOR. Vos abundantia quadam acuminis me obruitis; et, ut mihi quidem videtur, uterque alteri constituistis in me oppugnando esse subsidio. Danda ergo mihi terga forent, nisi nobis pueris degustata esset Dialectica, a qua non parum est adjumenti ad argumentationum difficultates tollendas. De Deo breviter sic habitote, nam me hic tanquam dilemmate quodam tenere visi estis: Affectuum alios esse, qui illi non nisi μεταφορικῶς, hoc est, per translationem quandam atque similitudinem tribuantur. Sic et irasci, et furere quoque dicitur; quod genus locutiones etiam in sacris admodum sunt frequentes. Nam cum ii in se difformitatem quandam cohibeant, proprie in illum convenire non possunt. Recte itaque illud a Theologis praeceptum est; ut quoties quippiam apud nos inventum, oratione nostra in Deum transfertur, si vox una secum deforme aut imperfectum aliquid afferat, cogitatione animi omnis deformitas amputetur atque detrahatur. Ira ergo, aut furor, in illo non sunt turbidi motus, sed sedatissimae iustitiae cogitationes, quibus ex poenae acerbitate irae atque furoris nomina imponuntur. Alii sunt qui proprie in illum competunt: cuiusmodi sunt, quos proxime commemorasti, amor et gaudium; et quaecunque ejusmodi sunt voces, nihil secum indignitatis afferentes. Verum tanta est rerum omnium illius exuperantia, ut tam hi, quam superiores illi, quorum translationem esse rationem diximus, alienissimae cujusdam sint a nostris, cum illi tribuuntur, naturae; atque ab omni eo, quod mobile aut turbulentum est, penitus segregatae. Caetera extra Deum in se varium quiddam habent ac multiforme. Deus ipse simplex quaedam est, et uniusmodi res, nihil in illa rerum infinitate concretum habens, eoque Theologi vo-

ces Deo hominibusque communes, inter eas quae *ὑμῶν* dicuntur, hoc est, quae diversae sint in significando rationis, reposuerunt. Nostri sermonis inopia non potest attingere ineffabilem illam Dei omnipotentis majestatem : et tanto intervallo ab illa rerum excelsitate abest haec nostrarum rerum humilitas ; ut nostra, si cum illo componantur, picturarum aut imaginum, vel verius umbrarum, quam rerum solidarum locum teneant. Quocirca prae illius gaudiis, atque ea vitae beatitudine qua ille fruitur, quicquid est apud nos vel voluptatum vel laetitiarum, moeroris atque doloris pene rationem accipit. Et, ut finitima illa de Angelis quaestio paucis absolvatur, (nobis enim propositum est, non mentium illarum ingenium aut mores excutere, sed animi nostri vitiis mederi) observandum est illud, quod Peripateticae factionis philosophi concorditer tradunt, motus rationem proprie non nisi corporibus convenire : proinde affectus tunc, et non alias, motus rationem accipere, cum in ea insunt re, quae ex animo corporeque constat. Inferiores ergo illae mentes, etsi infinito intervallo a principis illius mentis puritate absunt, quia tamen corporaturae prorsus sunt expertes, subtiliter et illae, atque citra ullam motus turbulentiam, afficiuntur. In nobis vero utrique affectus motus induunt rationem : sed alteri, hoc est, animales, id ex sua natura habent ; voluntarii vero non item. Omnis enim affectio animalis, sensilem quandam corporis immutationem habet adjunctam : in gaudio sanguis et spiritus quidam alacres suaviter circa praecordia diffunduntur : in metu et aegritudine, contra, eorundum fit molesta contractio ; quam et oris pallor comitari solet : in ira inest biliosus quidam fervor, et immodica sanguinis excalefactio ; unde et vultus existit figura minax, atque oris torvitas : verecundantibus facies rubore perfunduntur : neque in caeteris est dispar ratio. Adde quod ipse appetitus animalis, unde hi motus proxime fluunt, consistere non potest, nisi corpori sit affixus. Voluntas vero, quamadmodum et intellectus, cu-

ius ductu nititur, non sic est in corpus demersa, neque inter appetendum necessarie secum affert has corporum commotiones. Siquidem ut quisque est prudentissimus, atque animo maxime sedato, ita minime est ejusmodi turbulentiis obnoxius: ut cernere sit interdum quosdam, in quibus nullum, etiam dum ulciscuntur delinquentes, irae appareat vestigium; et qui in magna rerum trepidatione de pristini vultus constantia nihil remittant. Verum quia plurimum, cum voluntas ipsa vehementius concitatur, nexu atque redundantia quadam prope naturali, contingit et animalem appetitionem una cieri; etiam voluntatis affectiones non sunt prorsus motus et perturbationis expertes: quod si eadem rationis praescriptum fuerint praetergressae, tunc et morbi vocantur. Rationem autem deferri inter appetendum fere usu venit, propter res eas, in quas fertur proprie animalis appetitus, hoc est, propter suavitates corporis, cujus facibus ad omne nefas inflammari solemus: ante enim dictum est, animalem appetitum ea quae ad corpus pertinent quærere: quod dum facit, cupidius pro corpore contra rationem pugnans, saepe etiam voluntatem ad fidem sceleratae consensionis mirifica quadam societate abducit. Itaque cum affectus nostri non temere vacent motu, et motus non sit nisi in corpore, cujus contagione etiam animus impellitur ad turpia, non immerito Plato perturbationes morbosque animi omnes in corpus, tanquam in fontem et originem confert: sic ut tum primum perturbari incipiat animus, quum in tam insolitum et perturbatum immigrat domicilium; et tum demum, et non aliter, beatus futurus sit, cum relicto corpore, cupiditatum atque aemulationum erit expers. Hac ipsa de re insignis est ille apud Virgilium locus qui ex Platonis officina totus est depromptus:

*Ignescit ollis (de animis loquitur) vigor et coelestis
Seminibus quantum non noxia corpora tardant, (origo
Terrenique hebetant artus moribundaque membra.*

Hinc

*Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt, clausae tenebris et carcere caeco.*

Huc pertinet, quod Socrates jamjam cicutam devoraturus jussit Phaedoni, ut persoluto Æsculapeo gallo, se voto liberaret: nimirum sensit, non longe abesse sanitatis beneficium; cum jam corpus, unde vitia scatent, relinquendum foret. Et profecto quadam naturae acerbitate factum videri potest, ut nobilissimus hominis spiritus putri et infecto corporis trunco tam misere jaceat obstrictus. Eodem pertinere posse videtur et illud divi Pauli, etsi longe divinior hic ratio subest: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sed video me nimium diu in hujus loci tractatione habitavisse. Nunc veniendum est ad pudendam illam animalis appetitus victoriam; atque unde illius calamitatis ortus sit, explicandum est. Qui totus ex humana pendet sapientia, nec divinitus et ex oraculis est veritatem edoctus, id eo, ut opinor, accidere dicet, quod cognitio veritatis, et incorruptum de veris bonis judicium, non nisi post longum tempus, et per plurimam mentis exercitationem eruatur. Hac enim una ratione apparantur animi lumina; quibus purgatissimis opus est, ut conspiciamus incredibilem illam pulchritudinem quae in honesto inest: quae nisi nos rapiat, ad falsam bonorum speciem necesse est delabamur. Jam vero nos, simul atque in lucem editi et suscepti sumus, corrupta excipit educatio; solius corporis suavitatibus adfuescimus: vulgi et ad vitia consentientis multitudinis exempla, et foecunda haec culpa secula nos corrumpunt; efficiuntque ut pecorum ritu sequamur antecedentem gregem; non quo eundum est, sed quo itur pergentes: falsissimis, de iis quae expetenda fugiendaque sunt, protinus imbuimur opinionibus; sic ut errorem (quamadmodum ait Cicero) *cum ipso nutricis lacte suxisse videamur*. Sensim enim usque adeo a via deflexit, eoque deducta est consuetudo, ut omnes hominum coetus, omnis hic orbis, quocunque eas, scelerum

Ierum ludus et nequitiae quaedam communis officina vide-
 atur. Quid hic facias, ubi prius improbitas callum duxit,
 quam quid probitas esset ratio potuit dijudicare? Itaque
 maturefcentibus annis, quamvis ratio admonitionibus sapi-
 entum excitata paulum expergiscatur; voluntas tamen,
 sensus imperata facere jamdudum adsueta, jugum difficulter
 excutit, et tardis admodum rudimentis ad nativum coa-
 lescit vigorem. Videmus ut medicata lana colorem alte
 imbibitum, se salva, exuere nequit: sic profecto contracta
 ab ineunte aetate vitia aegre curationem admittunt: nec fa-
 cile est rationem in regno suo, in cuius possessionem jam
 olim sensus involarunt, e servitute assertam denuo collocare.
Num Æthiops, ut est in sacris, mutare queat colorem suum?
Sic et vos recte facere qui potestis, quum male agere didiceri-
tis? Hinc est, quod conspiciamus eos, qui ad rectorum con-
 siliorum rationes se convertunt, mirifice in initiis laborare;
 quemadmodum et illi qui diu aegrotarunt, etiam dum sa-
 nari incipiunt, vacillant. Languet igitur in nobis illa vo-
 luntatis potentia; rationis vires sunt consopitae, et vulgi
 prius oppressae opinionibus, et vinculis depravatae consue-
 tudinis impeditae, quam ratio ipsa somnum a quo cum
 primum in corpus ingrederetur est correpta, potuerit excu-
 tere. Adde quod haec corporis bona, ex quorum appetentia
 omnis dignitatis nostrae ruina existit, praesentia et ad manum
 adsunt: animi vero bona vel futura sunt, vel alte reposita.
 Et cum ad hoc, ut aliquid expetatur, non parum intersit
 futurumne sit, an adsit praesens (languidius enim nos com-
 parare solemus ad ea, quae non ostenduntur, aut apparent
 praemia) desertis illis alte positis, aut futuris rebus, prae-
 sentia amplectimur. Consistentiae enim perfectio adauget
 appetitionis rationem, hoc est, ipsam bonitatem. Sed haec
 disputatio subtilioris cujusdam est curae. Responsum hoc,
 etsi physicae explicationis plenum est, nec a veritate omni-
 no alienum, tota tamen rei ratio non inde est. Aliam
 oportet esse mali hujus originem; cuius vis tanta est, ut
 mortalium

mortalium nemo a generis ortu inventus sit, a quo pure sit officium cultum, aut qui quicquid humanitatis leges poscunt praestiterit. Multae sane sunt res, eaeque opinione praeclariores, quae ad honesti absolutionem concurrunt: neque ulla potuit unquam institutio, quamlibet studiosa, nec poterit, hoc homini largiri, ut non in intima natura resideant quaedam perversitatis fibrae, unde perpetuae cuiusdam impuritatis pus profluit. Christiana igitur disciplina sola nobis qui essent hujus mali fontes ostendit. Hac magistra intelligimus, principem illum nostri generis parentem, posthabita ea, quae Deo omnium regi et Domino debebatur, obedientia, cupiditatem quandam praesentem (quod nos facere intermittimus nunquam) scelarate secutum. Hujus autem temeritatis vis atque contagio tanta fuit (ne quis existimet leve Dei immortalis imperata parvifacere) ut omnis ab eo ducta posteritas sit a primo illo vulnere faucia atque prostrata. Hinc sunt haec naturae nostrae toxica: hinc sunt calligines animi, per quas non licet Dei vel magnitudinem, vel bonitatem expendere: hinc est pietatis oblivio atque neglectus: hinc est praeposterus, imo impius nostri amor: hinc est virium nostrarum infirmitas et debilitatio: hinc est rationis error: hinc item est et languor voluntatis. Negare autem in nobis inesse has omnes defectiones atque imbecillitates, imo et impietatem, qua nihil est execrabilius, perpetuam, est negare Solis lucem. Deus enim ipse, hoc ipso quod Deus est, suo sibi jure illud vindicat, ut in eo amando atque colendo omnis pene nostra opera atque cogitatio ponatur. *Esse enim praestantem aliquam aeternamque naturam, et eam suspiciendam abmirandamque hominum generi, pulchritudo mundi, ordoque rerum coelestium* (ut ait Cicero) *cogit confiteri.* Quod si per nos id praestare potuissemus, extitisset aliquando in tanto hominum numero, et tam longo seculorum decursu, ejusmodi aliquis vir, qui ad hanc officii integritatem pervenisset. At cum nemo ejusmodi extiterit, citra peculiare numinis auxilium

lium (quod facile Annales te docere poterunt) qui vitae innocentiam cum vera pietate conjunxerit : omnino confitendum est, naturam ipsam modo aliquo vitiatam esse et infirmam. Non tamen humano generi divina defuit bonitas, quae per eum ipsum CHRISTUM, cujus beneficio morbus agnitus est, morbo ipsi medetur. Sed doctrina haec non penitus invadit, nisi in illorum animos, qui omni sui fiducia abjecta, se totos ad coeleste convertunt auxilium. Hic mihi in mentem venit non inutilis illius narrationis de quodam, qui in profundum puteum ceciderat, qui ab alio quopiam casum miserante interrogatus, quomodo illuc decidisset, respondit ; illud non referre : hoc potius agendum, qua ratione posset educi. Ita in praesentia nobis praecipue ad hoc enitendum est, ut postquam nos sentimus fractos, atque usu ipso certo comperimus magnitudinem imbecillitatis nostrae in eo quod potissimum praestare nos convenit, studeamus CHRISTI auxiliis niti, atque undique rationes conquirere, quibus nostri muneris integritas constare possit.

FRANC. Sic quas proposui quaestiones dissolvisti, ut in praesentia nihil amplius requiram : hocque gratior certe fuit rerum explicatio, et auditio jucundior, quod, quemadmodum pium hominem decet, in religionis laude desiveris. Sed illud priusquam ad institutum redeas dic, princeps ille nostri generis auctor Adamus, quomodo potuit tam turpiter ab officio recedere, cum nondum natura illius esset vitiata : ab illo enim naturae vitium defluxisse ais.

FLOR. Sane non fuit ante lapsum ejus natura vitiata, ut nostra est : sed infirmum est omne quicquid est extra Deum, maxime si suo sit permissum ingenio : et ut aperte tibi, quod mihi quidem verissimum videtur, dicam ; illa nascentis mundi, et de Adamo historia, huc tendere videtur, ut intelligamus, etiam eas res, quae praestantissimae apparent, et quarum gratia aliae conditae sunt (ne quid nobis arroganter
E
assumamus).

assumamus) in loco maxime lubrico consistere, et divinae opis potissimum egere, et ad divinum auxilium assidue confugere debere. Dii enim esse cupimus, et nobis videmur, et tales existimari petimus: (Quis est, qui non postulet se primum esse ubique, quod in singulari quadam divinitatis participatione positum est?) et si cum rebus brutis comparemur, pene tales sumus: sed hae ignorationes et lapsus nostri, qui clam nobis (si vel paululum oculos aperuerimus) esse non possunt, satis declarant, nos frustra vel divinitatem, vel magnitudinem ullam veram, nisi in illo, qui solus vere magnus vereque Deus est, agnoscendo atque reverendo, sperare.

FRANC. Istuc mihi et physice, et Christiane, hoc est, pie, dictum videtur. Sed (ut idem, qui tibi aberrationis fui, sim et reditus auctor) nunc illud declara, an praeter res ipsas, et appetendi facultates a rebus ostensis permotas, sint aliae affectuum causae?

FLOR. Sunt sane; sed quae eos augeant potius et confirmant, quam efficiant. Est crasis, hoc est, corporis temperatio, quae elementorum qualitatibus potissimum nititur: est et consuetudo, sive habitus homini ex consuetudine ingeneratus. Quid hac in parte polleat crasis, indicio est eorum, qui adusta bile redundant, in iram proclivitas singularis: sanguinis multa hilaritas ad laetitias et amores impellit: pituita hebetudinem et tarditates parit: quibus plurimum est atrae bilis, suspicionibus et timoribus urgeri solent. Imo animi mores a corporis manare temperatura, edito etiam ea de re libello, Galenus auctor est. Accipiunt et affectus pro aetatis gradibus mutationem. Abeunte enim illo aetatis vigore, qui ἀκμή dicitur, et fracto intenso illo mediae aetatis calore, senescunt ardores libidinum, et, ut Horatius ait, *Lenit albescens animos capillus*: crescunt tamen una cum annis pleraequae aliae sordidae aviditates:
 sic

sic ut nulla sit aetatis pars, sive adolescentia sit, sive juven-
tae flos, sive senium, hoc est, avi faeces, quae non suis
quibusdam sit irretita vitiis, et affectibus obnoxia. Huic
sententiae finitimum quiddam habet poeticum illud fig-
mentum, tam ab Aristotele, quam Platone in scriptis re-
lictum, quo quorundam hominum compositioni auri pluri-
mum admistum esse traditur; alios vero esse, quorum massa
ex argento potissimum constet; alios denique reperiri, qui
ferro plumboque onerentur. Hujus allegoriae vis in hoc,
ut arbitror, posita est, ut alii aliis in rebus a natura intelli-
gantur esse habiles, et magnas esse ingeniorum dissimilitu-
dines. Huic ambitiosa est et irrequieta indoles: huic se-
data et facilis: hic est ex eo sanguine, in quem cadit sapien-
tia, atque ad magnas res gerendas est idoneus: hic ad
quandam rerum mediocritatem est aptus: hic ad opificia et
functiones humiliores est ablegandus. Cicero statuit quos-
dam ita naturae muneribus ornatos esse, *ut non nati, sed a
Deo aliquo ficti videantur.* Et sunt illi ipsi,

—quibus arte benigna, (ut Juvenalis ait),
Et meliore luto finxit praecordia Titan.

Qui astrorum notionem profitentur, praeter suam cujus-
que ex elementorum confusione emergentem constitutionem;
aliam quandam asserunt, quae ab ipso siderum positu, eo
ipso quo in lucem edimur momento, in corpora nostra de-
fluat. Et cum coelum sit elementis potentius, inde iidem
effici volunt, ut is, quem elementorum mistura avarum,
mulierosum aut imbellem effecerat, ab horoscopo, hoc est,
a natalitii sideris aspectu habeat, ut sit benignus, ut sit belli
studiis deditus, ut se castum integrumque servet, et quam
minima sit illi cum corporibus contagio. Non inficior e-
quidem ad plerasque res astrorum valere positum, atque ea
re in singulis vel minui vel augeri cupiditates. Verum hic
nobis duo sunt constanter retinenda. Prius est, neque Cra-
sim, neque Astra vim animis nostris asserre posse, et eam

quae est in rerum delectu, tollere libertatem. Quamvis enim corpus nos astrorum subjiciat dominatui, et corporis temperatio propensiones acres nobis indiderit; ratio tamen *asserit nos manu* (ut Terentii verbis utar) *liberali causa*, ut non in naturalibus causis, sed in voluntate positum sit, ut ad hoc vel illud ipsa se applicet.

Alterum est, naturae pravitatem piis et honestis studiis potius, quam sideris cujusquam beneficio corrigi. Zopyrus physiognomos (quod est apud Ciceronem) Socratem hominem stupidum, bardum, et petulantis ingenii dixit: quod cum risu ab Alcibiade et aliis, quibus viri integritas et sapientia explorata erat, exciperetur; ipse Socrates, ad quem offensio pertinebat, Zopyrum humanitus sublevavit, ingenueque confessus est, se talem a natura factum, qualem dixerat Physiognomos; sed industria se alium evasisse, et vitiosam naturam a se edomitam atque compressam doctrina. Consuetudo, ut ad eam partem veniatur, vim quandam suam obtinet in sciendis affectibus. Hanc Aristoteles, ex Eveni cujusdam poëtae sententia, *πολυχρόνιον καὶ τελευτῶσαν φύσιν εἶναι*, hoc est, diutissime permanere solere, et tandem in naturam abire statuit. Etenim, ut ea quae a natura insunt funditus tolli, atque extirpari non possunt; sic et illud depulso est difficile, quod a diuturno usu inolevit. Et, ut nihil est nobis negotii aut sudoris in visione, auditione, caeterisque id genus actionibus, quas naturae vis profert; ita consuetudo in omni re gerenda tum facilitatem, tum firmitatem praestat singularem. Siquidem ex consuetudine, hoc est, iteratione actionum ad aliquod prolixius tempus, existit ea qualitas quam Graece *ἔξις*, nos habitum vocamus. Etenim quemadmodum tangendis crebro ut oportet fidibus, aut ducendo penicillo, manus promptitudinem quandam accipit ad fidium vel pingendi scientiam pertinentem: sic et uterque hominis appetitus habilitatibus quibusdam ex ipsa assuetudine informatur, unde facile et expedite operatur. Quam aegre se in offensionibus reprimunt, quam sunt inexorabiles, quam

quam facile item irritabiles, quibus nunquam fuit curae ejusmodi furores compescere. Et contra, alios videas, qui, quamvis ingenio sint iracundo, quia tamen soliti sunt sapientiae praeceptis seipso fraenare, nullo negotio aut dissimulent aut contemnant injurias. Nec aliter se res habet in amore caeterisque animi perturbationibus. Est ergo habitus, si vitiosus fuerit, sceleris, si ad probitatem pertineat, virtutis tanquam quaedam maturitas. Et quoniam ex habitu forma aliqua necessitatis in actionibus existit, summo adnotandum est studio ne turpitudini alicui adsuescamus. Aegrotus non potest pro arbitrio sibi sanitatem restituere; nec qui semel lapidem projecit, jactum revocare: quem sane ad modum, ut ait Aristoteles, *qui vitioso aliquo habitu imbutus est, non potest se ad bonam frugem recipere*. Non tamen propterea necessitas haec vitio patrocinator: eo quod de principio homini integrum fuit, se ad probitatem vel improbitatem applicare; sicut lapidis erat jactus, priusquam e manu esset emissus; et morbus ipse culpa ejus contractus, qui legitimam et praescriptam a medico victus rationem neglexit. Hoc tamen, quod hic ab Aristotele de necessitate dictum est, per ὑπερβολήν intelligendum arbitror, et necessitatem difficultatem interpretor. Nullus sane est habitus humanae partis industria, quem non pari ratione, si ad hoc totus incumbas, demoliare. Nemo tam alte in vitiorum coenum est demersus, ut non possit emergere, atque ad bonam frugem se recipere: quandoquidem et naturae malignitatem pertinax opera vincit. Afferit quidem ut in corporibus, sic et in animis quoque, inveteratio difficultatem: citius enim repentinus oculorum tumor, quam diuturna lipitudo sanatur: improbo tamen studio nihil hic non est expugnabile. Sub consuetudine continetur educatio: cujus quantum sit ad virtutem adipiscendam momentum, Lacedaemoniarum legum conditor Lycurgus, noto illo catulorum exemplo abunde declaravit. Duos is educaverat, quorum alter erat ex ignobili canum genere, quales sunt qui ad
aedium

aedium aluntur custodiam, hunc ad venatum exercuit; alter generosus erat, quem domi passus est inter ollas otiosum et inertem desidere: utrumque spectante populo produxit in forum, in quo hinc spinae positae erant, illinc ollae escis refertae. Cumque emissio lepore, uterque canis ad assueta procurreret; Videtis, inquit Lycurgus, educatione nobilem naturam degenerasse; et contra ignobilem effectam generosam. Quamobrem hoc vobis persuasissimum sit, etsi genus ab Hercule habetis, nisi res ejus gestas assiduo studio imitemini, vos brevi turpiter per ignaviam degeneraturos. Itaque ex Platonis sententia statim ab infantia instituendi sunt ad virtutem omnes. Corrigit enim ingenii pravitatem educatio recta; et ingenitam malitiam si non stirpitus evellit, mirifice tamen eam retundit ac debilitat. Et quoniam, ut ait Horatius,

Quo semel est imbuta recens servabit odorem

Testa diu:

teneri illi, atque quocunque volueris (ut arbuscularum rami) flexiles anni accurandi sunt, ut supra dixi, diligentissime; et ad hoc instituendi sunt, priusquam se proferat lanugo, adolescentes, ut animum inducant credere, Honestatem semper pluris quam vitam ipsam faciendam.

DEMET. Accepi ego, Aristotelem vestrum juventutem a civilis, atque totius moralis disciplinae studio abercere; tanquam parum idonei sint, qui in illud, ubi mores traduntur, admittantur auditorium. Quod sane non tam cum doctrina tua, quam cum ipsa veritate pugnare videtur.

FLOR. Aristoteles, vir plane maximi atque acerrimi iudicii, non censet negligendam eam aetatem; quin potius studiosissime, etiam ex Platonis sententia, in secundo eorum qui sunt ad Nicomachum libro, colendam statuit. Ejus verba sunt haec: *ὅτι μικρὸν ἔν διαφέρει τὸ ἔταως ἢ ἔταως εὐθύς*

ἔνθα ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου μάλλον ὅ τὸ πᾶν
 hoc est, *Non parum, imo plurimum, interest; vel potius in eo*
omne momentum consistit, nos ab ipsis protinus incunabulis sic
aut secus assuesieri. Quod autem in eorundem librorum limi-
 ne statuit, Juvenes non esse idoneos moralis scientiae audi-
 tores, alio perinet : nempe huc, ut intelligatur, illos pro-
 pter rerum imperitiam non assequi rationem praeceptorum
 vitae. Nam paulum admodum adhuc temporis illis in
 vita consumptum est. Efficit item affectuum impotentia,
 ut in ejus doctrinae ludo non libenter versentur. Etenim,
 cum adhuc recens sit in illis natura, *in eo duntaxat* (ut
 docte scribit Eustratius) *occupata est, ut sit, non ut bene sit.*
 Quare omnes ejus aetatis cogitationes consuectantur solum
 eas res, quae vitam hanc communem cum belluis stabiliant;
 perinde atque ingenii fructus non adhuc, sed jam constituto
 corporis habitu sit sperandus. Itaque cum adhuc (ut ita di-
 cam) semibelluae sint, nihil mirum est, si prae libidinum
 furore, sapientum de instituenda recte vita praecepta con-
 temnant. Et quoniam interea quidam callus malitiae du-
 citur, post multum faceffitur negotii praeceptoribus, qui
 aegre vel consiliis, vel contumeliis, vel denique verberibus
 adhibitis, eos ad diversam studiorum rationem tradu-
 cere possunt. Quapropter, quo illa aetas vehementius
 a salutaribus consiliis abhorret, hoc sunt vigilantius admo-
 nendi, et sollicitius adhortandi. Paulatim enim cura mi-
 tescent, et dicto audientes atque bene morati evadent.
 Plutarchus in libello de liberis educandis, quamprimum opti-
 mos magistros accersendos censet : Platonemque adducit ve-
 tantem, ut ne nutrices frivolas aut turpes fabellas in pue-
 rorum aures instillent; quod inde aliqua animi corruptela
 in illo ineuntis aetatis pudore existere possit. Verbosior,
 fateor, in hac parte fui, sed non omnino ab re : propterea
 quod pene tota consequentis vitae ratio ex educatione de-
 pendeat. Priusquam tamen hujusce rei mentionem desi-
 nam, hoc addam : Me vehementer cupere, eam adesse in-
 dustriam

austeram parentibus, ut eos liberis eligant praeceptores, qui ea sint ingenii dexteritate, ut Laconis illius paedagogi more hoc praestare studeant, ut fidei suae commissi pueri a teneris etiam unguiculis, et delectentur honestis, et offendantur turpibus. Tantum enim nobis natura suavitatis studium indidit; ut si aliquis ejus gustus accesserit, puero- rum mentes multo facilius ad virtutem, atque ad omnem humanitatem fingantur. Haecenus de affectuum causis diximus: nunc eorundem sedes et nidi ostendendi sunt. Naturales appetitus per omne animantis corpus sparsi sunt: verum illi, qui ad animam, unde vivendi vigor est, peculiariter perinent, certis in locis liquidius se proferunt. Fames enim et sitis tum existunt in ventriculo, quum hepar inde solitum alimentum pensum flagitat, quod mox in venas, et deinde in membra distribuatur. Libido naturalis etsi alibi se exerat, hepatis tamen a plerisque tribuitur. Animales affectiones omnes in cor, et *σπενδάς*, hoc est, praecordia sunt conjectae; propter manifestum illum, qui illic inter appetendum, ut supra commemoravimus, intervenit strepitum. Voluntatis motus sunt in animo rationali; nec certam aliquam corporis partem, quemadmodum nec Intellectus, aut Voluntatis ipsa, unde proxime fluunt, sibi vindicant. Ne tamen nimium a vulgata sermonis consuetudine discedamus, possunt et ii in corde collocari. Sed hic observandum, quasdam esse actiones, quae non proxime a voluntate manent, sed ab ea duntaxat imperentur: cuiusmodi est Incessus, aut Auditio, Cogitatio item: hae pertinent ad vires, vel organa unde proprie oriuntur: pedibus enim incedimus, auribus audimus, per rationem meditamur. Aliae sunt, quas ipsa ex se elicit: cuiusmodi est ipsum Velle, aut nolle; quorum ipsa, ut nuperrime dictum, est sedes.

FRANC. Postquam et ipse animus corporis quaedam forma est atque perfectio; quae vel ratio, vel religio vetat
corporis

corporis partes etiam a praestantissimis illis animae viribus perfici? nisi fortasse dicere velis, animae vires, hoc est, Intellectum et Voluntatem, purioris et dignioris esse naturae quam sit ipsa anima. Cur non rationem tribuimus cerebro, et voluntatem cordi? Plane nec cor nec cerebrum habere videntur, qui concisim inanitates quasdam persequentes, vulgatam statuendi consuetudinem reformidant.

FLOR. Acutis istis tuis quaestionibus pene efficis, ut credam te Patavii, aut Bononiae, in florentissimis illis Italiae Academiis in scholasticis concertationibus eruditum. Sed id agamus quod instituimus. Hic se nobis offerunt plurimae res quae in disceptationem quaestionemque vocantur. Plato quicquid est praeter animum, id omne extra hominis essentiam (ut voce utar philosophica) hoc est, veram ipsius naturam esse autumat: eumque corporis esse hospitem duntaxat statuit, atque inibi tenere locum, quem in navi navarchus obtinet. Aristoteles ex animo et corpore hominem componit: verum quoties de intellectu aliquid statuendum est, timide dubitanterque incedit: et licet passim ἡ ψυχή, hoc est, mentem, aut intellectum magna veneratione dignetur; implicatae tamen orationis forma, in qua plurimus ille esse solet, lectori non mediocres offundit tenebras. Quocirca necesse fuit novas Peripateticorum tandem aliquando proferminari familias, et crebra doctrinarum fieri divortia. Itaque ex recentioribus nonnulli tres, in uno eodemque homine, animas inesse statuerunt: quarum suprema, quae rationalis dicitur, non sit proxima atque intima hominis forma; sed hospes, et perfectio quaedam adjuncta, atque exemptilis. Duas reliquas, hoc est, eam unde sensus venit, atque eam unde vivendi vigor est corporibus, formas esse statuunt in corpora altissime demersas, et caeteroquin non superfuturas. Alii qui Ἀριστοτελικότεροι videntur, unam duntaxat animam singulis tribuunt hominibus, quae tamen trium munere fungatur; hoc est, Vitam, Sensum, et Intelligentiam, homini praestet.

praestet. Verum neque istis inter ipsos convenit, cum de plerisque aliis rebus, tum de hac, quod alii non re, sed cogitatione, aut paulo admodum grandiore discrimine, Intellectum atque voluntatem ab ipsa anima distinguunt. Alii animae vires inter ea, quae Graeci *συμβεβηκότα*, hoc est, accidentia numerant, et in qualitatuum classem rejiciunt. Mire tamen iidem se torquent in eo explicando, ut res materiae prorsus expers propria queat esse corporis forma. Sed illud nos recordari atque expendere volunt, animam, non quatenus intelligit, sed quatenus sensum motumque suppeditat, corporis esse formam : eoque nihil mirum videri debere, si intellectus nulli definitae corporis parti (ut videndi facultas oculis, atque audiendi auribus) sit tributis. Non autem esse absurdum, res molis expertes etiam in corpora imprimi, docent illae exuviae atque species, quae a corporibus ad sensus assidue defluunt : idemque non paulo liquidius constat in illis rerum imaginibus innumeris, quarum citra ullam loci occupationem, aut de sedibus contentionem, conditorium et thesaurus est ipsum cerebrum. Et quando huc ipso orationis cursu pervecti sumus, hanc ipsam ob causam non gravate fateamur, Cerebrum esse ingenii sedem, et Cor voluntatum. Sunt sane haec multis involuta difficultatibus, et vix mihi hic impero, ingenii quadam ambitione invitatus, quin me diutius in hoc argumento volutem. Sed quia rerum tanta est obscuritas, ut non possit facile verbis illuminari ; neque res ipsae ab illis concisis et angustis disputationibus, quibus illigatae tenentur, ad liberiores et populares orationis formas, et velut ex vepribus in apertum campum evocari queunt ; non invitatus eam tractationem praetermitto, quae etiam praeterquam quod intempestiva est, plus ostentationis habet, quam utilitatis. Hoc tamen non reticere visum est, triplex illud animarum genus se gradatim supra corpora attollere, atque eadem sensim velut exuere. Vegetatrix facultas in profundum demersa, paulum se profert auctibus quibusdam rerum atque defectu in-

notescens.

notescens. Sensus mediocriter sunt erecti, et accipiendis subtilibus illis et corporaturae expertibus rerum simulacris, incipiunt cum incorporeis rebus habere commercium. Intellectus ipse jam prorsus in aethera emerisse videtur, et tanquam puncto tenus (ut ita dicam) subiectum corpus contingere. Sane imaginum usus in causa est, quo minus divinitatis cujusdam libertate fruatur. Sed quid tandem refert, qua in parte agri nostri delitescant hae populatrices ferae: ubiubi sunt, extrudendae sunt, aut certe a damnosa depastione compescendae. Poterat sane totus hic locus, qui est de Affectuum sedibus, sine vitio praetermitti: nisi quod ut jucundissima est ea naturae tractatio, quae morale quiddam interdum admistum habet; sic et mores dum traduntur libenter interim naturae loci aliquid concedunt. Jam prima totius institutae disputationis pars est absoluta. Nunc ad secundam, hoc est, Affectuum tum distinctionem, tum recensionem, tum qualitatem, accedamus. Et ne infinitatem, aut superfluas partitiones consectemur, eorum praecipui duntaxat brevibus quibusdam descriptionibus a nobis percurrentur. Distinctio generalis, quae et supra attacta est ex Aristotelis sententia, sumi potest ex subiectis viribus, e quibus oriuntur, et in quibus conquiescunt. Nam alii sunt voluntatis, alii sunt animalis appetitus: hos Aristoteles duabus vocibus Irae atque Concupiscentiae complectitur omnes, illis dat ipsum Voluntatis nomen. Alia est distinctio, quae ex rebus objectis, circa quas versantur, accipienda. Et hoc perpetuum est Peripateticis, virium animae atque facultatum discrimina ex officiis et proposita materiae varietate derivare. Sic Gustus sensus est qui sapes discernit, ut Auditus sonos, et colores Visus. Affectuum ergo alii sunt, quibus in id quod est, vel apparet saltem, bonum ferimur: Alii sunt, quibus a malo resiliamus. Sed ad hanc confusam distributionem addenda est ea, quae tum ab arduitate boni vel mali, tum a temporum differentiis proficiscitur. Hanc rem, quas jamjam subijciam descriptiones, melius explicabunt.

bunt. Sit itaque *Amor* prima illa appetitus commotio, ex rei bonae atque complacitae approbatione nata. *Desiderium* pars quaedam amori subiecta apparet : aut enim amor est ; aut animi ad rem amatam, nondum tamen adeptam, adlubescens, atque tanquam ad complexus se comparantis, procurfus. *Gaudium* videtur esse titillationis cujusdam suavitas, ex rei adamatae praesentia, vel certe indubitata spe, quae praesentiae instar est, in animo nata. *Odium* est affectio amori contraria : cum animus post ingratae rei aspectum frontem velut contrahit, atque corrugat. *Abhorritio*, atque *Fuga*, ex odio existit ; dum malum nondum inhaerescens, sed impendens, solícite devitamus : Et est haec affectio contraria desiderio aut cupiditati. *Aegritudo*, seu *Tristitia*, est animi dejectio, ac velut luctus quidam ex praesente malo natus ; et opponitur gaudio, sive laetitiae. *Spes* est appetitio boni, praesertim ardui, quod aliquando affore sibi animus persuasit. *Desperatio* contra est, cum malum insuperabile videtur, aut bonum adeo difficile adeptu, ut inde animi desponsio quaedam exoriat. *Timor* est animi contractio levior quam desperatio, cum malum impendens difficultatem praefert ; et est tanquam quaedam mentis praemolestia. *Fidentia* aut *Fiducia* est quaedam animi firmitas, ex mali superandi opinione profecta. *Ira* est affectus missus ex tristitia et ultionis studio, cui opponi potest animi lenitas. Reliqui affectus omnes cadunt sub hos quos jam recensui, et pene singulis partes ejusdem generis plures sunt subiectae. Verbi gratia : *Invidentia* sub tristitia collocatur ; est enim moeror ex alterius rebus secundis nihil quicquam incommodantibus veniens : Et haud scio, an sit quicquam in homine ignobilius. *Misericordia* quidem et ipsa tristitia est, sed minime vituperabilis, ut quae sit saepissime cum humanitate et studio opitulandi conjuncta. *Afflictatio* est aegritudo cum vexatione corporis. *Exanimatio* est sub metu. *Superbia* ad amorem pertinet : est enim ea immodicum propriae excellentiae studium, ex ignorance sui

fui profectum. Finis non erit, si singillatim sint explicandi affectus. Cicero, qui multus est in hac parte, ex Stoicorum sententia quatuor facit praecipuos: ex opinato quidem bono praesente *Laetitiam*; ex opinato bono futuro *Libidinem*; ex opinato malo praesente *Ægritudinem*; ex opinato malo futuro *Metum*. Duo ex toto grege supersunt, qui sui cujusdam videntur esse ordinis atque naturae, *Dolor* et *Delectatio*. Reliqui pene omnes animum videntur propius attingere, ex eo quod una cum opinione atque cogitatione mentis et sumi et deponi possunt. Hi non nituntur opinionibus, quod ad eos pertineat sensus, qui omnium sunt crassissimi; hoc est, aurium, oculorum, tactionum, odorationum, saporum. Neque enim, ut sola mali opinio metum, vel boni spem affert; sic cruciatus opinio nuda dolorem arcessit, aut deponenda cruciatus opinione cruciatum ipsum sustuleris. Dedit enim nobis natura animos usque adeo corporum doloribus congruentes, ut in potestate nostra non sit, fodicante cruciatu, dissimulatio, vel oblivio. Hujusce rei ratio in hoc posita est, quod quo propius ad mentis naturam accedit affectio, hoc aptior sit ut rationis imperio corrigatur. Metus sane oritur ex cogitatione, ideo et cogitatione depelli potest: Dolor non ex cogitatione, sed ex tactus sensus infimi, et qui nulli non animanti inest, quique saepe in eo invenitur in quo nulla sit cogitatio (ut in tineis et vermiculis cernere licet) offensione fit. Extra ergo animi regnum paulatim abscedunt sensus, ut mirum non sit, non esse illius libertatem ubique parem. Est autem Delectatio aut Voluptas jucunda externi sensus affectio, ex convenientia temperamenti rei admotae ad sensum ipsum orta. In Doloze contra est, cum quod admotum est temperamenti modum egreditur: unde consequitur inensione offensio, et nonnunquam sensus, aut organi dilaceratio. Inest enim in crassis hisce sensibus, vel, ut verius dicamus, in eorum organis, quae *sensoria* nonnulli vocant, modus quidam qualitaturn earum, quae ad organorum compositionem adhibentur;

adhibentur ; hoc est, calidi, humidi, frigidi, sicci, et similia, si quae sunt, a natura ipsa praescriptus. Hunc modum atque contemperationem objectae rei exuperantia corrumpere solet. Sic oculorum aciem Solis fulgor hebetat : sic illa Nili Catadupa accolis auditionis sensum extinguunt : sic ignis fervor proxime admotus tactum demolitur. Verum in Intellectu (ut ait Aristoteles) contra usu venit. Nam is a quamlibet praestantium rerum meditatione vegetior exurgit, neque unquam in suo munere delassatur. Et si qua contingit cogitationum debilitatio, hanc sensuum famulantium, quibus est corporaturae aliquid, infirmitas efficit. Si quidem quo quodque a corpulentia longius abscesserit, hoc minus est illi periculi ab eis affectionibus, quae corruptionem aut interitum afferunt ; hoc propius ad vigoris infinitatem accedit. Ex quo manifeste consequitur, omnem libertatem atque dignitatem hominis esse ex animo : et contra servitutem atque abjectionem ex corpore. Sed de rationi modus esto. Non clam me est, pleraque ex eis vocibus quas jam defini, multiplicem et ancipitem admittere significationem : ex quo factum est, ut a Ciceronis definitionum formis etiam interdum de industria discrepemus. Voluntas vocatur quae quid cum ratione desiderat : Libido est cupiditas effraenata contra rationem. Est Amor et motus ille appetitionis brevi abiens, qui proprie est affectus : est item et habitus in ipso amante ex multa appetitionum iteratione generatus : accipitur et interdum pro ipsa re adamata ; ut quum poëtae dictum est,

Nymphae noster amor Libethrides.——

Odium item nunc est brevis averfatio alicujus rei ingratae ; nunc est inveterata ira : dici solet et odium is cui vehementer invidetur ab omnibus. Atque hoc modo saepe idem vocabulum et affectui, et habitui, et rei circa quam habitus aut affectio versatur, est commune : quod genus loquendi formas passim apud omne scriptorum genus, et in omni sermonis

monis consuetudine invenias, quarum ratio atque excusatio ex Grammaticorum atque Rhetorum schematis est petenda. Hucusque de numero dictum sit. Nunc nos affectuum qualitas ad se vocat. Stoici in ea sunt haeresi, ut affectus nihil aliud esse statuant, nisi depravatas de rebus expetendis atque fugiendis opiniones. Quod si verum est, necessario consequitur, omnes non quidem moderandos esse, (quis enim possit esse in ipsa ignoratione modus?) sed funditus tollendos. Avaritiam (ut est apud Ciceronem) definiebant vehementem opinionem, et penitus insitam, de pecunia, tanquam de re vehementer expetenda; laetitiam, opinionem praesentis boni, in quo efferri rectum esse videatur; metum, opinionem impendentis mali, quod intolerabile appareat, et in quo contrahi consentaneum sit. Hanc sententiam conati sunt astruere Socratis, et similium ejus exemplo, quibus mors terroris nihil, quod tamen vulgo solet, incussit; propterea quod mortem non sint opinati esse malum. Timor ergo mortis apud hos est opinio fallax, quae mortem in malis numerat. Verum hoc instituto, (si ad verbum accipiatur) nihil est absurdius; neque quicquam illarum argumentationum laqueis quibus id colligunt est fragilius. Etenim, ut alia facultas est intelligentiae, alia voluntatis; ita aliud est nosse, aliud velle aut appetere. Opinio autem manifeste pertinet ad intellectum; est enim intellectus assensus imbecillior. Et quis est tam caecus, ut non videat, aliud esse nosse, aliud amare? Sed neque illud, quod de Socrate allatum est, plus habet dialectici acuminis. Non enim ex eo, quod illi volunt; sed contrarium, atque id quod nos sponte nostra confitemur, consequitur. Opinio enim statuens mortem esse malum, non est mortis timor, sed timoris origo atque causa. Et sane vitiosi affectus omnes ex depravatis manant opinionibus. Socrati adversus mortis terrores pectus communitum fuit praeceptis philosophiae. Nihil ille in malis ducendum, aut magnopere extimescendum existimavit, praeter

praeter unam turpitudinem : at mors turpitude non est; sed dissolutio fragilis hujus commissurae, quae irrevocabili quodam naturae decreto suo tempore provenit. Scivit item idem bonos viros Deo curae esse, et nihil mali illis accidere posse; eo quicumque sunt sapientes viri, Socratis instar, ad has fatales necessitates se hilares atque libentes accomodant. Jam quod de iisdem non circumcidendis aut amputandis, sed penitus extrahendis praecipiunt, non minus ridiculum est. Nihil enim tollendum est prorsus, praeter id quod malum est. Affectus autem non per se malos esse, hoc argumento sit certissimo, quod illos nobis natura in-severit atque ingeneraverit (sunt enim et Plutarcho auctore *σύμφορα τὰ πᾶσι*) naturam autem mali auctorem quis nisi impudens dixerit? Sed quid hic opus est auctoribus? Nonne usus ipse nos abunde docet, eos vel invitis nobis erumpere solere; neque quemquam esse ea sapientia praeditum, ut non exorientes illos animi motus vel nolens perferat? Non inficior omnes turpificati animi foeditates in affectibus sitas esse: attamen multitudinem promiscue propter quosdam facinorosos damnare, et eodem crimine infantes cum fontibus involvere, crudele est et in primis iniquum. Nostra itaque ratio sic est: vocum alias esse, quae vel auditae continuo turpitudinem indicant; ut stuprum, furtum, idque genus aliae complures. Aliae contra sunt, quae officium praeferant; ut pietas, moderatio, et reliquae virtutum appellationes. Aliae tandem mediae sunt, et indifferentis significationis; hoc est, quae pro materia, consilio, ac temporibus, nunc in laude, nunc in vitio ponantur: cujusmodi sunt vigilia, sermo, incessus: contingit enim et recte et secus incedere, ac loqui. Brevior si placet explicatio; Ægrotatio mala habetur, Sanitas in magnis bonis ducitur; valetudo et bona dicitur, et mala. Sic affectuum alii ipso auditu sunt turpes, ut superbia, invidia; quibus, cum suapte natura modum non admittant, frustra modum, ut Aristoteles ait, adhibere coneris. Omnis enim, etiam minima, superbia in vitio est: neque quisquam ap-
posite

posite dixerit, honestam meretricem. Alii sunt quibus et ipsa appellatio gratiam conciliet; ut sunt, humanitas, lenitas, misericordia, caritas. Alii in utramvis partem sunt inclinabiles; cujusmodi sunt generales hae voces, amor, spes, gaudium, ira, timor. Quae quidem affectiones nudaе, nondumque vestitae temporibus, quas vulgus circumstantias vocat, neque bonae neque malae censentur. Et si probe accipi, hujus generis est officium medium apud Ciceronem; cui depositum reddere, ad officium commune pertinet; recte reddere, ad recte facta, et perfectius officium. Mediae ergo cum sint aliquae, ut res et actiones, itidem et appetitiones; ferendi non sunt Stoici, qui promiscue affectus omnes in turpitudinis parte collocant. Multo igitur aequior atque humanior est Aristoteles noster, qui nos ad ejusmodi naturae ignotas angustias non adigit; nec hic *σέρειν*, hoc est, privationem, sed *μετρίότητα*, hoc est, mediocritatem, retinendam praecipit. Tantum vero abest, ut hoc nomine de natura queri possimus, tanquam ea nobis res damnosas indiderit; ut eodem auctore affectus utiliter adjecti sint, velut materia quaedam, in qua tractanda atque fingenda vires suas ipsa animi virtus exprimat. Quod si materiae naturam parum tractabilem esse causare, in mentem tibi veniat, ea ratione maxime inclarescere artificis ingenium; et catulos etiam ferarum disciplina cicures fieri. Plurimae sunt arbores, quae absque cultura degenerent, nihil non acidum et agreste proferentes; eadem, si cultoris accedat industria, suavissimos fructus suppeditant. Quocirca et virtutibus aliquid auxiliū esse ab affectibus, ab Aristotele Homeri testimonio confirmatur: dum *δύμον*, hoc est, iram cotem esse fortitudinis, et aculeum ad adeunda pericula, ostendit. Exprobrant hic Stoici Peripateticis bellatricem iracundiam, et rabiosam quandam fortitudinem, qualem et vinolentia praestare solet: sed sane non acceperunt quod Peripatetici statuunt. Vinum quidem utile est, etiam ad res fortes gerendas, sed

non vinolentia: et profecto alacrius exequimur quod ratio imperat, cum ea corporis impetu adjuvatur. Cicero hic impensius Stoicis favet, et Peripateticorum (quibus tamen nihil uberius aut eruditius esse fatetur) tum rationem, tum orationem, mollem et enervatam vocat, quae perturbationum mediocritatem persuadere frustra conetur: eoque ait, oratorem irasci non debere, sed histrionum in scena more iratorum atque dolentium gestus atque voces imitari et simulare debere; et ad eum demum componi modum, quo ipse fuit, cum transactis rebus orationes irarum plenas sine ira scriberet. O levem gravis viri vocem! num veritas tam imbecilla est, vel potius fallax, ut ipsa imposturae ac vanitatis patrocinio defendi postulet? Hic procul dubio Cicero calamo nonnihil indulgit. Siquidem idem, dum oratorem informat, ex Antonii sententia ostendit, non parum interesse ad causam obtinendam, atque ad iudicum permovendos animos, si ipse orator prius misericordia sit captus, quam iudicibus misericordiam commovere adnitatur. *Neque parum refert, ut est apud Terentium, ex animo omnia, ut fert natura, facias, an de industria.* Fatetur et idem Cicero, Democrito atque Platone auctoribus, sine inflammatione animorum, et quodam afflatu quasi furoris, bonum poetam esse neminem. Non fuit ergo Ciceroni illa Stoicorum ἀπάθεια, tam acriter propugnanda.

FRANC. Est mihi crebro exaudita ista vox, Graecam esse arbitror, ea quid sibi velit explica.

FLOR. Vacuitatem ab affectibus ea significat, et imperturbationem, si Romani sermonis usus toleraret: Imperturbatus enim Romane dicitur; Imperturbatio, ut ego quidem arbitror, non item. Eam propriam esse sapientis aiunt Stoici, qui nihil neque cupiat neque metuat. Ex desiderio enim atque metu necesse est oriri aegritudinem; quae cum mentis quaedam sit insanitas, in sapientem, ut
illis

illis videtur, cadere non possit. Eum, enim demum sapientem esse statuunt, qui (ut poetarum verbis utar) *nec doluit miserans inopem, nec invidit habenti: quemque etiam, si fractus illabatur orbis, impavidum feriant ruinae.*

FRANC. Haec saxi, aut stipitis, vel certi Dei cuiuspiam, non hominis esse apparent. CHRISTUS unus procul dubio omnis officii atque sanctitatis magister, vult nos more patris nostri, hoc est, Dei, rerum omnium regis et domini, misericordes esse; atque reverentia tum adversus se, tum adversus homines uti.

FLOR. Quaedam hic paulo altius repetenda sunt. Plotinus ex Platonis familia philosophus non ignobilis, quatuor constituit virtutum ordines. Primus est civilium, quarum officium est affectus moderatiores reddere. Alter est τῶν καθαρτικῶν, hoc est, earum quae purgatrices dicuntur; quarum munus est omnes cupiditatum flammam prorsus extinguere. Tertium genus est animorum usque adeo purgatorum, ut ne memoria quidem cupiditatum supersit. Postremae dicuntur exemplar quoddam divinitatis exhibere, et individuum cum Deo praestare conjunctionem. Magnifica sane est haec oratio, et satis consentanea iis, quae a Paulo nostro de futurae vitae conditione ac dignitate differuntur: qui fore ait, ut animale hoc corpus aliquando sit πνευματικόν, hoc est, subtilioris atque divinatoris cuiusdam naturae. Apparet hunc Plotinum, aut Christianae doctrinae codices evolvisse, aut certe a religionis antistitibus multa didicisse: neque temporum ratio repugnat; ut qui Galieni, Claudii, Taciti, et Probi temporibus floruerit. Vir fuit singulari continentia, adeoque, Porphyrio ejus auditore teste, quaecunque ad corpus pertinerent est averfatus: adeo hujus vitae illum puduit, ut nunquam aequo animo sit passus exaudire parentes, aut patriam se in terris habere; quippe qui se totum ad ani-

morum dignitatem converterat. Inerat sane in ejus-
 modi instituto raræ cujusdam excellentiæ species, sed quæ,
 me judice, multum habuerit delirii admistum. Postquam
 enim ita divinæ providentiæ ordo sanxit, ut animus hic
 noster aliquandiu in hoc corpore vel exulet, vel habitet;
 nostrum est, ubique æquanimitem præstare, toleranter-
 que ferre quæ præsentis vitæ conditio affert, ne munus
 humanum assignatum a Deo defugisse videamur. Quocun-
 que nos ille mittat, ubicunque collocet, nihil est mis-
 sandum: imo ingentes illi semper non solum pro prosperis
 et ad votum fluentibus, sed etiam pro adversis gratiæ
 sunt agenda. Etenim ille pro sua immensa, tum sapien-
 tia, tum bonitate, rebus nostris longe melius prospicit, quam
 ipsi vel cogitare vel exspectare possimus. Sapientius igitur
 multo fecit ille nostræ, hoc est, veræ pietatis signifer
 Paulus, qui quamvis ad Christum abeundi desiderio vehe-
 mentissime flagraret, neque illius spes ullam hæsitacionem
 in se clauderent; tamen præ humanæ salutis atque pro-
 pagandæ religionis studio dubius animi fuit, essetne hic in
 terris sibi diutius commorandum, an abeundum extemplo
 ad Christum, καὶ τὸ αἰρῆσθαι, ἔγνωριζω, inquit, hoc est,
utrum eligendum sit, non possum satis constituere. Sed jam
 aberrans ad suum callem est oratio revocanda. Hominem
 ab animali (ut satis constat iis, qui vel primis philosophiæ
 rudimentis imbuti sunt) ne cogitatione quidem distraxeris.
 (Sciunt enim et pueri, hominem esse ζῷον λογικόν) ex ani-
 mali autem natura necessario suppullulant affectus. Quam-
 obrem tres posteriores illius Plotinici distinctionis ordines
 hujus vitæ non sunt. Neque ipsi Stoici negare possunt, vi-
 siones et subitaneos formidabilium rerum occurfus nonnihil
 concutere etiam sapientem. Non enim ex filice nati su-
 mus, et, ut ait Pindarus, ἐν γὰρ δαιμονίοις φόβοις φεύγαστε
 καὶ παῖδες θεῶν. quod est, *in panicis terroribus fugiunt et di-*
vorum filii. Ἀδύνατον ergo est, ut inquit Plutarchus, τὸ
 ἀπαθεῖς εἶναι ἀνθρώποις. Non est inficiandum tamen, ex-
 tituisse

titisse aliquot heroas, qui vel divinitus adjuti, vel rara quadam naturae felicitate praediti, etiam primos illos concitati animi motus (quod ad secundum supra allatae distinctionis ordinem quidam pertinere volunt) multo tardiores reddiderint. Ad Heroicam hoc arbitror pertinere virtutem; cui et Aristoteles immanitatem vel feritatem contrariam facit: medium idem locum dat virtutibus humanis. Supergreditur ergo aliquando homo communes humanae facultatis metas, dum mirifice studet eam excolere partem, qua nobis est cum superis cognatio. Attamen ex ejusmodi hominum praerogativa et laude singulari, non sequitur vituperatio eorum qui moderate civiliterque vivunt. Etenim naturae ingenium exuere, hoc est, primos animorum praestare impetus, et ne commotiunculas quidem ullas sentire, divinae cujusdam facultatis res est. Sed cum jam satis superque Peripateticorum disputationibus explosa atque profligata sit haec Stoicorum ἀπάθεια, supervacaneum erit contra hanc diutius pugnare.

FRANC. Si vera sunt ista, non est (ut apparet) quod speremus animi tranquillitatem.

FLOR. Quamobrem?

FRANC. Tranquillitas mentis quaedam est quies: ex quietis autem ratione potius esse videtur, prorsus non commoveri, quam aliquousquam commoveri. Adde, quod aegritudo, metus, et reliqui affectus, morbi mentis esse dicuntur: et, ut morbi non sint, certe mens tranquilla non est quae in metu aut moerore est. Si mihi das, affectus morbos esse (quod vel gallus Aesculapio a Socrate persolvi jussus ostendit) quis non videt, vel levissimum morbum accurate depellendum; et multo satius esse, omnino non aegrotare, quam leviter, et ad praescriptum aliquem terminum aegrotare? Quaecunque enim crescentia pernicio-
sunt,

sunt, eadem sunt et vitiosa nascentia. Aegritudo ergo, caeteraeque perturbationes, cum amplificatae pestiferae sint, etiam susceptae continuo in pestis parte versantur. Neque unquam is sanus dicendus erit, qui vel leviter aegrotat: dicitur enim ira insaniae initium. Ergo qui irascitur, insanitatis aliquid habet. Hic tibi vigilandum est, ne susceptam Peripateticorum causam deferas, vel admittas; intelligis tibi cum valentissimis philosophis, hoc est, Stoicis, esse luctationem.

FLOR. Attigisti tu quidem breviter penè quicquid pro Stoicis dici potest. Verum praecipua propositio, qua totius pene argumentationis ductus nititur, veritate subnixa non est. Sic enim eorum incedit argumentatio, tanquam confessum sit, affectus omnes morbos, hoc est, vitia esse. Ita enim si haberet se res, esset illis victoria in manu. Quocirca ut res omnis sit dilucidior, quaedam altius paulo sunt repetenda. Hoc itaque in primis nobis constituendum est, Vitii aut virtutis rationem non cadere nisi in actiones humanas. Actio autem humana censeri ea nequit, ubi nullum potuit rationis (quae homini propria est) officium intervenire. Nunc illud assumendum est, eum esse in appetitionibus ordinem a natura inductum, ut prius res in sensum, quam in rationem incurrant. Ex eo autem incursum statim excitatur animalis appetitus: et quamvis mens ipsa natura sua sit velocissima; propter tamen imaginum, quae in sensibus insunt, conformationem, sine qua iudicium a ratione reddi non potest, morae aliquid omnino interponitur, priusquam quid facto opus sit, mens constituere possit. Offert se oculis (ut res exemplo collique scat) blanda aliqua species, quae tamen nisi cum dedecore appeti non potest; ea ad se pellicit: inimicus a quo insigniter laesus sis occurrit, statim sequitur sanguinis quaedam commotio: verum nec haec commotio, nec celer ille animi ad rem blandam appulsus, ante natus quam deliberationi locus esset,

esset, humana, hoc est, voluntaria actio, esse dicetur: cum nihil, ut jam dictum est, voluntarium sit censendum, de quo ratio ante cognoscere nequivit. Sed faciamus esse rationi spatium se colligendi, atque dijudicandi otium; adhuc tamen nec voluntatis, nec animalis facultatis appetitiones vitii rationem accipient, nisi adsit rationis aspernatio. Rationem autem affectus dicuntur aspernari, vel cum ad res turpes se accomodant, vel cum negliguntur tempora, vel cum animi consilium sine aliquo inhonesto proposito est corruptum. Si propter amorem puellam ad stuprum sollicitas, amor turpis est: si amicum aut sodalem beneficio afficis, ut tibi sit socius vel adiutor in aliquo scelere, amicitia abuteris: si propter metum enuntias commissum, aut in generoso incepto conscios, vel officium quodcumque prodis, etiam ut capite pericliteris, metus in vitio est. Et contra, affectus si ad res honestas observatis temporibus se applicant, quantumlibet intenti etiam sensiles illi cordis motus sint, in laude ponentur.

FRANC. Si intensiorem affectuum in rebus honestis recipis, fieri posse videtur, ut motus magnitudine oblivio quaedam adducatur officii; et caeco quodam velut impetu raptatus, rationis terminos vel invitatus, vel insciens praetervehare.

FLOR. Et haec Stoicorum est obiectio, quam Plutarchus exemplo diluit: hoc perinde esse dicens, ac si quis cursum vituperaret, quia posset intervenire lapsus; ac jactum, quia contingat ultra scopum jaculari. Voluerunt quidem Stoici nos, cum irae, aut cuicunque perturbationi indulgemus, non amplius esse spontis nostrae. Num lapis (inquiunt) ubi semel projectus est, potest revocari? aut ubi quis se ex edito loco praecipitem dedit, se cum velit sustinere? Sed non sunt satis aptae huiusmodi similitudines. Feruntur gravia natura sua deorsum; neque rationis aut voluntatis

luntatis imperium exaudire nata sunt: motus vero omnes cordis nostri et in nobis insunt, et ex opinionibus nostris manant. Et quoniam integrum est rationi, opinionum pravitatem cum volet corrigere, semper sub rationis ditio- nem cadunt affectus. Atque, ut qui equo infidet currenti, fraeni adductione cursum inhibere potest; sic perturbationum impetum semper poterit ratio ipsa comprimere. Non me praeterit, supra cum de habitus viribus mentio fieret, illud de lapidis (postquam semel e manu emissus esset) jactu necessario, etiam ex Aristotelis sententia allatum esse: verum quomoda illa necessitas temperanda sit, eo ipso in loco est demonstratum; et infra, cum res postula- bit, finitimum quiddam tractabitur. Ergo ut tota haec ra- tiocinatio concludatur, soli illi affectus, qui turpes sunt, in morbis sunt numerandi: quod iis solis violetur illa mentis integritas, quae in hoc posita est, ut nihil nisi quod hone- stum est, saltem consulto et cogitato, vel geramus vel ap- petamus. Quocirca si turpitudine abest, semper pacati esse intelliguntur animorum motus. Porro autem tranquilli- tati non officere leniores flatus, satis nos docet hic sua- viter inter has quae nos tegunt frondes spirans Favonius, qui lucis hujus jucunditatem non imminuit quidem, sed, ut videtis, exauget. Elysi illi campi, quos Homerus, in- geniorum fons habitus, beatitudinis voluit esse domicilium, non norunt nivem, aut hiemem, aut imbres, ἀλλ' αἰὲν ζε- φύροιο λυγυπνεύοντας ἀήτας. hoc est, *Sed semper Zephyri spirantes molliter auras.*

FRANC. Ego quidem manibus pedibusque, quod aiunt, in sententiam tuam eo: verum (ut credere convenit) non de nihilo est, quod tot praestantes viri deinceps rem supra hominum captum, tam studiose nobis commendarint. Ne- que enim credibile est eos fugisse, quanta esset humanarum virium infirmitas. Quid hic causae fuisse putas?

FLOR.

FLOR. Nulla unquam extitit philosophorum factio, cujus doctrina non fuerit suis quibusdam tanquam maculis respersa, imo et gravium quorundam errorum denigrata lapsionibus. Pythagorici suam habent μετεμψύχωσιν. Platonici ideas, numerorum compositionem, et monstrosas Reipub. formas: Peripatetici infinitam seculorum aeternitatem, et vacillantes de animorum duratione sententias: Academici in contrarias partes de omni re disputant, ridicule etiam a manifeste veris assensionem abstinentes, ὀκνεῖται οὖν idcirco dicti. Nec ego nunc de his loquor philosophis quorum dogmata cum natura, aut virtutis dignitate pugnant, cujusmodi fuerunt ex voluptariis illis philosophis nonnulli; sed de iis, qui praecipuae sunt apud omnes dignationis. Nihil ergo mirum videri debet, si et Stoici, sanctum sane philosophorum genus, suas habeant doctrinae absurditates. Sed cum complures insignes viri ex ea familia extiterint, in quibus sunt Zeno, Cleanthes, Cato Uticensis, Epictetus, et gravissimus ille morum magister Seneca: insignium autem virorum errores et lapsus, semper sint cum aliqua honoris ac reverentiae significatione refellendi; imo, ubi pietatis non interest aliter fieri, excusatione aliqua liberali elevandi: quid eos in eam sententiam adduxerit, breviter (ut mihi quidem videtur) aperiam; et eum me in praesentia esse facio, cui illi causam suam agendam vel ludo permittant.

FRANC. Rem et nobis gratam, et ingenio atque consuetudine tua dignam facies.

FLOR. Mediocritas ista, quae a Peripateticis in perturbationibus praecipitur, signum est ad quod perpetuo est collimandum, et scopus ad quem omnis morum disciplina studia sua dirigit: nam in eo attingendo virtutis perfectio consistit. Verum quum medium illud punctum inter duo extrema, hoc est, inter plus et minus positum, indivisum

fit, atque ex accurata rerum circumstantium expensione aestimandum; aberratio (ut quae ultra citraque late pateat) facilis est, scopi vero attactus difficilis: non secus ac in iis videmus, qui sagittas dirigunt, aut jacula ad signum aliquod contorquent. Abiectis armis mortis metu signa deferere in proclivi est. Multi sunt qui rabiosa feritate in nihil commertos incurrant: sed animo praesenti, ubi, quantum, et quando ratio postulat, (quod ad fortitudinis laudem pertinet) pauci sunt qui utantur. Praeter vero communem hanc difficultatem, ex indivisa medii puncti ratione magna ex parte ortam; accedit alia, ex eo quod nemo nostrum non sit in alterutram partem pro ingenii qualitate propensior. Quamobrem si eodem voluntas tendit, quo naturae fert impetus, facile (quod aiunt) ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶμεν, hoc est, *ultra septa transilimus*: jam enim inclinatis adventitia vis incumbit. Sic iracundus, quum non ira sibi interdictum, sed nimietate ejusdem intellexerit, ingenio fretus, ultra punctum medium, hoc est, rationis metas effertur, et pro virtute vitium amplexatur. Quod si quis ita esset a natura factus, ut quoties inambulare instituisset, ad cursus raperetur celeritatem, huic haud dubie perpetuo testudineus quidam gradus esset conandus. Profuerit igitur non mediocriter ei, qui iracundo se esse sentit ingenio, cum laceffitur injuriis, stupiditatem aut lenitudinem conari: ei, qui in amores est proclivior, non modo formarum vitare aspectus, sed etiam se in formarum odium adducere tentare: ei, qui liguritionibus, temulentis, et cupediis est deditus, se fame atque siti interdum excruciare. His rationibus fiet, ut dum ratio a complacitis rebus prorsus avocat, et affectus alio nos vehit (nam affectus aliquid interea lucrifacit) medium a ratione propositum assequamur. Est et haec disciplina Aristotelis; qui in cupiditatibus moderandis nos idem facere vult, quod illi, qui (ut illius verbis utar) τὰ διασραμμένα τῶν ξύλων ὀρθῶντες ποιεῖσιν. Hi enim ligna incurva in contrariam partem deflectunt,

deflectunt, ut tandem in medio, unde figurae aequabilitas est, cum id ab extremis non extumescit, consistatur. Plus enim nimio semper nos ad enervatas, et eas quae affectibus nostris blandiuntur sententias nos dociles praebemus; et multo facillime in hac parte, quae cum natura nostra conspirat, peccamus. Sed quorsum haec? aies. Audite: Hoc mihi et Stoici dabunt, affectus quo vehementiores fuerint, hoc periculosiores esse; et quo turpiores fuerint, hoc sollicitius tollendos. Illud rursus satis constat, flagrantiores in nobis esse eas quas affert temperatio, et nos in illis dirigendis potissimum delinquere solere. His jam addamus id, quod ab Aristotele de deflexione ad alterum extremum est consultum; aliis verbis, sed pari pene sensu, a Stoicis praecipi, dum perturbationes has prorsus exterminatas volunt. Natura tibi indidit perpetuam cursus celeritatem, quae tamen sit refrænanda; Aristoteles vult, ut tarde incedas: Stoici volunt te quiescere, ut acerbitate quadam praecceptionis augeatur in praecavendis vitiis industria. Verum hanc excusationem fortasse non omnes accipient; quamobrem aliam afferam, quam fortasse Stoici ipsi non repudiarent: sed eget illa subtilioris atque longioris explicationis.

FRANC. Nos ejusmodi de rebus percupide, ut vides, audimus. Tuum erit, pro ingenii dexteritate perficere, ut ne rebus vel obscuris lux, vel prolixis compendium desit.

FLOR. Faciam equidem, non quantum vos petitis, id enim majoris est cujusdam facultatis; sed quoad ipse possum, et temporis ratio finit, vel quod in buccam venit effutens. Nam si occasio sineret, ut studiosius in causam incumbam, et qualiscunque industriae vires in rem intendam, satisfacerem vobis plenius. Igitur, ut ad rem aggrediamur, sic statuo: Si quod Stoici de ponendis omnino affectibus praeciipiunt, de animalibus illis perturbationibus accipiatur, plus habet illorum causa aequitatis quam vulgo existimetur. Et

profecto, dum ipse mecum rem totam reputo, perpauculis me sentio passibus in eorum academiam deductum. Subest autem hic ratio duplex, quarum tamen utraque *aurificis* ipsius potius, quam *populari statera* (ut Ciceronis verbis utar) *sit examinanda*. Prior in hoc posita est, quod quominus affuerit ejusmodi perturbationum, hoc minus in ipso rerum delectu erroris soleat intervenire. Altera hujusmodi est, tum majorem esse officii et puritatem et laudem, cum abest in officio praestando ille commoti corporis impetus. Haec ut dilucidiora faciamus, mutuanda sunt nobis quaedam ex instructissima illa Peripateticorum officina. Neque vos habeat admiratio ulla, si me videtis frequentem in citando Aristotele. Non nego illum interdum lubricum et obscurum, interdum redundantem, interdum vanum denique deprehendi : sed certe acumine atque methodo in excutendis subtiliter rerum naturis, longe omnibus qui haecenus vel in Graeca vel in Romana lingua sunt exorti, (nescio quid habeat ultima Indorum barbaria) praestitit. Huic, in de Anima commentariis, et in eis libris, qui principem philosophiae partem, quam ille τὰ μετὰ φυσικὰ vocat, tractant, νῦν πᾶς ὁρθός ἐστιν ὁρῆσις δὲ καὶ παντασία, καὶ ὁρθὴ καὶ ἐκ ὁρθῆ hoc est, *Intellectus ubique rectus est : appetitionem vero et Imaginationem contingit et rectam esse et secus*. Quae sane verba (ut Themistius et Ioannes Grammaticus celeberrimi ejusdem interpretes enarrant) huc tendunt, ut intelligamus, intelligendi vim suapte natura erroris non esse affinem : adeoque quicquid uspiam ab homine delinquitur, corpori ac sensibus, quibus intellectus alligatus est, assignandum esse. Siquidem assidue suffitum quendam noxium et tenebricosum ad mentem usque exhalat corpus, cujus interventu livefcit plurimum ingenii fulgor, et judicii acies hebetatur. Sed hic intelligendum est, hanc perturbationum vehementiam interdum consequi solere mentis deliberationes : quod dum fit, hominem duntaxat in pristina sententia, sive ea studiosa, sive prava fuerit, confirmant affectus : itaque in hac

parte,

parte minus est periculi. Eadem interdum antecedit consilium, et tum dupliciter animo noceri contingit; hoc est, tam in ipso judicationis initio, quam progressu. In initio quidem, quia semel excitati hi motus animantis corpus varie afficiunt, animanti vero aliter affectac alia conveniunt. Nam nunc flagrante canicula umbram quaerimus, frigidis potionibus indulgemus; qui dum sol in brumali fertur signo focum accendimus copiosum, parcius, quod sitis absit, bibentes. Et cum plurimum ex praesente corporis affectione ratio, dum commoditates vitae quaerit, bonam judicii partem mutuatur; fit ut ea pene semper amplectamur, ad quae nos propellit ipsa corporis affectio. Juveni tibi (verbi gratia) se offert insignis aliqua forma, vel jam rem attentius curanti aurum, aut amoenus atque fructuosus ager: hic protinus pro temperationis modo celerius, vel tardius saepe, vel ex sola ea vi quae *φαντασία* dicitur, existunt animales illi motus, qui rationem, jam tum de optione ambigere incipientem, ad sententiam a se absque prorogatione dicendam importunis advocationibus sollicitant. Itaque, ut quod per vitrum colore aliquo infectum conspicitur, vitro concolor apparet, (hinc pupillae nullus est suus color, qui si esset, unius omnia viderentur coloris); sic nos res illae fallere solent, de quibus cum vehementer affecti sumus, et velut praejudiciis corrupti, statuimus. Huc pertinet illud Charini adolescentis apud Terentium, *Facile omnes, cum valemus recta consilia aegrotis damus: tu si hic sis, aliter sentias*. Quoties, ergo, cunque externa rerum species nos afficit et delectat, omnia nobis suspecta esse debent, tantisper dum maturrima accedat judicatio; ipsique nobis interea subinde sumus admonendi notis illis Virgilii versibus,

Qui legitis flores et humi nascentia fraga,

Frigidus (o pueri! fugite hinc) latet anguis in herba.

In progressu vero nocent affectiones, propterea quod, cum vehementes sunt, adeo hominem sibi surripiunt, ut aliam
rem

rem nullam extra eam, ad quam illi ferunt affecto cogitare libeat. Hinc temporum, et eorum quae ad officii integritatem concurrunt negligitur ponderatio, et omnia inconsiderata temeritate geruntur. Faceti sunt illi Martialis versiculi, de Rufo quodam Naeviam efflictim depereunte; et, quia ad propositum nostrum faciunt, asserre non gravabor:

Quicquid agit Rufus, nihil est nisi Naevia Rufo :

Si gaudet, si flet, si tacet, hanc loquitur :

Coenat, propinat, poscit, negat, innuit, una est

Naevia : si non sit Naevia, mutus erit,

Scriberet hesternae patri cum luce salutem,

Naevia lux, inquit, Naevia lumen ave.

Hinc sunt et apud Virgilium incensae illius Didus sollicitae cogitationes, dum,

Multa viri virtus animo, multusque recurſat

Gentis honos, haerent infixi pectore vultus,

Verbaque ; nec placidam membris dat cura quietem.

Hujus rei gratia rhetores praecepta tradunt de perturbandis judicum animis; maxime si orator causae ejus, quam agendam suscepit, aequitati diffidit. Sic enim fiet, ut in judiciis perpaululum loci sit rationi, et veritas ante praeterlabatur quam sit recepta. An autem id fiat oratori ex aequo et bono, non est praesentis disquisitionis: hoc satis constat, omnes qui de rebus dubiis consultant, hoc melius munere suo functuros, quo longius ab irae, amoris, odii, gratiae, et simultatum vehementia, abfuerint. Jam quod de officii puritate dixi (fuit enim haec altera extirpandorum affectuum ratio) hoc nititur fundamento, quod postquam judicium illud de re gerenda non est prorsus (ut ita dicam) indigenum, hoc est, non totum a ratione proficiscitur; sed partim a corporis affectu, et perinde ab adventitio eoque bruto impulsore; minorem obtinet dignitatem,

nitatem, et propter nonnullum corporaturae interventum impurius esse censetur. Haec autem ipsa iudicii impuritas deinceps redundat in delectum; sic ut minus liberum habeatur illud, quod non est ex pura ratione profectum: unde manifeste in actione tum bonitatis, tum malitiae, adeoque et laudis ac vituperii, imminutio quaedam consequitur. Finitimum quiddam huic sententiae versabat (ut opinor) in animo Cicero; cum statueret ea beneficia, quae temeritate et repentino quodam quasi vento atque impetu incitati animi in aliquem conferuntur, minoris aestimanda esse, quam ea quae iudicio et constanter considerateque sunt delata. Et ut ratio omnis paucis concludatur verbis, non possum vituperare virilem atque animosam Stoicorum sententiam; qui volunt, ut postquam divinitatis non mediocriter sumus participes, perpetuo studio conemur deferere id quod nobis cum belluis est commune corpus, et divorum consortionem atque similitudinem perpetuo meditari.

FRANC. Sane aequitatis aliquid habet tam generosa excusatio: attamen cum permulta sint cur eam non accipiam, ex permultis pauca quaedam commemorabo. Si affectus antecedens iudici puritatem, atque adeo arbitrii (ut tu mihi statuisse visus es) libertatem impedit; apparet, nec mala vitio nobis verti debere, nec bona laudi esse, quae affectibus impulsus gerimus. Tum enim vel te, vel certe Stoicis auctoribus, non ire sed protrudi videmur. Huc accedit, quod in hominum more positum est, voluntatis, adeoque et facinoris magnitudinem, ex illis indiciis quae affectus intensiorem indicant, metiri. Ex vultus enim inflammatione, ac torva figura, colligitur ardor voluntatis; ex ejusdem dejectione, perpetua desperationis cujusdam offensio. Et fortasse vocis *ἔτυμολογίαν* si perscrutemur, *Vultus* vocem a volendo ductam inveniemus; quando et Cicero vultum tacitum quendam mentis sermonem appellat;

lat; quod sane constare non posset, si affectus, ex quibus vultus varietas existit, voluntatis rationem impedirent.

FLOR. Affectus, qui sequuntur consilia et deliberationes, non adeo (ut jam dixi) iudicii puritati officiunt, ex eo quod jam superveniant iudicio facto; verum ex iis documentum capitur et pravae et studiosae voluntatis: propterea quod voluntas flagrantior etiam in animalem partem aliquid fervoris sui infundere soleat. Qui vero antegrediuntur, si adeo vehementes sunt, ut prorsus omnem mentis usum tollant (quod in furiosis ac mente captis usu venit) adimunt pariter et laudis et reprehensionis rationem. Siquidem *qui ita affectus sit, eum dominum esse rerum suarum XII tabulae* (ut ait Cicero) *vetant*, et leges plurimum culpa liberant. Potest et haec nimia atque monstrosa inflammata animi potentia etiam post consilia exsurgere; sed semper ejus vis fere uniusmodi est, hoc est, ut ex homine pene belluam factam intelligamus. Sed quoniam plurimum interest, an lucidum fontem immanis faxi injectu funditus conturbes, an lapillo leviter demisso undam ad tardos quosdam circulos adigas: ita multum est discriminis inter eam mentem, cujus tota lux sit extincta, et functio ingenii omnis impedita; et eam, cui offusa sit duntaxat nubecula quaedam praetenuis, et nullius prope corpulentiae. Et certe, ut doctissimis quibusque placere video, mitiores hae perturbationes, quae paulum ingenii luminibus officiunt, si non sint de industria accersitae, quamvis libertatem prorsus non tollant, detrahunt tamen aliquid ponderis crimini, et veniae aliquid delinquentibus conciliant. Itaque eorum, qui perturbatione victi peccarunt, facilius miseremur. Non enim in caede par esset Ajacis et Ulyssis conditio: et in iis ipsis quoque, qui animi sunt impotes, naturae impetus major expendi solet. Verum cum humana conjectura non semper ad amissum assequi queat, antegressane sit perturbatio consilium, an post accesserit (Deo enim soli haec

nota

nota sunt) certum de principio flagrantis voluntatis documentum non semper ex ea, aut ejusdem indiciis capi potest. Hoc tamen satis confessum est, in eo qui a natura insigniter factus est ad perturbationem aliquam, solere illam non solum consequi, sed etiam antevertere judicium, unde est illa libertatis supra commemorata imminutio. Sed et in officio quoque praestando, qui puro mentis ductu, et non suavitate temperaturae ad humanitatem fertur, egregiam sane et singularem meretur laudem; et praestantior (ut videtur) est eo habendus, quem natura prope officiosum fecit. Nam videas quosdam tanta ingenii bonitate, ut simul atque aspexerint aliquem in calamitate positum, humanitus condoleant, et quamprimum subvenire cupiant; more illius Menedemi Terentiani, qui hominem se esse meminit, et humani a se nihil alienum putavit. Alios cernere est, qui ad aerumnas alienas ne hilum quidem commoveantur. Hi si ratione alio non ducuntur, sed ingenio obsequi pergunt, et miseris aut victis insultant, immanis et deterrimae sunt naturae homines. Possem huc, ad confirmandam hanc sententiam de imminuta per perturbationem libertate, afferre acutos aliquot Theologos; qui ideo censeant actiones ex habitu profectas minus esse liberas, quod habitus naturae instar sit ad turpia vel honesta ferentis: sed modus est rebus omnibus adhibendus.

DEMET. Si recte observavi quae tibi proxime dicta sunt, vitandi sunt (ut apparet) hi sensiles cordis motus, et ratione duntaxat pura utendum est, cum succurrendum est afflicto, vel pie aut humaniter aliquid faciundum. Siquidem liberales esse possumus, et opem ferre sine illa tali, qualis inter miserandum intervenit, aegritudine. Quorsum enim ipsi propter alios suscipiamus inutiles aegritudines, si in promptu sit sine aegritudine subvenire? praesertim cum et alios, si possumus, levare aegritudine debeamus?

FLOR. Subit animum recordatio dicti cujusdam nobilis in primis, et Equestris ordinis viri Francisci Briami; quod quidem mihi acutum visum est, et cum argumentatione tua concordare. Cum CHRISTI celebratur Natalis dies, luditur alea apud Britannos prolixius: jam fors ipsa (ut interdum fit adversante fortuna) Gulielmo cuidam Picringo, homini sane generoso, et qui Regi ipsi merito carus erat, perierat. Hoc Rex ubi rescivit, aegre sibi esse, atque se Picringi dolere vicem dixit. Tum Briamus, qui cum Rege familiariter colloqui consueverat (est enim Rex ipse, ut omnibus aliis virtutibus, ita et comitate affabilitateque ornatus) Nostrum, inquit, O Rex, est, qui cupientes subvenire non possumus, non tuum, condolescere: neque tibi ob aurum illi deperditum tristitia ulla suscipienda est, cui in promptu sit illum vel Croesum quendam jam nunc efficere: aurum ubi illi largitus fueris, sublata erit aegritudinis causa. Probat Rex, ut est prudentissimus, Briami ingenium; et Picringum paulo post munificentissime et ad honores et opes evexit. Nunc (ut ad institutum redeam) hujusmodi curiositatis me, nec auctorem nec suasorem habebitis. De re ipsa cum in utramque partem disputari posse vidissem, tantum ostendere volui, Stoicos non omnino temere rigidum illud τὸ ἀπαθὲς in hominum sermonem invexisse: quamobrem quae pro illis a me dicta sunt, definitionis aut sententiae vim ut habeant non postulo. Leniorem illam viam tenendam arbitror: et cum vestro nutu in laudatam aliquam rem propendebitis, accipite quod natura dat, remittite fidenter fraenum, exultate audacius, et ad illud unde flatus ostenditur vela dare ne formidatis. Qui pura ratione in singulis electionibus utatur, equidem phoenice rariorem existimo. Atque utinam mihi natura copiosissime largita esset illam ingenii suavitatem, ac φιλανθρωπίαν illam, quae etiam corporis temperatione adjuvatur; ut facile alios perferam, nemini temere sum adversus, nemini me invidiose praeferam. Amabo me et misericordia deliques-

cere.

cere, et opitulandi omnibus pro virili studio me capi mihi multo erit jucundissimum. Tanta enim est in officiis praestandis nostra infirmitas, ut nunquam nimium multis vel rationibus excitari, vel excitati praesidiis confirmari possimus. Habeat itaque nos amor quamlibet vehemens, dummodo sit rerum praestantium atque honestarum. Expavescamus, sed id potissimum, ne in turpitudinem aliquam delabamur. Irascamur item; sed nobis ipsis, si quando nos sentimus scelerum blanditiis ignavius obsistere; aut ea cupide confectari, quae cum hominis dignitate pugnent. Hac enim ratione tandem aliquando fiet, ut omnes affectuum cohortes, qui libentius fortasse in turpitudinis castris militant, ad honestum transfugiant, atque sub virtutum signis faciant stipendia. De Xenophonte quodam Lagi, si bene memini, filio proditum est, ut cuidam timiditatem exprobranti, quod secum tesseriis decertare non auderet, responderit; Se nihil laborare, quam timidus esset ad ejusmodi res aggrediendas, quae vel inutiles, vel indignae essent: imo id sibi unice in votis esse. Quam praeclarum est illud Agesilai, qui cum maleficum constanter tolerasse cruciatus intellexisset, perquam miserum eum hominem esse pronunciavit, qui ejusmodi animi vigorem non in patriae aliquod tempus et res honestas, sed in flagitiosas consumpsisset. Quae ideo recitavi, ut liquido constare possit, affectus plerosque non suo sibi ingenio, sed nostra culpa exitiosos et vituperabiles esse.

FRANC. Isthac si ut tu dicis se habent, eodem, ut apparet, identidem revolvimur; eodem urgebimur incommodo; ac in id, quod remis velisque (quod aiunt) effugere studemus, perpetuo incidemus. Nam isthac ratione non modo non tolluntur perturbationes, imo ne imminuuntur quidem; sed in eo ipso, quo esse solent, intensioris gradu atque magnitudine alio derivantur. Permittis mihi, ut meis ipsius vitiis irascar, ut extimescam ne quando mihi

laedatur officium, ut honesti conscientia gaudeam et exultem: justiores, fateor, sunt hic multo irarum, formidinum et exultationum causae: interea tamen in iris atque formidinibus non desunt molestae illae contractiones et angores, quibuscum mentis otium commode copulari nequit. Siquidem et vulnus fortiter, et pro patria acceptum, ingratum quendam doloris sensum secum affert. Improbabilis ergo apparet hic, quem tu instituis, perturbationum usus.

FLOR. Ego te eo ingenii acumine et memoriae fidelitate praeditum scio; ut ipse tuam objectionem, licet acuta sit, ex iis quae nobis supra dicta sunt, facile, si velis, queas infringere. Sed fortasse extrahendae disputationis gratia, novos semper argumentationum nodos innectis. Dicendum ergo et hic erit aliquid, praesertim cum obiectio tua occasionem praebet explicandae cujusdam scitu atque explicatu profecto non indignae difficultatis. Atqui voluntatis bene institutae hoc proprium est, quae honesta sunt propter se, vel certe ideo ut Dei immortalis voluntati mos geratur; et non propter utilitatem aut voluptatem aliquam adjunctam complecti (quanquam ita a natura cautum est, ut nunquam solida et confirmata bonitas animi jucunditate vacet, nec vera jucunditas a bonitate sit divulsa) et contra, turpitudinem fugere non damni aut doloris metu, sed quia ipsa per se fugienda sit; vel potius, quia cum eis, quae divinitus sancitae sunt legibus, quibus nos omnino parere convenit, ex diametro pugnat. Ita secum statuatur oportet, cuicunque solida probitas cordi est. Hic enim est omnium officiorum fons; hoc fundamentum est omnium, quaecunque ex aequo et bono fiunt, adeo stabile et illustre, ut nemini vel exiliter erudito ignotum sit illud,

Oderunt peccare boni virtutis amore:

Oderunt peccare mali formidine poenae.

Hoc

Hoc patrium est potius (ut est apud Terentium) consuefacere filium sua sponte recte facere, quam alieno metu. Et Seneca timidos, non innocentes vocandos censet, qui propter timorem cessant a malis. Idemque vult nos colere amicos; non ut habeamus qui nobis infirmis affideant et succurrant; sed potius, ut sint quibus a nobis affideatur et succurratur. Semper enim virtus magis propter suam dignitatem, splendorem et puritatem; quam propter fructum, voluptatem, aut mercedis aliquod lenocinium expetitur. Et ut exemplo res prope manu tentetur: Tu patrem tuum praestantissimum civem et magnum Reipub. vestrae ornamentum Bonaventuram, non tam studiose collis propter commodum ullum, ac tam amanter observas; nec quam diutissime saluum vis et incolumem; quia ille longiore vita rem familiarem auctiorem, aut patrimonium locupletius sit relicturus; aut quia ex domestica cum illo consuetudine sis percepturus voluptatem: sane ἐπικέρειον quiddam esset hoc, et tuum agere negotium; teipsum, non patrem adamare, et tuis tandem velificari commodis; quae omnia nefarie fierent, et accusabilem quandam turpitudinem continent. Cur ergo? Quia officii et pietatis fructus in ea re positus est, dum illam virtutum quae in eo inest praestantiam, in quocunque inveniatur admirandam, veneraris; dum suus origini habetur honos, et divinis obtemperatur legibus. Sed quorsum, aies, tam longa propositio? Ut intelligatur, pari ratione voluntates et animi studia, aut res ad quas illa ferunt, nec persequendas propter utilitates aut laetitiam, quae in suavi cordis motu consequi solet; nec fugiendas propter doloris quosdam morsus, quos praecordiorum affert contractio. Resipit enim hoc (ut diximus) delicatam Epicureorum disciplinam, atque animi mollitiem, ab ipsa virtutis dignitate maximopere abhorrentem. Erit ergo et ratio cur refugiendae sint hae corporum commotiones, non molestia aliqua corporis, quam illae asferre queant; sed quod nos sollicitent interdum,

dum, ut flagitiose ab honesto desciscamus; quod nos ad turpitudinem, nisi vigilemus, adducant. Itaque quantaeunque sint, si absit turpitude, intelligendum est, commotiunculas illas esse nihil quicquam tranquillitati illi, quae humanitus parari potest, officientes. Sed hic operae pretium est observare, quam benigne nobiscum hac in parte natura egerit. Hic vos, ut attentiores sitis, et animum diligentius advertatis, nisi id jam sponte vestra faceretis, majorem in modum adhortarer. Dixi extimescendas esse turpitudines; dixi irascendum nobismetipsis, si ad officium desides inveniamur; concessi aegritudinem suscipiendam, cum nobis incuria nostra aliqua turpitudinis macula inusta est aut accrevit: porro metus, ira, aegritudo, affectus sunt, qui cum tranquillitate manifestius pugnant. Verum, si ob ejusmodi res duntaxat, quae sane solae sunt, propter quas merito suscipiendae sunt quas recensui perturbationes, perturbemur; nunquam profectu erit usus, ut vel diu id, vel magnopere fiat. Et cur ita, inquires? Quoniam semper in nobis situm erit, primo quoque tempore arbitrato nostro ejusmodi affectiones, adeoque et molestias cordis ex eis prognatas deponere. Ratio locuples et firma admodum in promptu est: cum, ut in te haereat turpitude, vel honestate spolieris, ex voluntate tua proficiscatur. Siquidem in voluntatem, ad quam unam proprie et virtus et vitium pertinent, nulla cadit coactio. Nam, ut est apud Horatium,

*Iustum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni,
Mente quatit solida: neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriae,
Nec fulminantis magna Jovis manus,
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.*

Ergo

Ergo ut ratio concludatur, ejusmodi dolores honesti nostrae sunt ditionis, et nostro tum accipiuntur, tum deponuntur arbitrio: unde nihil est ab illis animi tranquillitati impediementi. Multo secus est in tristitia, temere et praeter rationem suscepta: nam si amissam desles pecuniam, id desles, quod non potes ipse tibi, cum voles, vel dare, vel adimere. Hic tibi negotium est cum fortuna, atque eis rebus, quae non cadunt intra fines ditionis tuae. Hic alia quaedam medicina adhibenda est, de qua nobis infra dicetur. His ipsis de rebus in Epicteti Enchiridio, quod Arrianus conscripsit, utiliter quidem, sed nimis concisim disputatur. Quapropter volo ipse vobis in praesentia locum quendam ejus libelli, qui statim a principio occurrit, quadam explicationis luce illustrare. "Αν μὲν ἔν μόνῃ ἐκκλίνῃς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπὶ σοί, ὅθεν ὧν ἐκκλίνεις περιπεσῇ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνῃς, ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχίσεις. Ἄρον ἔν τὴν ἐκκλίσιν ἀπὸ πάντων τῶν ἔκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετὰθες ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν. Haec ut perspicua sint, opus est illud meminisse, quod idem in capite statuit: eorum quae sunt, alia in nobis esse, alia non item. In nobis esse dicit (hoc est, in nostra esse potestate) Opiniones, et Appetitiones, atque declinationes rerum; quae sunt functiones animi, quarum alterae sunt ingenii, alterae voluntatis. Quicquid est praeter has, hoc est, quaecunque vel ad corpus pertinent, vel a fortuna dependent, extra nos sunt; neque cuiquam mancipio dantur. Nunc Epictetum Latine explicemus. *Si igitur ea sola declinas, quae sunt praeter naturam eorum quae sunt in te; hoc est, si solum fugis atque extimescis opiniones depravatas, atque indecoras appetitiones (sunt enim hae utraeque praeter naturam, cum ejus integritatem dissolvant; sunt item et ex numero eorum quae in nobis sunt) nunquam futurum est, ut in illorum aliquod incidas; propterea quod tibi sit in eas res imperium. Quod si morbum, mortem, vel paupertatem fugis, continuo es infortunatus: nam*
haec

haec cum sub dominatum tuum non cadant, tibi vel invito accidere possunt. *Aufer igitur declinationem ab omnibus quae in nobis non sunt*; hoc est, ne magnopere fuge, aut extimesce haec externa; quoniam sic eris in perpetuo metu, et tibi ipsi struis iter ad miseriam, cum illa perpetuo impendeant, atque accidant vel nolentibus nobis: *et transfer eam ad ea quae sunt adversaria naturae eorum quae in nobis sunt*, hoc est, turpes appetitiones, et perversam rerum aestimationem evita. Videtis ut hic locus consentaneus sit iis, quae a nobis paulo ante sunt definita. Addite quod honestum hoc genus irarum et aegritudinum, quod vobis indulsi, semper soleat solidam quandam animi voluptatem procreare. Quis enim tam stupidus invenitur, qui non laetetur conscientia dignitatis suae? Cujus hoc profecto argumentum est minime fallax, indigne atque iracunde ferre, se labe aliqua turpitudinis deformari, et semper metuere, ne nativae nobilitatis florem vitii marcor aliquis corrumpat. Sed video me jam in illud Chrysippi et Stoicorum incidisse vitium; qui (ut scribit Cicero) de animi perturbationibus disputantes, magnam partem in iis definiendis ac partiendis sunt occupati; orationis paulum admodum ad animorum curationem, quae sola in morali disputatione quaerenda videtur, accommodantes. Cursum igitur nunc flectamus, et ad tertiam totius tractationis partem aggrediamur; quae tota compescendis ac moderandis his, quos jam definivimus atque distinximus, animi tumultibus jure erit tribuenda. Ineptum sane est illud medicorum genus, quod coram aegroto flente, lachrymosoque levationem poscente, subtiliter de morbo disputat, eruditionis venditandae gratia; et in Hippocrate, Galeno, Paullo, Celso, et Avicenna citandis tempus consumit, quod fuit in adhibenda medicina terendum. Verum in hac de curandis animis disciplina prodest proprio cursu executi, atque a scopo remotiora quaedam tractare; quod hic, secus atque est in corporum morbis, quisque sibi me-

dicus

dicus est, nosque ipsi necesse est ut teneamus artis praecepta, si animos probe curatos volumus.

FRANC. Non est quod te excursionis cujusquam poeniteat. Nam sic semper in excutienda perturbationum natura et causis es versatus, ut oratio tua perpetuo Ethologiam resipuerit: neque mihi unquam vel argumenti, vel personae immemor es visus. Perge itaque ad extremam hanc partem absolvendam; in qua si talem te praestiteris, qualis es in superioribus visus, certe (ne quid amplius dicam) nobis abunde satisfeceris.

FLOR. Multi sunt (ut constat) vitiosi affectus, quorum quisque suam medicinam exposcat. Porro de singulorum remediis separatim scribere, res esset operis propemodum infiniti; nec nos provinciae huic idonei sumus. Generatim vero ea ipsa de re praecipere, et utiliter simul, multo est difficillimum. Quis enim uno pharmaco cujuscunque generis morbis medeatur? Nisi forte se hic nobis offerat herba illa Ulyssi a Mercurio contra omnia Circes veneficia data; quam, ut est apud Homerum, *μᾶλυν δέ μιν καλέουσι θεοί*, aut tale aliquid, quale est apud Galenum illud Philonium ad tot usus accomodum, pharmacum invenire possimus.

FRANC. Quis est, qui non mallet illo quo cupit compendio, quam longo itinere, modo periculum absit, pervenire? Quamobrem oramus, ut si tibi sit communis aliqua ratio, qua omnes animi morbi depelli possint, ne istam diutius clam nobis habeas.

FLOR. Ne gratis expectationem vestram producam, jamjam vobis compendium citra anxiam disputationis partitionem, cui etiam nec lux desit, monstrabo. Pleuritis morbus est vulgo satis notus: in hoc qui costarum

inflammationem (ut a medicis accepi) morbi causam sustulerit, una eademque opera et δύσπνοιαν, hoc est, respirandi difficultatem, et febrem, et tussim, agnatos et appendices morbos profligabit. Non secus in affectibus (animum huc advertite studiosius) qui unum amorem ad rationis normam direxerit; in reliquis omnibus moderandis paulum admodum, aut nihil prorsus est habiturus negotii. Ex amore enim alii omnes, quotquot sunt, non aliter atque rivuli ex fonte, oriuntur. Desideramus bonum, sed quod antea sit complacitum, hoc est, adamatum: fugimus et extimescimus mala, et irascimur iisdem; propterea quod sint inimica et contraria bono adamato, aut quia ab ejusdem adeptione nos prohibeant. Speramus bonum adamatum: moeremus, et in luctu sumus, abducto aut oblaeso bono adamato: exultamus vel sola spe potiundi bonum adamatum. In summa, infanimus et usque fatigamur, non ob aliud, quam bonum adamatum: neque malum ipsum nobis displiceret, nisi in natura positum esset ut placeat bonum. Quisquis igitur rivos in canales excurrentes purgatos cupit, necesse est ut a fonte incipiat: et profecto illud hoc in loco non ab re usurpatur,

Arte leves currus, arte regendus amor.

FRANC. Tu sic Amoris hujus leges et disciplinam trade, ut cum eo ipso poëta, quod ille dixit in re infami et vetita, ipse in laudata dicere queas,

Typhis et Automedon dicar amoris ego.

FLOR. Ei, qui non suo sibi ductu et consilio, sed aliena sententia fretus, rem aliquam est gesturus, opus est eo duce atque consiliario, qui in eo genere, cujusmodi sit, sit sapiens et fidus: quoque caecior est qui ducitur, hoc oculatiorem oportet esse ducem. Nunc cum voluntas per se bruta sit, omnisque cognitionis expers, e-

jus

ius directio atque ductus necessario pendet a ratione: atque ut appetitus animalis est duntaxat animantis propensio ad res sensibus arridentes; ita voluntas hominis est propensio ad id quod rationi placet. Quapropter, si volumus, ut ad nihil voluntas feratur, hoc est, ut nihil adametur, nisi quod re vera bonum est; gnaviter ad hoc est incumbendum, ut nihil probetur a ratione pro bono, nisi quod re vera bonum est; et ut nulla interveniat caligo, aut infirmitas aciei, quae efficiat, ut id quod malum est, bonum videatur. Ex rationis enim incolumitate tota prope falus actionum humanarum existit: neque hic incommode illud Virgilii dici potest,

———*Rege incolumi mens omnibus una est,*
Amisso rupere fidem.———

Nam menti et rationi totius animi regnum a natura tributum est: ideo qui exisse e potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia mentis iudicio atque sapientia non regantur. Quod si ratio in dijudicando non aberraverit, nunquam (ut Aristoteli & Peripateticorum doctissimis placere video) a voluntate peccabitur, nunquam se voluntas ad rem turpem applicabit. Atque, ut cum sanguis est corruptus, aut pituita redundat, aut bilis nondum est extracta, morbi aegrotationesque in corpore nascuntur; sic opinionum pravitas atque repugnantia est, quae animum spoliatur fanitate. Opinionum ergo vel prima debet esse cura.

FRANC. Dixisse mihi visus es voluntatem nunquam discrepare a sententia rationis. Quid ego hic audio? Quomodo tunc voluntas libera dici potest, et sui juris, si ea solum imprimat vestigia, quae sunt a ratione praescripta; si se non possit, etiam contra rationis iudicium, tam ad malum quam ad bonum applicare? Nullum hoc pacto apparet esse voluntatis regnum; imo servitus et necessitatis

cujusdam angustia in illius rationibus versatur. Illane tibi contra quam sentiret velle videtur, cui dictum est,

—————aliudque Cupido,
Mens aliud sualet : video meliora, proboque :
Deteriora sequor.

Deinde, qui potuit existere in coelestibus illis animis, quos Angelos vocamus, illud execrabilis superbiae vitium ; si peccatum omne ab ignoratione, vel a depravata opinione, proficiscitur ? Quomodo potuit coelestis illius ingenii splendor ad eam mentis perducere obscuritatem, ut sperare posset rem cum tota natura manifeste pugnantem, hoc est, parem cum immensa illa divinitatis infinitate dignitatem ? Unde tam superba rivalitas ? Quomodo cecidisti de coelo Lucifer, qui mane oriebaris ? Certe non, ut apparet, ignoratione id factum est. Et si tu tibi constare vis, necesse est hoc fateare ; qui supra ex Aristotele tuo docueris, in intellectum illum, qui a corpore sit segregatus, nullum cadere erroris genus. Postremo, ut a doctis accepimus, scelerum alia sunt quae in ignoracionem, alia quae in perturbationem, alia quae in malitiam, conferantur. Quae sane distinctio locum, ut videtur, non haberet, si in omni peccato interveniret ignoratio. Neque ergo omnis voluntatis error est ex ratione ; neque voluntas sic rationi est obstricta, ut non possit aliorsum ab ea deflectere. Haec tibi ante explicanda sunt, quam ad illud quo intendis proficiscare.

FLOR. Vos, molibus quibusdam in via, quas necesse sit superare, dispositis, properationem meam impeditis. Sed quia ad fidem meam pertinet boni istam vestram industriam consulere ; locum hunc ignoracionis, quo vix alius in morali philosophia vel uberius vel acutius tractari postulat, cursim attingam. Prius tamen sententiae nostrae rationem afferam : mox ad ea quae objecta sunt breviter respondebo. Sed et hic fundamenta quaedam jacienda sunt ;

sunt; quorum hoc fit caput: Neminem quicquam appetere posse, a quo non vel vere, vel opinionis errore perfici posse videatur. A natura enim nobis tributum est, illud quaerere quod conveniat et incolumitatem tueatur; et fugere id quod corruptionem aut interitum afferat. Hoc naturae ingenium non citius, quam naturam ipsam exueris. Nunc, cum a malo nihil perfici possit (nisi forte tam plumbei aut stipites sumus, ut credamus nos ab ipso frigore calefcere, aut nigrescere ab albore) malum cur appetatur, nihil quicquam in se claudit; quin potius tanta ejus est indignitas, ut procul ab se appetentiam omnem absterreat. Hoc Plato in Phaedro, ex Socratis sententia prolixè demonstrat; qui vocis ἔτυμον curiosè exquirens, καλὸν, id est, *bonum*, vel *pulchrum*, a καλέω, quod *voco*, vel κηλέω, quod *mulceo* significat, dictum putat. Unde est proverbium, κόρος ὑδὲς τῶν καλῶν magna enim bono, magna item et pulchro, et in pelliciendo et in deliniendo, incantationis vis inest; imò incredibilis, nisi nos usus doceret, in quae se dent pericula, qui vehementius aliquid amant, vel oderunt. Idcirco apud philosophos ἐφετον ἔ ἀγαθον, hoc est, *expetendum* et *bonum* aequabiliter diffunduntur, et mutuam atque reciprocā quandam obtinent conversionem: sic ut quicquid bonum et pulchrum est, idem continuo expetendum sit; et contra. Epictetus cum vellet commonstrare, in rerum natura non inesse malum, sed solum in nostris perversis voluntatibus, hac usus est similitudine, ὥσπερ σκοπὸς ὃ τίθεται, πρὸς τὸ ἀποτυχῆν; ἕτως ὑδὲ κακὸ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται hoc est, *Quemadmodum scopus non figitur, ut ab eo deficiatur; ita nec mali natura in mundo est.* Quicquid enim fit in rerum orbe, fit in usum aliquem; adeoque ad illud tanquam ad scopum aliquem aliquo modo collineandum est. Et cum res se ad hunc modum habeat, perridicula est illorum doctrina, qui hic ingenio et literis abutuntur; dum captiosius, quam verius ostendere conantur, voluntatem etiam ad malitiae amplexus

amplexus se extendere posse. Quisnam illud appetit, quod non aliquo modo judicet appetendum? Si appetendum videtur, certe continuo idem et bonum (quemadmodum ex superioribus liquet) apparet.

DEMET. Quid ergo eligunt illi, qui peccare eligunt; qui furta, qui fraudes, qui interdictas libidines moliuntur, qui impietates meditantur? Haec si mala non sunt, quid quaeso malum est? Non deesse autem qui ejusmodi implicati sunt cupiditatibus, quis ignorat?

FLOR. Haec obiectio et Francisco, verbis paulum mutatis, est commemorata: quamobrem commune erit responsum. Nemo adhuc post homines natos, neque impositos, neque compos animi conspectus est, qui gratis omnino peccaverit; hoc est, qui nullo adductus emolumento, aut nulla evocatus suavitate, animum atque consilia ab honestarum rerum cursu, ad improbitatem et scelera traduxerit. Non enim avarus quaerit fraudem, quae est in turpi quaestu; sed aurum aut facultates, quod ex illis adeptis copiam sibi quandam, atque quietem, licet falso, polliceatur. Nec adulter, aut scortator, turpitudinem quae est in stupris et libidinibus, sed sensuum voluptates requirit; quas licere vellet, atque improbitate, si fieri posset, vacare. Itaque, quicumque se ad improbitates applicant, hoc faciunt propter utilitates aut suavitates quasdam; res sane per se bonas, sed quibus sit aliqua turpitudine adjuncta. Cernere est, fateor, quosdam, qui gaudeant inferendis injuriis, etiam gratis: sed inde voluptatem capiunt, dum depravatione quadam naturae sit inferenti opinio excellentiae cujusdam, dum videt se alium impune conculcare: cum tamen ad veram magnitudinem non obesse alii, sed prodesse pertineat. Neque hoc est ex ratione libertatis, ut possit voluntas in bonitatem et malitiam juxta ferri: sed quod infinita bonorum varietate
proposita

proposita, ad id quod lubet se accomodat, nulli unī rei (ut nobis ante est explicatum) addicta. Rem exemplo declarari si requiritis; videte, ut gustus praeter saporem nihil agnoscit: variae tamen sunt saporis species, quarum discretio ad gustum pertinet; cuiusmodi sunt dulce, amarum, acerbum, falsum, austerum, acre, acidum, unguosum. Par ratio est in visu, qui non nisi lucem aut colores cernit: at colorum variae sunt formae: verum id quod nec lucidum est, nec coloratum, ut videatur est ineptum. Solum ergo quod vel vere bonum est, vel boni specie vestitum, nos permovet.

DEMET. Cur ergo voluntas prava dicitur, si semper bonum appetit? Non enim malum est appetere bonum; cum in natura positum sit, ut bonum appetatur, et ut voluntas id quod bonum est appetat.

FLOR. Voluntas dum peccat in actionibus, fertur in rem malam; sed non quatenus mala est. Malum enim in moribus plurimum nihil aliud est, nisi claudicatio quaedam in actione; quae si esset directa, ad officium pertineret. Haec autem claudicatio, hoc est, defectus ejus ordinis qui fuit adhibendus, tanti est momenti, ut actio ipsa, quae in se alioqui bona est, nunc mala censeatur. Certe et honores, et facultates, et conjunctiones naturales expetere, contingit citra vitium: sed cum praetermittitur ordo quem honestatis leges instituerunt, turpitudinem et clauditates accipiunt actiones. Expetit ergo voluntas, etiam dum delinquit, res quae bonitatis aliquid habent; quae tamen, propter adjunctas foeditates, malae sunt et respuendae. Quod vero voluntas in ea re non omnino discrepet a iudicio rationis, nec prius in voluntatem quam in rationem cadat error, vel inde agnoscere potes, quod nihil amplectimur, nisi quod aliquo modo placet; quicquid autem placet, boni rationem quandam accipit:
neque

neque quicquam usquam expetimus, quod non prius, ut jam dixi, expetendum videatur. Sed operae pretium est hic considerare errorem iudicii, qui inter peccandum intervenit, non esse uniusmodi. Alia enim est ignoratio, quae vulgo juris dicitur: cum quis inscius est, et rudis praeceptorum, quae necessaria sunt ad vitam honeste degendam: ut si quis nescit scortationem in turpibus esse. Et haec bimembris est: nam interdum adest quaedam per-
 vicacia animi, contemnentis inquirere quid ad officium pertineat. Hoc ignorationis genus, quod affectatum aut sponte arcessitum dicitur, haud dubie criminis rationem exauget. Interdum ignoratio a desidia quadam animi, ab eo labore qui est in veri inquisitione abhorrentis, profiscitur. Atqui haec supina ignorationis forma non prorsus culpam tollit; cum honestarum rerum scientia in primis sit accuranda: tamen aliquid de pondere crimini adimit, et paulum veniae maleficio impetrat. Alia est ignoratio, quae quidem non sit juris, sed facti; quae quidem in optimum et sapientissimum quemque cadere potest: cum nulla hominum diligentia sit tanta, ut eventum praestare queat, aut omnium meminisse. Haec erat ignorantia Aemylii (ut est apud Plutarchum) adolescentis; qui delitescentem inter vepres uxorem, cervum suspicatus esse, sagitta confixit. Hac ignoratione tenetur, qui oblitus diem esse eum, qui Veneris dicitur, avem esitat inter nos Christianos. Quod ab hac ignoratione manat factum, nunquam cuiquam ponitur in fraude capitali; eo quod invitatus fecisse existimaris, quicquid non fecisses, si affuisset rei gerendae cognitio; qua tamen nulla tua supinitate aut culpa caruisti. Argumentum autem locuples, eas actiones non esse voluntarias, hoc est; quod simul atque constat de errore in poenitentias incidimus. Siquidem Aemylius ille, ipse sibi prae moerore, ubi quid accidisset rescivit, manus intulit. Caeterum, qui perturbationibus impulsus delinquunt, praediti esse possunt omni et juris et facti agnitione.

gnitione. Consilia item iisdem recta, et deliberationes honestae sunt: sed cum ventum est ad usum, labascunt; propterea quod superveniens perturbatio iudicium corrumpat. *Ejiciunda hercle haec mollities animi, nimis me indulgeo: Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum?* ait Phaedria apud Terentium. *Egone illam? quae illum? quae me? quae non? sine modo: mori me malim: sentiet qui vir siem.* Sed haec verba una falsa restinxit lacrymula: totusque tremit atque horret, ubi aspexit hanc, mosque continuo gerundus fuit Thaidi. Sic et Medea, cujus verba recitasti.

*Dixit, et ante oculos rectum, pietasque, pudorque
Constiterant, et victa dabat jam terga Cupido,
Et jam fractus erat pulsusque resederat ardor,
Cum videt Aesonidem, extinctaque flamma reluxit.*

Hoc genus errantem Aristoteles ἀκράτῃ, hoc est, impotentem, vocat; quod nequeat affectibus imperare. Sed ubi, dices, intervenit error? Habet hic multiplices atque involutos, imo et contrarios syllogismos; atque animum (ut poëtae verbis utar) nunc huc celerem, nunc dividit illuc. Scit fugiendum esse stuprum; eoque et illud quod in praesenti offertur, cum ad stuprum pertineat, omnino devitandum esse. Sed hic occurrit protinus alia quaedam ratiocinatio adversaria; dum statuitur, quaecunque suavia sunt convenire naturae; adeoque et praesentem stupri voluptatem amplectendam. Hic affectus, qui interea in homine dominatur, efficiet, ut illo syllogismo de fugiendis turpibus omisso, assumptio ad eam propositionem pertineat, quae statuit suavia convenire; dum statim colligitur, hoc stuprum in suavibus esse, adeoque persequendum. Quae syllogismi complexio est postrema, a qua statim ad facinus profilitur.

FRANC. Hic, ut apparet, in eodem animo insunt contrariae et pugnantes assentiones: quod tamen non posse usu venire ratio ipsa docet. Nemo enim eundem hominem et sanum et aegrotum una esse fatebitur; aut eandem aquam calidam et frigidam. Hic tamen impotens hoc facinus turpe esse statuit; quia stuprum sit, eoque fugiendum: et bonum esse statuet idem, adeoque persequendum, quod sit voluptarium.

FLOR. Vera contradictio et pugnancia esset, si in eodem temporis puncto animus apud se statueret, eandem rem aut actionem, nihil immutatam, et bonam et malam esse. Verum hoc nusquam accidit. Nam dum is fluctuat, et imagines celeriter mentem percutiunt, nunc in hanc, nunc in illam partem, inclinat victoria: itaque, non nisi post intervallum aliquod contingit contraria statuere. Sed quia celerrimus est cogitationum ultro citroque discursus, haec temporis intercapedo non apparet. Atque Aristoteles confitentes se improbe facere, et res pravas sectari, eo ipso momento quo prave eligunt, deliros esse censet; et eorum instar facere οἱ ἐν τοῖς πάθεσι ὄντες ἀποδείξεις, ἃ ἔπη λέγουσι ἐμπεδοκλέους; qui (ut Latine reddam ejus verba) *insania laborantes, demonstrationes, et versus repetunt Empedoclis*. Ergo, illo auctore, non serio et ex animo sentiunt ad malas se res applicare; sed contra statuunt pro eo tempore bona et expetenda esse quae expetunt: quod cum secus sit, manifestum est mentis intervenire errorem. Hi eidem non plane improbi sunt, quod, etsi patiuntur humanum quiddam tantisper dum affectus remittant; facile tamen, ubi fractus erit perturbationis impetus, ad se redeant, et lapsiones suas detestentur; et generalia honestatis praecepta cum fide aliqua atque observantia colant. Malitiose vero peccare censentur aliqui; non quod per se malitia placeat (ostensum est enim rerum naturam hoc non pati) sed quia apud se, nullo in praesentia perturba-

perturbationis exortu perpulsi, constituerunt persequi res, quas malas esse, aut legibus vetitas norunt. Verum horum mihi videtur biformis esse ratio. Deteriores sunt illi, quibus certum est, per omnem vitam, quo jure, qua injuria, quod ipsis videbitur utile procurare. Nihil hi, vel perpaulum, virtutis aut religionis auctoritatem reverentur, dummodo id clam aliis fore, et se impune ablaturus sperent. Apparent hi perditissime, hoc est, circa ipsa salutis principia errare. Nam plurimum Deo non esse res mortalium curae, animos totos interire, et virtutem denique nomen esse inane credunt: et his freti tenebris, in animum induxerunt, perinde esse utut vivas, dummodo legum humanarum multas effugere possis. Longe minus mali sunt alteri, qui habitu et depravata consuetudine tracti, vitae hujus jucunditates, etiam cum injuria conjunctas, assidue confectantur: vacant tamen illis pestiferis erroribus, et a maximis sceleribus temperant; nec omnem honestatis speciem aut rationem abjecerunt: imo interdum ingemiscunt, se non posse ex illa dissolutae vitae ratione, et vitiorum coeno emergere. Hi proximi sunt ab illis, qui impotentes vocantur; et Aristoteli sunt (ut opinor) ἀκολάστοι hoc est, *intemperantes*. Hos habet hic error pene perpetuus, quod plus tribuendum voluptatibus aut utilitatibus censeant, quam honesto: et sunt multo difficiliore curatu quam impotentes; tum propter judicium perversius, tum propter habitus necessitatem quandam. Siquidem in his pravitas est velut παθητικὴ ποιότης, hoc est, *durabilis affectio* aut *qualitas*; quae in impotentibus πάθος, hoc est, *effluentis et minime diuturnae commotionis* habet rationem. Videtur mihi Juvenalis, poeta sane elegans et sententiosus, utrumque hoc proximum genus hinc versibus complexus:

*Sunt qui in fortunae jam casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri,*

*Natura volvente vices et lucis et anni;
 Atque ideo intrepidi quaecunque altaria tangunt.
 Est alius metuens ne crimen poena sequatur:
 Hic putat esse Deos, et pejerat, atque ita secum:
 Decernat quodcunque volet de corpore nostro
 Isis, et irato feriat mea lumina sistro,
 Dummodo vel caecus teneam quos abnego nummos.
 Ut sit magna, tamen certe lenta ira deorum est.
 Sic animum dirae trepidum formidine culpae.
 Confirmat.——*

Jam ex his, quae nobis dicta sunt, liquere arbitror, periculosiorem esse inscientiam ejus qui malitiosus est, quam ejus qui vel per impotentiam, vel etiam per ignorationem labitur. Itaque vel nullum, vel leve est eorum crimen, qui per ignorantiam non arcessitam, aut eam quae facti est, delinquunt. Perturbatis item ignoscitur facile. Sed malitia illa, quae plurimum contemptum adjunctum habet, severiter et gravissime est vindicanda. Et sane hic contemptus videtur esse illud quod malitiosum ab impotente disseparet; etsi a malitia absit etiam subito nata illa perturbationis furia. Hanc ignorantiae distinctionem facile ego praeterissem, nisi vos mihi principes atque auctores fuissetis hujusmodi sermonis ordiendi.

FRANC. Postquam passim intervenit judicii error, cur non, ut his qui impotenter labuntur in errore est aliquid praesidii, itidem et illis sit quos malitia occaecat?

FLOR. Non potest, ut saepe jam diximus, industria nostra praestare ne cooriantur perturbationes, nec ubi coortae fuerint, de repente cohibere. Itaque cum ante natum motum deliberatio esset honesta, et eo abeunte ad honestum facile redeatur, ab illa rationis caligine aliquid est auxilii lapso. Verum secus se res habet in eo, qui

meditatus

meditatus et cogitato turpis fit. Abest ab hoc perturbatio, et ad rem sceleratam non protrudi ut ille, sed ire sua sponte quodammodo videtur.

FRANC. Perturbatio omnis quasi ebrietas quaedam apparet rationis. Hinc (ut opinor) admonemur, de sicca ebrietate cavenda. Verum si ebrietas ad punctum temporis durans maleficio nonnihil patrocinator, videtur illud ipsum majore de causa convenire debere ebrietati quae sit perpetua. Jam is qui malitia fretus delinquit, videtur perpetuo et assidue perturbari nimio amore sui, et quadem temperaturae perversitate. Praeterea adest illi et habitus, qui novae perturbationis vice esse possit.

FLOR. Et immodicus sui amor, et temperationis pravitas etiam in illo impotente inest. Sed fortasse instabis, ut inaequabiliter statuatur esse participes pravae temperationis. Ad haec dico, condonari nonnihil posse pravitati naturae: miseretur enim et nostri Deus, non ignarus cujusmodi figmentum sumus. Sed quia temperatura non adeo nobis molesta est, ut, perturbationum vehementium more, tollat pene mentis usum (vides ingeniosissimos esse malitiosos, atque acutissima mente uti in studiis suis) et semper resideant in animo generales quaedam sententiae de honesto, unde eliciendi veri copia sit prolixa; non potest hic interveniens ignoratio sceleri suffragari. Quod de habitu vitioso additum est, fatis ex superioribus constat, quonam sit pacto dissolvendum. Hic ego non nego, ab una pietate Christiana corruptae naturae purgationem expectandam: tantum id obiter attingo, quod contra desiderium nostram afferri possit, dum naturam nostram potius quam voluntatem aut rationem gravius, quam par sit, accusamus. Sed jam veniendum est ad malum illud Angelorum facinus; cujus ut modum et rationem explicent, mirifice se torquent Theologi nostri, qui Peripateticam philosophiam

philosophiam cum religione copulare conantur. Turbidum aliquem aut crassum errorem illis non largiuntur, sed tantum inconsiderantiam quandam; qua effectum est, non ut omnino Deo pares esse concupierint (nam hoc erat nimium absurde sentire) sed ut conjecti sint in quandam mentis elationem sua ipsorum specie ac dignitate expendenda, absque hoc, quod quam primum Deo auctori quod acceptum est sit relatum. Hisce de rebus si curiosius scire vultis, adite Theologos ipsos. In huiusmodi enim altissimis atque difficillimis quaestionibus, cuiusmodi sunt et illae de ineffabili Triade, de aeterna immutabilitate divinorum consiliorum circa salutem hominum, quam praedestinationem populariter vocant, de modo quo humana natura sit in CHRISTO divinitati conjuncta, qua ratione animi corporum expertes torqueantur ab ignibus, aliisque huius generis compluribus, libenter me cum Paulo abdo in illam ignorationis confessionem; et exclamo, *O altitudinem divitiarum sapientiae et scientiae Dei! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et viae nulli pervestigabiles!* Hoc nobis satis sit in presentia; illud solius ejus rei, quae ipsa norma est, (nec erubesco bis dicere, quod nunquam satis dici potest) id esse proprium, ut a recto nusquam deflectat. Norma enim si enormis sit, jam non amplius norma est. At Deus ipse norma est; caetera autem omnia, cum ex iis nihil sit ipsa norma, neque ejusmodi sunt, neque ejusmodi esse aut fingi possunt, ut non suapte natura sint labentia et caduca. Eatenus ergo integra consistunt, et recta permanent caetera omnia, quatenus ab ipso Deo, nunquam sine religiosissimo tremore nominando rerum principe, et conservantur et diriguntur. Sed quomodo-
cunque habeant mentium illarum separatarum res, nos homines re ipsa experimur nostri fundi calamitatem esse ex ea pugna, quae est inter τὸ λογικὸν ἔ τὸ ἄλογον, hoc est, inter *intelligentem et brutam* nostri partem; ut nobis amplius dubium esse non possit, voluntatis pravitatem ex
ratione

ratione per corpus infecta manare: cum nihil quiequam unquam appetamus, quod non aliquo pacto expetendum, adeoque et bonum judicetur. Videte quaeso, quantum soleamus obtendere velorum; quantum praetexere excusationum; quoties ipsi nobis indulgere volumus; et, si superis placet, uno eodemque tempore et turpes et honesti esse. Neque ego hic de perditissimis illis ingeniis loquor, quibus pro ludo est et superos contemnere: sed de iis, a quibus multum, ut apparet, tribuitur honesto. Sic enim nostra ratio est. “ Quod me nunc ad se vocat, res est
 “ comoda et suavis: plerique hanc accurate quaerunt,
 “ nec adipiscuntur: imo principes viri et magistratus, tam
 “ sacri quam profani, magno ad hanc ambitu contendunt.
 “ Turpitudine si qua in ea inest, non ita magna est. Superi sunt faciles, et ignoscunt libenter: aetas et occasio praeceps ut ita faciam suadent: neque ego solus
 “ in crimine ero; quis non ita facit? In tot laboribus
 “ necesse est ut persentiscam aliquod praesens praemium:
 “ arduum nimis est, ad sola futurae vitae solatia intendere: desinam aliquando, et quod contractum est culpae
 “ resipiscentia diluam, et damnum datum multis rationibus quae in promptu sunt compensabo. Aliquid facultatum in monachos aut egenos erogabo: extruam a-
 “ ram alicui divo: redimam nummis fidem, hoc est diploma Pontificis; unde mihi integrum erit eligere sacerdotem, a quo non solum sceleris, sed etiam poene commeritae (ubi consilium mutare, et ad poenitentiam confugere visum fuerit) condonationem spero. His ego
 “ rationibus aevum molliter exigam, et paucarum horarum cura ad extremam vitam (quod fatui isti, et stiptes, et ad fallendam Nemesein parum ingeniosi, consequi nequeunt) perficiam, ut ex deliciis ad delicias transferar.” En ut vetulum et putidum scortum, hoc est, actionem turpem, tot oblinimus fucis, tot ascititiis ornamentis, ipsi nobis (quod indignissimum est) imponen-
 tes,

tes, convestimus; ut facile pro speciosa virgine, quae in primo sit aetatis flore probet. Quocirca, quoties est deliberandum, omni (quod aiunt) pede standum est; et ad hoc omni contentione incumbendum, ut ne aliquis in iudicio sit error; et ut non solum ubi plus est mali quam boni, sed etiam ubi quicquam omnino mali, hoc est, turpitudinis est, id totum abjudicemus atque rejiciamus. Nam sic nihil jucundum aut formosum apparebit, quod re ipsa tale non sit. Hucusque si semel scandere poterimus, rem omnem ex sententia conficiemus. Semper amor rectus et honestus erit: qua una ex re, ut supra constituimus, aliorum affectuum omnium et bonitas et pax dependent.

FRANC. Non tam saepe te properantem retardarem, nisi (ut mihi apparet) haec disputationis pars ad ipsam officiorum stirpem pertineret. Quocirca ut res penitus sit excussa, mihi libet aliquot, quae superesse videntur, difficultates afferre.

FLOR. Nihil jucundius est animo bene constituto earum rerum indagatione, quae ad bene beateque vivendum pertinent: neque ulla disputatio poterit esse nimium prolixa, unde perpetua quaedam utilitas effluit. Quamobrem dic quaeso, quis hic te scrupus habeat?

FRANC. Quamvis ratio exacte teneat quae sint vera bona, neque quicquam in iudicando labatur aut vacillet; non tamen propterea consequens erit, voluntatem ad illud bonum se necessario applicare. Concessi quidem tibi propter superioris disputationis vim, voluntatem neque malitiam propter se amplecti, neque in eandem cadere lapsionem aliquam, nisi falsum aliquod rationis iudicium praecedat: attamen adhuc, ut nullus sit error in deliberatione, potest voluntas procursum suum suspendere atque refrenare: alioqui appareret illam naturaliter, non libere
in

in rem ferri. Jam isthuc illa si poterit, etiam iudicii integritas non tanti esse apparet, quanti tu eam videri postulas. Deinde item et illud tibi veniat in mentem, quod superioribus proximis diebus, dum super mensa quaereretur unde esset tanta iudiciorum varietas, non solum in constituendo summo bono, sed etiam in singulis pene rebus quae ad vitae usus assumuntur (alios enim alia delectant) productus est a te Aristoteles, statuens talem unicuique finem videri, qualis ipse jamdudum evasisset. Alatum est et exemplum de sanis, quos non nisi salubria delectant, cum interim infirmis etiam noxia placeant: eoque fieri dixisti, ut studiosi propter habitum virtutum jam partum recte dijudicent; et improbi, contra, scelerata consuetudine infecti, in rerum delectu hallucinentur. Haec si vera sunt, apparet non voluntatis rectionem et incolumitatem a ratione; sed contra, rationis rectionem et incolumitatem a voluntate, aut eo qui in ea inest habitu pendere. Postremo, fac abesse omnem et habitum et perturbationem; si deliberationes honestae ex iudicii integritate existunt, et haec ipsa rursus aut a doctrina, aut ab ingenii nativa quadam felicitate proficiantur, et ingenium denique sit a natura; verisimile est, non nostra opera sed naturae beneficio, et acerbitate, quae mentis acumen huic negat, illi largitur, nos tum probos, tum improbos fieri. Atque ita voluntatum causae erunt naturales, et nihil erit in nostra potestate. Etenim, ut cui a natura contigit oculorum vigor eximius, is multo rectius de coloribus aut rebus longe positis pronunciat, quam qui luscus est, aut lipientibus oculis; sic ingenii praestantia, vel hebetudo, efficiet, ut recte vel secus de expetendis fugiendisque statuamus.

FLOR. Tu ingenii similitudine in eadem cum doctissimis hominibus vestigia incurris; atque eum in praesentia ostendis disputationis campum, in quo si pro rei merito

decurrere siti essemus, extrahendus in multos dies esset fermo, qui nos non sine voluptate quadam a proposito retardaret. Sed eundum est ad explicationem earum quas proposuisti difficultatum, quam fieri possit brevissimam. Et, sicut a te ordine quodam oppugnata est nostra sententia, ita oppugnationes ipsae ordine propulsabuntur. Primo loco objecisti, non tantum posse esse momenti ab ipso mentis iudicio; ex eo, quod quamvis voluntatis studium ab eo non discrepet, non tamen propterea voluntas id sequatur quod a ratione est comprobatum, cum possit ipsa se abstinere a cuiusvis rei appetitione. Sane voluntas, etsi (quod in perturbatis cernere est) saepissime a cognitione ea generali, quae perpetuo in animo residet, se segreget; nunquam tamen vel unguem, quod aiunt, latum ab eo quod in praesentia et particulatim fit iudicio discedit: neque tamen necessitatis ejus, quae coactio dicitur, hic pars aliqua admiscetur in electione: ex eo, quod etiamsi summum bonum aperte proponatur, voluntas ad illud rapietur cum jucundissimo quodam, tanquam ad rem maxime congruentem, motu. Violentia enim tum intelligitur, cum adest reluctatio, propter naturarum discordiam atque pugnantiam. Et hoc est, quod poëtae scriptum est,

Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas.

Sed est hic motus alacrior, aut remissior, pro opinione ea, quae est de rei ostensae praestantia, atque convenientia. In aliis autem a summo bono rebus, voluntas summa cum facilitate se a quovis ad quodvis traducit; nisi aliqua res talis sit, ut sine ea summum bonum consistere aut parari nequeat: tum enim et forma quaedam necessitatis inest in ejus rei appetentia: ut, si cui certum sit in Britanniam ire, postquam intelligit insulam esse, consequens omnino est, ut navigare instituat. Sane quemadmodum in disciplinis naturalibus, ut principiis, quae ἀξιώματα vocantur, necessario

necessario assentimur; itidem facimus et complexionibus ordine inde ductis. Et, ut exempla tibi nota afferam, Francisce, qui ante paucos dies, non sine voluptate quadam, Astrologiae et descriptionis orbis rudimenta nostra opera adjutus didicisti: qui dedit omnes ejusdem circuli quadrantes esse aequales, et reliqua permanere aequalia si ab aequalibus partes aequales adimantur; cogitur quodammodo fateri, spatium, quod est inter verticem coeli erectum et finitoris ambitum, par esse illi, quod est inter aequatorem circulum et coeli punctum quod nostri capitis vertici respondet. Item qui novit lineam quae recta sit in alteram incidentem, duos conficere angulos qui recti sint, vel duobus rectis aequales; atque externum angulum paris esse spatii cum duobus inclusis, qui sunt oppositi; continuo dabit, omni triangulae figurae necessario esse tres angulos, qui pares sint duobus rectis. Jam, *cum eum locum in moribus et vita obtineat* (ut Aristoteles docet) *finis, quem principia in speculatricibus disciplinis*, hoc est, eis quae solum consecrantur veritatis contemplationem; quisquis necessario fertur in aliquem finem, non potest non ea appetere, sine quorum ductu finem se adipisci posse non videt. Verum quemadmodum multae sunt conclusiones, quarum fluxio ex principiis habet obscuritatem et ambages; ita plurimae sunt res, quarum ductus est incertus, et sine quibus felicitas acquiri posse videtur. Ideo fluctuatio appetitionum nostrarum modum non habet; sed semper pro re nata ab aliis ad alias res affectum traducimus. Et quamvis nullam rem voluntas necessario appetat (nam potest ab omni appetitione quiescere) dum tamen vigilat, et munere suo fungitur, nihil appetet, quod non sit quodammodo a ratione comprobatum: neque multis rebus propositis, alia deserta, ad alius amorem se transfert, nisi prius sit quaedam translationis ratio in re explorata per ingenium. Haec igitur translationis infinitas, citra ullam violentiam aut coactionem, satis est ad tuendam voluntatis libertatem,

Nec ego nunc theologico more de arbitrii libertate disputationo, et an homo suis viribus possit divinis legibus satisfacere, aut a scelerata vitae ratione ad piam et salutarem se convertere. Haec non sunt hujus loci: nam haecenus me intra quosdam philosophiae cancellos conclusum esse volui, quos sine veniae praefatione non egrediar. Nunc adeo ad alteram illam acutam sane, et moralis scientiae propriam objectionem. Tanta est rationis et voluntatis in officio tum conservando tum violando conspiratio, atque *altera alterius sic* (ut Horatii verbis utar) *possit opem res et conjurat amice*; ut vix rationis sine voluntate, et nunquam voluntatis sine ratione constare possit integritas. Sed quoniam voluntatis munus est consequi, rationis anteire in rerum delectu; natura ita comparatum est, ut origo directionis atque salutis sit ex ratione. Quapropter, ut demus voluntatis jam praviter affectae vitium (quod haud dubie fit) derivari atque redundare in rationem; fuit tamen aliquando tempus, cum nondum generati essent illi habitus, nec libertas quicquam imminuta esset, aut virium puritas exotico aliquo habitu vitiata. Etenim ipsa anima cum viribus suis, Aristotele auctore, de principio est tanquam tabella, in qua nihildum descriptum est: nostra culpa accrescunt vitiosi habitus mentis; qui ad pravitatem judicii faciant, et qui depulsi sunt difficiles: iidem tamen labore et contentione, sed majore, adhibita depelluntur. Idcirco Timotheus musicus, qui ab aliis antea prave instituti essent non rejecit quidem a ludo suo, sed ab iisdem duplum exegit stipis ejus quod ab integris discipulis accipere solitus erat. Et ut id demum tibi largiar, judicii integritatem non parum a voluntatis habitu vel juvari, vel laedi: non tamen propterea obtinebis, voluntatem a praesente rationis judicio discrepare, aut ab ejusdem incolumitate non ex multo maxima parte pendere. Quae tertio loco est abs te allata difficultas, sortis in speciem composita, Aristoteli in tertio eorum qui sunt ad Nicomachum moralium libro tractatur.

tur. Verum, quia non est ab illo ea ratione explicata, quae nobis in praesentia magnopere usui esse possit; nos in ea ipsa declaranda viam nonnihil diversam ingredi statuimus. Non omne momentum, sed plurimum in iudicii integritate positum dixi: sed neque haec ipsa integritas tota est a natura. Ingenium fateor esse naturae beneficium, quod et vocis ductus demonstrat: dicitur enim quasi ingenitum, et ex docilitate atque memoria tanquam partibus constat. Verum doctrina quae est ingenii cultus, partim etiam a voluntate est. Acquiritur enim assiduitate et industria; quam oportet imperari a voluntate. Ea propter Isocrates sciscitanti cuidam, quid opus esset filio, quem in ejus ludum erudiendum mittere decreverat, δῆ, ἔφη, γραφειδὴς, καὶ νῦν, hoc est, *stylo*, inquit, *opus est, et mente*. Ad haec opus est et perpetuis mentis excubiis, ne quid in deligendo nos effugiat: quod sane non contingit, nisi voluntatis jussu atque imperio; adeoque et ipsa laudis ejus, quae in recte judicando inest, est etiam et hac ratione particeps. Et rursus, eundem ad modum, neque in malis culpa omnis est assignanda naturae, vel hebetudini ingenii: eo quod nemini usque adeo natura noverca fuit (nisi forte mente prorsus captos proferas, in quorum actiones non cadit laudis aut vituperii ratio) ut non in animo habeat generales quasdam sententias de moribus insculptas; quibus excutiendis omnis veritas, quae ad vitam hanc civiliter degendam pertinet, elicitur. Quis ignorat unamquamque sui partem, ut ea maxime praestans est, ita maxime et caram esse debere, et curandam atque excolendam esse maxime? Nec illud obscurius est, nostram dignitatem positam esse in ea parte, qua superamus belluas, et proxime ad superos accedimus: quibus constitutis, protinus consentaneum et consequens esse videmus, ut animus se exerceat in investigandis et persequendis assidue suis bonis, quibus et exornari et perfici possit: quod si facit, statim occurret illi pietas, quae nos gratos adversus Deum et parentes

rentes facit: occurret temperantia, quam agnoscat esse moderationem in eis actionibus quae ad vitae suavitatem pertinent: occurret item et humanitas, quae ad iustitiam, hoc est, convictus tranquilli et pacificae societatis genitricem colendam nos instituet. Has ergo notiones cum natura in animis nostris consignarit; sicubi in officio claudicamus propter opinionis errorem, non accusemus naturam, sed ignaviam nostram, qui non praestitimus id quod in naturae viribus positum erat, in occupando ingenio in rerum luce atque veritate eruenda. Ipse hieme noctu interdum exsurgere soleo ad lectionem. Cum expergiscor, postquam adest et silex unde ignis excutitur, et chalybs quo excutitur, et assulae sulphure infectae, si lumen desit, quid hic est praeter inertiam meam quod accusari possit? Et fortasse vix alia in re aeque luculenter libertatem suam ostendit voluntas, ac in rationis usu facit, dum illam ad quamlibet rem intuendam atque explorandam adhibet: unde dictum opinor Epicteto, *Nibil tam esse in potestate nostra, quam sit usus cogitationum.*

FRANC. Responsiones tuae fane mihi acres videntur in primis; acuminis et rationis fane non inanes: superest tamen semper nescio quis scrupus. Si ista praestantia ingenii adeo facit ad puritatem iudicii, ex qua voluntates honestae oriuntur; unde est quod acutissimi sensus homines, et interdum iidem docti, ad turpes et infames vitae rationes delabuntur?

FLOR. Existimo tales nunquam exercuisse legitime ingenium in virtutis specie exploranda. Nec absurdum est, aliquem Astrologiae aut Medicinae peritissimum esse, absque hoc quod recte sentiat de moribus et de summo bono. Nam (quod dici solet) *ubi intenderis ingenium, ibi valet.* Quod si aliquem proferas insigniter turpem, cuius sermo atque doctrina sanctitatis plena videatur; tibi respondebo
illud,

illud, quod Aristoteles de perturbatis dixit, *Non ex animo illum, et serio ita sentire; sed delirii esse speciem.* Potest item et vis mentis quamlibet acris occasione aliqua prius impediri, atque occupari erroribus, quam vel illa prima virtutum semina, quae animo inclusa habet, perspexerit: quibus de rebus supra est disputatum.

FRANC. Faciamus esse aliquem adeo benigne a natura ornatum, ut acutissime cernat honesti speciem, et qui jam inde ab ineunte aetate semper viderit persequenda ea bona (rejectionis aliis omnibus) quae animum perficiunt: is si propterea sibi constat in officio persequendo citra adiutorium doctrinae, apparet esse naturae (ut jam dixi) beneficium: si officii desertor est, et ipsa iudicii integritas, etiam quae est ab excellentia ingenii, etiamdum infirma apparet.

FLOR. Adeo acriter urges, ut pene confugere cogar ad dogmata religionis, quae sunt de illo quod originis vocatur scelere, atque illud ipsum errorum causam statuere. Sed quia adhuc philosophiae patrocinium deferere nolo, dicam tibi, si possis talem aliquem mihi proferre, me illum veluti semideum adoraturum, qui nunquam hallucinetur, nusquam labatur in iudicio: hominum enim est et falli et labi: in iisdem tamen positum est, inspectis illis philosophiae regulis, quas in animo custodiunt, se ad meliorem recipere frugem; et liberalem aliquam honestatis saltem speciem (nam solida honestas extra religionem non est) se recipere. Caeterum haec postrema tua argumentatio effecit, ut ventum sit ad disputationis hujus (nimium fortasse prolixae) de iudicii et opinionum puritate fructum explicandum: in qua quidem parte ita philosophabimur, ut omnia sint admodum cum religione consensura. Natura nos φιλοκαλῆς, hoc est, honestatis atque pulchritudinis cupidos finxit: verum oportet pulchritudinem luminibus esse admotam. Nam oculi sunt in amore duces. Quod

Quod si admota illa nihil prorsus in se labis habet, sed augefcit femper, formae decus, quo propius ftas hoc te capiet magis; et quo penitus introfpexeris hoc flagrabis vehementius. Jam hoc nemini, qui fe hominem efle profiteri aufit, dubium efle poteft, tanto animi pulchritudinem ea quae corporis eft praeflantiozem efle, quanto ipfe animus corpore eft nobilior. Pulchritudinem autem animi efle ejufdem ftatum, quem ratio a divina voluntate manans praefcribit, nemo mentis compos negabit. Ex his colligas licet, fapientiam, pietatem, moderationem, humanitatem, reliquafque his conjunctas virtutes, conficere pulchritudinem animi; et ad hoc nobis vigilantiffime incumbendum, ut harum rerum fpeciem infpiciendi non ftrictim et per transfennam, fed coram et proxime nobis fit potestas. Habet enim illa immenfitatem quandam dignitatis, non modo non vilefcentem, fed femper quo melius afpexeris, hoc fe commodius explicantem, et potentiffimae cujufdam incantationis vi nos ad fe rapientem. Conquirendae erunt igitur rationes undique, quibus perfuafio de virtutis fpecie atque praeflantia, et contra de vitiorum et libidinum foeditate, affidue augefcatur et confirmetur; imo altiffime et tanquam trabalibus clavis in animum defigatur, atque medullitus (ut Plautina voce utar) nobis inhaerefcat. Semper illud animorum decus fe fe nobis vel importune objectet; femper incurrat in oculos, nufquam nos quiefcere patiatur. Ex hac autem perfuafione, quae apertam et pertinacem verae pulchritudinis, hoc eft, honeftatis vifionem confequitur, pene neceffario manat continentiffima et jucundiffima fimul vitae ratio. Siquidem, ut veritas quo apertior atque illuftrior fuerit, hoc firmiorem in intellectu affenfum generat; ita quo fuerit honefti fpecies exploratior, hoc efficacius animi ftudium in officiis perfequendis proliciet. *Sumus fane natura* (ut ait Cicerò) *appetentiffimi honeftatis: cujus fi quafi lumen quoddam afpexerimus, nihil eft quod, ut ea potiamur, non parati*

parati simus et perferre et perpeti. Plato item ait; *sapientiam et virtutes mirabilem sui concitaturas amorem, si oculis, hoc est, aperte cerni possent.* Et profecto, quemadmodum balistae lapidum, et reliqua tormenta telorum eo graves emissiones habent, quo sunt contenta atque adducta vehementius; sic pro modo persuasionis ejus de honesto, quae in ratione inest, erit et voluntatis ardor atque contentio. Languida itaque assensio, et tanquam opinio haesitans de virtutis dignitate atque praestantia, frigidos parit voluntatis motus, cum aliquid pie aut humane est faciundum. Et contra, intenta atque indubitata rerum fides, quid tam est difficile quod non perfacile ea superet et conculcet? Quid Socrati, quid Leonidae, quid Deciiis, quid Mutio, quid Regulo, caeterisque, quorum Graecae et Romanae litterae meminerunt, dolorum et mortis contemptum fecit; nisi virtutis fulgor, et magnarum rerum species, quae radiis suis assidue mentis lumina feriebat, eorumque animos ab omni alia cogitatione atque studio avocabat? Hoc si potuit in illis virtutis bractea quaedam et leviter adumbrata imago objecta; nihil mirum est si heroes illi, qui nostrae religionis veritati sanguine suo subscripserunt, admirabilem illam animorum alacritatem etiam in exquisitissimis tormentis praestiterint; ut quibus non umbra virtutis, sed ipsa virtus esset proposita; et divina quaedam phasmata, facem sacro praeferente spiritu, sint usque conspecta. Neque sane quicquam a nobis res turpes, ut supra ostendimus, impetrant, nisi cum personatae occurrunt,

Fallit enim vitium specie virtutis et umbra.

Sic sane cum nobis erit vehemens et indubitata de virtutis dignitate persuasio; atque adfuecimus animum aperte cernere magnitudinem ejus speciei, quae in servando decoro et conservanda nostra nobilitate inest; quando occurrant fallaces hae rerum species, et libidinum irritamenta, quibus vulgus incautum, imo caecum, capitur; statim nos

ad solidam, quae est in animo inclusa, honesti speciem convertemus: et tum facile videbimus, quantum absint quotidianae hae formae, imo formarum umbrae, ab hac nostra; et quanta sit dementiae tenebras luci, vel rebus umbras anteferre. Ut ergo vage excurrentis orationis sit epilogus, et tibi pro acervali argumentatione acervalem reddam, sic habeto. Postquam pulchritudo conspecta a ratione est, quae movet voluntatem virtutis species, si propius visa fuerit, mirifice inflammabit eandem. Ea ipsa semel inflammata naturae quodam nexu, (ut in coelestibus globis, ubi superior inferiorem vel obluentem secum rapit) cor et animale ciebit appetitum: animalis autem appetitus sic inflammatus atque occupatus, prius erit in rationis partes pertractus, quam nubem aliquam (quod solet) rationi possit offundere, atque adversarios illos instruere syllogismos. Quod si quicquam tenebrarum offuderit, propter vehementiam quae est in voluntate, id discussu erit facillimum: quemadmodum videmus interdum Solis, cum rapidus est, fulgorem solere nubes momento dispergere atque dissipare; flammam potenter coortam subito fumum omnem fugare. Sed cum communes veritatis notiones, nisi ad singulas applicatae sint actiones, minus procul dubio sint efficaces; quotiescunque libido vel turpis utilitas nos ad defectionem sollicitat, ita nobiscum ratio cinemur atque statuamus oportet: non solum videlicet perpetuam vitae honestatem, sed etiam hanc unam actionem ab honestate profectam, praesentem libidinis hujus victoriam, hoc pusillum quod nunc praestandum est officii in reprimenda cupiditate, plus in se decoris et dignitatis, adeoque et solidae voluptatis habere; quam si ex ejus defectione nobis omnes totius orbis et opes et honores, imo etiam et voluptates accrescant. Hoc vel verissimum esse quis dubitat, cui agnitum sit, honestum immenso intervallo antecedere utile? Quod si verum est, cum utile nudum proponitur; quanta sit veritatis accessio, ubi
utilitas

utilitas turpitudinem habet adjunctam, qua fit, ut boni nomen jam penitus utilitati extinctum sit et perierit. Nunc cum rem ita se habere luce ipsa sit illustrius, cur non ita esse nobis indubitanter et vehementissime persuadeamus? Si autem semel ita persuasi simus, non est magnopere verendum, ne tanta rerum pulchritudine atque praestantia floccipensa, sordes et turpitudinem amplectamur. Hujusmodi sane syllogismis in vitae usu si fuerimus adfueti, consciemus nobis pulcherrimas victorias, et eas quidem crebras; quae nobis non solum veras voluptates suppeditabunt, ex officii conscientia necessario nascentes; sed etiam nos coelitibus ipsis admirandos atque venerabiles (nam homines conscios esse nihil interest) efficiant. Et hujusmodi mentis usum opinor esse scientiam, quam Socrates omnes esse virtutes dixit. Nunc (ut opinor) aditum aperui ad caetera; et ostendi omnium cupiditatum domandarum, imo totius tranquillitatis atque salutis fundamentum, caput totius sanitatis, positum esse in indubitata et vehementi persuasione de honesti specie atque praestantia incomparabili: ne cui mirum jam sit, si multus fui in igationis atque scientiae rerum locis tractandis. Verum, quia plus fructus nos relatueros arbitror ex disputatione, si generalis haec sententia in praeceptiones quasdam sit distributa; referam vobis quoddam meum somnium, quod rem pene totam particulatim complectetur. Neque institui ipse in praesentia singulis perturbationibus suam adhibere medicinam; res enim esset immensae operae, et profecto etiam supervacaneae: eo quod ea sit futura praeceptionum nostrarum ratio, ut iis commode acceptis, et omnes et singulas perturbationes profligare, et perpetuo honestatis honore florere sit in promptu. Verum cum fidem aut approbationem audientium, somniorum visa non facile inveniant; talem velim intelligatis eam mihi visam nocturnam informationem, ut ego illam multorum dierum meorum vigiliis anteponam: neque ne vos secus sensuri si-

tis vereor; cum auditione ipsa comperturi sitis, non commentitias res, sed veras vobis exponi.

FRANC. Quaesumus uterque, ne nobis utilitatis hujus communicationem invid eas; neve nos quacunque de re celes, ex cujus notione accessionis aliquid probitati ad-
jungi posse speres. Jam enim persuasum habemus, istud tuum somnium, postquam tu illud referre pro indigno non habes, non esse ex vulgari genere, sed singularem quandam asserre utilitatem. Observavi enim semper, te, ut ab impietate, ita (ut mihi quidem visus es) a superstitione quam longissime abesse.

FLOR. Annos abhinc aliquot, priusquam ex patria huc in Galliam trajecissem; dum ego et Joannes Ogilvius, qui nunc apud Scotos Crodanam regit ecclesiam, vir, ut generis claritate, ita literis et moribus ornatissimus, una (nam multum una esse solebamus) in ripa Loffaei amnis deambularem, principium illud sermonum Horatii (nam Horatius prae manibus erat)

*Qui sit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa
Contentus vivat; laudet diversa sequentes?*

nobis occasionem dedit, inter nos de aerumnosa hac humanae vitae conditione commentandi. Tum ille ad me conversus, Quid sibi vult hoc, Florenti, quod neque cupiditatibus nostris satisfieri potest; nec nos ipsas, ne se in immensum extendant, comprimere valeamus? Quid sibi vult haec aegritudinis carnificina perennis, quae animum exest atque conficit? Tu jam totum quadriennium philosophis operam dedisti, solent illi hujusmodi res tractare: me tui nostri studiosissimum: tu si nos vicissim amas, fac cras a prandio inclinante jam Sole hunc ipsum ad locum redeas; ipse te in hoc tumultu expectabo: interea philosophos

phos consules; ut possis explicare, nostrone, an rerum vitio haec vitae anxietas contingat. Me certe primus iste ingenii tui calor majorem in modum delectabit. Fallere enim taedium illud, quod a tempore esse solet, nec honestius nec utilius poterimus. Ea ipsa nocte sub auroram, priusquam somno solutus essem, visus sum mihi per amoenissimum quoddam pratum, quod vario florum genere pulcherrime distinctum erat, incedere. Solent enim nocturnae visiones lucis studia et curas, maxime si sint acres, quae pridie antegrediuntur, referre: et est sane ille extremae Britanniae angulus aspectu atque fructu multo jucundissimus, propter frondosos colles vicinos et lacum odoribus habitatum, haud procul ab Elgino oppido, ubi templum est magnifice exstructum. Prato vicinus erat collis leviter, et modice editus. In colle posita erat aedes eximia; eaque in templi formam, ut mihi quidem visum est, exstructa. Circum collem ad radicem decurrebat amnis lucidus et vadosus, in quo cernere erat varii generis pisces colludere. Post ripam, priusquam ad collis clivum ventum esset in planitie quadam, et in ipso quoque clivo, arbores erant, praeter vulgares, myrti, lauri, cupressi, terebinthi: nec procul inde malorum, et nucum, omnisque generis fructiferarum arborum genera varia, mihi prorsus ignota. Virgultis et arboribus passim insidebant canorae aviculae: fontium item in collis latere scaturigines aliquot erant, et lenem quendam sibilum inter frondes aura suaviter spirans concitabat. Hic ego eo lubentius spatiabar, quod nullum locus ille anguem aleret, aut noxium quodvis animal. Aedes ipsa ex Pario (quantum conjectura assequi potui) constabat lapide, ratione illa quidem atque arte summa exaedificata, claudebatur murorum ambitu amplo et specioso. Ad fores senex quidam confidebat, cultu plane et gestu philosophico; Democritus mihi videbatur, aut aliquis qui ex ejus ludo prodiisset. Hoc ex sermone quem post habuimus intellexi. Nam ille, ut est

apud

apud Diogenem Laertium, summum bonorum finem statuit esse εὐδυσμίαν ἢ τὴν αὐτὴν ἔσσαν τῇ ἡδονῇ, hoc est, *non eam, quae sit eadem voluptati*; sed eam, per quam animus composita degit perturbationis expers. Huic (ubi propius accessissem) gestu ad venerationem composito, salutem dixi. Ille nutu duntaxat reddidit; sed eo sane amico, et placido. Tum ego; si superbum aut incivile non est, inquam, o venerande senex, percontari; valde aveo scire, quaenam sit ista aedes tam speciosa, et, ut mihi quidem videtur, numinis alicujus domicilium. Haud perperam conjectas, inquit ille; et sermone usus Romano, quamvis sonus Graecitatem praeferebat, jussit ut inscriptionem, quae supra fores posita erat, inspicerem. Erat autem hujusmodi,

Ο ΤΗΣ ΕΥΘΥΜΙΑΣ ΟΙΚΟΣ,

Hoc est,

TRANQUILLITATIS ÆDES.

Cumque rursus interrogarem, an fas esset eam subire. Rem, inquit ille, arduam affectas: quandoquidem huc semel admissi hominum exempti miseriis poterunt quodammodo cum superis ipsis de felicitate contendere. Verum, cum te videam rerum honestarum studio non mediocriter flagrantem, tibi de hac re quam petis gratificari non gravabor. Tum me manu apprehensum intra ambitum introduxit, et ad porticum quandam admirabiliter substructam, quae pro aedis janua erat, sistit. Nitebatur autem ea columnis octo, quarum singulis sua quaedam paulum infra epistylum ἐπιγραφὴ fuit. Mox ad me conversus hunc ad modum sermonem est exorsus. Ut in hoc Tranquillitatis domicilium ingrediare, opus est ut prius illas columnarum inscriptiones intelligas, et intellectarum in omni vita sis tenacissimus: earum enim usu tibi facilem aditum ad tranquillitatem munieris. Cumque me ad ea omnia paratissimum esse professus essem, et quaenam isthaec

isthaec essent praecepta sciscitarer, me propius ad columnas admovit. Hic mihi in mentem venit ille aureus et foliis, et lento vimine ramus, quem Æneae in subterranea illa manium regna descendenti Sibylla sacerdos ex opaco memore carpendum docuerat. Nec ille aliud, ut opinor, quam sapientiam significat: cuius auspiciis atque ductu, etiam ut omnem vim suam atque impetum in nos fortuna convertat, ubique dum apud inferos, hoc est, in hac vita agimus, salvi et incolumes esse possumus, et perturbationum mitigare feritatem. Egregie sane comparata est illa Plutarchi similitudo, qua statuit, efferos animorum motus, sapientiae praeceptis et sententiis (quas semper in promptu esse oportet) audiendis, et (ut ita loquar) ruminandis, sic compesci atque mansuesceri; ut truculentos canes, qui ad agnitae vocis agnitionem rabiosos ponunt latratus.

Primae igitur, a sinistra incipienti, columnae inscriptio haec erat,

ΠΟΘΟΣ ΣΦΟΔΡΟΣ ΤΟΤ ΕΤΗΟΙΕΙΝ,
ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΝ ΕΑΤΤΟΝ,

hoc est,

FLAGRANS STUDIUM BENE MERENDI DE SEIPSO,
ET SEIPSUM PERFICIENDI.

Hujus, et reliquarum deinceps inscriptionum explicationes breves adjecit senex; quas ipse, quoad memoria suppetet, imitabor. Apparet haec praeceptio primo occurso supervacanea: cum nemo quisquam sit, qui non vel naturae instinctu ad hoc feratur, ut se quam praestantissimum esse velit, et perficiendi sui procuracionem vel in primis suscipiat. Sed habet illa reconditam intelligentiam, atque utilitatem in omni vitae cursu latius opinione patentem. Includit enim praeceptio et tranquillitatis studium: nunquam enim inquieturum est quicquam, quoad adeptum sit

sit perfectionem sibi ex naturae ordinatione debitam ; magis quam saxum, quod a coelo decidens consistere nequit, quoad ad terram communem gravium sedem sit perventum. Et quoniam, ut ignorantibus portum nullus est suus ventus ; ita quisquis non de summa vitae cogitavit, sed casu quo praesens fert libido nunc in hanc nunc illam partem fertur, nunquam compositae vivet, nec eum adhibebit, quem adhibitum oportet, actionibus ordinem. Multos invenias, quibus propositum sit potentiae, honorum, aut divitiarum, aut voluptatum denique studium : sed hoc non est studere se praestantem aut perfectum virum esse, sed minimas quasdam et deterrimas vitae partes cogitare. Quod si quis est qui secus existimet, is profecto pessime de seipso meretur, qui non de principio studiose inquisivit, quibus in rebus posita sit hominis summa dignitas atque perfectio. *Nam caeteris in rebus, sive praetermissum, sive ignoratum est quippiam, (ut ait Cicero) non plus incommodi est, quam quanti quaeque earum rerum est, in quibus neglectum est aliquid.* Finis autem humanae vitae, et quae sit summa perfectio si ignoretur, vivendi rationem ignorari necesse est : ex quo tantus error consequitur, ut in quem portum nos recipere debeamus, scire non possimus. Sed quia de perficiendis nobis ipsis commode statuere non possumus, nisi prius nobis constet, cujusmodi res simus : prima rationis cura haec esse debet, ut naturam nostram penitus perspectam habeamus. Jam qui se explorat, sentiet sibiipsum inesse divinum quiddam, *ingeniumque suum sicut simulacrum aliquod dedicatum* (ut inquit Cicero) *putabit ; tantoque munere Deorum semper aliquid dignum et faciet et sentiet :* cumque ipse perspexerit, seque totum tentarit, intelliget quemadmodum a natura subornatus in vitam venerit ; intelliget quo a belluis differat, et ut omnis hominis excellentia sit ex ratione. Ex hoc autem perlevi ingenii labore, statim eruitur clarissima illa sententia ; Infinitis partibus majorem curam ponendam in inquirendis ingenii

genii ac rationis perfectionibus et ornamentis, quam eis commoditatibus quae ad corpus et praesentis vitae usum duntaxat pertinent. Belluis quidem soli sensus dati sunt, quibus ea inquirent, quae ad animale vitam tuendam pertinent. Dati sunt et nobis sensus, cum in eum ipsum finem, tum etiam ut rationi inserviant, in colligenda praestantium rerum agnitione. Verum nos (quod singularis est dementiae) non solum sensibus, sed etiam ipso ingenio abutimur; dum omnem etiam mentis vim atque laborem huc convertimus, ut potientes simus earum rerum, quae nobis cum belluis sunt communes. Merito profecto nobiscum natura parens optima expostulare potest, qui tam praeclarum ejus munus in fordes abjicimus. Quod si non rerum dignitate permovemur, ut ingenium ad altiores res perscrutandas accommodemus: faciamus tamen id saltem, vel nostra ipsorum commoditate impulsus; cum non magis manifestum sit, coelum ac sidera moveri, quam supremum nostrum honorem atque perfectionem ad mentem pertinere. Hoc officiorum fonte patefacto, consequens est, ut perpetuo versari debeamus in eis cogitationibus, quae nos ad nostram praestantiam atque absolutectionem quam facillime perferant. Sed haec res ut dilucidior sit, expendendum est, nos duabus a natura ipsa (Cicerone teste) indutos esse personis: quarum una communis est, ex eo quod omnes participes sumus rationis, praestantiaeque ejus, qua antecillimus bestiis: altera est proprie attributa singulis, quae quidem ex ingenii et temperaturae varietate proficiscitur; ex quo fit, ut non omnes omnia aequaliter deceant; neque Demea, quantumlibet affabilis et benignus esse meditetur, Mitionem plene exprimat aut exaequet. Adjunguntur item et duae aliae personae, quarum priorem casus vel tempus nobis imponit, posteriorem nos nobismetipsis nostro judicio accomodamus. Regna, imperia, nobilitates, honores, divitiae, opes, eaque quae sunt his contraria, in casu sita temporibus

ribus gubernantur. Ipsi autem quam personam gerere velimus, a nostra voluntate saepissime proficiscitur: quo fit, ut alii se applicent ad philosophiam, alii militiam sequantur; alii mercaturam, alii advocaciones et causas forenses amplectantur; alii ad agriculturam aut opificium aliquod mercenarium se applicent; alii religionibus quibusdam se dedant. Et in iis consilium est maturum ex natura capiendum,

*Ac prius ignotum ferro quam scindimus aequor,
Ventos, et varium coeli praediscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum,
Et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuset.
Hic segetes, illic veniunt felicius uvae.*

Non enim nos minus diligentes esse debemus in animorum cultura et dirigenda vita, quam sint in agris accurandis agricolae. Has personarum distinctiones ideo attuli, ut intelligatur, primam illam, hoc est, honestatis personam naturalem esse, adeoque omnium hominum communem. Quapropter omne consilium, quod vel sua cuiusque natura, vel fortunae, vel nostrae voluntatis studium nobis suppetat, ad illam est referendum, sicque temperandum, ut a communi virtutis ratione nunquam recedatur. Nulla est in hac persona gerenda vel sexus, vel ordinis, vel conditionis exceptio. Omnium hominum interest, virtute atque sapientia colendis, acceptam saltem a natura dignitatem perfortiter tueri. Quo magis stolidi et ridiculi sunt nonnulli, qui propterea quod non sint in Flaminum ordinem cooptati, aut quod non habeant verticem derafum, aut quod extima vestis non sit linea vel prodigiosa, aut quia non sint cucullo obvoluti, pietatem ac vitae moderationem ad se pertinere non arbitrentur. Plerique, quod maiores habuerint opulentos aut claros, omnia sibi licere volunt. Alii, quos loci dignitas ad virtutis excellentiam excitare debet, ut sunt Antistitum religionis nonnulli, opulentia
quam

quam ex CHRISTO habent freti, multa palam dedecorosa facere non verecundantur. Alii, quod milites sint, nihil tam est sceleratum, quod non sui officii esse credant. O temporum caecitatem! O doctorum religionis, hoc est, Antistitum desidium; imo crudeles animos, quos nulla pereuntis prae ignorantia gregis misericordia tangit! Sed hos missos faciamus, quum se ne admoneri quidem velint. Verum num tu illos ipsos censes communis personae meminisse, qui propter voluntariam, aut privatam illam, vel fortunae indulgentiam aliquam, sibi turpe aliquid licere putant? Num rationem habent, quid dum sacro admo-verentur lavacro promiserint? Sed quid ego Christianismi facio mentionem? Ea enim professio nos in diviniorem quadam includit religionem, quam animus pene vel cogitando assequi possit. De his duntaxat loquor, quae naturae lege praestare jubemur, et de eo quod nobis faciundum sit, non quatenus Christiani, sed quatenus homines sumus, et quod sacramentum commune tum nobis cum vitam acciperemus dictum requirit. Jam vero cum reliquus vitae cursus magna ex parte derivetur ab hoc proposito, quod in ipso florentis aetatis limine complectimur; ad hoc (ut supra attigi) vigilantissime debent eniti et parentes et magistratus, ut simul atque in puero eluxerit aliqua ingenii aut comprehensionis vis, instilletur illi in animum, Quanti pretii animans sit, quo belluas vincat, cur vitam acceperit, quod sit a Deo hominum generi munus assignatum, quis sit tum bonorum tum malorum finis. Dici non potest, quantum reliquae vitae interfit, in illa exorientis iudicii velut aurora, et cum nobis se bivium illud Pythagoricum offert, rectas de humani generis nobilitate atque rerum pretio imbibisse opiniones. At quorum animis, jam protinus a prima lanugine, non infedit illud?

O cives, cives, quaerenda pecunia primum,

Virtus post nummos.——

Unde habeas nemo quaerit, sed oportet habere.

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,

Rumoresque senum severiorum,

Omnes unius aestimemus assis.

Soles occidere, et redire possunt,

Nobis, cum semel occidit brevis lux,

Nox est perpetua una dormienda.

Haec discunt omnes ante Alpha et Beta puellae.

Theologi aliquot, iidemque sane acuti, non dubitant hominem capitalis atque mortiferi damnare criminis, si non, primo quoque exerentis se rationis momento, finem sibi vitae et actionum honestum praestituat: idque pertinere aiunt ad obligationem quandam naturalem. Summum hoc jus, ut non usque adeo probem, efficit conditio fragilitatis nostrae: tamen quia saepe incuria educationis, et defectu doctrinae tenera illa aetas, in vitiosas vitae rationes delabitur; sacri magistratus, quibus propterea a populo suppeditantur ea, quae ad vitam degendam pertinent, ut piae vitae ratio omnibus sit exposita, debent, si aliter commode fieri non potest, urbem vel domesticatim circumire, explorantes, an legitima sit juventutis institutio. Sic enim omnes, tanquam in eodem probitatis ludo eruditi, offenduntur turpibus, delectabuntur honestis: neque ulla poterit intercedere irarum atque discordiarum acerbitas, ubi omnes in easdem praeclaras voluntates consentiunt. Sic parentes filios, et magistratus populum et cives dicto audientiores habituri sunt; neque ex illustribus illis tirociniis aliud expectandum est, quam obedientiae, dum honesta imperantur, alacritas; ex qua ordinum, et totius societatis humanae stabilitas existit. Neque sane dissimulandum est, omnes quodam perficiendi sui amore teneri. *Nam et qui laqueos, et exitia quaerunt (ut scribit Cicero, et ille apud Terentium, ἑαυτὸν τιμωρόμενος, qui decrevit tantisper se minus injuriae suo nato facere, dum miser fiat)*

et

et quicumque in mala scientes irruunt, hoc faciunt ob quamdam sui caritatem; et quod ita illis (ut existimant) sit usus. Verum caecus est ille plerumque amor; propterea quod assiduis cupiditatibus elati, honestum necne sit quod expectimus bonum, non referre putamus. Et si, quid quisque nostrum apud se instituerit, fixius introspicere velimus, intelligemus, in hoc perficiendi sui proposito insigniter delinqui: nosque verbo tenus quae honestant, re ipsa quae turpificant confectari. Nemo quidem nostrum interrogatus non respondebit, Sibi illud in primis in votis esse, ut sit bonus, perfectus, et absolutus: sed postea excussis illis involueris dissimulationum, inveniatur *alius villam, alius illa quinque boum juga, alius uxorem*, (ut CHRISTI Servatoris habet parabola) *meditari*. Sed neque et illud satis erit etiam, te liberum esse earum rerum cupiditate quae turpificant; nisi hoc perficiendi tui studium serio et gladiatorio (quod aiunt) animo capeffas. Steriles enim sunt plurimum languidae illae voluntates: fervoris constantia est quae fructus affert. Magna sane bonitatis pars est, toto pectore velle se fieri bonum; et praestantiae itidem, magnopere velle se esse praestantem. Opus est igitur studium et ardor quidam amoris, sine quo nihil quicquam egregium in vita assequi posse cuiquam est concessum. Socrates solitus erat dicere, perfectum sibi opus esse, si quis esset satis concitatus cohortatione sua ad studium cognoscendae percipiendaeque virtutis: quibus enim id persuasum esset, ut nihil mallent se esse quam bonos viros, iis reliquam facilem esse doctrinam censebat. Priusquam hanc partem desinam, operae pretium erit nonnullorum singularem ineptiam commemorare. Sunt quidam, qui secum in animo deliberarunt, interea dum aetatis flos praeterlabitur, omnis generis voluptatibus se dedere; atque ubi ad ultimum aetatis tempus perventum est, dare operam virtuti, et seipsos praestantium rerum studiis cohonestare. Verum hic dupliciter erratur: Primum, qua syngrapha producenda

cenda ostendere possumus, nos superum concessu vel unum diem superfuturos? Quis nobis Deus haec longiora vitae spatia promisit? Quis, nisi plane stolidus, sibi crastinum polliceatur?

Non est, crede mihi, (inquit Martialis) sapientis dicere, vivam.

Sera nimis vita est crastina, vive hodie.

Nunc expendite, quantum iniquitatis habet ea distributio: Quod nostrum non est, nec unquam fortasse erit, dare honesto; et instans, quod nostrum est, turpitudini. Debet nos scilicet pro tam praeclara gratia honestas ad se vocare, et caput tanquam egregie de ea meritis amanter demulcere. Deinde et illud succurrat, quam turpiter illi rei proferantur dies et comperendinatio concedatur, propter quam unam omne vadimonium esset deferendum, quam unam quamprimum complecti par erat, et prae qua caetera omnia sint sine mora relinquenda. Sane adeo hic maturato opus est, ut sustinendum sit potius vita ipsa primo quoque tempore spoliari, quam vitae momentum absque honestatis contubernio degere. Ergo cum praesentes cupiditates suadebunt, ut sibi nos totos dedamus, et honestae vitae rationes in ventura tempora differamus; ponderabimus diligenter, quantum ea res contineat indignitatis: quas nobis inuramus, si ita fecerimus, maculas: et quam male de nobis ipsi mereamur, qui turpes et perituras res speciosissimis et immortalibus praetulerimus. Quocirco hic nobis talaria sunt induenda; et in hoc laudis cursu neque remi, neque venti nobis satisfacere debent. Ipsi nobis sedulo ita admonendi sumus:

Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum.

———*Heu regni rerumque oblite tuarum.*

Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare potestas.

Eia age rumpe moras.———

Sera

Sera (ut proverbio tritum est) parsimonia est in fundo.
Et, ut inquit Hesiodus,

Μεσσόδι φέδεσθαι, δεινὴ δ' ἐνὶ πύθμει φειδῶ.

Parcendum in medio est, gravis est res parcere fundo.

Siquidem illic non solum quod minimum, sed etiam quod deterrimum est, consistere solet. Nullam Itaque, cum de honestae vitae instituto agitur, moram interponamus. *Nam ita demum* (ut ait Seneca) *vita beneficium erit : alioqui mora est, et quidem turpis inter foeda versantibus.* Id agamus, ut nostrum omne tempus sit; quod erit, cum nos nostri juris esse coeperimus, et affectus sub arbitrium adduximus. Sed jam satis diu in hujus columnae tractatione habitavimus; resque omnis sic nobis est (ut arbitror) explicata, ut nihil prorsus vel difficile vel dissentaneum imperare videatur, qui hoc solum imperavit generatim, Ut velimus ex animo et re ipsa nobis ipsis bene esse, et nos eis praeditos esse ornamentis, quae nos non falso, sed vere perficiant atque illustrent. Ad secundam deinde columnam accessimus, cujus haec erat inscriptio :

Γ Ν Ω Ν Α Ι Δ Ε Ι Τ Α Α Λ Η Θ Ι Ν Α Α Γ Α Θ Α .

Hoc est,

O P O R T E T N O S V E R O R U M B O N O R U M A G N I T I -
O N E I N S T R U C T O S E S S E .

Postquam enim prima informatio pertinet ad serium perficiendi sui votum; haec autem perfectio non constet, nisi verorum bonorum adeptione et fructu, et declinatione malorum; jure proximus a primo locus boni vestigationi tributus est. Studia enim praeveniendi aliquo nihil profunt, nisi illud quod eo, quo intendas, ferat deducatque cognoscat. Et pictori, ubi constitutum est, cujusmodi imaginem exprimere

exprimere velit, colores apti sunt conquirendi. Nec levis huc afferenda cura est, quod difficile sit in eo appetendo tenere modum, quod bonum esse credideris. Et profecto absque certa et illustri expetendorum fugiendorumque agnitione (nam haec bona sapientiae pars est) vitam hanc traducere, est, quod dici solet, absque filo ingredi in Labyrinthum. Bonum itaque cum illud dicatur, quod sit expetendum: Bonorum ut et expetendorum duplex est divisio. Quaedam enim sunt, quae non propter seipsa, sed aliorum gratia expetuntur: quae utilia dicuntur, eo quod horum usu ad maiora quaedam deveniatur; ut pecunia et alimenta quibus vitam et incolumitatem tuemur. Alia sunt quae propter se expetantur: et haec rursus bipartita videntur. Quaedam enim tantae sunt dignitatis, ut merito propter se semper sint expetenda: cuius generis est omne quod honestum est, et quod quidem suapte natura hominem in quondam excellentiae gradu constituit; ut sunt sapientiae et virtutum functiones. Alia quidem sunt, quae quidem propter seipsa ab appetitu recto, hoc est, ratione gubernato, non primum appetuntur; tamen adjuncta esse solent potissimum iis, quae propter se sunt expetita: cuiusmodi sunt voluptates. Sunt quidem et hae interdum cum utilibus copulatae; sed propius attingunt finis rationem, eo quod quo praestantius fuerit bonum, cuius sumus capaces, hoc (nisi insit in nobis quod obstat) suavius ex natura sua nos afficiat. Verum quisquis voluptatem recte atque ordine appetit, non tam eam appetit, quam rem convenientem; ex cuius adeptione affectatione quadam et naturae nexu sequitur sensationis cuiusdam jucunditas, quae tum gaudium, tum voluptas dicitur. Alia est ex rebus ipsis cum hominis partibus comparatis bonorum ducta divisio. Et est haec tripartita. Vocantur enim alia Fortunae bona; cuiusmodi sunt res externae, opes, illustre genus, potentia, gloria: quibus contraria sunt inopia, generis obscuritas, impotentia, contemptus. Alia ad Corpus pertinent; quo in genere

genere sunt, sanitas, vires, forma; quibus et voluptas ad-
 jungi potest: cum his pugnant insanitas, sive morbus,
 infirmitas, deformatio aut pravitas corp oris, et dolorum
 cruciatus. Tertium et summum bonorum genus est eorum,
 quibus animus nobilior hominis pars perficitur: et sunt il-
 la quae jam dixi, propter se expetenda: quibus contraria
 sunt omnia illa, quae animum turpificant; quod genus sunt,
 ignoratio rerum praestantium et convenientium, vitium o-
 mne atque omnis immoderatio. Stoici nihil in bonis nu-
 merant praeter ipsum honestum: reliqua genera, hoc est,
 corporis dotes, et res extraneas *προηγμένα*, id est, *prae-
 lata* vocarunt: et mala alia a turpitudine *ἀποπροηγμένα*,
 hoc est, *postposita*, vel *rejeſta*. Inde est quod Seneca scribit,
*nos boni nomine abuti atque projicere, cum illud polentae, pa-
 ni, et caeteris quae in diem utilia sunt, communicamus.* Sed
 hic potius est verborum, quam rerum concertatio: quando-
 quidem et apud Peripateticos tantum excellit hoc quod de-
 corum et honestum appellamus, quod idem interdum vir-
 tutis nomine explicatur; ut omnia praeterea, quae bona
 corporis et fortunae putantur, perexigua sint et perminuta,
 et nulla pene aestimatione dignanda. Faciunt pro Peripa-
 teticis sacrae literae, quae ab ipso mox principio valde bo-
 na vocant quaecunque sunt a Deo condita. Unde fit, ut
 ridicula sit censenda illa, in boni nomine communicando,
 Stoicorum scrupulositas. Sed hic animadvertendum est,
 aliam esse bonitatis rationem in rebus, ab ea quae est in no-
 stris actionibus. Res bonae dici possunt singulae, vel ob
 id tantum quod sint; vel certe quod nihil sit in toto rerum
 machina quod non sua quadam utilitate, etsi ea plurimum
 clam nobis est, sit instructum. Verum haec bonitatis
 ratio mire generalis est et latissime patens. Actiones vero
 nostrae bonae dicuntur, cum eum ordinem conservant,
 quem honestatis leges adhibere jubent. Atque hoc est ma-
 gnum illud bonum, quod vocatur Honestum. Verum sunt
 actionum honestarum aliae quae ad civilem vitam perti-
 nent,

nent, et repressionem cupiditatum; quarum tamen omnium
 fons est prudens animi cogitatio: aliae in sapientiae stu-
 diis positaе sunt, dum mens occupata est in divinarum re-
 rum commentatione; ex qua aeternitatis admiratio quae-
 dam atque amor exsurgunt. Nunc quamvis utrumque ge-
 nus honestum sit, sapientiae tamen studiis primae partes
 dantur, eo quod hisce proxime Dei immortalis vitam re-
 feramus. Quod vero de actionibus hisce dico, communi-
 cari volo et habitibus unde illae oriuntur. Nam virtutes
 omnes aut mentis aut voluntatis habitus sunt. Sunt ergo
 haec propria animorum bona atque ornamenta; tanto prae-
 stantiora iis quae ad corpus pertinent, quanto res incor-
 poreae et intelligens, animus, corpore, quod crassum est
 et suo sibi ingenio brutum, est excellentior. Sed ut pla-
 nius intelligatur, aut nullam, aut sane perexilem bonitatis
 rationem in corporis et fortunae bonis inesse, si cum illis
 animi bonis comparentur; rationes aliquot perbreves affe-
 ram, ex philosophorum quidem schedis depromptas, ad
 popularem tamen captum attemperatas: quarum haec erit
 prima. Apud eos, qui cogitationes et aetatem in philo-
 sophiae studiis consumpserunt, hoc indubitatum est; nihil
 posse boni rationem accipere, quod non sit: et quodque
 quo perfectius est, hoc et melius esse. Nunc illud assu-
 mendum est, omnia fortunae ornamenta, atque adeo cor-
 pus ipsum cum omni sua gloriosa supellectile ejusmodi esse,
 ut vix ad temporis punctum durent, et interea dum haben-
 tur effluant; quamobrem ne esse quidem censenda sunt.
 Sane tota temporum fluxio, etiam longissima, si ad aeter-
 nitatem respicias, vix puncti instar obtinet; nec aliter si
 Tithoni, Nestoris, aut Mathusalaе annos superes, longae-
 vus esse censebere, quam aliqua ex illis bestiolis apud Hy-
 panin fluvium natis, quae occidente Sole exspirat. Est
 illis vita (ut ita dicam) diaria; quare illae diutissime vi-
 xisse videri possunt, quae sub Solis occasum, maxime si
 solstitialis sit dies, emoriuntur, collatae illis quae octava
 aut

aut sexta hora sunt extinctae. Verum nobis, qui lumina non in aeternam seculorum seriem, sed in angustias vitae nostrae dirigimus, pauci Solis anfractus reditusque ingentia aetatis spatia concludere videntur. Cum tamen, ut sapientissime a Cicerone (qui etiam proxime commemoratam, bestiolarum similitudinem, Aristotelis auctoritate fretus, affert) dictum est: *Quid est omnino hoc ipsum Diu, in quo est aliquod extremum, quod cum venerit, omnis voluptas praeterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit?* Merito itaque haec corporis aut extranea bona, quae nos tanquam praestantissima persequimur, non ὄντα, sed ἀπρόντα, hoc est, non entia (si tamen Romanus sermo hanc vocem admittit) sed abeuntia esse censenda sunt:

*Festinat enim (ut ait Juvenalis) decurrere velox
Flosculus, angustae miseraeque brevissima vitae
Portio: dum bibimus, dum sarta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.*

Et, ut ait Gregorius ille Nazianzenus,

Ἄντὸ δ' ὅσον πνέω ποταμὸς ῥέος ὥκα δέοντος,

ubi de vitae nostrae defectione celeri loquitur: quod sic reddi posse arbitror.

Spiritus hic rapidae nihil est nisi transitus undae.

Homerus hominum genus φέλλοις, hoc est, foliis, aut frondibus simile esse ait: in quam eandem cogitationem incidere praecclarissimum illud tolerantiae exemplum Jobus; cum illud scriberet, *Contra folium quod vento rapitur ostendis potentiam tuam.* David Hierosolymorum Rex, et Esaias, natum longe nobilissimi hominem florem agri dicunt, atque omnem ejus quae ex carne est gloriam perinde ac foenum subito exarescere. Pindaro poetae σκιάς ὄνταρ est homo, hoc est, umbrae somnium: Jobus fugere eundem ait velut umbram. Breviter, cum non possent invenire vocem quae

satis apte vanitatem rerum hujus vitae significaret, quod proximum fuit, ad inanissimarum rerum vocabula confugerunt. Sed quid opus est, citandis quibuscunque hujusce veritatis testibus, tempus extrahere; cum oculis quotidie videamus, quam cito nobis pereat haec rerum facies? Sed nos caeci et dementes, nunquam fixe et serio studiorum nostrorum inanitatem ponderamus, quoad veniat illud extremum vitae momentum, in quo misella haec anima est efflanda; et cum deserta haec temporum fluxione pervenimus ad illam aeternitatis januam, tunc (sed serius) incipimus agnoscere rerum nostrarum vanitatem. Soli ergo illi prudentes sunt, qui ante periculum ipsum, animum id quod verissimum est credere induxerunt, *Omnia esse vanitatem, et nihil quod sub Sole sit permanere*. Altera quae bonitatis pretium iisdem detrahat ratio ex eo ducatur, quod boni appellationem iis, qui ea possident, non conciliant. Non enim, ut a forma formosum, aut a divitiis divitem, sic ab illis fortunae bonis quempiam vel esse vel nominari bonum usu venit. Quod si de opibus sermo sit; quemque ut pessimo est ingenio, hoc est, maxime vafro, et ad fraudes apposito; ita maxime florere divitiis videas: et contra, optimum quemque rei familiaris difficultatibus laborare. Nam, ut versiculus ille Graecus habet,

Οὐ πάνυ τοῖς ἀγαθοῖς τέτων πολὺ μοῖρα δίδωσι.

quod sic, ut opinor, veritas licet,

Fortunam raro bonus experire benignam.

Non nego opes, et copias in se nihil prorsus habere vitii; et inveniri viros graves, qui in media opulentia singulari sint integritate; et qui divitias, vel relictas, vel honestis rationibus partas, tum in inopum, tum in amicorum et Reipub. tempora conferant. His sane facultates sunt bonitatis et magnificentiae materia: sed magna est hujus generis hominum raritas, qui rerum abundantia non insolescant.

lescant. Philosophorum nonnulli, inter quos numeratur Crates, aurum et patrimonium omne sponte vel reliquerunt, vel abjecerunt; ut expediti et liberi curis commodius philosopharentur. Cicero, longe clarissimus Latini generis scriptor, majorum quodam in loco requirit prudentiam, qui haec imbecillia et commutabilia pecuniae membra vel solo verbo bona putaverint; cum re ac factis longe aliter judicassent. Et, ut cursim reliquas bonorum ejusmodi partes attingamus, primum Regnum expendamus, summum inter homines potentiae genus: hoc, si quam oportet moderationem retinet, singulare, imo divinum quoddam, bonum est: sed bonitas ea a sapientia animi splendentis et excelsi proficiscitur: quae sane non temere in eam cadit fortunam, ubi non suffragiis populorum aut sapientum fiunt, sed nascuntur Reges. Sed hoc regnum quid quaeso aliud est, nisi perpetuus labor pro publica salute susceptus? Sunt enim legitimi Reges, ut ait Homerus, ποιμενὲς λαῶν, hoc est *pastores*, quibus *populus* moderandi, regendique sui, non conculcandi potestatem, et quasi habenas credidit. Itaque non secus se gerere debent, quam tutores fideles; imo quam boni solent parentes, quorum maxima cura est, ut filiis bene sit; et tum demum beatos se existimare debent qui rerum summae praesunt, cum industria et vigiliis suis populum et legibus et pace florere, et necessariis non defici vitae praesidiis vident. Jam quotusquisque Principum est, qui non malit principatu excidere, quam talem se praestare, qualem loci ejus rationes exposcunt? Quod si populorum sudoribus, et provinciarum tributis, ad luxum et tyrannidem abutuntur; atque omnia non fidei suae commissorum, sed suis commodis metiuntur; ex pastoribus fiunt, δημοβόροι, hoc est, *populorum voratores*, imo publicae pestes, hoc magis perniciosi, quo plus possunt. Sed non est quod sibi magnopere propter fortunae vel magnitudinem vel indulgentiam placeant: nam, ut hominum manus effugiant, brevi apud

puđ posteritatem infamiam sibi inari sempiternam efficient;
atque illi meritas dabunt, propter personam male gestam,
poenas, qui unus atque idem totius orbis et Rex est im-
mortalis, et aequissimus iudex. Laudes item et gloriae
et magnitudinis praeconia,

*Humanis (ut ait Juvenalis) majora bonis creduntur :
ad haec se*

*Romanus, Grajus, et Barbarus Induperator
Erexit; causas discriminis atque laboris
Inde habuit.——*

Verum illa ipsa, si alicui non sua virtus, sed stulta opum
admiratio conciliat, vel metus extorquet; quid aliud sunt,
nisi merae assentationes, et mendacia sub laudis persona
imponentia?

*At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis (ut inquit Tragicus poëta) quam voce
laudari volet.*

Agésilas tam in laudibus quam vituperationibus, non tam
laudati, quam laudantium mores et ingenium spectari o-
portere censuit: ut qui veram laudem esse non crederet,
aut honorem, quem vulgus non tam virtuti quam opibus
deferre solet. Et vulgaris ista nobilitas quid aliud est, nisi
opinio quaedam praestantiae majorum ex oblivione nata?
*Cum nemo ne Regum quidem sit, ut inquit Seneca, cujus
majorum series non alternatim ex splendidis sordidisque con-
sisterit.* Hanc si avitae pararunt divitiae; quid nobile
habere potest id, cujus origo tam vilis est, et cum fordi-
bus, fraude, injuria, atque omni indignitate plurimum con-
juncta? Si majorum hanc pepererunt virtutes; ut illae
meae non sunt (non enim propagatione generis, sed in-
dustria propria virtus paratur) ita nec majorum nobilitas.
Necesse est nobilitatem, ut mea sit, ex mea esse virtute,
et non ex aliena. Corporis valetudinem quamlibet fir-
mam,

nam, robur, voluptates, ac speciem omnem, tum aetas, tum levis morbus, aut oblaesio, demoliuntur; mors, quae semper impendit, totam superbi cadaveris gloriam momento extinguit. Finge animo aliquem vel hujus vel exacti temporis Narcissum, aut Adonida, aut Ganymedem, vel Helenam, vel Venerem ipsam; num a funere iisdem alia est species, quam sit excarnificatis illis ossibus, qui ex latronum furcis dependent? Nisi forte pulchriora esse putes cadavera, quae sub terra, et ab oculis nostris remota, jam vermium nidi et pabula, quam quae ad ventos suspensa computrescunt. Et tamen hujusmodi res sunt, propter quas tam dulciter insanire juvat, et si superis placet,

Οὐ νέμεσις τρώας ἔ' εὐκνήμιδας ἀχαιῶς
Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

Hoc est,

*Nec fuit indignum Danaum Troumque catervas
Tot mala pro tali longum tolerare puella.*

Vita quoque ipsa tandem, quae rerum carissima esse solet, num aliud est, quam perpetuus ad mortem cursus? Et tamen miramur atque indignamur, cum ad finem cursus est perventum, qui perpetuo currebamus. Etenim, ut clepsydram non sola quae ultima excidit gutta, sed etiam priores exhauferunt; sic non tantum supremo die, sed toto etiam interjecto tempore emorimur. Sed quia cursus terminum, hoc est, supremum diem, opinionis errore longe adhuc abesse nobis persuasimus; vel quia animum ab eo cogitando avertimus; futilibus laetitiis falsum animum delinimus, incredibiliter consternati cum cursum inopinato intercipi sentimus. Sed certe jam lata est sententia, ducit nos omnes licitor, adempta est omnis effugii spes,

Serius aut citius sedem properamus ad unam.

In hoc tantum est discrimen, quod tu cras, ego fortasse hodie extinguendus sum. Doctissimus meus Vintoniensis Antistes Stephanus, perinde nobiscum agi dicere solet, ut si hic ad primum ab urbe lapidem, alius ad secundum, et ita deinceps ad certum aliquem terminum sit strangulandus. Quae ergo dementia est, rem tam fragilem, et ex cujus productione tantum haurimus calamitatum, tanti facere et tam perditae adamare? Animisne inflabimur precarii spiritus animalcula, et longas inchoabimus spes, magnaue nos facturos minitabimur, cum ex tam tenui filo omnis haec inflatio atque rerum nostrarum superbia dependeat? Ergo cum tanta sit bonitatis exilitas in iis, quae tum ad corpus, tum ad fortunam pertinent; ab iis et animum et oculos ad coelestia et sublimia attollamus; et *σῶμα*, hoc est, *corpus*, *σῆμα* (quod est *sepulchrum*) esse intelligamus mentis: ex quo tamen sapientiae beneficio adjuvi caput proferre possumus, et supernarum rerum qualicumque aspectui adsuescere, *non aliter* (ut inquit Seneca) *quam opifices solent, qui ex alicujus rei parum conspicuae in luce maligna inspectione, ubi oculos defatigarunt, prodeunt in apertum illustrium rerum intuitu oculos recreaturi.* Hunc ad modum nisi nos sedulo exerceamus, semper cum illis, qui in specu Platonica vincti has rerum umbras admirantur, commorabimur. Plato, fane philosophorum longe religiosissimus, corpora omnia rerum incorporearum umbras esse duntaxat statuit, et corpus cum affectibus suis obscurae specus et vinculorum vice esse; quo fit, ut verarum rerum aspectum perferre non possimus. Ac, ut dormientes fallacia illa somniorum visa deludunt; itidem et nos vigilantes circumfusa haec corporum species. Ridemus canem Aesopicum, qui abjecto eo carnis frusto, quod dentibus tenebat, se demersit in aquam, umbram captans quae majuscula apparebat. Ridemus item et aves ad uvae, quas Zeuxis pinxit, devolantes: et non animum advertimus, nosmetipsos longe turpius a circumfuis his verarum

rarum rerum umbris decipi; et unamquamque rem hoc esse pretiosiore, quo longius a corpulentia abscefferit. Socrates apud Xenophontem hoc argumento satis evidenter ostendit, omnem hominis dignitatem esse ex animo: quod simul atque is corpus deseruit, etiam carissimorum aspectum ferre amplius non possumus, sed statim tumulo cadavera obruimus.

DEMET. Fac quaeso iterum audiam versus illos, quibus juvenem tibi amicum in amores prolabentem ut se contineret nuper admonuisti. Nam tale aliquid, quale nuper explicasti, mihi complexi esse visi sunt.

FLOR. Nimium longe evagarer, si isthuc facerem: sed ut ne omnino frustra rogaveris, eorum paucos recitabo.

*Ecquid amas, qui corpūs amas, nisi putre cadaver,
Quod tegit in paucos blanda figura dies?
Negligis infelix animum, licet omnis in ipso
Sit positus nostrae nobilitatis honos.
Hic sapit, hic potis est rerum cognoscere causas,
Et terris positus se super astra vehit.
Nec levis haec, quam adfert animo sapientia, laus est,
Si rerum expendas callidus ingenium.
Non habet hoc quicquam, quamvis habet omnia, majus
Aurea qui coeli dirigit astra Deus.*

FRANC. Ne Demetrio nostro in amandis tuis studiis cedere videar, referam singularis illius tui carminis, quod recens composuisti, partem, huc proprie pertinentem: adeo enim ea delectatus sum, ut ad verbum teneam: ita enim scribis:

*Quicquid luminibus vides,
Et quicquid manibus tangis amabile,*

*Cuncta haec pulvis et umbra sunt,
Et noctis brevis hujus mera somnia.*

FLOR. Habeo profecto gratiam utrique vestrum; sed tibi praecipue Francisce, qui nostra haec, licet humilia sint, studia eo sis dignatus honore, ut etiam scriptionis nostrae partem ediscere ad verbum, et memoriter pronuntiare te non piguerit. Sed ad rerum explicationem redeamus. Jam vidimus quae sint fallacia et exigua admodum bona: nunc breviter nobis quae vera et magna sunt percurrentur. Est autem hoc commune omnibus animi bonis, ut propter excellentiam suam hominem bonum reddant et perficiant. Horum ipsorumque altera ad ingenium pertinent, quae sunt sapientiae studia: altera pertinent ad voluntatem, quae praeclaris quibusdam habilitatibus instructa nullas habet appetitiones, nisi honestas. Et quoniam *callidi rerum aestimatores*, ut ait Cicero, *prata et areas magno aestimant, eo quod huic possessionum generi minime quasi noceri possit*; merito nobis plurimi ea sola facienda sunt, quae sunt supra tempus, atque fortunam posita: qualia diximus ea esse, quae ad animum pertinent. Et ut in pristinis vestigiis quodammodo persistamus, verum Aurum animi credamus esse sapientiam; quod cum ex sacris libris, tum ex Platone discere licet: apud quem in Phædro Socrates sic votum concipit; *Amici Pan, et alii qui locum hunc colitis Dii, date mihi ut intus pulcher efficiar: et quaecunque extrinsecus habeo intimis sint amica. Divitem autem sapientem solum existimem: tantum vero mihi sit auri, quantum nec ferre nec trahere queat alius, nisi vir temperans.* Hoc extremum dictum puto, quod Dei sit immensa sapientia, quam nefas est optare: intemperantium nulla, vel nimium exilis; temperantium magna, et quam conveniat a Deo postulari. Veram item Potentiam, et verum Regnum existimemus, affectus habere in potestate, et barbaras cupiditatum gen-
tes

tes rationis frenare imperio; et sic animum virtutum communire praefidiis, ut nullis possit fortunae telis debellari. Nullam turpem, aut damnosam esse servitutem ducamus, praeterquam dum divina nostri pars obsequitur affectibus. Non enim externus hic strepitus, aut fortunae fulgor, sed invicta animi virtus est, quae veram conficit excellentiam. *Nemo, inquit Seneca, ex iis, quos purpuratos vides, magis felix est, quam ex illis, quibus sceptrum et chlamydem in scena fabulae assignant. Homines si ascititiis ornamentis et fortunae mendaciis detractis aestimes, solus ille magnus est, qui erectis luminibus gladios micantes videt, et scit sua nihil interesse, utrum per os anima, an per jugulum exeat: qui admonitus corporis instare tormenta, et formidines eas quas tyranni injuria attulerit, securus illud secum repetit,*

————— *Non ulla malorum,
O virgo, nova mi facies inopinave surgit.*

Hinc est illud poëtae cognominis Senecae in Tragoediis:

*Mens regnum bona possidet:
Hoc regnum sibi quisque dat.*

Et perquam appositum est, quod Plutarchus scribit; cum stulti existimant divites felices, perinde esse, ac cum pueri beatos putant nebulones miseros, cum in scena saltant aureis induti vestibus. Vera Gloria est, re ipsa niti; non pendere ex vulgi et imperitae multitudinis opinionibus. Ad eam recta et compendio, quemadmodum Socrates praecepit, ibimus; si tales esse studeamus, quales haberi volumus. Sed quoniam ea, quae ab hominibus etiam ex merito contingit, et temporum et locorum angustiis est definita, et fatali quodam interitu evanescit; opera danda est, ut colenda virtute nos superis gratos efficiamus, ex qua una re solida et sempiterna claritas existit. Cur autem neminem habere debeat magnum studium nominis sui in honorem

adducendi, infra, cum erit locus, latius explicabitur. Vera Nobilitas non est, summo inter homines nasci loco; neque is vere illustris est, cui nihil sit praeter id, quod ex bulga matris attulit. Verum, si quis magna animi contentione mentis defendit dignitatem; et solícite cavet, ne degeneri fordium hujus vitae amore natalium claritati, hoc est, coelesti animorum origini obscuritatem aliquam offundat, is demum vere et serio nobilis est. Et quoniam omnis verae nobilitatis fundamentum est virtus; quisque ea praeditus est, est praecipue nobilis. Merito itaque apud Sallustium queritur Marius de impudentia quorundam, *qui cum ipsi ignavi et socordes essent, nobiles tamen haberi postulabant, propter majorum suorum virtutes; et tamen illud ipsum Mario non concedebant propter suum, quod sibi sumebant ob alienum.* Vulgi hic error est, nec haec nomina, (ut ait Seneca), *Eques, Servus, Libertinus, sunt nata, nisi aut ex ambitione aut injuria.* Verum Robur est animi magnitudo, nihil praeter turpitudinem extimescentis, et indigne quodammodo ferentis se diutius intra abjecti hujus corpusculi angustias concludi; in quo nihil sit aspici dignum praeter artificis ingenium. Et profecto erumpere conaretur, nisi naturae id legibus vetitum esset, excelsus et fortis animus. Luctari item assidue cum fortuna, et non succumbere; et non modo non timide, sed etiam cupide, cum res postulat, se periculis offerre; neque mortis metu ullas defugere difficultates, quae sint cum honestate conjunctae; magni roboris, et generosi animi indicia sunt illustria: et contra, ut Poëta ait,

Degeneres animos timor arguit.—

Vera Sanitas est, cum non labefactatur salutaris illa animi constitutio; quae tunc adesse intelligitur, cum sensus et appetitiones non discrepant a ratione: cum mens Deo paret, affectus item menti: sic, ut nulla sit in illis anticipatio, quae rationis judicium non exspectet; neque traditas aut
mora,

mora, cum imperata sunt faciunda. Haec obedientia est, quae conficit harmoniam illam virium, quam sanitatem vocamus. Ea si desit, quantascunque corpus vires habeat, non aliter quam furiosi, aut phrenetici, Seneca validum esse ait. Et quemadmodum corpus aegrotum, dum non admittit quod suum est, multarum absurdarum rerum gignit appetentiam; ita aegrum animum vel ex hoc deprehendas, quod votorum novitate semper inquietetur, et curis distrahatur variis. Formam item hominis ex animi luce atque figura aestimandam judicavit Socrates: qui postquam diutius puerum praestanti forma silentem contuitus esset; *Loquere*, inquit, *adolescens*, *ut videam te*: perinde ac exuvium duntaxat hominis sit corpus hoc, aut figura, quae digito demonstrari potest, et mens cujusque sit ipse. Formosi ergo sumus, cum nulla morum pravitas animae partium convenientiam laedit; nulla ignorationis obscuritas, aut corrupti affectus livor eum, qui ex virtutibus est, colorum vigorem inficit. Voluptas ipsa cum ex adeptione atque sensu boni nascatur, consentaneum est, ut tum maxima sit, cum id quod est optimum, parti illi, unde omnis sensus atque cognitionis vigor est, conjungitur. Deum enim beatissimum esse nemo negat; cui tamen non aliae, quam mentis adsunt voluptates: quod etiam philosophi magno consensu statuunt, dum in seipso aspiciendo aeternam degit aetatem. Imaginem ejus sibi dat animus noster, dum se sublimium rerum cogitatione et veritatis indagine pascit et oblectat. Cogitur idem interdum ob domiciliu hujus ingenium quiescere, aut in rebus versari humilioribus. Sed quemadmodum radii Solis, quanquam terram contingunt, haerent origini suae; ita nobis sic terrena sunt inspicienda, ut perpetuo coelestis originis memores, nos a praestantium rerum complexu divelli non patiamur. Falsa ergo est homineque indigna ea sententia, *ἐν τῷ μὲν δὲν ἄρονεῖν ἡδίστος βίος*: hoc est, *in sapiendo nihil vivitur dulcissime*. Tanquam ipsa sapientia, quae una
solidi

solidi gaudii mater est, veris voluptatibus officiat. Nemo
 tam mente captus est, ut etiamsi illi id integrum esset, o-
 mnibus per omnem vitam corporis voluptatibus sine inter-
 pellatione ea velit lege frui, ut nullum interea rerum sen-
 sum habeat, praeter eum qui in belluis vel pueris inest:
 quod sane luculenter ostendit, deliciarum praestantiam ex
 ratione nasci. Sed quia mentis qualiscunque usus nobis est
 perpetuus, eum multo minoris quam oporteat aestimamus.
 Facta jam est de veris bonis (ut opinor) fides: et osten-
 sum est quantum insit inanitatis in istis fortunae ludibriis,
 quorum fulgor exoticus atque adventitius eorum duntaxat
 oculos perstringere solet et decipere, qui sapientiae sunt
 inanes, nec se totos aliquando in rebus contemplandis per-
 spiciendisque posuerunt. Constat item, veris et solidis
 illis bonis onerandum complendumque esse pectus. Nunc
 si pauca aliquot verba, tanquam coronidem, addiderim,
 columnae hujus explicationem desinam. Haec quae vere
 bona sunt, sapientia, moderatio, et magnitudo animi;
 etsi inter ea alia aliis praestant; omnia tamen ob id unum
 bona et excellentia sunt; quia illorum possessione atque
 usu, proxime referimus illud summum atque unum bonum
 Deum; talemque ipsa animo nostro status dignitatem con-
 ferunt, ut ille interim nihil evariet ab illa quae in Deo
 inest, imo quae ipse Deus est, bonitatis forma, quae *ιδέα*
 dicitur. Ad hunc quo propius unumquodque, tanquam
 pulchri atque boni *πρωτότυπον* accesserit, hoc venustius
 est atque amabilius. Ex hac autem notione, quae in
 promptu est, e vestigio consequitur; illa etsi magna, imo
 ingentia bona sunt, non tamen prorsus et absolute esse
 propter seipsa expetenda, sed referenda esse ad Deum i-
 psum. Nisi forte tam vecordes simus, ut hic imaginem
 potius, quam rem (quod quidem sine summo scelere non
 fit) complectendam putemus. Multo haud dubie, imo
 extra comparisonem, generosius atque sanctius senserunt
 Philosophi illi, qui in scientia aut virtute summum bonum
 collocarunt,

collocarunt; quam minutuli illi et plebei, quibus placuit in externis quiescere. Veruntamen eosdem ulterius progressos fuisse conveniebat, donec perventum esset ad ipsum omnis boni fontem Deum; unde omne aliud, quod vel est, vel bonum est, et ut sit, et ut bonum sit, habet. Nonne delectatio quam ex luce aspicienda percipimus, ipsi luci unice accepta referenda esset; si lux ejus esset generis, ut ipsa nobis una et oculos conferret, et sese pro arbitrio tum offerre, tum subducere posset? Quocirca et ipsa visionis ejus, quae beatitudo dicitur, dignitas omnis ex re objecta, hoc est, ex Deo est. Animus itaque noster, qui magnitudinis et excellentiae perpetuo atque incredibili ardore tenetur, ita secum statuatur oportet: ecquidem mentis particula quaedam sum duntaxat; quamobrem omne meum bonum in te uno, magne Deus, qui tota, imo infinita mens es, agnoscendo, venerando, atque amando positum est: imo verius ipse omne meum bonum es: atque hoc ipsum quod te agnosco meum bonum esse, ideo bonum est; quia puriter tibi id, quod tibi jure debetur, tribuitur: imo hoc ipsum quod jure fit, ideo jure fit; quia tu jus atque rectum omne es. Haec procul dubio officii ratio omnino necessaria est iis, qui se serio perfici cupiunt; dum summopere vitatur illa laudis communicatio, qua mentis nostrae corruptio et superbia communiter cum Deo uti perpetuo conatur; et dum nullam in nobis partem gloriae haerere volumus. Huc fortasse pertinet, quod mystica illa amatrix in Canticis, postquam lustrata omni urbe dilectum invenisset, *tenuit; nec dimisit, donec introduxisset in domum matris suae, et in cubiculum genitricis suae.* Siquidem postquam videmus Deum ipsum omnis boni fontem esse, imo solum omne bonum esse, cur non uni illi omnis boni laudem permittemus; neque unquam sistimus gradum, donec ad omnis praestantiae originem atque auctorem sit perventum? Nec vereor, ne hic procul extra philosophiae septa sum egressus: cum nihil

hic

hic mihi dictum sit, quod non philosophi ipsi, si suis principiis atque institutis stare velint, sint facile confessuri. Sed Demetrius noster se (ut video) comparat ad difficultatis alicujus propositionem. Quid subhaesites, Demetri, libere effare?

DEMET. Etsi tibi de bonorum animi dignitate facile assentior; ea tamen ipsa amitti possunt. Neque enim inficiabere, saepe ex studiosis pravos fieri. Et ut perpetuo duret cum vita probitatis studium; omnia tamen videtur ipsa mors extinguere. Quod idcirco dico; quia tu visus es bonorum animi exaggerasse praestantiam, quod secus atque est in corporis suavitatibus perpetuo et aeternum permaneant.

FLOR. Fac illud tibi in memoriam redeat, quod supra dixi de animi divitiis, ut sint supra fortunae dominatum: possumus quidem nos sponte nostra deserere officium: sed ad ejus diuturnitatem hoc nobis satis esse debet, quod nihil inviti contra officium facimus. Et haud scio, an quisquam qui de principio recte de virtute senserit, aliquando ejus studium omne prorsus deposuerit. Interveniunt lapsiones quaedam etiam in praestantissimis ingeniis: sed non temere adest pervicacia. Nec temere obdurescit is, qui semel perfecte tenuit quid esset honestum. Nec me fugit, proverbio etiam laudatum illud Neronis quinquennium, quo ille toto incomparabilis continentiae Principem praestitit; post nihil unquam natura crudelius aut monstrosius vidit. Verum interdum desunt occasiones proferendae malitiae, ut *dum* (ut est apud Terentium) *aetas, metus, magister prohibent*. Ostendunt item se ingenia; sed non nisi post aliquod tempus: ut arbores quaedam sunt, quae serius fructus edunt. Itaque ipse nunquam Neronem aliquem ne principio quidem vere bonum fuisse autumo, aut solidum habuisse de virtute iudicium. Sed ho-

mo animal est appositissimum ad simulationes; quibus facile est hominibus imponere, qui penitiores animi partes et cor non vident. Verum faciamus virtutem prorsus amitti posse: faciamus item eandem (quod tamen falsissimum est) cum vita extingui: certe tamen nunquam non sapientissimis quibusque probabitur illa sententia,

Ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima merces.

Debet enim (ut ait Cicero) nos ipsa suis illecebris trahere ad verum decus. Et quamvis extinctis nobis, ad nos (ut quidam falso putant) nihil pertineat, quid de nobis homines loquantur; nunc tamen certe dum hic vivimus (ut idem apud Caesarem in senatu verba faciens divinitus inquit) pertinet, nos tales esse, ut laudes nostras nulla unquam obscuratura sit oblivio. Sed quaestio ista pertinet ad durationem animorum; de qua nobis nonnihil infra dicetur. In summa, si magnanimis omnis pro libertate contentio esse debet, conveniet nos libenter fidem habere iis, quae de bonorum animi praestantia sunt exposita: quandoquidem simul atque aliquis aliud praeter honestum magnum bonum esse judicat, in fortunae venit potestatem, et alieni fit arbitrii. Nihil ergo difficultatis in se habet haec persuasio; et firmissimis est subnixa rationibus, et incredibiles parit utilitates. Ad tertiam deinde columnam adductus fui; cujus inscriptio haec erat,

ΟΤ ΝΟΜΙΖΕΣΘΑΙ ΤΑ ΑΛΛΟ-
ΤΡΙΑ ΙΔΙΑ ΕΙΝΑΙ.

qua admonemur,

NE QUAE ALIENA SUNT, PROPRIA AUT
NOSTRA ESSE PUTEMUS.

Ex proxima rerum explicatione constitit, corporis et fortunae bona, vel bona non esse, vel certe non esse magna bona. Jam demus illa esse qualiacunque bona: sed quid hoc nos juvare potest, cum nostra non sint, nec nobis mancipio et

nexu proprie data; sed semper pro alieno arbitrio ultro citroque ab hoc ad illum commeantia? Nostra itaque bona sunt, cogitationes appetitionesque honestae. Haec libera sunt; nec aliunde impedimentum admittunt. Opes, valetudo, gloria, et reliqua id genus, ideo fortunae esse dicuntur; quod nobis imprudentibus tum adveniant, tum adimantur. Si igitur (ut docet Epictetus) id solum, quod tuum re ipsa est, tuum esse existimabis; et aliena etiam quae sunt, aliena esse duxeris; votis tuis (quod sane non parum est) obstare nemo poterit; neminem culpabis; totius vitae tuae cursus incredibilis cujusdam libertatis plenus erit. Sin errore aliquo mentis, quae aliena sunt tua esse tibi persuasisti; in perpetuas teipsum coniecisti angustias: certo expectabis quae ventura non sunt; plurima tibi promittes quae ex animi sententia non sunt processura: unde protinus animi existunt aegritudines, debitum sane stultitiae tuae praemium. Tum Deum, tum homines, iniquos esse querere; aut rerum imperitos, qui non pro tuo arbitrio tui rationem habuerint: cum tamen ipse et stolidus et iniquus sis, qui, contra quam ratio postulat, quod tuum non est, tuum esse aut putaris, aut volueris. Praedium aliquod tibi vi extortum est, pecunia fraude adempta, arca expilata est: his acceptis damnis graviter ingemiscis. Et cur ita obsecro, nisi quia falso tuum esse existimabas id, quod re vera fortunae, et non tuum fuit? Reposcit illa quod dedit: reddidisti tu quod mutuo aut commodato paulo ante acceperas. At dices, Etsi mutuo acceptum possederim; non conveniebat tamen id aut tam cito reposci, aut per fraudem vel vim eripi: idque multo indignius est, si amicus sit habitus, atque ex sinu fuit is qui fefellit. Stollide, an illud te fugit, nullum fuisse condictum tempus, nullum praescriptum diem ad quem redderes; quin potius rem ea tibi creditam lege, ut qua visum esset hora, et per quos, et quomodolibet repeteretur? Et quid tua refert (ut ait Epictetus) qualis sit is, per quem creditor commodatum reposcit,

reposit, aut nomina exigit; improbus scilicetne an probus sit de reputandis ad te missus nuntius? Extra enim causam haec sunt: in fortunae, quae credidit, arbitrio haec posita sunt: tu tantum nomina aequo animo expedi. Alius te fortasse, etiam nullo tuo merito, vituperat, et existimationi illudit: alius in exitium tuum, pessundatis humanitatis legibus, iracunde incurrit. Hic tu protinus excan- desces, quod jamdudum honores tibi ab omnibus deberi, adeoque et eos tuos esse tibi persuaferis: quare illum, qui non defert, aut qui obsistit gloriae, aut claritatem oppu- gnat, pro hoste et plagiario habes: nec consideras, id quod petebas, ex eorum numero, quae extra te, quaeque aliena sunt, esse: eoque inconsulte et temere abs te factum, qui aliena, et quae incerti sunt eventus, certo expectaris. Hic te ut stupidum aut deformem irridebit: quid tum? Ille contemnet ut inopem, aut ignobilem: quid tum? Alius infamabit, et ad plebem traducet: quid tum? Num tu adeo consilii inops es, ut propterea teipsum totum ira conflagrare patiare? et non potius aliena fruire improbi- tate atque infania? Ita fortasse illi apparet; loquitur ut sentit. Nae tu ridiculus es, si idcirco succenses, quia ille non pro arbitrio tuo de te statuit, nec tanti te facit quanti tu tibi videris, aut quanti fieri postulas. Num in manu tua est, rerum imagines in illius cerebro conclusas sic con- formare, atque alienas cogitationes in eam syllogismi for- mam disponere, ut inde, si superis placet, ἀποδείξῃς aliqua, et necessaria laudum tuarum assensio exsurgat? Hunc do- minatum in cogitationes ne Deus quidem ipse sibi sumit. Proficiscuntur (fateor) injuriae a stultitia. Sed num illud in arbitrio tuo est, ex stultis sapientes reddere? Hoc vix in te ipso praestas: vide sis tunc, qui id in alio possis. Ex stultis autem quid est expectandum, praeter stulta et ini- qua? Legum metus, et poenarum acerbitas, reprimit in- terdum erupturas alioqui injurias, hoc est, stultitiae fru- ctus: verum arborem, aut radicem, hoc est, stultitiam tol- lere

lere nequeunt. Socrates, apud Xenophontem, in ejusmodi
offensionibus aliam quandam leniendi animi rationem at-
tulit. Is cum amicum quendam indignabundum con-
spexisset, causam est percontatus. Tum ille prolixè que-
stus est apud Socratem de quodam non ita pridem a se of-
ficiose salutato, qui tamen videns et prudens officium non
agnovisset, neque resalutare sit dignatus; quin potius con-
temserat, quamvis vetus alioqui sibi necessitudo cum eo-
dem intercessisset. *Eo*, inquit Socrates, *tu stomacharis,*
propter quod te plurimum gaudere oporteat, ut qui alio offi-
ciosior et humanior sis inventus? Ad hanc normam debe-
mus nos improbitates et injurias alienas in nostrum com-
modum convertere. Cato ille Censorius dicere solitus est,
Stultos sapientibus majori emolumento esse, quam contra sa-
pientes sint stultis; propterea quod sapiens inspiciendis
fatuis facile videt, quam pudendi sint illorum errores:
eoque sedulo cavet, ne quando similis eorum fiat: sed
stulti non eo sunt sensu, ut ex sapientum vel sermone vel
exemplis fructum aliquem capere possint. Sed ut ad suum
iter calamus aberrare incipiens revocetur, familiaria et
quotidiani usus exempla tractemus. Vocaris ad convivium
vel epulum, ubi tibi locus ex dignitate tua non conceditur;
is inquam quem vel genus, vel opes, vel ingenium, vel virtus,
vel meritum, vel alia quaecunque tua excellentia, propter
quam tibi places, requirit. Alius, qui tecum comparandus
non apparet, accumbit honoratius, tibi praelatus est. Pul-
sas item fores aedium principis, aut alicujus primarii viri:
non admitteris; negligis: interea superveniet homo te-
runcii, cui mox et ipsum conclave patet. Hic tu indigna-
bere? Nescis quanti hic facilem sermonis vel aedium
aditum, aut ille potiozem in accubatione illa epulari locum
emerit. Alii cognatio intercedit cum aedium domino,
aut convivatore illo: alius mercedula adductus se prae-
buit ministrum sceleris: alius adulatione, alius perjurio, alius
arcano, et saepe turpi ministerio, ad ejusmodi gratiam at-
que

que honores scandit : et tu, qui nullo tali obsequio vel ratione principem, vel convivatorem demerueris, nec maleficio ullum ejus gratia faciundum susceperis, paria cum illis, qui quo jure, qua injuria, vel demerere, vel suscipere, expectabis? Cum in forum cupediarium, aut macellum venis; si non avem, olus, aut cupedias domum auferas, ut illi qui pecuniam dedere; te qui nullam dederis, non nisi mente captus sis, ea res male est habitura. Cur ergo tibi aegre est, si in re aliqua, pro qua pretium non dederis, ille tibi antepositus est, qui pretium persolvit? At tu fortasse, tecum interim mussans, virtutes tuas aut alia quaedam tua merita, quae tibi majora videntur, jactas apud te ipsum, propter quae nihil non tibi deberi arbitraris. Illud tecum etiam expendas velim, cum te in forum contulisses, gamaros aut turdos in coenam comparaturus, num eo gladiolum aliquem quem domi habebas egregie fabrefactum, aut phaleras, aut exquisitae suavitatis citharam defers, et non potius nummos quorum usus est cupedinariis? Ita ille, a quo te injuria spretum quereris, non virtutibus fortasse, sed certis quibusdam obsequiis tibi negatos largitur honores. Sed tu rursus hoc vitium esse dices; et improbitatem causabere ejus, qui virtutis rationem primam non habuerit. Primum virtus non curat ejusmodi praemia: deinde fortasse majora tua esse merita apud te statuis, quam sint re ipsa: postremo, ut ille improbus sit, tu te in praesentia non ad illum conferebas, ut illius castigares vitia; sed vel ut coenares, vel ut aliquem, qui cum tibi agendum erat, convenires. Videndum quoque hic tibi est et illud, illius esse vitium, non tuum; eoque te angi non oportere cura ejus rei, cujus directio tua non sit. Sed certe quod male te habet, si te penitus excuties, est tui contemptus.

DEMET. Vere istiusmodi considerationes magnum habent in omni vita usum. Vidi et ego saepe magistratus,
non

non tam profanos, quam sacros et Antistites, qui beneficium, et sacrarum curationum doctrinaeque stipendia, multo facilius conferant in lenonem aut propinquum aliqujus scorti, quam in praestantissimos viros, et ad fungendum munera tam publica quam privata appositissimos.

FLOR. Et tu Demetri, qui nuper, fretus ista formae dignitate et suavitate ingenii, operam nonnihil amoribus dare visus es; incidistine aliquando in mulierem, quae Thersitem aliquem tibi praetulisset, quaeque nullius pretii nebulonem per saxa et per ignes esset secuta?

DEMET. Diu est quod istuc militiae genus deserui, ipseque me rude donavi. Vidi tamen profecto nonnullas ejus ingenii, easque et formosas, et loco satis honorato natas, quae procos vel Helena dignos fastidirent: quas nec munera, nec preces, *nec tinctus viola pallor amantium* (ut Horatii verbis utar) curvasset: quae tamen eadem miserum aliquem et deformem homuncionem; eumque vel morbo quem populariter Gallicum vocant obnoxium, vel podagricum, nulla famae ratione habita, tantum non adorarent.

FLOR. Quid causae fuisse putes, nisi fortasse quod merita quaedam antegressa essent arcana; vel quod similitudo quaedam esset infelicis utrobique ingenii a temperamento vel ab astris profecta, quae mentes et affectus alio, quam sperari posset, derivaret; et efficeret, ut Mopso Nisa daretur? Insipienter ergo admodum faciet, qui ob ejusmodi ineptias angetur; aut qui alienum affectum, eumque natura sua vagum, temereque deferri solitum, in se traducturum sibi promiserit. Plurimum itaque inest sapientiae in ejusmodi cogitatione, quae solerter inter appetendum ponderat, quid nostrum sit, quidque alienum. Hic nobis mirifice imponere solet caecus nostri amor. Nam,
quia

quia si qua in nobis inest (inesse autem nemo non putat aliquid etiam magnum) vel corporis vel ingenii dos, pro eo quo nos ipsos amplectimur affectu, eam magni pendimus, semper in oculis ferimus: neque hoc contenti, itidem ab aliis fieri, aut certe fieri debere existimamus: nec illud nobiscum expendimus; alios interea suis quibusdam non absimilibus ad suam ipsorum excellentiam cogitationibus pertinentibus, non secus atque nos in nostris esse occupatos. Siquidem non minus aiii sibi et cari sunt et placent, quam nos nobis et cari esse et placere soleamus.

Ἡ μῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
 Ατρείδαι, ——— inquit Achilles: hoc est,
Uxoresne suas soli ex mortalibus ardent
Atridae. ———

Ex hac agnitione eorum quae nostra non sunt, reprimitur vulgaris haec superbia, quae ex forma, viribus, opibus, aut natalibus existere solet. Notum est illud,

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Alius illud secum reputat,

Ast ego Cecropides:

qualis fuit et ille apud eundem poëtam,

—— *Inflatus plenisque Nerone propinquo.*

Graecis item proverbium est, τίχτει νόρος μὲν ὕβριν· ἀπαιδευσία δὲ μετ' ἐξουσίας ἀνοίαν. Quod est, *Parit satietas ferociam: et imperitia, si potentia sit adjuncta, insaniam. Verum* (ut Epictetus ait) *si equus, qui forma, viribus ac cursu valet, superbiat, rationis aliquid subesse apparet: sed si equi dominus eo nomine sibi placeat, et de se magnifice sentiat, ridiculus erit; cum in equo, non in domino, dotes illae insint, propter quas supercilium attollit. Non secus sane corporis et fortunae bona non nostra sunt, sed animi sapientia et virtutes. Sic vitis propria virtus est ubertas, non al-*
 ligari

ligari aureis viminibus. Equi item robur et agilitas ; non sella aut phalerae : gladii, aciei subtilitas et firmitudo ; non baltheus deauratus, aut vagina gemmis distincta : navis, velocitas, forma solida et tractabilis ; non argenteum rostrum, aut tutela ebore caelata. Quare si superbire aut animo inflari fas esset ; id tum faciundum foret, cum nobis consci sumus alicujus rei praeclarae, quae ad animum pertinet ; cujusmodi est, perpetuo agnoscere et revereri aeternam illam divini numinis majestatem : nihili pendere hujus vitae suavitates : mortem non magnopere existimescere : bene mereri libenter de quovis, cum occasio datur : non commoveri injuriis : animo non efferri ob ullam excellentiam. Verum, quia sapientiae ratio, et modestiae item respersa est per omne officiorum genus ; stolidi illa et intemperans animorum inflatio locum illic non invenit, ubi vera virtus habitat. Ex eodem item fonte adjuvatur ille animi candor ; cujus cursus in nobis debet esse perennis. Videbis plurima adesse aliis, quae nec ipse tibi dare possis, neque tibi sint a quoque exspectanda. Huic erit ingenii aut eruditionis excellentia : illi natalium claritas et ditionis amplitudo : illi opes et formosa uxor : illi laudes ex rebus domi, vel militiae gestis. Nihil est quo hic cuiquam invidias, cum multis aliis de causis, tum ob hanc, quod intelligas ea commodata esse, non propria eorum qui possident : quamobrem illi se tibi illis nominibus praeferre non possunt : quod si faciunt, jam ipsi se humiles et miserandos efficiunt, et plane indignos quibus invideatur ; ex eo quod gravis illos jam corripuerit stultitia, qui ob exilia et non sua bona intumescant. Tu contra persistis excelsior in tua magnitudine, qui illud animi bonum possides (hoc est, exilium rerum contemptum sapientem) quo non aliud praestantius hominī contingere potest, et in quod fortuna jus non habet ullum. Merito itaque et facile fidem invenire debet haec tertiae columnae doctrina ; cum nihil illa tradat, quod non omnium, qui vel sensus communis

munis aliquid habent, confessione sit comprobatum. Post se nobis obtulit columna quarta; cui haec inerat sententia,

ΑΙΣΧΡΟΣ ΚΑΙ ΜΑΤΗΝ ΠΑΡΑ ΤΩΝ
ΕΞΩΘΕΝ ΤΗΝ ΗΣΤΥΧΙΑΝ

ΑΙΤΗΣΕΙΣ.

Hoc est,

TURPITER ET FRUSTRA AB EXTERNIS RE-
QUIEM PETES.

Jam ostensum est, oportere flagrans perficiendi sui studium adesse. Ostensum est item, et quae vera sunt bona, quibus quod volumus effici possit: et quae sunt, quae quamvis bonitatis aliquid habeant, nostra non sint. Jam jure proxime sequitur admonitio; ne, contra quam passim fit, tantum operae ponamus in quaerendis illis externis et alienis bonis, ex quibus nulla unquam futura sit animi expletio aut saturitas. Eoque intelligendum est, plane animo intrinsecus esse quaerendum id, unde tranquillior effici queat; et in mentis penetralibus id positum esse, unde absoluta requies sit exspectanda. Est autem in promptu quadruplex ratio, cur animus ab erraticis istis et mendicis excursionibus cessare, et domi suae se continendo, inde unde petenda sunt vera bona quaerere debeat. Primum, quod plerumque tam stulta sunt nostra vota, ut ea, quae vel corpori, vel animo, vel interdum utrisque sint nocitura superos flagitemus. Rem hanc Juvenale non facile alius melius explicavit: ita enim scribit:

———*Nos animorum*

Impulsu, et caeca magnaue cupidine ducti,

Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis

Notum qui pueri, qualisque futura sit uxor.

Profert deinde exempla et ruinas maximorum Principum,

S

quos

quos fortuna in hoc altius extollere visa est, ut postea gravius praecipitaret.

*Quid Crassos, quid Pompeios evertit, et illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnaque numinibus vota exaudita malignis.*

Profert item duos oratores, alterum Graecae, alterum Romanae facundiae longe principes; quorum utrumque

Largus et exundans leto dedit ingenii fons.

Fabulantur poëtae de Theseo, ut iratus inter alia de Neptuno avo optaverit, Hyppolitum filium a noverca stupri accusatum perdi: quod dum impetrasset, post, ubi falsum novercae crimen patefactum est, in maximos luctus incidit. Jure igitur, ut est apud Horatium,

*Terret ambustus Phaeton avaras
Spes; et exemplum grave praebet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem.*

Animis autem officere indulgentiam fortunae, notius est quam ut multis explicandum sit verbis. Nemo nostrum tam feliciter natus est, ut non plurimum sit illi stultitiae ingeneratum: fortunae benignitas adjuncta plane ex stultis insanos facit. Quam prudenter poëtae dictum est,

*Nescia mens hominum fati, sortisque futurae,
Et servare modum, rebus sublata secundis:*

Quam item apposite dictum est Horatio, *Fortunaque dulci ebrius*. Praestat itaque non raro fortuna tenui et obscura, quam opulenta et illustri uti: nisi forte nos ea habeat dementia, ut probine, an improbi simus, nihil interesse putemus. Istud si bonis contingit, ut fortunae illecebris frangantur; profecto qui malis addit opes et gloriam, is febricitan-

febricitantibus ministrat vinum, biliosis mel, coeliacis opsonium. Suppeditant hic annales exemplorum vim infinitam. Sed quid opus est annalibus, cum ipsi nostris oculis quotidie cernamus, ad quantam passim voluptatum et vitae insolentiam eos deducere soleat fortuna, quos amanter amplectitur? Omni igitur tibi pede (quod aiunt) est standum, ubi illa blanditer arriserit. Timeas Danaos, et dona ferentes. Imo (quod de amore fugitivo Moscho dictum est)

————— Καὶ ἣν ἐθέλησε φιλαῖσαι,
 Φεῦγε· κακὸν τὸ φίλαμα, τὰ χεῖλεα φάρμακον ἐντί.
 Ἦν δὲ λέγε, λάβε ταῦτα, χαρίζομαι ὕσσά μοι ὅπλα.
 Μήτι Δίγης πλάνα δῶρα· τὰ γάρ πυρὶ πάντα βέβηπται.

————— *Quod si oscula tentet,*
Oscula prava procul fugias, sunt labru venenum.
Cuncta precor capias, tibi do mea, dixerit, arma.
Dona dolosa cave, tota haec ferus inficit ignis.

Deinde et illud molestum est, quod saepe optamus quae sunt pugnancia, et copulari nullo pacto queunt: ut cum quis magnam vitae partem vult in conviviis, et libidinibus, atque inter citharas degere, et nihilo minus praestans in philosophia, aut re militari haberi. Hac de re non incommode nos admonet apologus ille de corvo; quem arbori insidentem vulpecula ad radicem posita falsis laudibus inflavit, atque impulit ut de cantu etiam cum cygno certaret. Corvo dum canere occipit, praeda, quam ore tenebat, decidit: quam mox arripiens vulpecula, corvi gloriosos irrisit conatus. Finitimam sententiam complectuntur versiculi quidam, qui adolescenti mihi lecti sunt; quos tamen non satis fideliter custodivi. Sed hi sunt, vel non longe diversi:

Rusticus ex malo dulcissima poma legebat,
Unde dare urbano dona solebat hero.

*Ast herus illectus fructus dulcedine, malum
 Transtulit in laribus proxima rura suis.
 Sed quia malus erat senior, translata repente
 Aruit, et proles cum genetrice perit.
 Tunc sua tristis herus jero vota improba damnans,
 Ulterior fructus spes ubi nulla fuit,
 Et merito et superum jussu mihi contigit, inquit,
 Hoc, cui non fuerat corpore poma satis.*

Nam ut in disciplinis pleraque sunt enuntiata, quae per disjunctionem prolata manifestam praeferunt veritatem; eadem si conjuncte enunties, absurditate rerum aures continuo offendis: ut si vel luce, vel tenebris aëra compleri dicas, res nullam admittit dubitationem: si et luce et tenebris una compleri dicas, statim te omnes hominum coetus sunt cum irrisione explosuri. Ita in moribus multa separata consistunt, quae frustra copulare studeas. Et hoc est quod sacrum Evangelium dicit, *Neminem simul posse duobus dominis, hoc est, Deo et Mammonae* (est vox haec a Judaica lingua ducta) *inservire*; Christo et hominibus placere. Hinc est quod laudes et praemia volumus sine labore: in tumultuosa hac mundi parte degere sine cura: homines esse, et perpetuo hic vivere: sapientes simul et amatores esse; et Christiani et scelerati. Hic semper nos ponderare conveniet, quid postulet decorum; ut summo-pere vitemus stultam hanc pugnantium rerum cupiditatem. Sunt pleraeque res, quarum in naturis nulla sit pugnantia; quae tamen ipsae ideo ad conjugationem duci non possunt; quia vel vita brevis est; vel infirmitas humanae facultatis est tanta, ut vel artium percipiendarum, vel munerum explendorum varietati, aegre sufficiat. Non enim magna et interior philosophiae cognitio respuit multarum linguarum peritiam; imo plurimum ab ea adjuvatur. Nec medicina et poetica pugnant: nec fortasse pontificatus et sceptrum. Verum haec non facile in eodem invenias: propterea quod
 ea

ea sit praeclararum artium ac illustrium munerum in homine difficultas, ut singulae prope ut integrae consistant, totum sibi vindicent animum. Poëta assidue se abdit in nemora et specus, inter Musas versans. Medicus corporum nostrorum lapsionibus peruestigatis, remedia comminiscitur. Pontifex totus est in animorum curationibus; ad quas ex tranquillae contemplationis portu subinde egreditur. Profanus magistratus de civilibus causis cognoscit, et in praesentis vitae rationibus versatur. Quo fit, ut cum nemo alterutrum plene praestare possit, superfluo sibi quis utrumque usurpet. Et hic ergo contrahenda est votorum immensitas, et intra quosdam rationis terminos includenda. Postea et illud considerandum est, nos saepissime frustrari illis spebus, quas tam ardentem et ambitiose sequimur. Quis nostrum tam stupidus est, ut ignoret, verissimum esse, quod ait Homerus,

Ἀλλ' ὃ Ζεὺς ἀνδρῶσι νοήματα πάντα τελευτᾷ.

Hoc est,

Jupiter haud semper facit ut potiari cupitis.

Verum ut eventus ex sententia (interdum quod fit) procedat, atque optatorum pars aliqua contingat: usu venit tamen saepe, ut rursus opinione celerius auferatur; imo ut longe in diversum cedat, et gaudium breve in sempiternum luctum convertatur. Celebratissimum est illud apud Herodotum, et apud Plutarchum item, Solonis ad Croesum responsum. Rex ille ob opulentiam incredibilem existimabat se a Solone praedicatum iri beatum. Verum ille, cui semper fortunae inconstantia (quod sapientis est) ob oculos erat, pronuntiavit, *Neminem ante hanc vitam exactam beatum dici posse.* Quod postea stolidus Rex a Cyro bello victus et captus, usu ipso verum esse comperit.

—— Regem

——— *Regem pertransco Ponti (ait Juvenalis)*
Et Croesum, quem vox justi facunda Solonis
Respicere extremae jussit spatia vitae.

Neque tamen propterea jure cum fortuna expostulare possumus: quandoquidem, ut proverbium habet, improbe Neptunum accusat, qui bis naufragium facit. Quis nostrum non periculo suo doctus est, quam levis, quam lubrica, et quam denique perfidiosa sit illa? Quem non illa bolo etiam aliquando e faucibus erepto delusit? Et nos ulterius ab eadem quicquam certo exspectabimus? Caeca depingi solet, et ita vulgo apparet, propter iniquissimam munerum ipsius distributionem. Sed certe non illa caeca est; sed nos, qui compertum habentes illius ingenium quicquam illi confidimus: perinde itaque facimus, ac si caecus in eum qui videt impingens videntem caecitatis infimulet. Sapienter itaque Senecae scriptum est, *Ludos facere fortunam; et in hunc mortalium coetum honores, divitias, gratiamque projicere: quorum alia inter diripientium manus scissa sunt; alia infida societate divisa; alia magno detrimento accipientibus fuerunt; quibusdam aliud agentibus inciderunt; quaedam quia nimis captabantur amissa sunt. Nulli, cui rapina feliciter cessit, gaudium diu duravit. Itaque cum in theatrum ab ea spargi munuscula vides, fuge. Nemo manum conseret cum excedente: nemo feriet exeuntem: circa praemium rixa est; demus raptoribus locum. Sed adhuc restat haec omnium potissima doctrinae hujus ratio. Fac tibi esse Tantalii opes, vel Arabum gazas: fac terreni orbis esse imperium: fac virgulam illam esse divinam, omnia pronutu suppeditantem: non tamen sic cupidinum hiatus, aut egestatis lacunae compleri poterunt: non desideriorum restingui ardores; quin potius adauxeris: et quantacunque fiet accessio, erit quod dici solet, τῷ ἐλαίῳ πῦρ σβεννυεῖν, hoc est, ignem oleo extinguere. Vides id quod ait Cicero, *Homines his rebus circumfluentes maxime desiderare quae habent.**

bent. Siquidem ut scabiosum membrum semper eget frictu; ita cupiditas nunquam satiatur. Hujusce rei rationem si requiris; illud tecum reputa, animum incorporeum esse; adeoque ex verorum tum entium tum bonorum genere: quapropter hunc non magis externis bonis (quae supra verarum rerum umbras esse docuimus) expleveris; quam vacuum et esurientem ventriculum eo epulo, aut πανδαισία, ubi omnis generis depicta duntaxat esculenta apponantur. Tantum tibi sit auri atque gemmarum, ut ea pedibus conculces, ab ea ipsa luxuria majora semper discere concupisces. Et, quemadmodum Narcissus, ad sui umbram in fonte visam inhians,

*Spectat inexpleto mendacem lumine formam,
Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crescit.*

Ita quicumque spem sine corpore amat, a redivivis cupiditatibus, atque aqua intercute, cujus sitis perenniter renovatur, est detentus. Alexandrum illum, cognomento verius quam re Magnum, illacrymasse fertur, cum audisset Anaxagoram de mundorum multitudine differentem. Fletus causam ab amicis rogatus, *Non videor* (inquit) *vobis merito flere, qui cum mundi sint plurimi, nondum unius sim factus dominus?*

*Æstuat infelix angusto limite mundi,
Ut Gyarae clausus scopulis, parvaque Seripho.*

Cernere est et aetatis nostrae Monarchas, divina humanaque miscentes regnandi libidine, hoc est, ambitionis explendae gratia. Non vident majus jam onus humeris suis impositum esse, quam sint ferendo: eoque potius rationes quaerere debere, cur alios in oneris partem aliquam admittant, quam tam iniquis et crudelibus modis imperium propagare. Non debent magistratus suis deesse, cum vis externa adhibetur: sed cavendum est, ne sub praetextu juris, cupiditati aut privatis rationibus serviatur. Ergo,

go, quod Seneca praecipit, oportet spes effrenatas, et animum nunquam praesentibus aut suis bonis contentum, sed semper in futura eminentem, velut sub vinculis habere; et id agere, ut divitias, voluptates, et honores, et quaecunque in expetendis haberi solent, a nobis ipsis potius, quam a fortuna petamus. Sibi confidat animus, seipso gaudeat, sua suscipiat, recedat quantum potest ab alienis, ut se sibi applicet: illud quod est apud Plutarchum persuasissimum habens, non magis animorum molestiam fortuitarum rerum affluentia levare; quam calceo aureo articulare morbum, aut annulo rediviam, aut diademate capitis dolorem. Sed, cum a natura nobis tributum sit, ut vitam hanc tueamur; atque haec tutela sine externarum rerum usu consistere non possit; tantum hoc praecipitur, ne immodice et cupidius ad externa efframur, tanquam illinc saturitas aut requies aliqua animi veniat. Tantum quod aequum est moderate speremus, ad ea etiam quae iniquissima sunt nos comparantes. Hoc certe magni est animi, magna ista contemnere, et mediocria malle quam nimia. Naturam sequamur ducem, quae sane paucis et parabilibus contenta est. Fines quosdam frugalitatis ipsi nobis constituamus: aliis suas copias, aut excellentias istas vulgares minime invidentes. Neque enim uni alicui superi omnia concedunt: sed, ut de Achille dictum est Homero,

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένεύσε;

Quod est,

Annuuit hoc illi divum pater, abnuuit illud.

Nec immerito Platoni placuit illud Hesiodi,

Νήπιοι δ' ἴσασιν ὅσω πλέον ἤμισυ παντός

Ὅ δ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ;

Hoc est,

Insipiens toto quanto plus dimidium sit

Nescit, et asphodeli quae sint vel commoda malvae.

—— *O vitae tuta facultas* (inquit Lucanus)
Pauperes angustique lares: ô munera nondum
Intellecta deum.——

Quod si non gravabimur ab externis, hoc est, illis quibus vera religio ignota erat, frugalitatis exemplum sumere; audiamus eundem poetam, Catonis, magni plane spiritus et ingenii hominis, mores nobis describentem.

—— *Hi mores, haec duri immota Catonis*
Seçta fuit: servare modum, finemque tenere:
Naturamque sequi, patriaeque impendere vitam.
Non sibi, sed toti genitum se credere mundo.
Huic epulae, vicisse famem: magnique penates,
Summovisse hiemem tecto: pretiosaque vestis,
Hirtam membra super Romani more Quiritis
Induxisse togam: venerisque huic maximus usus,
Progenies: urbi pater est, urbiq; maritus.
Iustitiae cultor, rigidi servator honesti:
In commune bonus, nullosq; Catonis in actus
Irrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.

Multum sane apposite Horatius auream dixit *Médiocritatem*: quae tamen eadem ita accipienda est, ut ad paupertatem potius, quam ad opes vergat. Et, ut res nostra omnis sit in vado, etiam dum pauca illa et parabilia confestimur, non inutile fuerit, nihil nobis unquam futurum polliceri, nisi illa Homerica moderatione adjecta,

Αἴκε θεοί γ' ἐθέλωσι τὸν ὕραν ἔϋρυν ἔχοντες;

Diis ita visum fuerit quos gestat Olympus.

Navigantes ita demum se in portum perventuros confidunt, si per ventos liceat: ita et tu omnibus in rebus, si sapias, fortunae verebere inconstantiam: et quae tibi laeta videntur (ut Nasonis verbis utar) dum loqueris, fieri tristia posse puta. Repentini enim et inopinati casus prover-

bio huic, *Multa inter os et offam, fecerunt locum.* Quo-
 circa sapiens (ut ait Seneca) nihil sibi promittit de fortuna :
sed dicit, Navigabo, nisi quid inciderit : Praetor fiam, aut
Consul, nisi quid obstiterit. Hoc sapientis est, non casi-
 bus, sed erroribus hominum liberari : quod ille multo sit
 aequiore animo, postquam fuerit destitutus, qui sibi suc-
 cessum non promisit. Consequens ergo est, ut angustae
 spes, quantum attinet ad praesentis vitae facultates, plu-
 rimum praesidii afferant contra timores, aegritudines, cae-
 terasque id genus animi infractiones. Sunt equi nonnulli
 usque adeo alacri et vegeta temperatura, ut, si iis in iti-
 nere faciundo habenas remittas, ipsi se nimia celeritate
 conficiant : ita et nos nihil est quod celerius ad animi mo-
 lestias pertrahat, quam votorum nimietas ; dum nunquam
 iis quae adsunt contenti, semper ad nova et majora cursu
 infrenato dementer proruimus. Vultis vos nostram ad-
 versus Deum iniquitatem, et ingratos animos manu prope
 ipsa contingere ? Qualem vos eum beneficiarium, et qui-
 bus tandem dignum esse praemiis statuitis ; cui, cum multa
 et plurima etiam gratis acceperit, injuriae loco est plura
 accipere potuisse ; qui semper ad accipienda inhiat, acce-
 ptorum oblitus ? Tales profecto nos esse diffiteri non possu-
 mus ; ut quibus perpetuo futura et aliena plus placeant,
 quam praesentia et nostra. Sed quid ego diutius in hisce
 sermonibus versor ; cum ea hic se passim offerat rerum
 copia, ut usu ipso comperiam, non minoris ingenii atque
 curae rem esse, ampla et diffusa concinne contrahere, quam
 quae per se sterilia et angusta sunt argumenta, copiosa
 et florente oratione, dilatare atque amplificare. Et pro-
 fecto jam claudenda mihi foret inscriptionis hujusce expli-
 catio, nisi interea dum calamus ipse velocissime properat,
 nova quaedam, nec ea contemnenda (ut mihi videtur) ra-
 tio animum subiret, cur nunquam expectando et deside-
 rando animis pendere debeamus.

FRANC. Superior quidem disputatio, etsi subtilior paulo visa est, plurimum tamen placuit: haec vero, quae in praeceptis posita est, quod propius animorum curationem attingat, vix credas quantopere nos delectet; quare ne differas novam istam rationem proferre: de te nihil quod non sit utile exspectamus.

FLOR. Natura duce ad hoc ferimur, ut, si qua in nobis vel animi vel corporis deformitas insit, eam accurate contegamus; ne, si prodita sit, nostri existimatio, aut collecta prius gratia minuatur. Hinc est, quod etsi re ipsa divites non sumus, amamus tamen eo cultu incedere, qui divitias potius, quam paupertatem indicet. Mulieres informes et decolores, quae gratiam captant amatorum, se comunt, colunt, et fucant studiosius. Et qui indocti sunt, in hominum coetu et docti haberi petunt, clamoribus disputant. In summa, ostentamus ea unde laus, et celamus libenter unde vituperatio, aut nominis obscuritas, oriri possit. Attamen nescii et ignari praestantiae animi tueri opinionem, id quod fuit multo amplius et pudendum et celandum, inclusam pectore miseriam, bonorumque omnium inopiam, aperte et impudenter in cupiditates proruentes ad solem educimus; et, quod sorices solent, nos nostro iudicio quales simus prodimus. Non est insigniter divitis, parvas utilitates et exilia lucra consecrari. Nec is, cui domi in vinaria cella magna lectissimi vini copia est reposita, vappam aliunde quaerit. Qui assidue et cum libet inter insignes formas versatur, non capitur vulgari aliqua specie. Qui exquisite musices est peritus, indoctam et numeris vacuam cantionem contemnit. Carolus Caesar (ut auditione et fama accepi) cum nuper Veneti obtulissent, se illum, si vellet, conscripturos inter patritios suos; Satis, inquit, hucusque putavi mihi esse ad generis nobilitatem Austriacam domum; quo fit, ut istam vestram accessionem non magnopere morer. Perspicuum

quidem est hoc, et in vulgari prudentia positum, Neminem eas res magnopere aut admirari, aut exambire, quibus jam abundat: sed contra, suspicit quisque et quaerit quod deest. Quoties ergo nos vel voluptates, vel opes, vel honores extrinsecus quaerimus, nonne proferimus manifesta avidi atque egentis animi signa? Docemus homines, res nostras, sine externa ope, non consistere: et magnitudinem non recta affectantes, parvitatem nostram ostendimus. Quod potest esse illustrius et certius documentum inopis, mendici, dissipati et disgregati animi; quam furiosis cursitationibus nunc huc nunc illuc deferri, nunc hoc nunc illud forinsecus flagitare, seipsum perpetuo fugere, sui contubernium ferre non posse? Nonne haec satis declarant, nos plurimarum rerum domi laborare inopia, atque intra animi nostri conclave molestum quendam fumum pravarum cupiditatum inclusum, qui nos perpetuo extrudat ad externa? Et certe, ut in morbis, cum corpus non admittit quod proprium est, multarum absurdarum rerum gignitur appetentia; sic animus, qui suis bonis non capitur, variis et insanis curis distrahitur. Ergo nos mendicitatis hujus abjectae pudor quidem generosus habeat; et formarum, honorum, voluptatum, atque opum vulgarium contemptu animoso, ostendamus esse nobis domesticam quandam opulentiam, quam certe cum volumus repraesentare possumus. Quid mihi opus est honoribus tuis, fortuna, cum ipsa animi virtus etiam superis me honorabilem efficiat? Quo mihi forma aut voluptas aliqua tua, puella? Nihilne mihi formae est in sapientiae splendore, atque affectuum omnium symmetria? Nihilne pulchritudinis est numini, quod ipsa pulchritudo est, quam animo conclusam circumfero? Nullumne pretium est nativo mentis decori? Nullane voluptas est praeter hanc, quae nobis cum suis et asinis est communis? Illud non est divitiae seipsum habere? Immo Deum, immensum illud bonorum pelagus? Sed quid facio? Semper quo fixius contemplor

excursum

excursum animi, hoc invenio majorem in eo inesse vanitatem. Num mendicus a mendico egestatis levationem petam, et demens e pumice aquam postulabo? Egent et illi, unde satietatem peto. Nec Regibus, qui tibi opes largiuntur, defunt suae egestates: nec formis, quae tibi falso voluptatem promittunt, et quibus potiundis beatum te fore speras, defunt sui dolores: mendicant et illae, miserae sunt. Quocirca frustra extra animum tuum, aut aliunde quam a Deo, qui nunquam non intimus, idemque, nisi tu nolis, suavissimus est, quietem requires. Sed, ut est in aureis illis (quae vulgo Pythagorae dicuntur) carminibus,

Τλήμονες οἱτ' ἀγαθῶν πελὰς ὄντων ἔκ' ἐσορῶμεν;

Hoc est,

Hac bona, quae petimus miseri (nec cernimus) adsunt.

Bene profecto dictum est Aristoteli, hominem qui solitariam vitam degeret, aut belluam esse, ut qui propter sensus inopiam incommodus et ineptus esset ad convivium; vel Deum, ut qui animi intima quadam magnitudine fretus, turbae non egeret. Quod idcirco retuli, ut intelligatur; quemque ut praestantissimus est, ita minime de externis esse sollicitum: et contra, perpetuam curarum varietatem ad mentis inopiam pertinere. Divorum est (inquit Socrates) nullius cujusquam rei indigere; hominum, qui ad eos proxime accedunt, quam paucissimorum. Idem, cum aliquando in foro magnam venalium rerum et varietatem et copiam conspexisset, comiti, *O Jupiter*, inquit, *quam multis non egeo.* Nimirum erat illi dives animus, et regnum quoddam domesticum, quod omnia suppeditaret, multo splendidius eo, quod in media copia esurit. Diogenes servum, qui aufugerat, neglexit revocare: cumque ab amicis rogaretur, cur id faceret; generose respondit, *Indignum esse illum posse carere Diogene; et contra Diogenem absque illo*

illo vivere non posse. Anaxagoras quum renuntiatum esset illi de exilio, et quod perpetuo carendum foret Athenis ; *et Athenae* (inquit) *me perpetuo sunt cariturae.* Si nobis quos commemoravi viri humiliores videntur (quanquam nunquam est humilitas rerum, ubi adest sapientia) quam ut imitari debeamus ; (solet enim vulgo irrideri philosophica professio) attamen propter nostrum commodum debemus amplecti libenter eas rationes, quae nobis animi magnitudinem, eamque et securam et tranquillam largiuntur. Mendicitatem hanc si dedignari atque semel depocere possemus, nullae existerent inter homines similitudines, et turbae : sed commune quoddam dignitatis tuendae studium in humanis rebus versaretur. Verum quia hic vivimus ambitiosa paupertate omnes, strepitus vitae et tumultuum nullus est finis. Tu communiter mecum idem aurum petis. Tu locum aut honorem hunc ambis ; et ego itidem. Tu vel solus vel primus vis esse apud eam, cujus specie atque amore caperis ; et ego itidem. Hic est communis quaedam mendicitas, et, ut est apud Hesiodum, *πρωχὸς πρωχῶ φθονέει*, *egeno egenus invidet.* Tu si alii permittis vulgares cupiditates, atque te ad tuas et veras divitias revocaris, vicisti, vere magnus et maximarum rerum potiens es : ille turpiter deceptus, putans se laute accubare, turpiter et misere inter ferculorum et deliciarum umbras positus, perpetua esurie excruciabitur. Hae sunt rationes quibus tegimus, imo depellimus turpitudines nostras : haec est divitiarum soliditas : haec sunt certissima, et nullis involuta lenociniis, divini animi pignora.

DEMET. Recedendum est ergo a turba, neque capefenda est Respub. neque adjuvandi sunt necessarii aut amici, aut ullum cum hominibus est commercium habendum. Nam domestica ista animorum opulentia sibi sufficere videtur.

FLOR. Quoniam non solis nobis nati sumus, illud non solum videndum est, an ipse aliis, sed etiam an alii te, atque opera tua egeant. Certe qui ad perfectae humanitatis laudem aspirat, debet cum Catone (ut est apud Lucanum)

Non sibi, sed toti genitum se credere mundo.

Quapropter nobis integrum non est, ut laborem nostrum hominum periculis sublevandis non impertiamur; *nisi* (ut ait Cicero) *non reformidemus inhumanitatis aut superbiae culpam suscipere.* Fuga sane laboris inertiam, repudiatio supplicum superbiam, neglectio amicorum improbitatem coarguit. Animi certe stupor est et duritia, nihil dare amicitiae. Imo ne vitae quidem dimicationes pro Republica defugiendas esse, a sapientissimis quibusque definitum est. Quicquid igitur facultatis in auxiliando, vel a natura, vel a fortuna accepimus, ad communes primum conferamus utilitates: et deinde in quemque separatim, ut maxime opis egebit, atque ut erit conjunctissimus. Grandis sane, me iudice, dica impingenda est illis, qui ex contemplationis portu non se dant aliquando in negotiorum fluctus. Neque profecto industrii, misericordes aut officiosi esse possumus, si sic nos in literarum studia abdamus, et umbratilem vitae rationem sectemur, ut flagitantibus patriae aut amicorum temporibus opem nostram denegemus. Non tamen illi vituperandi sunt, imo singulari laude sunt digni, qui cum ingenio valeant, se a turba removerunt, nec se negotiis admiscunt; quo possint commodius inclusas animis veritatis commentationes, ac ab ipsis inventa subtiliter et sapienter excogitata, in lucem aliquando proferre, et literarum mandare monumentis. Horum enim studia, si in rebus utilis et cognitione dignis versantur, maxime juvant humani generis consociationem. Sed et illud hic videndum est, aliud esse hominem tempore a capeienda Repub. excludi, aliud voluntate sua feriari. *Otium sanctum* (ut apud

pud Augustinum memini me aliquando legisse) *quaerit caritas : negotium justum suscipit caritatis necessitas.* Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendae intuendaeque veritati vacandum est; sin imponitur, ferenda quidem est alacriter: sic tamen, ut subinde recursus sit ad illam contemplationis suavitatem, ne animus nulla placidae quietis intermissione recreatus, oneris magnitudini succumbat. Verum si quis posset esse totus abreptus in illam divinae contemplationis lucem; huic ego tanquam numini cuidam assurgam, et supra humanas res hunc esse fatebor. Nunc si propter naturae contemplationem non licet deesse publicis commodis, multo minus id est licitum propter privatas aliquas rationes; si tamen is sis, qui vel opera, vel consilio aliis prodesse possis. Sunt qui se abdant in secreta quaedam loca, ut liberius et sine interpellatore fruantur voluptatibus. Inutile est hoc, imo et iniquum hominum genus, qui sibi potius quam virtuti vivunt: quanquam non is continuo sibi vivit, qui coetus hominum vitavit. Ob- tendere solent hi vela quaedam, et causantur pericula eorum, qui versantur in rerum luce, et in turba. Sed si iidem penitus essent introspecti, esset saepe videre alias causas: ut, quod non potuerant alios videre florentiores; aut quod ratio vitae illorum talis est, ut lucem reformidet. Ejusmodi suo seculo fuisse Servilium Vaciā, virum praetorium, scribit Seneca. Is, quamvis vir esset in primis opulentus, nulla re notior fuit, quam villae otio, quam prope Cumas possidebat. Inde factum est, ut occupati aliquando clamarent, O Vacīa, solus scis vivere: cum tamen ille lateret potius, quam viveret. Seneca cum illac iter faceret, dicere solitus erat, *Hic situs est Vacīa*: tanquam de aliquo sepulto sermo esset. Neque pervulgatum illud, *λαθε βίωσας*, hoc est, *sic vive, ut vixisse te nemo sentiat*, torquendum est ad intertiae aut inutilis otii praesidium. Sed hoc tantum admonemur, ne temere, aut ardelionum more vitae strepitum sectemur. Aliud enim est, civiliter

negotiarī;

negotiarî; aliud, in inanes demergi sollicitudines. Sed faciamus, multum esse laboris in iuvanda Repub. aut amicis, aut quibuscunque, qui opera nostra sublevare poterunt; (amplianda enim semper et proferenda sunt humanitatis pomoeria) non tamen est illustris animi, defugere laborum difficultates, quae sint cum officio et honestate conjunctae. Neque profecto tranquillitas animi magna res esset, si (ut ait Plutarchus) *illam vel desidia alere posset, vel laudata aliqua exercitatio tollere*. Destituit saepe (fateor) fortuna etiam praeclarissimos conatus: verum non propterea desinere oportet ad scopum jaculari, quia hunc non semper attingimus; cum nunquam possit esse luctuosum honestorum consiliorum naufragium. Si praestitimus quod debuimus, quamvis secus atque speraverimus res cedat, plurimum consolationis in ipsa officii conscientia positum est: maxime cum (ut ait Cato apud Lucanum)

————— *Laudandaque velle*
Sit satis, et nunquam successu crescat honestum.

Virtutis laus omnis (ut scribit Cicero) *in actione consistit*. Quamobrem unusquisque ad hoc vitae institutum se conferre debet, in quo tum sibiipsum tum aliis commodissimus esse possit. Res molestae nusquam deerunt: verum aegritudines propter molestias, nisi velis, non suscipies. Fui hic fortasse verbosior: sed certe (ut videtur) non ab re: tum quod labor, qui est in negotiis, cum tranquillitate pugnare videatur; tum quod passim, et in urbibus et in pagis, cernere sit magnificos nidos extractos ventribus, quos propter pietatis speciem sudoribus suis itolidum vulgus saginat. Et, ut tota ratio paucis absolvatur, nos illud, quod Ciceroni de sola aetate dictum est, ad res varias non inepte accommodabimus: dicamusque, non solum omnem aetatem, sed etiam omnem locum, omne contubernium, omnem solitudinem, omne otium, omne negotium esse

U molestum

molestum iis, quibus nihil est in ipsis ad bene beateque vivendum opis: et contra, quibus ea animi virtus est, ut a seipsis et non a fortuna stabilitatem et salutem rerum suarum petant, iis quaecunque contingat vitae conditio tolerabilis est; iis tempus omne laetum est et floridum. Hoc igitur jam pro constanti relinquamus: Intrinsecus, non extrinsecus quaerendam requiem; et animi bona, quae vera sunt, summo studio quaerenda: extranea vero vel nihil quicquam, vel modice admodum appetenda. Poteram huc attulisse parem utrobique laboris in quaerendo magnitudinem, et fortasse in fallacibus illis majorem: quam rem eleganter poëtae in Tantalo fugientia flumina frustra captante, et Syssipho perpetuo immane saxum apud inferos laboriose volvente, expresserunt. Et sane, ut juvenes interdum injuriis aut superbia adamatae mulierculae paullatim victi elabuntur, alioque amorem transferunt; ita et nos hic labor, cujus finis dolor est futurus, commovisse poterat ad breve illud laboris genus amplexandum, quod mox sempiternam adferat quietem. Sed malui nos rerum turpitudine et inconstantia ab incepto stolido, quam difficultate deterreretur.

DEMET. Sed nunquid etiam fieri potest, ut, animi quaerentibus bona, opera et impensa pereat?

FLOR. Tantum vero abest, ut studiose animi quaerentes bona decipi aut frustrari possimus optato; ut hoc ipsum appetere (quod diligenter intelligi cupio) ingens quoddam bonum sit, eoque studiosa voluntas semper secum affert operae suae pretium inaeestimabile. Adde quod (ut supra vobis dictum est) huc non intervenit vis externa. Adde item et Deum libenter hoc studium adjuvare. Et contra, cupiditas illa, quae ad extranea fertur, et facile destituitur; quoque fuerit flagrantior, hoc et turpior est et cruciabilior.

cruciabilior. Jam absoluta est hujus columnae praeceptionis explicatio: ex qua (ut opinor) liquidissime constat, votorum vulgarium contractionem, et translationem animi ad sua bona, necessario requiri ad quietem mentis comparandam. Et nos in tam liquida rerum veritate haesitabimus, vel in tanta rursus necessitate cunctatione utemur, aut ullam causabimur difficultatem? Si ab altera parte vel veritas ulla esset, vel spes aliqua quietis, hic tardatio difficultatem aut obscuritatem rerum posset excusare. Quod cum contra sit, insignis stupor est, si amplius cunctamur. Ad quintam deinde columnam ventum est; cui inscriptum erat,

ΟΥ ΔΟΞΑΖΑΣΘΑΙ, Η ΑΡΕΣΚΕΙΝ ΕΑΤΤΩ:
ΟΥΔΕ ΚΑΤΑΦΡΟΝΕΙΝ ΤΟΤΣ ΑΛΛΟΥΣ.

Hoc est,

NON MAGNIFICE SENTIRE DE SEIPSO; AUT
PLACERE SIBI IPSI: NEQUE ALIOS DESPICERE.

Iam visum est, oportere nobis esse flagrans studium bonorum nostrorum, citra inutilem illam et turpem mendicitatem. Sed cum animi inflatio, ex qua saepe plurimum turbae nasci solet, non solum existit ex fortunae indulgentia; sed etiam interdum ex ingenii dotibus, et doctrinae atque sensus praestantia, quae videntur in veris bonis esse; haud ab re adjectum est de moderando sensu et mentis elatione cohibenda praeceptum. Tumor item animi prorumpit in gloriosos sermones et contemptiones aliorum; a quibus merito nobis propter immodestiam nostram negotium facessitur. Et quamvis pleraeque sint aliae immoderationes et injuriae, quae pacem convictus et societatis humanae conturbent, et plurima incommoda, quibus alius alium afficimus; nulla tamen tam late serpit, et gravius offendit superbo hoc hominum fastidio et contemptu. Imo inflatio ista animi est, quae pene nos ad omne injuriae genus impellit. Quapropter fuit de hac separatim tradendum.

dum. Priusquam praecepti ratio plene teneatur, non medioeris in eo difficultas inest. Proditum est, Chilonem quondam interrogatum, *quid in vita esset difficillimum?* respondisse, *Nosse seipsum.* Ex ignorantia autem sui nascitur illa φιλαυτία, hoc est, *immodicus amor sui*, animis alte admodum imbibitus. Inde autem fit, ut laudes, utilitatesque, quas coelestis providentiae dispensatio communes esse vult, et nullius cuiusquam peculiare, in nos solos velimus esse derivatas: nos item unice gloria et beneficiis dignos judicemus: non tam ab aliis, quam a nobis ipsis nos adulari libenter patiamur: in quamcunque partem nos demus, volumus principes omnium primarum artium videri; neminemque nobiscum dignitate exaequari: in summa, quicquid vel honoris, vel emolumenti aliis adjicitur, id nobis quodammodo detrahi putamus. Ex eodem est fonte, quod si quid nobis delictum est, statim culpam in alium conferre parati sumus: nobis omnia, aliis pauca vel nulla licere volumus. Quod aliis vitio datur, id nobis (si superis placet) petimus honori esse. Alienas libidines, aut mala facinora quanta cum religione etiam oculis ad sidera sublatis indignantes, atque admirantes tale aliquid accidere potuisse, execramur. Vestigamus sedulo, et audimus libenter quod carpamus in aliis; et, quod longe pessimi est ingenii, interdum constringimus ipsi. Hunc ut deformem aut stolidum fannis excipimus. Hunc ut sordidum, mulierosum, aut decoctorum contemnimus. Hunc, ut arrogantem odiose insectamur: et, quo nihil est dementius, etiam in arcanas et tacitas animi cogitationes, tanquam in hominum pectoribus habitemus, interdum invadimus; atque hoc modo traducere solemus. Hic non credit purgatorium: hic esitaret avem etiam solennis jejunii diebus: hic non numerat septem sacramenta: et magnae est nobis religioni aliena cogitatio; valdeque sollicitos nos ea habet cura, ne Deus aliorum sceleribus irritetur: veremur ne terra dehiscens vivos absorbeat: et nos probe functos nostro munere

munere nobis persuademus, si alienos errores fortiter ac-
 eusemus. Verum hoc prope ferendum esset, si in aliorum
 duntaxat vitia debaccharemur : nunc non contenti odiosis
 illis criminationibus, si aliquis sapientia quadam animi fre-
 tus, paullo est turbae fugientior ; nec nobis ad convivia aut
 lupanaria euntibus se comitem adjungit, superbiam ac de-
 dignationem interpretamur. Si dissimulat, vel contemnit
 injurias, vel propter Christum condonat ; si a fraudibus
 abhorret ; meticulosum, et Christianulum stupidum per con-
 temptum vocamus. Si non utitur venere ; temperaturae
 frigus, aut sordes atque avaritiam causamur. Si liberali-
 ter facit sumptum, unde ad nos nihil veniat, prodigus ; sin
 venit aliquid, liberalis est. Et ne singula persequamur, ex
 virtutibus ipsis vitia faciamus quadam naturae depravatione ;
 ad nostram protinus excellentiam pertinere persuasi alio-
 rum depressionem quamlibet iniquam. Et contra, quid
 manticae a tergo sit nunquam conspiciamus : qui profecto,
 si conspiceremus, non tam facile in irrisiones et contem-
 ptum aliorum prolaberemur. Sed, ut quos ridemus mori-
 ones, moriones se esse nesciunt ; sic nostra nos stultitia fu-
 git. Quid dixi fugit ? imo et vitiis virtutum nomina in-
 dimus : et cum oculos ad nostra convertimus, protinus,
 bone Deus ! quam formosi sunt naevi, verrucae, polypi,
 imo et clauditates ? Arrogantia animi, est magnitudo ;
 sordes, frugalitas ; libidines amorum, ingenii suavitas ; per-
 tinax divinarum rerum ignoratio, pietas et religio. Et est
 istuc profecto datum, ut grata sint nobis omnia quae facimus
 ipsi. Cum tamen contra conveniret candide excusare ali-
 ena, et nostra extenuare libenter.

DEMET. Hoc non vis, credo, non licere vituperare
 facinorosos ; cum et tute interdum in summos ordines in-
 vehare.

FLOR. Minime hoc volui : sed magnam dico oportere
 moderationem adhiberi, maxime cum nominatim aliquem
 vituperas.

vituperas. Primum cavendum est, ut ne id fiat obtrectandi studio: tum ita observanda sunt tempora, ut utilitas aliqua inde sequi posse videatur: ut cum juvenus audita improborum vituperatione, minus animi induit ad improbitatem. Tum ut nunquam res, quae occulta est, prodatur: atque ubi prodita est, tum demum est auctor vituperandus; cum quod factum est, tantum habet manifesti sceleris, ut in meliorem partem accipi non possit. Adde item, quod ad candorem pertinet et ingenii humanitatem, quae ad laudem pertinent exaggerare; et contra vituperationes imminuere. Non desunt autem imminuendi atque elevandi rationes, nisi desit humanitatis candor. Illud quod me fecisse profers non contravenit: eo quod longe aliud sit nominatim, et libidine adducendi alium in invidiam, aliena errata proferre atque amplificare; quam generatim tantum, et publicae salutis studio, apertam illorum coarguere negligentiam, per quam stat, quo minus Christo immortalis et vero Deo debitus honos sit incolumis. Sed redeundum est ad illud unde divertimus. Ex illa autem cogitationum inflatione, saepe ad tantam devenitur insaniam; ut non modo non cum aliis, imo ne cum nobis quidem ipsis commode habitare possimus. Strangulat nos invidia inclusa, coelo ipsi tacite, licet frustra, irascimur, si quid aliis magnificum adesse cernimus, quo nos deficiamus; si alii nobis anteponuntur: nec expendimus incivilis esse convivae, esculantissima quaeque in convivio apposita ad se proprie vel maxime pertinere arbitrari. Non enim secus facit, qui praeterita communis societatis ratione, omne id quod illi bonum ac commodum erit accidere cupit, atque sibi passim primas arrogat. Jure igitur Platoni scriptum est, oportere omnem hominem *φεύγειν τὸ σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν*; hoc est, *fugere immodicum illum, sui amorem*. Decipit enim nos amor. Quod cum in eo contingat, quem suscipimus adversus alios; quanto id magis in proclivi est in eo quem erga nos ipsos habemus.

mus. Nascitur vero haec immodestia amoris atque animi elatio ex eo, quod celebratissimum illud praeceptum, *Γνωθὲ σ' αὐτὸν*, negligitur: perpetuo enim illud meditari convenit, nos, ut Regum Reges simus, quisquillas esse, et precarii spiritus animalcula: commodatum esse quicquid possidemus: omnia ex Deo profecta; nihil nos nisi de illius voluntate ac permissu facere: superbos hosce spiritus, dum nos magna facturos minitamur, momento comprimi: spes omnes inopinato intercipi; incepta in diversum cadere; et vitam denique ipsam, ex qua reliqua pendent, in hoc ipso, quo maxime turgescimus, puncto extingui posse. Cui, haec secum attente reputanti, non protinus cristae cadant, animique residat tumor? Hoc vidit ille, qui eo a superbi- loquentia temperandum censuit, quod

——— οἶδε γὰρ ἑδὲ

Ἀνθρώπων ὅτι νύξ χ' ἡμέρα ἀνδρὶ τελεῖ.

Hoc est,

——— *Nemo cognoscere possit*

Quidnam homini nox, vel quid ferat ipsa dies.

Quid habes (inquit magnus ille Christianae sanctitatis interpretes et magister Paulus) *quod non accepisti? Quid ergo gloriaris, quasi non acceperis?* Finge cum animo tuo (quod tamen adhuc aegre cuiquam extra Deum est concessum) te omnes alios, omnibus in rebus quae ad laudem pertinent, longe anteire: non inveniri, quocum conferare; atque ut velut Deus aliquis inter mortales videare. Tua hic intererit, non solum munerum tantorum auctorem grate agnoscere; sed etiam quo fueris excelsior, hoc te gerere submissius: et in hoc raritatem illam splendorum te affectum existimare, non ut alios fastidiosè contemnas, aut superbe conculces; sed ut perferendis atque sublevandis aliorum infirmitatibus illius imitere praestantiam, qui quo est major hoc est et melior: quique tanta in te ut nullo
tuo

tuo merito contulit; ita collata, cum volet, auferre potest. Gratissimus est hic moderationis odor; neque quicquam est humanitatis mollitudine popularius. Superbia, contra, et fastidium mirifice et Deum et homines a nobis abalienant. David, Hierosolymorum Regum sanctissimus, cum reprehensus esset ab uxore sua, Saulis filia, quod saltans vulgo cum turba promiscue conspectus esset ante mysticam illam arcam; castigavit muliebre vanitatem; professus illam regni adjectionem, quam ex Deo agnovit, sibi materiam potius modestiae quam fastus futurum; *Jam, inquit, postquam praefectus sum dux toti Israeli, solito vilior ero, et mihi semper parvus atque humilis videbor, et cum ancillis istis gloriosior apparebo.* Taxiles, unus ex Indorum Regibus, Alexandro jam victori occurrens, verbis sane non minus sapientibus, quam generosis est illum affatus. *Provocho, inquit, te non ad armorum, sed ad aliud longe gloriosius certamen: si inferior es, a nobis accipe beneficium; sin superior, nobis benefacito.* Vidit facile excellentis ingenii Princeps, quemque ut maximus est, ita maxime beneficium et popularem esse debere. Nec gravabor commemorare singularem illam Ptolemaei Regis Lagi filii modestiam. Is cum grammaticum quendam inscitiae notare vellet, de illo percontatus est, quis esset Pelei pater. Tum ille impudenter convicium regerens, dic tu prior, inquit, ô Rex, quis Lagi pater fuerit? Regi majorum objecit obscuritatem. Fuerat enim Lagus gregarius sub Alexandro miles. Tantum abfuit, ut amicis ad contumeliosae vocis vindictam cohortantibus morem Rex gesserit; ut se ipsum potius quam grammaticum procacitatis damnarit. *Si regium est, inquit, non pati se a quocquam vel dicto attingi; illud certe non minus regium est, neminem ne dicto quidem laceffere.* Mire ergo ad vitandas offensiones et conciliandam gratiam conducit, vitare ne quenquam contemnamus. Nemo est, qui non quodam naturae instinctu sentit sibi inesse divinum quiddam, et quod plane sit venerandum.

venerandum. Quocirca quantumcunque sit ille magnus qui despexit; qui despicitur aut contumeliose est dimissus, quamlibet sit abjectus, dolet et indigne fert contemptum sui; ut cui imminutio quaedam naturalis illius, quam dixi, maiestatis appareat. Atque ut nulla re citius quam vituperatione aliquem calefeceris; ita contra laudibus quoscunque et maxime praestantis ingenii viros facillime lucrifacias. Hinc est, quod Socrates apud Xenophontem, *Laudationes philtri et incantationis vim habere* ait; et propterea *Sirenes bis usas, cum ad se attrahere vellent Ulysssem*. Nam ita sunt apud Homerum exorfae;

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολυαῖν' Ὀδυσσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.

Huc ades, o generis Graii decus inclyte Ulysses.

Nunquam ergo sumus mordaces Momi, aut criminosi: nunquam tetrīs invidiae dentibus alienae dignitatis flores discerpamus: non solum inveterate alienae laudi, sed etiam nascenti faveamus. Si quis nos in laudis cursu praevertit, cursum adjuvemus ipsi. In censendis ingeniis, vitia virtutibus pensemus. Condonemus multa infirmitati; et in fata aut casum interdum alienos errores conferamus. Caeterum, ubi ventum erit ad res nostras, animi modestiam orationis par demissio comitetur: neque unquam de nobis ipsis, asciscendae laudis causa, sublatius dicamus. Odiosa res est iactatio sui, atque alios a nobis multo maxime disjungit. Favetur ab omnibus iis qui se demittunt: ostentantibus invidetur; eo quod communis juris aequabilitatem laedere videtur, qui praestantia dignitatis et fortunae communes metas audaciter supergredi et transire studet. Huiusce rei Quintilianus, etsi rhetor, rationem tamen affert philosophicam. Tradit enim (et ita se res habet) mentem nostram habere sublime quiddam et impatiens superioris; eoque nos libenter allèvare abjectos aut demittentes se, quod id facere videamur tanquam maiores:

et contra, invisos esse qui se jactant, aut supra modum extollunt; quod ea ratione non tam se majores, quam caeteros minores efficere conantur. Nulla ergo nobis sit jactatio nostri. Nihil de nobis magnum promittamus: imo nihil facere tentemus, unde merito inuri nobis possit fama arrogantiae. Salutare est illud praeceptum;

Καὶ πεφύλαξέ γε ταῦτα ποιῆν ὅποσα φθόνον ἴσχει.

Hoc est,

Invidiosa cave facias quaecunque putantur.

Neque vero hoc solum hic intelligitur, ut alieni simus ab omni gloriae studio; sed etiam ut contemni pro nihilo ducamus. Siquidem qui de seipso serio et ex animo modeste sentit, nunquam erit gloriae studiosus: imo nec magnopere commovebitur, si ab hominibus negligatur. Sed cum propter amorem vehementem nostri maxime τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται; lamiarum similes, quae ut fabulis proditum est, foris oculatae sunt, domi oculos deponunt, ipsi nobis perpetuo assentamur; imo et nostrarum laudum molesti et impudentes sumus praecones. Verum qui paulo verecundiore sunt ingenio, etsi se liberales aut officiosos palam non profitentur; iidem tamen interdum sua in amicos beneficia libenter et prolixè commemorabunt; ex quo necessario effluit, etsi occultius, expetita benignitatis aut officii laus. Cui majores sunt illustres, nisi Thraso aliquis sit, idem non aperte jactabit, aut praedicabit se nobilem admodum esse: idem tamen longo sermone, et saepe non sine fastidio auditorum, majorum suorum seriem explicabit, res gestas extollet; ex quibus existit illa generis claritas propter quam vult in pretio haberi. Invenies item et inter illos qui aetatem in doctrinae studiis conterunt praestantes alioqui viros; qui etsi se doctissimos esse dicere erubescunt, proferent tamen multos philosophiae locos quos a se primum animadversos et intellectos affirmant.

Lapsus

Lapsus alius Platonis, Aristotelis, Plinii, aut alicujus insignis scriptoris proferet; et multus erit in flagellando scriptore, ubi commoda interpretatio citra negotium omnem tragoediam sustulisset. Alius opusculum toto decennio elaboratum, sibi neglectum et extempore excidisse potius quam scriptum esse narrabit; atque ita obliqua hac via utetur in ingenii atque eruditionis fama aucupanda. Alios videas adeo gloriosos, ut facilius flammam ore cohibeant, quam ut de se non praedicent. Sed sensus communis inopia est, quae illos ad debitam praestantibus viris claritatem invadendam impellit. Omnes tamen laudis studio ducimur, et quodam gloriae velut ardore flagramus. Discrimen pene solum in hoc est, quod hic cautius et occultius, ille apertius et stolidius ad eandem contendit. Neque tamen haec, quae dico, sic accipienda sunt; tanquam debeat aliquis abjecte semper de se loqui. Nunquam nimietas vitio vacat. Verum cum medius quidam cursus sit tenendus; in illam potius partem propendere debemus, quae ad nostri extenuationem, quam amplificationem pertineat. Itaque cum coget nos tempus ad rerum nostrarum venire mentionem, non nos totis expansis velis demus in vastum pelagus: demittenda est antenna, propius legendum littus; talesque nos semper, cum faciundum est aliquid, praestemus, ut nobis silentibus vitae et studiorum ratio nos inglorios esse non patiantur. Imo, quod fuerit multo commodissimum, ejusmodi sequamur rerum omnium moderationem, ut quo plenius atque penitus fuerimus cogniti atque perspecti, hoc nos alii et admirentur atque ament impensius; dum semper plus in recessu inveniunt, quam prae nobis tulerimus, aut fronte sumus polliciti. Et cum multa sit in omni hominum vita vanitas; nulla tamen major ea est, quae in gloriae studio versatur. Quid enim refert, si ille me negligit: num ideo illi succensebo, quia illi dotes meae non sunt cognitae, aut tanti aestimantur quanti ipse aestimari peto? Qua ille lege ad hoc tenetur?

Multi majores habentur, quam re ipsa sint: alii minores fiunt, quam mereantur. Delige nunc utro ex numero esse velis. Et fortasse si tanti fieres quanti mereris, et non pluris neque minoris, minus tibi arrideret quam praesens tui existimatio. Nescis enim quanti a singulis fias. Nam ut hic minus tibi tribuat, quam dotes tuae postulent; alius est, qui te, cum vix mediocris sis, praestantem et egregium esse censet. Ergo nisi malis personam quam rem, da operam ut magnus sis: quantus habere, tibi curae non sit. Si quis est, qui tecum certans acriter dimicat ut superior videatur, permitte illi fallacem illam gloriae speciem, ad quam furiose defertur. Stomachosa illa pertinacia ex eo est, quod natura superba alium ad se superandum accinctum videt. Tu qui ex opinione (quod viri re ipsa praestantis est) non pendes, *Vincere* (quod et pueri discunt) *cum possis, interdum cede sodali: Obsequio quoniam dulces retinentur amici.* Singularis profecto prudentiae res est, sinere suum cuiquam, ut habet proverbium, esse pulchrum. Tu tum dicas, tum facias gloria digna; et conscientia rerum contentus, in sinu gaude. Ova inania fluitant, plena fidunt. Ubi plurimum est ventosae jactantiae, illic minimum solet esse rerum: sed indignitatis conscientia de velamento sollicita est. Solida virtus secura est, nec talia curat. Vino vendibili (ut dicitur) suspensa hedera opus non est. Quanta tibi laus debeatur tuum non est statuere: permitte hanc curam studiis tuis. Nam ejus ingenii Gloria est, ut sequentes se fugiat. Non vult se peti, sed virtutem ex qua nascitur. Hoc autem virtutis est gloriam non consecrari. Sequitur igitur fugientes; et praeclaras actiones non aliter comitatur, atque umbra solet corpus soli expositum; ut supra dixisse me memini, ubi obiter quid esset gloria ostendi. Et quidem si fugienti tibi assidue aurum daretur in manum a quopiam, qui te a tergo sequeretur; atque idem negaretur, si retrorsum te ad porrigentem converteres; non, ut opinor, vel

retro

retro aspiceres, quamdiu quicquam virium ad fugam atque cursum suppeteret. Quod si quis ad eam falsis rationibus aspirat, et amplius se jactat quam quoad est idoneus praestare, et in ea parte venditare se studuerit cujus est imperitus, laterem (quod ajunt) lavat: prodet illius vanitatem invidia, prodet tempus aut occasio aliqua. Simulata non durant; imo facile redeunt ad naturam suam: atque ut fucus, quo mulieres oblinunt faciem, levi halitu dissipatur; ita falsis parta rationibus, et non virtutum radicibus subnixa, celebritas facile corrui. Hoc apposite expressit apologus ille Æsopicus de graculo, qui alienis contactus plumis, se temere columbarum gregibus inferebat; et deprehensus, imposturae dedit poenas. Sed quid ego tam diu versor in hac oppugnatione studii gloriae; cum hoc sufficere debeat, quod omnis laus atque gloria uni Deo, a quo est omnis laudis atque gloriae ratio, debeatur? Sane quandocunque de excellentia cogitatio instituitur, unus Deus, qui omnis excellentiae auctor est, est ob oculos habendus. Imo scelus est opinione majus, in praestantia aliqua tua cogitanda resistere; et non primo quoque momento, dum beneficium in animo suaviter versas, illud auctori acceptum referre. Istuc si omittis, nec principium cogitas; et in te tanquam in fine perverse conquiescis, divinitatis gloriam tibi quodammodo usurpas: quod quantum sit nefas, non ignoras.

FRANC. His ipsis de rebus exauditi mihi sunt aliquando versus aliquot a te compositi; in quibus mentionem facis egregii illius et singularis viri Antonii Bonvisii, qui est ex patritiis nostris: pergratum erit perque jucundum, si eosdem ex te denuo audiamus.

FLOR. Etsi illi inepti sunt, ut qui ab eo sint conscripti, qui nunquam poëticae studuerit, aut se multum in carmine exercuerit; obsequar tamen studiis vestris. Vir ille,
etsi

etſi ob eximias ſuas virtutes omni laude multo ſit digniſſimus; plurimum tamen ab ejuſmodi laudationum ventis. Multa enim conſuetudine mihi compertum eſt ſolidiſſimum hominis ingenium. Itaque cum Londini agerem, animi cauſa verſiculos illos feci, in qua proſopoeia quadam oſtendi perpaucos inter mortales inveniri, qui virtutis ſint cupidi: omnes tamen certatim laudem, quae non niſi virtuti debetur, libenter amplecti: quod tamen ipſum fruſtra ſit, cum non ſit ſolida laus ubi virtus deficit. Et praeterea ſaepe mentis aciem falſo quodam ſplendore perſtringens blanditia aliena, nobis damnofam et vanam facit de excellentia noſtra perſuaſionem: quam tamen re ipſa ſane, ubi nos ipſos diligenter excuſſerimus, nullam eſſe invenimus. Verſus, ſi bene memini, huiusmodi ſunt:

*Dum totam erraret forte incommitata per urbem
Virtus, nec laudum praemia juncta forent,
Hospitium multos et supplex ſaepe rogavit:
Qui daret hospitium non tamen ullus erat.
Adfuit haud multo poſt Laus (res mira) repente
Laudis in amplexus urbs furibunda ruit.
Non ſecus illa tamen quam dudum excluſa manebat,
Atque iterum in ſolum eſt ire coacta nemus.
Verum ubi Laus dominam Virtutem ſenſit abeſſe,
Ad dominam ingrata ruruſus ab urbe venit.
Utraque poſt redieus Bonviſi tendit ad aedes:
Hic Virtus, pulſa Laude, recepta fuit.
Nam fraudem ille timens blanda ſub fronte, recede
Laus (ait) hinc, ſtudiis inſidioſa bonis.
Illa refert, fruſtra me, Antoni, excludere curas,
Quandoquidem Virtus hic generoſa manet.
Conſequor invitam dominam quocunque mearit,
Nec niſi Virtuti ſum bene ſida comes.*

Ad ſextam mox columnam acceſſimus; cujus haec erant
ἐπιγραφή,

ΕΠΕΙΔΗ

ΕΠΕΙΔΗ ΔΟΥΛΟΣ ΕΙ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ,
ΟΥ ΚΥΡΙΟΣ, ΕΚΩΝ ΚΑΙ ΑΟΚΝΟΣ
ΠΕΙΘΟΥ.

Quod est,

POSTQUAM PROVIDENTIAE SERVUS ES, NON DO-
MINUS: PARE VOLENS ATQUE ALACER.

Gravissima plane est et hujus praeceptionis ratio. Habet enim vita haec multo plus (ut est in proverbio) aloes, quam mellis: et in afflictiones calamitatesque varias pene fatali quadam necessitate incidimus. Nunc cum natura ipsa ab asperis, et a quibuscunque rebus, quae vel dolorem, vel aegritudinem afferunt, summo studio refugiat; conqui-
renda sunt undique auxilia, adhibendae praemunitiones, quibus mala illa fatalia, aut casu orta, etsi non cavere, aut prorsus depellere, certe mitigare atque lenire valeamus.

Itaque hoc genus cogitationibus nos armabimus. Primum non oscitanter dispiciendum est, qua conditione nati sumus; quis sit hic locus in quem venimus; quae item sint vitae atque loci hujus leges. Deinde illud, quod exploratissimum est, apud nos statuamus, omnem hunc mundum, non casu, sed providentia, hoc est summa scientia atque consilio, regi: ex quo manifeste consequitur, boni consulendum esse, et in meliorem partem accipiendum, quicquid acciderit. Postremo nos ex inordinata et confusa hac rerum humanarum varietate, non impiorum more, colligamus supinitatem, securitatem, aut neglectionem numinis circa hunc nostrum orbem: sed esse arcanas quasdam et inaccessas divini consilii rationes; et tempus item et locum esse post finitam hanc vitam, ubi quisque pro anteaetae vitae ratione tractabitur. Sed ut ad caput tripartitae hujus rationis redeamus: Illud nos sedulo meditari oportet, vitam hanc omnibus fortunae telis esse expositam:
nulli

nulli usque adeo albas decurrere luces, ut nulla interveniat nubecula : multas esse devorandas indignitates : vel morbis afflictabimur, vel paupertate et rei familiaris difficultatibus laborabimus : postulabimur de crimine, cujus affines non sumus : hominum discerpemur obtrectionibus, ignominiose vapulabimus, abripiemur ad carceres, imo et ad capitis supplicium. Hujusmodi est confragosum hoc vitae iter quod insistimus omnes : in hoc emetiendo saepe impingendum est, saepe item cadendum : in eo constituti sumus loco, *ubi tonat* (ut inquit Seneca) *fulmen, ubi*

*Luctus et ultrices posuere cubilia curae,
Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.*

Sed quid hic faciet sapiens, et cui tranquillitas mentis cordi est? Cogitat conditum fuisse cum nasceremur, in quam tumultuosum contubernium nos natura duxisset ; in eum se venisse locum, ubi his legibus vivitur : habet perpetuo in oculis omnem illam fortunae licentiam : aciem in omnes partes intendit : praemittit in omnia animum ; cogitatque non modo quicquid solet afferre fortuna, sed etiam quicquid potest, et quam potest plurimum. Non ignorat illud Publîi, *Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.* Itaque dum sic animo excubat, nihil illi novum aut inopinatum accidit : seque ita multo ante componit, ut quemcunque casum fortuna invexerit, eum apte et quiete ferat, et perfugium atque receptum habeat paratum. Turpe enim est aliquem in medio rerum turbine stupentem quaerere ; Huc ego quomodo veni ? Si exulat ille, putabit se natum illic, quo missus est. Nihil mirabitur, se vinculis constringi, aut custodiis sepiri, aut ferro dilacerari : quod sciat hanc esse naturam humani corporis, ut et vinciri et discerpi possit. In periculis et aerumnis positus, non stupebit se in aliquid eorum incidisse, quae circa se semper erravisse intelligit. Mortis adventum nihil obstupescit,

perfcit, quod fciat extremae effe ftultitiae admirari aliquem, fe ad id aliquando perveniffe, ad quod perpetuo currebat. Vitam et corpus inter precaria et fervitia numerat : vivitque ut commodatus fibi, et refofcienti fine triftitia redditurus : tuetur ea ut fanctus fidei fuae commiffa : naturae dicit, Nihil obluſtor, aut tergiverfor ; a volente recipe, quod non ſentienti dedifti : et ratione tandem ita ſubducenda, quae vulgo terribilia ſunt, ad inanitatem quandam, et ſummam facilitatem deducit. Quiſquis ille fuit (ut eſt apud Plutarchum) qui ait, *anteverti tibi fortuna, teque occupavi, atque omnes tuos aditus quamlibet arctos intercepti* ; non peſſulis, non clavibus, ſed decretis philoſophicis animum communierat. Egregium fane eſt hoc, et ſolum homine dignum adverſus caſum duritiam armaturae genus, proviſio haec atque praeparatio animi, qui illud ſecum perpetuo de fortuna,

Bella mihi, video, bello parantur, ait.

Sic Theſeus apud Euripidem loquitur :

Nam qui haec audita a docto meminiffem viro,

Futuras mecum commentabar miſerias,

Aut mortem acerbam, aut exilii moeſtam fugam,

Aut ſemper aliquam molem meditabar mali :

Ut ſi qua inveſta diritas caſu foret,

Ne me imparatum cura laceraret repens.

Ita enim vertit Euripidis verba Cicero. Eapropter Anaxagoras renuntiata cariffimi filii morte nihil quicquam commotus, Ego, inquit, *eum illi expectationi ſuſtuli : ſciebam me gendiſſe mortalem.* Eſt hic nobis in omni calamitatis nuntio atque infortunio omni imitandus : parque, quoad ejus per nos fieri poteſt, aequanimitas eſt praestanda. Patrem tu adhuc annis viridem, aut uxorem cariffimam amittis. Quid tum ? Num magnum aliquid, aut inſolens eſt, ſi quod mortale eſt emoritur ? Morofa eſt tibi uxor. Num te fugiebat, cum duceres, te vitae ſoci-

am mulierem habiturum? Spretus ac delusus es ab amica. Num mirum est, si impudenter mulier faciat meretrix? Fortunarum fecisti naufragium. Ignorabas illa fortunae, non tua fuisse bona? Improvisus morbus excruciat graviter. Cur tua culpa fuit improvisus? neque clam te esse potest, quam levi de causa corpusculi hujus symmetria disturbetur. Famulus stupidus est et iners. Esto. Quotusquisque inter homines reperitur, qui animo pariter et corpore valeat? Si existat talis, dominari, non servire volet. Amicus vetus nullo tuo merito factus est alienior. An clam te erat, quando amicitiam cum eo constituebas, cum homine tibi rationem futuram, qui, etiam ut velit, vix possit suis quibusdam affectibus imperare? Necessesse est erumpant illi interdum, atque declarent, nos non esse totos rationales. Vivitur enim hic non cum hominibus perfectis, pleneque sapientibus: sed cum iis, quibus cum praeclare agitur, si in ipsis levissima quaedam virtutis vestigia appareant. Humane illud dictum est,

Μὴ δ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἀμαρτάνος εἴνεκα μικρῆς.

Non decet ut linguas propter leve crimen amicum.

Ad ignominiosam mortem aut crucem insons traheris. Quid non expectandum est sapienti in caliginosa hac rerum inconstantia? Quot superiora, quot item nostra secula extulerunt insigniter etiam evariantis fortunae exempla, ubi saepe is, qui ut alius, imo ut complures in crucem agantur, nutu efficit, longe dignior est ipse qui in crucem agatur? Sed quomodo, inquires, perferre potero tantum dedecus? Refer te ad superiora, ubi abest turpitudine nullum est dedecus. Si non commervisti, hoc gloriosior re ipsa et praestantior es, quo fortius contemnere potes quicquid hominum vulgus falso gloriosum existimat. Superos habes spectatores. Nullum poenae genus per se dedecorosum est: sed quia constitutum est supplicium turpitudinis. Verum nos maximo errore implicati turpitudine

carere

carere non laboramus; poenam ejusdem ut summum malum fugimus: cum tamen nulla major hic possit esse gloria, quam ignominiosum supplicium pro virtute toleranter perpassum. Sed quid ego me do in hoc vastum rerum pelagus? Coërceamus licentiosam excursionem; et in summa constituamus, hanc vitam, non secus atque musica est ex gravibus, acutis, atque mediis sonis, ex tristibus, laetis, et tolerabilibus attemperatam. Sunt enim (ut Plutarchus ex Menandro depromit) συγγένες τι λύπη καὶ βίος; hoc est, *cognata sunt moeror et vita*: et, ut Homerus ingeniose commentus est,

Δοιοὶ γὰρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς ἔδει.

Dolia namque Jovis sunt usque in limine bina.

Horum in uno bona, in altero mala conduntur: ex utroque miscet Jupiter et dispensat, etsi non semper portionibus aequis, inter mortales.

FRANC. Commentari secum futuras calamitates, et rerum molestias anticipare, videtur potius ad jactationem vitae, quam tranquillitatem facere. Nam, ut bona saepe falso ventura sperantur, itidem et de malis usu venit. Quid ergo attinet, animum implicare seipsum persuasionem fallaci mali nunquam fortasse venturi: Sed fac certo venturum. Quod opus est sponte arcessere praemolestiam? imo malum (quod apparet) duplicatur ejusmodi praemeditationibus, quae nos in timores et tristitias ante tempus conjiciunt: Potior est igitur incogitantia atque inconsiderantia, quam provisio quae terrificas illas cruces assidue in oculos incurrentes habet.

FLOR. Sic mihi nota est judicii tui praestantia, ut non dubitem te aliter sentire, ac argumentatio tua ostendit. Sed juvat te (quod excellentis naturae est argumentum) ejusmodi difficultatum utilis explicatio. Et profecto quod in praesentia proponis, est ad cognoscendum non illiberale.

Hunc ipsum ad modum colligere solitus est Epicurus, voluptatum assertor acutissimus: qui hanc, quam statuimus, malorum praemeditationem, ista ipsa de causa quod moerorem praematurum afferat, damnavit. Carneades nos naturae irasci voluit: ac dolendum dicebat, quod in tam crudeles necessitates incidissemus. Sed sane infractio haec et mollitudo animi philosophos (hoc est, vere homines) non decet. Principio confiteor ignorationem et incognitantiam hoc interdum praestare, ut minus, vel certe non tam cito timeamus: idcirco et Aristoteles quosdam ad suscipienda bella alacres non continuo fortes censet; eo quod vis illa animi non a iudicio et provisione, sed ignoratione magnitudinis periculi quae est in pugna, proficiscatur. Et est sane temeritas florentis et juvenilis aetatis, fortitudo et sapientia virilis et senectutis. Verum hoc, quod est ab ignoratione beneficium, homini multis de causis est repudiandum. Primum, quod nullam mereatur laudem falsa illa animi excelsitas, quae ex tam vili origine, hoc est, oblivione aut incogitantia sit profecta. Hominis dignitas omnis est (ut saepe diximus) ex ingenii atque rationis praestantia. Hinc est, quod omnis cognitio laudem habet; ignoratio, contra, vituperationem: quae tum multo gravior est, cum est sponte arcessita. Quid enim aliud est, hominem se ignoratione tueri, quam divinum hoc, et proxime a divinis dignationis animal, ad belluarum devocare atque deturbare conditionem; dum vigor animi, qui a ratione petendus fuit, quemque sapientia repraesentare debuit ab ipsa stupiditate atque ignoratione statuitur mendicandus? Quis eum exercitus vellet ducem, cui periculorum belli nulla esset provisio? Qui navigaturi mari se crederent eo navarcho, cui nulla esset ventorum praesagatio, nulla praesensio tempestatum? Ergo sapientiae consiliis, non ignorationum tenebris abercendus atque propulsandus est timor. Deinde illud vobis succurrat, graviolem fieri plagam ex non opinato: et mala ipsa, quae provisio

non

non fuerunt, cum incumbunt et premunt, duplici de causa esse multo graviora, quam si multo ante fuissent meditata. Tum quod quicquid corporeum est, ab animo sapienter ponderatum atque aestimatum, multum de pretio amittit: videbit facile animus, nihili esse res quaecunque corpus vel delectant, vel excruciant: ut cui constet, corpora umbras esse perituras, et suam dignitatem perpetuo illabefactibilem consistere. Tum etiam quod futuri incommodi meditatione animus excitatur ad comparanda praesidia, et ad armandum seipsum: quod quidem non tam commode in ipso periculi puncto, vel dum proxime impendet malum, fieri potest: nam *galeatum sero duelli poenitet*; longeque felicius is sapit, qui ante ictum, quam qui ictus sapit. Horum itaque non ignari callidi imperatores, longe pluris faciunt veteranos milites, quos pericula non fugiunt, quam novitios aut tirones rerum imperitos. *Obtundit itaque* (ut ait Cicero) *atque elevat aegritudinem meditatio conditionis humanae, lex et commentatio parendi*: quae quidem non hoc quod Epicurus ait, hoc est, ut semper moereamus; imo contra, ut nunquam moereamus, assert: dum mala illa, quae in horas accidere possunt, nihil esse intelligimus; quae eadem si non accidunt, insperatum quoddam afferunt incrementum. Postremo, nullus esset virtutibus locus, si ad ignorationem istam foedam confugiatur. Non enim temperans est is, qui non immodice appetit voluptates sensuum; quia ubi sint, aut unde petendae sint, ignorat: neque fortis continuo est, qui periculorum est inscius, eoque ferox. Sed cum utrobique animi consiliis, huic agnita pericula contemnuntur, illi rejiciuntur voluptates quae sunt in promptu, ut officii constet integritas. Non negarem Epicuro, licere animo, cum praesens dolorum acerbitas fodiat, ut se aliorum a cogitandis doloribus avocet: non quod hoc virtus praecipiat, aut quod terga dare atque se abdere velit ipsa; sed quia rara est ejusmodi virtutis perfectio, quae fodicantibus acriter malis possit ad contemptionem atque despicientiam

entiam dolorum ascendere. Sed de hoc post dicendi erit locus. Verum cum legum vitae ratio nobis saepe iniqua videri possit, adhibenda est et illa coelestis providentiae consideratio; ad quam quidem omnia quae nobis casu et fortuito (hoc est, improvise) accidunt, relata, stabilis cujusdam consilii rationem accipiunt. Neque tamen hoc solum in providentiae confessione concluditur, ut Deo generalem rerum procurationem tribuas: imo tibi persuadeas oporteat, illum ubique intimum atque praesentissimum adesse: omnia tum audire, tum videre omnia etiam occultissima: tum et ne geri quidem quicquam, quod turpe non sit (nam hoc non vult, sed permittit) nisi de illius voluntate. Plebei aliquot philosophi, qui ex ingenii sui angustiis divini intellectus magnitudinem aestimare ausi sunt, Dei provisionem ad haec singula particulatim se proferre negabant. Sed qui subtilius in ea re versati sunt, cum vidissent hanc intellectus nostri angustam infirmitatem omnem orbem cogitatione sepire, et ab eodem plurimarum rerum temporis momento fieri percurfionem, facile consentaneum esse viderunt, ut illa infinita divinae mentis potestas omnia etiam minutissima una intelligentia complectatur. Quid? quod Deus praestantissima res est, et totus hic orbis ejusdem est opificum. Praestantiora autem sunt, quae rationem habent, iis quae rationis sunt expertia: neque quicquam ridiculum magis dici potest, quam tam praestantis atque ordinatae machinae artificem sui operis rationem exactam non tenere; aut ea, quorum nos partem exiguam vix summa ratione comprehendimus, sine ratione regi. Omnino ergo persuasum nobis sit, dominum ac moderatorem omnium rerum esse Deum: quicquid geritur, ejus ditione ac numine geri: eum denique optime de hominum genere mereri: et qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri; piorumque et impiorum habere rationem. *His enim rebus (ut ait Cicero) imbutae mentes, haud sane abhorrebunt ab utili*

et

et vera sententia. Sed nos accuratiore harum rerum enumeratione omiſſa, ad id quod inſtituimus redeamus. Tanta itaque cum ſit divini contuitus atque adminiſtrationis facultas, ſummo nobis ſtudio cavendum eſt, nequando quicquam in nos, quod illius oculos offendat, admittamus. Et quando adverſum nihil non illius ordinatione contingit, afflictiones et anguſtias placide, et citra querelam, aut ullam offenſi animi ſignificationem toleremus. Quoties flagitioſa aliqua res ad ſe pellicit (ut honeſtiſſime praeceptum eſt) πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύνομαι σ' αὐτὸν, hoc eſt, *omnium maxime teipſum reverere.* Singularis enim laudis res eſt, aliquem non ſuſtinere ut ſibiipſi turpitudinis alicujus (ut caeteros fugiat) ſit conſcius; ut quicquid vel ſe ſolo teſte facit, id populo ſpectante fieri credat. Verum ſanctior eſt illa religio et reverentia adverſus Deum immortalem, qui cunctos greſſus tuos, quocunque eas, dinumerat; qui etiam molitionum occultarum animi idem eſt et inſpector et cenſor. Ab improbitate ſi abſtines, non poenae metu, ſed nequando illius laceſſas bonitatem, ad virtutis omnis atque praeſtantiae culmen perveniſti. Si propter eundem (non ignarus hunc eſſe parentem ut optimum, ita et ſapientiſſimum, adeoque et cruciatibus ipſis conſulere rationibus tuis) aerumnas generoſe perfers, virtute tua inter heroas tibi locum paraſti. Quod ſi, non callidus uti rebus, obmurmuras et indignaris, dupliciter miſer ſis: et corpore, quod nihilominus excrucietur; et animo, quod impotenter et cum indignatione doloribus divinitus immiſſis ſuccumbas. Adeſte uterque animis, et me de re in primis ſalutari dicentem diligenter attendite. *Fabula* (ut tradit Epictetus) *haec vita eſt: hujus auctor eſt Deus, nos actores.* Ab illo cuique ſui quaedam perſona eſt impoſita; huic domini, huic ſervi; huic pauperis, huic divitis; huic illuſtris, huic inglorii; huic informis, huic formoſi; huic florentis, huic aerumnoſi. Ergo apud nos (cum non noſtro, ſed alieno arbitratu hic vivatur) omnino conſtituamus perſonam impoſitam gnaviter

viter agere ; illud nihil addubitantes, non minoris esse ingenii aut laudis rem in Iri, quam Croesi persona gerenda, praeclare se dare. Neque unquam causanda est difficultas. Vetus praeceptum est, Deum sequere. Non oblucentes, aut gementes, sed impigri et alacres, cum Cleanthe, sequamur summum illum patrem, et celsum dominatorem poli, quocunque ille duxerit. *Ducunt enim volentem fata, nolentem trahunt*, ut ait Tragicus. Si inviti paremus, servi sumus ; si volentes, ministri. Non tam stolidum, quam damnosum est, *πρὸς κέντρα λακτίζειν* ; hoc est, *contra stimulum calcitrare*. Omnia quae gemimus, aut expavescimus, tributa sunt naturae, quorum immunitas frustra vel petitur, vel speratur. Impedita est vitae via, plurimum est pulveris et luti, ex quo non absque labore eluctabimur. Hoc habitationis hujus vel diversorii est ingenium, toleranda sunt plurima mala : quod si tibi non placet, id tibi dicet natura, quod Germani hospites viatoribus hospitio acceptis interdum solent. Nam cum hypocaustum illud, in quod omnis generis turba se confert, fueris ingressus, si offensus cubiculum tibi scorsum petas, etiam ut vulgaris fortunae speciem superes ; aut si coenam ante multam noctem, cum nemo amplius expectatur hospes, flagites ; Quaere aliud (aiet horridiusculus ille hospes) diversorium, si tibi hoc non placet. Hic his vivitur legibus, dicet, quarum tibi gratiam nequaquam est facturus. Itaque cum ex vita exire nobis non libeat, redeamus in gratiam cum hospite natura, accommodemus nos illius ingenio : et dum non potest fieri id quod volumus, id velimus quod possumus ; nisi malimus trahi, quam duci. Praeter autem hanc necessitatis considerationem, quae nos ad generosas perpersiones plurimum animare debet, est tum necessitatis hujus conditio communis : eadem omnes et morborum, et casuum et mortis denique alligat necessitas : nihil est in te proprie constitutum. Quod si durius et asperius multo, quam caeteri soleant, tractari videris ; illud tibi succurat,

Robustiores

Robustiores esse arbores qua parte Aquilones excipiunt, quam qua Zephyros vel Austros : Dura animi vires firmare, delicias frangere solere. Tum et illud meditandum est, in castris periculosa fortissimis imperari : Ducem letissimos mittere, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco dejiciant. Quod dum fit, nemo ex iis qui missi sunt, imperatorem male de se meritum, sed bene judicasse existimabit. Hoc modo nos cum dura illa, et timidis ignavisque flebilis patimur, dignos nos esse Deo visos arbitremur, quibus non vulgares difficultates superandae sint propositae. Sed nos omnium horum obliti, si quid sit quod mollitudini nostrae officiat, aut voluptatum fructum perturbet ; aut nos muliebribus statim dedimus lamentis ; aut excandescimus, tanquam fidem suam chirographo astrinxisset natura, omnia nobis casura pro voto, inoffensum prosperitatis cursum futurum, fortunam nos solos in deliciis habituram, ac tantum non in ulnis gesturam : ut cum ita turpiter nos damus, exprobratio illa apud Juvenalem in nos verissime competat,

Te nunc delicias extra communia censes

Ponendum ; quia tu gallinae filius albae.

Epictetus vult, ut semper velimus fieri quae fiunt : ubi tamen adjiciendum est, dummodo nihil turpe sit adjunctum. Scelus quidem esset optare parentis, aut amici, vel cujusquam funus : verum, postquam tale aliquid accidit, intoleranter dolere contra officium est. Paulus noster noluit nos in ejusmodi casibus contristari, more eorum quibus nihil spei reliquum est. Jam enim opere ipso nobis numinis voluntas est declarata. Omitto quod immodicae dolorum significationes arguunt animum praesentis lucis nimium amantem. Ex Stoicis nonnulli in hoc genus casibus nobis moeroris simulationem non moerorem concedunt. Seneca quodam in loco leves quosdam humanitatis morsus admittit : et immane esse ait, eodem vultu carorum fu-

nera, quo ipsos aspicere; et non ad primam necessariorum divisionem commoveri. Subtiliter quidem ab eruditis disputatur, quomodo nos, non tam in nostris, quam amicorum duris extremisque temporibus, ad Dei voluntatem conformare debeamus; et quatenus ab eadem discrepare liceat. Verum tota rerum conclusio huc tendit, ut in omni affectu, undecunque is natus sit, semper intelligatur salva et incolumis ratio honoris, quae divinae voluntati debetur.

DEMET. Quomodo suscipiendi sunt isti humanitatis morsus in alienis casibus; cum nobis praeceptum sit, ut in nostris ipsorum aerumnis simus alacres? Aut quomodo me habere debeat procuratio quietis alienae, si mihi ipsi vitio vertitur subterfugere labores? Si in bonis sunt vacare doloribus, et requiescere; cur non mihi ipsi potius ista paro, quam alteri? Num aliis bona sunt, mihi non item? Vel hoc ratio aliqua postulat, ut alius mihi meipso carior sit? Adde quod potius animandi videntur ad tolerantiam alii, quam sublevandi; cum ea in re virtutis fructus eluceat. Sin mala sunt quies et indolentia; neque mihi ipsi, neque aliis sunt conquirenda.

FLOR. Evagatur nonnihil ista tua disputatio: sed quia in explicatione frugis aliquid inest, sic habeto: licere nobis etiam mala ista, quae poenae vocantur, tam a nobis ipsis, quam ab aliis hominibus, honestis rationibus propulsare. Neque hoc est providentiae ordinationem aut auctoritatem defugere: quandoquidem hoc a natura tributum est omnibus, ut se, vitam, corpusque tueantur; declinentque ea quae eis videantur nocitura. Hoc tantum virtus exigit, ut dum nobis incumbunt, animis non cadamus, non existimemus nos esse in magnis malis, superos non incusemus, imo ut fateamur nos majora commeruisse, eoque animi ubique praestanda est aequabilitas. Verum

rum hic hoc observatu dignum est, proprium esse excellentis animi, indolentias, utilitates, et suavitates istas vulgares aliis facile et libenter permittere; et contra, honestum atque decus sibi ipsi reservare. Ad laudem ergo pertinet, dolentius ferre alienos casus, quam suos; et alienis doloribus sollicitius succurrere: maxime si in eo, qui hoc officii meretur, infirmitas aliqua, quae alioqui succubitura sit, appareat. Neque hoc est minus, sed plus seipsum amare: eo quod illud quod amovere studes, non est in veris malis; et quod affers item, non est in magnis bonis. Ea gratia singulariter delector Patavinae illius mulieris virtute; quae, damnato Poeto marito, prior seipsam gladio confodit, virili plane et oratione et facto masculinum animum testata. Non quod probem factum, sed quod radius quidam excelsitatis nescio quomodo mihi mentis lumina perstringat. Sed audiamus Martialem:

Casta suo gladium cum traderet Aria Paeto,

Quem de visceribus traxerat illa suis.

Si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit:

Sed quod tu facies hoc mihi Paete dolet.

Praestantissimi item duces post victorias spolia plerumque concedebant militibus, gloriam suam esse voluerunt. Agesilai, Catones, et Marii semper indignum duxere, in castris seipsum lautius tractare quam milites: monstrabant potius tolerare labores, quam jubebant. M. Curius et T. Coruncanus (quod est apud Ciceronem) optabant, ut Samnitibus Pyrrhoque persuasum esset, id quod de voluptate maxime expetenda a quodam qui Athenis se sapientem profitebatur (ut fama acceperant) erat definitum: nam ea ratione minus laboriosam fore victoriam sperabant, ubi hostes sese dedidissent libidinibus. Utinam apud nos, qui praecipue Christi imitationem profitentur antistites, quique ejus nomine plurimum et ditionis et opum possident, in nobili hac sententia essent; ut se omnium,

quod ad labores attinet, Christi instar maxime aerumnosos esse velint; luxus atque opum contemptum vita ipsa nos docerent; vulgo corporis commoditates, hoc est, bonorum faeces relinquentes. Sed homines in hoc laudis genere modesti, et minime ambitiosi, illustre illud laboris decus, quod in docendo Evangelio, et in reprimendis libidinibus inest, Christo permittunt: ipsi sordes, dissolutum vitae genus plerumque amplectuntur; contenti externo quodam cultu locum, quem tenent, et munus explere, et ceremoniis vulgo satisfacere. Sed quomodo quis illud amplectatur, quod ne per somnium quidem vidit unquam, neque videre quovis modo studuit?

DEMET. Istuc rursus apparet seipsum amare, et non alios; sibi ipsi vera bona cupere, et quas vocas bonorum faeces sinere vulgo.

FLOR. Utinam hoc amoris genus nos omnes haberet, et tanta esset singlis contentio in hoc de veris bonis certamine vincendi, quanta esse solet iis, qui de falsis perpetuo dimicant. Quam speciosa, et quam generosa esset illa pugna, ubi unusquisque alio studeret tum modestior, tum fidelior, tum tolerantior, tum vitae hujus despicientior, tum sapientior esse! Quanta ex hoc bello rerum pax, et quam florens existeret! Siquidem natura haec est bonorum verorum, et animi, ut ipsa propagatione et communicatione (contra ac est in falsis) crescant. Sunt enim participia illius immensi et infiniti boni, et ad divinitatem proxime accedunt. Quicquid vero ad corpus pertinet, hoc ipso quod corporis est, contractum est et angustum: ideo late spargi ac diffundi in singulos non potest. Sed me callem deferere cogis Demetri.

DEMET. Nunc nunc istuc quo vis, me referam. Res adversas, quas casus aliquis, aut naturalis necessitas affert, perfortiter

perfortiter ferendas facile tibi concesserim: sed non perinde accipienda videtur ista hominum improbitas, quae saepe longe diversum meritis pericula creat capitalia. Hominem omnino ratione uti decuit, et non inconsiderate ad facessendum alteri negotium procurrare.

FLOR. Aliter se res habet, atque tu accipis: et fortasse si rem penitus excutiamus, inveniemus injurias, quae ab hominibus fiunt, aequiore tolerandas animo, quam quae aliunde accidunt. Mors a natura est; corporis morbi per saepe ab aëre: nunc ut naturales res expertes sint indigenae (ut ita loquar) sensus et cognitionis; diriguntur tamen a Deo, sine cujus nutu nihil neque supra, neque subter fit: eoque quae et casu contingunt proficiscuntur a divino sensu, in quem non potest cadere perturbatio aliqua, aut ignoratio, aut infirmitas. Contra est in hominibus, qui plurimum non nisi aliquo modo perturbati nocent: conveniet ergo misereri infirmitatis humanae; et existimare homines non minus venia dignos, quam naturam ipsam, aut casum. Si per urbem incedens puellus aliquis quadrimus in te lutum conjiciat, aut virga, quam tenet, faciem (quod fit interdum) caedat; nihil prorsus, nisi bellua sis, succenses: tantundem ab adulto si fiat, irasceris, quod huic sit major sensus copia. Hujus haud dubie sententiae fuit Socrates, cum a comite ex stimulatus aliquando esset ad ulciscendum illum, a quo praeteriens fuerat injuria percussus. *Quid, inquit, si in me impegisset asinus? Essetne ille mihi continuo furiose vindicandus?* Nimirum illi asini loco erat homo temerarius et inconsideratus.

DEMET. Verum, ut credibile est, natura, vel coeli providentia, nos non afficit ejusmodi incommodis animo nocendi, ut aliquo studio malevolentiae, ut faciunt homines. Homo item in inferendis ejusmodi injuriis facit contra officium, et in se dedecus atque culpam admittit; quae
quidem

quidem in naturam, aut numinis provisionem, non cadunt.

FLOR. Quid tua illud interest, si ille nocendo culpam in se admittit? Tu non illi infensus es, quia peccavit in leges aequitatis; sed quia accepisti tu damnum vel plagam, unde est dolor; adeoque ille animus nocendi illi ipsi cujus est, non tibi nocet. Et quis est hic animus nocendi? Vult tibi luxata membra, aut ademptam vitam. Nonne eadem, aut paria vult natura? Adde quod quae ab illo designata sunt, aut patrata, saepe ex metu existunt: quod veritus sit, ut te salvo res suae possent consistere. At natura sibi a te nihil metuit. Sed fac animum nocendi hic reddere hominis quam naturae causam deteriore: tamen cum nemo nisi a seipso, dum volens turpitudinem suscipit, laedatur; tuae dexteritatis erit hic, praeterita illa cogitatione nocendi, quae nihil facit ad rem tuam, parem hinc inde tolerantiae laudem atque fructum colligere. Haec si non sufficiunt, illud abunde te ad animi aequabilitatem excitare debet; quod nihil in te, etiam ab homine profectum, haerere potest, quod non divinitus sit immissum. Possem hujus rei testes externos et profanos citare; sed nullum invenio luculentius hujus veritatis documentum eo, quod de Davide, praestantissimo Hierosolymorum Rege, in sacris est proditum. Hunc aliquando, stipatum etiam lectissima militum manu, nefarius quidam vir non solum conviciis multis, sed etiam jaculandis faxis petebat, regem virum sceleratum et sanguinarium palam vociferans: rei indignitate motus Abisaius, ducum maxime inclytus, nebulonem protinus de medio tollere parabat. Caeterum Rex impetum ducis cohibuit, orationem hanc non minus prudentiae quam sanctitatis plenam usurpans: *Filius, inquit, meus Absalomus insidiatur vitae meae: quo minus mirum videri debet, si hic Semeius regnum familiae illi cujus est affinis ademptum dolens, mihi maledicat.*

maledicat. Sinite ut quod coepit facere pergat. Ita enim ut faciat est illi a Deo ipso, cujus voluntatis ratio quaerenda non est, imperatum. Et quis neget, hoc fortasse esse consilii Deo, ut inspecta hac mea tolerantia mihi malis erepto pristinam rerum omnium dignitatem et gloriam restituat?

DEMET. Cum vexationes et injuriae forinsecus advenientes, five eae ab homine, five a casu veniant, sint quae nos in iras, metus, aegritudines et dolores conjiciant; quamvis jam subtiliter et generose de perferendis adversis dixeris in superioribus; per tamen gratum nobis facies, si ad istam rerum subtilitatem atque sublimitatem amplificationis aliquid adjunxeris, atque orationem parumper dilataveris.

FLOR. Tu fortasse Demetri, dummodo auribus tuis sit satisfactum, non laboras, an ipse confusa et inordinata rerum tractatione insipientiae atque ruditatis notam subeam.

DEMET. Is mihi sane videtur rerum nexus in argumento tam uberi tamque late patenti, ut necesse sit eisdem aut similes locos saepe occurrere. Seneca et Plutarchus gravissimis in isto argumento tractando utuntur sententiis; sed fortasse minus distincte atque distribute collocatis. Cicero, qui sibi laudem apte, distincte, ornateque dicendi suo jure, nec sane immerito, vindicat; etsi distributius iis quos commemoravi in Tusculanis quaestionibus disputat; cogitur tamen interdum in eosdem denuo locos incidere, quos (verbo absit invidia) ornatius saepe quam acutius tractat. Tu sane, si quid eadem de re rursus dicendum est, nec prius dicta repetis, et quae nova afferis ita accommodas ad praesens propositum, ut ea propria ejus loci ac temporis videantur.

FLOR.

FLOR. Vis tu quidem, ut video, Demetri, prae abundantia quadam amoris ex culice facere elephantum. Sed ne nos frustra (etsi praeter meritum) laudaveris, tibi in praesentia mos geretur. Itaque praeter superiores rationes leniendi doloris, aut aegritudinis cujuscumque, restant aliae; uberrimae quidem eae, ut quae in multas rursus partes divisionem admittant. Vocemus harum primam, si placet, interpretationis candorem. Ea enim si adsit, opinione majores etiam ex ipsis doloribus et offensionibus voluptates capiemus. Et istud sane res erit singularis et ingenii et industriae, efficere ut in diversum cedant quaecumque injuriae; et ut fortuna victa cogatur de nobis dicere, quod apud Senecam in Tragoediis de Hercule Juno quaeritur;

———*Quicquid horridum tellus creat
Inimica, quicquid pontus aut aër tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum,
Fractum atque domitum est: superat, et crescit malis:
Iraque nostra fruitur: in laudes suas
Mea vertit odia; dum nimis saeva impero.
Indomita virtus colitur, et toto Deus
Narratur orbe: monstra jam desunt mihi:
Minorque labor est Herculi jussa exequi,
Quam mihi jubere: laetus imperia excipit.*

Etenim, ut ferarum domitores etiam leones et tygres mansuefaciunt; sic sapiens dolorem egestatem aut ignominiam, cum ad eum pervenerunt, cicurat, et ad tolerabilem atque domesticam quandam mansuetudinem perducit. *Tam imbecillum est* (inquit Seneca) *quod nocet, quam is cui nocetur*: quod equidem sic intelligo, ex animi videlicet nostri vigore, aut supinitate, molestiis pondus addi, vel detrahi. Si ergo nostrae mentis infractio est, quae intolerantiam efficit; non res, sed inertia nostra culpanda est; non secus ac si onus aliquod esset, quod pro ferentis alacritate

critate gravius aut levius redderetur: tum certe nemo merito posset ponderis causari iniquitatem. Hoc quomodo fiat, dicamus. Animus noster in hoc corpus demersus, et dum per scopulosum hoc mare navigat, Sirenum cantu facile decipitur; hoc est, mire pronus est ad ea persequenda, quae ad praesentis vitae suavitatem faciunt: unde fit, ut statim profunda patriae oblivione capiatur: neque unquam de reditu sit sollicitus, nunquam natalium recordetur; sed hic perpetuo sepeliri cupiat, non secus atque sus in volutabro coeni. Videtis ut ad mortis levissimam mentionem exhorreant ii, qui se totos vitae hujus deliciis dediderunt: imo ut ne Dei quidem, qui omnia largitur, illis unquam veniat in mentem. Ergo parens noster, ne prorsus sui obliviscamur, ne prorsus degeneremus, immittendis difficultatibus haec mala et falsa noctis hujus gaudia conturbat, dolorum stimulis veterum discutit, et docet usu ipso sub rosis istis plurimum esse graviter pungentium spinarum; mel in superficie natare, fundum versus fel et amarorem contineri. Nonne et nutrices, cum a lacte ad cibum solidiorem traducere volunt pueros, papillas sinapi aut amaritiae aliqua obducunt? Et mehercle mihi quidem plane exultandum videtur, cum in res adversas incidimus. Quis nostrum, si in ea navi dormiret quae demergi inciperet, non illi ex animo haberet gratiam, a quo esset excitatus, cum cuncti praeter ipsum in scapham defluisissent, ut posset una cum aliis salvus ad littus deferri? Et profecto nisi prorsus dementes et impii sumus, longe aegrius ferre debemus, divinam nostram partem perpetuo inter sordes consopiri, demergi et sepeliri; quam corpusculum hoc, quod necesse est aliquando terra obruatur, in undas semel abjici. Sed tantum potest (Superi vestram fidem!) apud nos ille Sirenum cantus, ut non secus irascamur rebus eis, quae nobis exitiosum hunc stuporem excutiant, quam Micyllus ille cerdo apud Lucianum gallo suo, quem se extincturum minabatur, quod nocturnis clamoribus som-

nimum illud suave, quo sibi opibus et deliciis omnibus affluere videbatur, impediret, et ad vigiliam etiam lucrosam ex speciosis illis visis abduceret. Sed est haud dubie hoc argumentum animi nimium degeneris: et ut quemque maxime abhorrentem a discessione ex hac vita, atque a dissociatione corporis videmus; ita minimi nobis, quamlibet alioqui aut dives, aut formosus, aut potens sit, est faciendus: dat enim manifesta signa ignobilis animi. Animus vero ubi ignobilis fuerit, quid nobile, aut quid alicujus omnino momenti homini esse potest? Sunt ergo nobis aerumnae pharmaca, aut antidota contra voluptatum toxica. Deinde praestant hoc, ut ipsi nobis explorati simus; et quantum in nobis animi atque fortitudinis insit, aperte cognoscamus. Quis enim scire possit, ut instructus sit adversus paupertatem, qui perpetuo divitiis affluit; adversus ignominiam, qui inter plausus senescit; adversus dolores, qui voluptatibus deliquescit? Quod specimen ingentis animi ille dare potest, cui inoffensus sit felicitatis hujus tenor; cui currunt albi dies, horaeque serенаe; quem indignum duxit fortuna, quocum luctaretur; cui denique nulla unquam insignis difficultas sit objecta? Tradit Seneca, omnino fortis esse animi, cupere sibi proponi arduum atque laboriosum aliquid, in quo animose perferendo, aut superando, vim suam expromat et declaret: quemadmodum ille generosae indolis puer Ascanius apud Virgilium,

Spumantemque dari pecora inter inertia votis

Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Talis animi vigor, me iudice, etsi plane laudandus est, attamen non est omnino necessarius; eo quod nemini desint suae quaedam intimae perturbationum difficultates, etiam ut nihil ex fortuna extrinsecus accedat, quibus profligandis abunde nobis laudem paraverimus. Verum cum sapienti nihil inexpectatum esse debeat, praeludiis et tirociniis

nis quibusdam condiscenda est admirabilis illa patiendi scientia. Nam quae agenda sunt in acie, exercitatione ludicra praediscere, ac meditari convenit. Nemo discit, ut, si necesse fuerit, in rosa jaceat: sed in hoc duratur, ut tormentis non submittat fidem; ne libidine vel dolore victus, nativae dignitatis atque decoris propugnationem deferat. Quocirca, quamvis nobis nondum terrificae illae rerum facies sint objectae, nec vincula ostendantur, nec lictor instet; interim tamen in minutis offensiunculis discamus gradum facere ad majora, et consueamus facile carere vulgaribus hisce voluptatibus, perferre paupertatem, convicia, frigus, aestum, sitim, et levia id genus incommoda. Qui lucernae lumine offenditur; quomodo poterit radiosi Solis contueri fulgores? Qui absque molli pulvino quiescere nequit; quid faciet, cum cubandum est humi, aut in carcere caput est inclinandum ad saxum? Qui levibus punctiunculis depellendis medicos arcessit, qui studiose pharmaca adhibeant; quid sibi reliquum fecit ad levamen cum magni incumbunt dolores? Quo vultu crucem, securim, aut flammam sibi paratas aspiciat; cui cum Venere et inter plumas vita omnis est exacta? Laconum pueros proditum est solitos se sponte flagris offerre, in quibus omnium generosissimus et princeps is est habitus, qui omnium ultimus caedenti cessisset. Solida animi virtus, quae adversis non succumbat, nec prosperis infringatur; non paratur, nisi crebra virium periclitatione, et perpensionibus acerbarum rerum. Verum nos, omnino contra quam factum oportuit, ad debilitationem eam et infractionem animi, quam a natura accepimus, industriam addimus nostram, nullum vitae momentum vacuum praeterire patientes voluptatis alicujus abjectae fructu. Non satis habemus vacare doloribus, nisi omnia adsint quae ad delicias faciant. Sed neque iis mediocribus contenti sumus: imo novae semper et majores voluptates quaeruntur; nec plesse patimur, nisi sumptuum magnitudo prohibeat. Vidi

ipse ex Antistitum ordine, qui ne interea quidem dum sacrum fieret, atque animus totus fuit ad divina subvehendus, in ipsis sacellis carere voluerit cantionum deliciis, quas organa illa praestant quas vulgus populariter Violas vocat. Hoccine est comparare se ad dimicandum cum fortuna, et ad firmitatem animi, laudem in primis necessariam, contendere; et non potius, dum orientem Solem versus eundem fuit, ad Gades et Herculis columnas plena verificatione properare? Ut ea sit nostra fortuna (quanquam nullius cuiusquam talis sit) ut neque a morbis nobis, neque a doloribus, aut hominum injuriis timeamus, certe summum illum diem vitare non possumus. Ad eum, cum Seneca, non timide nos componere debemus. Magna res est, et diu discenda, cum adventat hora illa inevitabilis, aequo animo abire. Ea de nobis remotis strophis ac fucis pronunciatura est, utrum loquamur duntaxat, an et sentiamus fortia; et an simulatio fuerit et mimus, quicquid contra fortunam iactavimus verborum contumacium. Postremo compensatio quaedam est facienda; nec tam in mala quae adsunt, quam in ipsa bona inquiri debes. Si natura tibi negavit formam; hoc damnum forsan rependis ingenio. Non sunt tibi opes: es forsan extra aes alienum. In aere es alieno: sed corpore vales. Humilis est tua conditio: pauciores invident. Carcer te sepit: mentis usus est liber; nec morbo gravaris. Morbus te affligit: verum animo (nisi nolis) et viges et flores. Ademptae sunt opes: adsunt pleraque alia bona; vita, vires, sensus. Quod si praesentia leviora tibi videntur, quam ut res ad aequilibrium revocare possint; annecte et praeterita beneficia: quantum tibi vitae exactum est in libertate, in honoribus, et in deliciis. Nam praeteriti beneficii gratiam non praeteritam, sed praesentem, imo sempiternam esse oportet. Et sane, ut mihi quidem videtur, etiam ut tibi infensus et inimicus esse coeperit, etiam

am praeter tuum meritum, qui olim aliquid in te officii contulit; conveniet in omne aevum superioris benevolentiae habere rationem. Sordidum nimis est, aliquem totum ex futurarum utilitatum spe pendere. Quod si nec horum accessione, malorum lanx se tollit; etiam futuras commoditates appone, *Laedere qui potuit* (ut cuidam scriptum est) *prodesse aliquando valebit*. Erit tempus, cum malis carebimus. Jupiter si hodie ex amaro dolio potandum nobis dedit, cras ex dulci est daturus; atque hoc ocius, quo aequiore animo amaritiem devoravimus. Siquidem, ut nemo nimium secundis rebus confidere debet; ita nec desperandum est cuiquam, quamlibet luxata rerum suarum summa videatur.

Χ' ὦ Ζεὺς (ut ait Theocritus) ἄλλοκα μὲν πελεῖ αἰθρίας

ἄλλοκα δ' ὕει;

Quod est,

Nunc pluit, et nunc est tibi Jupiter ipse serenus.

Aristippus, cum illi ex tribus unum esset ademptum praedium, cuidam qui se illius lamentari infortunium dicebat, *Tuum ipsius* (inquit) *potius desle, cum tibi unum duntaxat sit praedium; mihi vero adhuc duo supersint*. Antonius, cum jam victus animam efflaret, lachrymantem Cleopatram consolatus est; admonens, ut non se tam propter extremas illas calamitates miserum, quam superiorum ob temporum gloriam felicem existimaret; ut qui fuisset inter homines longe illustrissimus; neque admodum indecorum esset habendum, si Romanus dux a Romano duce esset superatus. Et adversus homines item, cum in nos injuriosi sunt, utendum est hoc candore. Excusemus animi flammam humanitas et subito (ut fit) coortas; et alienam imbecillitatem non iracundia, sed misericordia nostra excipiat. *Nemo mortalium sapit omnibus horis: aut nobis cum stultis est vivendum, aut ab-*
eundum

eundem est in solitudinem: imo ipsi nobis deserendi sumus, si stultitiam contubernalem nolumus.

At pater ut nati, sic nos debemus amici

Si quod sit vitium non fastidire,——

ait Horatius. Optat idem, ut quemadmodum *Balbinum polypus Agnae delectavit*, ita et nos aliena errata humaniter accepta decipiant. Quid nobis Christianis, hoc est, sanctis et divinis hominibus, unamque prope caritatem ac benevolentiam mutuam professis, hic faciendum est, si ab hominibus profanis istiusmodi officiorum humanitas exigitur? Adde quod hoc non jam plebis, sed naturae scitum est, ut qui gratiam expectat ab alio, etiam gratia adversus alium, et humanitate utatur. Volumus multa condonari infirmitati nostrae; condonemus ergo et nos multa alienae.

Qui, ne tuberibus propriis (ait Horat.) offendat amicum

Postulat, ignoscat verrucis illius. Equum est,

Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.

Putemus semper alios, etiam inter offendendum, nos velut conceptis verbis obsecrare; ut quanto animus noster est natu gravior, ignoscentior illorum stultitiae justitia nostra sit aliquid praesidii. Hoc si praestiterimus, ubi qui laesit ad se redierit, nisi prorsus bellua est, gratiam non mediocre nobis est habiturus: ipse se damnabit iniquitatis, nostramque et admirabitur et exosculabitur virtutem: ut qui maleficia illius non talione, sed nostris beneficiis extinxerimus. Et non multum dissimile huic esse opinor, quod Paulo nostro dictum est, de *congerendis in caput ejus, a quo sis laesus, carbonibus*: ut quo illius immodestia in inferenda injuria major fuerit, hoc plus eluceat bonitatis nostrae ignis, dum nos non piget de diversum meritis, atque hostibus ipsis bene mereri. Et istuc sane paternum dederimus; quando in hoc maxime conspicua est Dei immortalis, et parentis nostri bonitas, quod Solis sui lucem, et plurima
alia

alia beneficia, communia esse vult etiam impiis. Sed neque quicquam gloriosius esse potest, quam in ejusmodi officiis praestandis etiam alium praevertere. Praeclarum est illud, quod de Aristippo philosopho proditum est. Hic, cum jam longa inter illum et Æschinem simultas intercessisset, naturae suae bonitate tandem victus; Æschinem adiit, professus se velle cum illo in gratiam redire, et simulates desinere. Cui cum respondisset Æschines, illud sibi in primis gratum esse: *Memento igitur (inquit ille) quod cum essem natu major, prior ad te venerim.* Tum Æschines: *Nae tu profecto me longe prior, hoc est, melior es: quandoquidem a me similtatis, et a te sarcindae gratiae fuit initium.* Saepe item iracundia nostra efficit, ut injuriae majores videantur, quam re ipsa sint: quemadmodum solet fieri, dum aliquid per intermediam nebulam videtur. Existit iracundia ex irritatione: et est rursus in proclivi irritari, maxime cum nos contemni arbitramur: sumus enim gloriae et laudum omnes appetentissimi, et caeterarum item utilitatum: quapropter protinus e medio tolli postulamus eos, qui se studiis et votis nostris opponunt. Sed temere oritur plerumque haec irritatio: nunc ab habitatione judicii, non videntis alienum consilium; nunc a conscientia infirmitatis, vel turpitudinis alicujus nostrae, quam te- tam cupimus. Apud Terentium est,

*Omnes, quibus res sunt minus secundae,
Magis sunt, nescio quomodo, suspiciosi:
Ad contumeliam omnia dicta accipiunt
Magis: propter suam impotentiam se
Semper credunt negligi.*

Et ut equus, cui tergum est exulceratum, metuit appropinquantes, ne ulcus contingant, et subinde calcitrat; ita nobis et metus et iras turpitudinum conscientia procreat. Contra, animus qui vel callens est in rebus aestimandis, vel bene conficius, vel vere denique magnus, semper acci-
pit

pit in meliorem partem etiam offensiones, ubi aliquid ostenditur quod praetexi atque obtendi possit. Admonitus est a matre per epistolam Alexander cognomento Magnus, ut a veneno Philippi medici sui caveret. Ille nihilominus intrepide potionem a medico praescriptam eo conspiciente exhausit; mox eidem epistolam matris legendam dedit: magno sane generosi et non temere suspicantis animi argumento. Verum ut serio contemnamur, satis intelligi potest ex superioribus, nihil esse laudabilius, quam contemnere ejusmodi contemptus; et, cum Diogene, dicere, *Derident me quidem, at ego non derideor*. Si culpa aliqua in nobis haeret, non contra eos qui nobis culpam objiciunt, sed contra nosipsum insurgamus, qui longe pejus de nobis ipsis merentes patimur diutius labem nobis inhaerescere. Non enim admoniti a quopiam vestem luto esse conspersam, protinus illum luto conspurcare, vel conviciis petere solemus (id enim extremae dementiae esset) sed lutum detergimus. Ita conviciantes admonitorum nobis loco esse debent. Quod si culpa caremus, non accipiamus tanquam in nos dictum sit convicium; sed in illum, cujusmodi nos esse ille qui dixit falso existimavit. Neque enim irascimur caecutienti, si nos de macula quae non insit commonefaciat. Omnibus ergo tam maledictis quam maleficiis adhibendae sunt excusationes: et ingratae res ingenii dexteritate sunt ad suavitatem quandam atque utilitatem revocandae. Vix invenietur apud vetustatem ingeniosius responsum, quam fuit illud nobilis in primis et sapientis viri Alexandri Crechthoni, dignum quidem sane quod inter apophthegmata referatur. Is cum nuper esset in legatione quadam, missa a Jacobo Scotorum Rege ad potentissimum Galliarum Monarcham Franciscum, et satis magnam pecuniae vim in Gallia profudisset; ubi domum redierat, clam ab invidis et obrectatoribus apud Regem delatus fuit, quod bonam praediorum Bromistonae ditionis suae partem tanquam decoctor oppignerasset, essetque in magno aere alieno.

no. Rex Alexandro, quem ob ingenii suavitatem et prudentiam supra juvenilis aetatis captum admodum amabat, delationem exposuit. Tum ille, *O Rex*, inquit, *cave tibi ab iis, qui istaec tibi narrarunt. Quid ita?* ait Rex. *Non sunt isti ii, quos tu arbitraris*, inquit ille: *hoc est, obtrectatores et invidi mei: imo mihi sunt amicissimi; sed tibi volunt imponere. Sciunt me tua etiam causa magnos fecisse sumptus, et non habentes in promptu commodiorem rationem, qua a te aliquid mihi petant, veri criminis objectu simulant quoddam odium mei.* Tum Rex admiratus generosam et expeditam illam inversionem, quanquam (ut audio) erat ad rem attentior, impulsus tamen fuit ea oratione ad benignitatem; accepitque paulo post Alexander nescio quid praemii a rege. Verum nos, ut ad institutum revertamur, biliosi in modum, cui aliunde adhibitum nutrimentum statim in bilem vertitur, quicquid accidit, nostra culpa corumpimus: cum tamen hic apum foret imitanda industria, quae etiam ex amaris succis mel conficiunt. *Ita vita est hominum* (quod est apud Terentium) *quasi cum ludas tesseriis: Si illud quod est maxime opus jactu non cadit; illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas.* Epicteto res molesta omnis duas habet ansas; alteram qua ferri queat; alteram qua nequeat. Sed nos plerumque eam corripimus, qua teneri nequit; in id solum quod malum est aciem dirigentes: cum tamen ex singulis rebus id, quod utile est, sit excerpendum. Nihil autem mali in natura esse, cui non sit bonum aliquod adjunctum, demonstrat aconitum ipsum, perniciosum in primis venenum: in quo tamen insunt remedia aliquot, cum ad alia, tum (ut tradit Plinius) ad oculorum vitia. Aqua item maris inutilis potui est; alit tamen pisces, et vehit rates. Egregius artifex non in una duntaxat materia industriae suae vim declarat: sic sapiens quacunque fortuna uti novit, stultus nulla. Qui morbo laborant, etiam delicias fastidiunt: iidem sani pane, caseo et cepa vescuntur. Quid? quod et iis, quos vehemens

mens habet corrigendae vitae cura, etiam priores lapsus bono cedunt; dum inspiciendis superioris vitae indignitatibus, maiorem concipiunt alacritatem, ad persequendam in posterum diversam et meliorem vitae rationem. Inveni- enda igitur nobis semper erit ratio, cur quodque tolerantèr ferri debeat: et ut pictores fuscis coloribus iucundos super- inducunt, ita nobis tristem rerum facies est laetarum hi- laritate tegenda; nec muscarum nobis mos est imitandus, quae ex speculo terso (quam similitudinem Plutarchus af- fert) decidunt, scabritiem aut eminentias noctae adhaere- scunt. Neque item puerorum similes simus; qui cum lu- dunt, si unum aliquod ex ludicris auferatur, ejulant, et re- liqua omnia indignabunde disturbant atque abjiciunt. Hoc siquidem et canum est, qui quicquid ore accipiunt inte- grum devorant, semper ad futuri spem hiantes. At sapi- entis animus de praesentibus laetus esse debet; citra mo- lestas illas curas, quas absentium cupiditas affert: cuius quidem hoc est potissimum malum, quod ingrata est; ut cui non tam iucundum est, multos post se, quam molestum, ante se vel paucos aspicere: incipit ea semper a fine, prae- teritorum oblita. Hinc est quod nos plurimum angit stolidi illa aemulatio, dum semper oculos intendimus, non in eos qui nos a tergo sequuntur, sed qui nos fortunae splendore antecedunt. Victi solutos felices judicamus: soluti, si paulum aegrotemus, continuo sanorum praedicamus felici- tatem: sanitas restituta nobis nihil est, nisi adsint divitiae: opibus aucti, ad principales honores, ad ambitionem con- vertimur: principatum ubi nacti fuerimus, adhuc super- sunt Reges et Monarchae, quibus invidemus illud humana- rum rerum fastigium. Et tandem ut locus ille contingat, nobis non erit factum satis; eo quod desideretur totius ma- chinae ditio, et illa divorum immortalitas, quae molestae- cujusdam aemulationis materiam perennem suppeditet. Damus ergo merito poenas inscitiae nostrae; dum semper exeruciamur molesta absentium, aut alienorum aviditate; nunquam

nunquam gnari praesentibus vel uti, vel contenti esse: *et lecticam videntes*, (ut ait Seneca) *vectum, et non vectores cogitamus*. Et fortasse si ex acervo calamitatum aequae portiones distribuantur, mallemus nostras, quam illas aequabiliter depromptas. Sed de candore interpretationis hucusque dixisse satis sit. Nunc aggrediamur ad eas rationes, quae pene proprie ad doloris depulsionem pertinent. Is enim, ut diximus, non usque adeo pendet ab opinione: ideo cum quodammodo egrediatur fines ditionis humanae, ejusdem cura tractanda est scrupulosius. Neque tamen mihi hic disputatio instituitur de iis auxiliis, quae medicina suppeditat. Sunt enim ea extra haec moralis disciplinae septa, quibus nos in praesentia concludimur. Omnis ergo nostra ratio versatur in dirigendis ingenii studiis, et cogitationibus eam ad rem conducentibus. Ad depulsionem itaque aegritudinis, quae existit peculiariter ex dolore, duae sunt adhibendae rationes. Tertia propius dolorem ipsum attinget. Prima ergo sit haec, Dolorem omnem vel longum esse; et tunc vel mitis est, vel intervalla dare solit ad quietem; quae quidem multo jucundior est statim ab ipso doloris sensu, quam sit ea, quae longo aliquo tempore inoffensum suavitatis cursum obtinuit. Si brevis est, et citra vehementiam; puerile aut muliebre est impatenter, quod admodum patibile est, perferre: sin vehemens erit, continuo vel extinguit, vel extinguitur. Sensim enim et pedetentim progrediens extenuatur; atque ubi quo crescat non habet, necessario aut deficit, aut remittit. Deinde quod in doloribus animi sollicitudinem auget, est, quod soleant illi extinctionem nostri, hoc est, mortem afferre. Quamobrem omnino profuerit eam ne tantillum quidem extimescere. *Contemne* (inquit Seneca) *mortem; continuo quaecunque ad eam ducunt superasti*. Est autem ea minime metuenda: primum, quod malum non sit; quandoquidem aliud nihil est, nisi animi (hoc est, divinae hujus partis) ex corpore (quod quam indigna res sit, ubi anima destitutum

fuerit, fatis videtis) discessio. Necesse est, ut tum animus, nisi indigna nimium anteaetae vitae ratio vetet, redeat ad originem suam, et ad divorum immortalium consortionem deferatur. Sed quemadmodum pueri, postquam diutius et licentius luserint, supplicii metu etiam ad patrem redire reformidant; ita nos ad Deum coacti quodammodo trahimur: quod profecto non fieret, si nobis id, quod longe verissimum est, persuasum esset; illum videlicet esse nobis non solum patrem, sed ipsam bonitatem, atque adeo indulgentiam, modo ita esse animum credere inducamus. Est item et hic metus inutilis: nam ubi a morbo convalesceris, mortem non effugies, sed in horas aliquot distuleris: quod quidem ut fiat vehementer optare, animi sane degeneris est et abjecti. Finge decem esse quos lictor ad capitis supplicium ducat: nonne tu hunc ut ignobilem et timidum averfabere, qui hoc sibi gratiae fieri postularet, ut ultimus securi percuteretur, et lucis hujus proferatur horula? Ejusmodi plane nos sumus, cum comperendinationes quaerimus, et vitam hanc quam fieri possit longissime prorogari. Sed delicata haec et umbratilis vitae nostrae ratio, in qua omne aevum consumpsimus, quae nullum unquam insigne vulnus a fortuna accepit, quae depravata consuetudine ex supervacuis istis fecit necessaria; sic omnes virtutis nervos elisit; sic omnem animi vigorem labefactavit; ut ad discessus hujus tam necessarii vel minimam mentionem consternemur. Certe si sese ratio in vestiganda natura, et dignitate sua (ut debuit) exercuisset, vidisset facile inanitatem rerum vulgo formidabilium; ipseque sibi id praestitisset officii, quod nos pueris, cum personis terrentur, praestamus. Quid facimus? Detegimus facies nostras, et vacuas personas ostendimus, ut discant non formidare. Et sane persona est quicquid formidamus, et inanis quaedam mali species: malum vero nullum est, nisi cum rerum vilium amore degeneri animi majestas imminuitur, et ille infringitur ordo in studiis nostris, quem inviolatum esse vult

vult is, qui ordinis omnis est auctor. Sed nos, non secus ac pueros, personae, non res terrent. Et quando de pueris mentio est, pueris, imo et mente captis inferiores comperiemur: neutri enim timent mortem. Sed dices id fieri propter ignorantiam. Non te pudet, eam tibi securitatem a ratione et sapientia non praestari atque representari, ad quam stultitia perducit? Postea et illud nos nonnihil animare debet, quod nunquam possit esse vita jucunda, ubi ingens est mortis vel timor, vel odium: etenim nullum bonum magnopere juvat habentem, si ad amissionem animus non est paratus. Nihil nobis certius aut manifestius est, quam nos brevi hinc migraturos. Quod si ea ratione nos magnis bonis spoliatum iri nobis certe persuasimus, non potest non inde animus esse in luctu. Et sane si tenuius atque acutius res inspexerimus, cum sumus in morbis aut doloribus positi; exitus potius, quam diuturnior commoratio optabilis videbitur. Nam ubi semel abitum est, jacta est alea: unius mortis perpeffione definimus multis modis mori posse; neque ne amplius moriamur est extimescendum. Sin vita prorogatur, vivemus quidem diutius: attamen in perpetuo tot mortium timore, quot casus, qui sunt varii et multiplicis generis, affere possunt: tandemque, post tantos et tot timores vitae propagatione frustra susceptos, miseris erit omnino moriendum. Ideo acute dictum est Augustino, *inertius eligi diu vivere sub metu tot mortium, quam semel moriendo nullam deinceps formidare*. Sed dices, Vita haec suavis est; molestum est relinquere caros, et omnem hanc speciosam rerum suppellectilem. Inepte, tunc apud te statuis, illum qui tibi hanc lucem non sentienti largitus est, qui tot opes tot dotes nihil merenti contulit, non posse alia multo praestantiora donare? Si egregie esuriens a quopiam in aedium aulam introducereris, ubi cibarius panis cum paulo casei aut lardi apponeretur, aqua esset aut vappa potui; bene tecum actum putares, si lautioris vitae prorsus esses ignarus, aut filigine

aut

aut herbis victitare solitus esses inter fentes. Post tempus aliquod, ubi jam adsuetus esses ejusmodi mensae, neque quicquam praeterea in aedibus nosses, si idem te ex eo loco in conclave introducere vellet, ubi exquisitissimi apparatus esset convivium; non ridiculus esses, si obluētare et negares te iturum; illi diffusus a quo jam antea commode, ut tibi apparuit, tractatus esses? Bene ergo Socrates timiditatem hanc abjectam ab arrogantia, et falsa quadam scientiae persuasione, profectam tradit. Cur enim trepidas exire, nisi quia magna te relicturum arbitraris; et illic, quo proficisceris, aut mala, aut nulla reperturum? Quasi non illic res essent verae, hic umbrae et somnia. Nec est quod caros desideres; antegressi sunt plerique cari, sequentur qui supersunt. Sed sunt illic, quae multo tibi cariora futura sunt, ubi semel fuerint aspecta. Hoc si non credis, crede nihil esse animum; imo nihil esse Deum, qui tamen et solus est, et omnia est. Quanto generosior est illa apud Ciceronem exclamatio, *ô felicem eum diem, cum ad illud animorum concilium coetumque proficiscar, et ex hac turba et colluvione discedam!* Vita haec etiam profanis hominibus mors dicta est; et corpus Lethaeus fluvius, hoc est, altus quidam oblivionis sopor. Et certe non aliud illustrius est praestantis animi argumentum, quam si haec omnia quae circa se aspicit, imo et sidera ipsa, si mente vacent, res esse humiles, et se indignas judicet: seipsum tanquam carbunculum aut smaragdum aliquem longe pretiosissimum in annulo, quod ex luto aut argilla sit, collocatum. Neque profecto secus se res habet. Sed est argilla haec interdum huic quam illi aptius composita, aut colorata venustius: passim tamen ejus ingenii, ut nisi summa cura adhibeatur, maculas quasdam foedissimas imprimat in impositam gemmam. Si per religionem liceret, equidem facile assentirer illis philosophis, qui animos in corpora, tanquam in carceres et custodias detrusos affirmant. Et fortasse tum male habuit animos illa detrusio,

cum

cum a veris rebus ad umbras depellerentur ; etsi ex corpore superioris vitae extiterit oblivio. Hoc utcunque habeat, mihi certe hinc in hanc vitae conditionem, hinc in mentis dignitatem intuenti, ejusmodi apparet hoc corporis domicilium, vel si mavis hospitium ; ut licet multis modis sit commodum, et suppellectile varia instructum ; quia tamen idem et extrinsecus pluvias excipit et ventos, intrinsecus male sit materiatum, corruptum et pestilens ; mens ipsa, si de principio res omnis fuisset explorata, omnino, si integrum fuisset, recusatura fuerit subire. Sed cum providentiae parendum sit, subit quidem in male gratum domicilium ; sed perpetuo, si conservat aliquam pristinae dignitatis memoriam, providentiae rerum rectori pene subirata, usurpat illos Virgilii versus, quibus idem Æneam usum scribit apud inferos, cum dilectae quondam Didus manes occurrerent.

Invitus regina tuo de littore cessi.

Sed me jussa deum, quae nunc has ire per umbras,

Per loca fœta situ cogunt, noctemque profundam,

Imperiis egere suis.——

Et nos inter has umbras et misérias positi, ulterius dubitamus, aut cunctabimur, quando vocamur, ad res, ad lucem et felicitatem commigrare ? Transilienda est alacriter fossa illa, ut in urbem illam opulentam admittamur. Nemo excluditur, nisi qui non libenter eo vadit : et ut quisque maxime volens properat, et perenni studio etiam in obscuro hoc carcere positus illo versus eminet, ipseque se quodammodo solvit atque disjungit a corpore, ut videatur quodammodo tenuis fili nexu eidem adhaerere ; ita gratissimus est hospes, et summo eum plausu, cum illo ventum erit, excipitur. Neque vero solum mortes pro patria, aut pietate, aut penatibus appetitae ; sed etiam quaecunque, imo et latronum prope dixerim, cum in furcas tolluntur, laudis aliquid habent, si sint alacres, intrepidae, certoque quodam

quodam directae iudicio. Una illa horula, si exhibes animum mortis contemptorem, omnem superiorem vitam, quamlibet alioqui obscuram, illustrat. Vulgus cum te morientem in cubiculo tuo, vel palam tyranni injuria, viderit; quia ex imbecillitate sua alios metitur, te quodammodo miserum judicabit. Sed tu unus, si tibi constas, et illorum fortiter contemnis errores, omnibus illis una junctis praestantior es: nam, cum singuli meticulosi homuli et decepti in rebus maximis sint, colluvies ipsa coacta deterior est; nisi dicere velis, ubi plura sunt mala, illic mali esse minus. Ergo, ut vulgus te non videat, aut non admiretur, vel potius misereatur; non possunt superi non laudare voluntariam illam generosi spiritus exclusionem, ubi omne hominum vulgus tantopere contremiscit. Sed cur, aies, non nobis animum hunc adversus mortem natura dedit? Non esset praeclara res, nec nobis laudi danda vitae contemptio et moriendi alacritas, si protinus a natura esset. Cui honori fuit, amare vitam, sectari convivia, diffluere luxu indulgere lusibus, aut dedere se voluptatibus, cubare in pluma aut rosa? Atqui sunt haec a praeclara ista natura. Sed cum contra adjunctae naturae, hoc est corporis, sensum atque ingenium, animus ipse, sapientiae studio et invita cogitandi cura, se a corpore quam longissime abstraxit; et sua industria se in eam rerum excellentiam atque libertatem vindicavit, ut non modo pro nihilo habeat, sed etiam beneficii loco ducat, cum res postulat, commodatum a natura diversorium, mortalium societatem, atque hanc rerum faciem, cui jam diu assuevit, deserere; divina quaedam rerum dignitas atque incomparabilis honos elucescit. Qui ejusmodi est animus, ut in corpore habitet, scias tamen liberum esse et solutum, imo corporis dominum. Quoties vero vides aliquem magni facientem res hujus vitae, aut invite de abitu exaudire; scias degenerem esse, servum, vinctum, atque in corpus demersum. Gravissima et durissima catena vitae hujus amor est: quem qui depulit,

depulit, liberum se fecit magis, quam sint vel Regum Reges. Et certe dedit nobis natura quaedam hujus vigoris principia: alte tamen abstrusa sunt, nec nos magnopere etiam animis conditam veritatis notionem eruere studeamus.

DEMET. Cur ergo cum semel a corpore est segregatus animus, iterum aliquando in idem est detrudendus, si tantum illi est a corpore incommodi? In sacris enim nostris est, fore ut resurgant corpora, atque reviviscant pristinis imbuta mentibus.

FLOR. Haec nostra corpora, in quae prius animi detruduntur, vel quibus illigantur, plurimum habent impuritatis, adeoque animum ipsum quodammodo inficiunt. Eadem olim cum reviviscant, purgabuntur, et alterius erunt dignitatis, et receptacula animis etiam beatis digna. Hisce de rebus Paulus, ad Corinthios scribens, divinitus atque liquide differit, non sine magna eorum omnium, qui in Christo Dei immortalis filio spes suas fixerunt, consolatione. Proinde haec diffusius tractare, esset philosophiae metas supergredi: quapropter ad illa humaniora atque humiliora redeamus. Est quaedam vulgaris ratio contemnendae vitae hujus, quod illa extrahenda multum perferamus calamitatum: sed ipse semper libens refugio ab eis rationibus, quae mollitudinem praeferunt: neque in magnis viris habendum censeo, qui mortem appetat fastidio difficultatum vitae; quod, ut ille ait,

Rebus in adversis facile est contemnere mortem.

Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

sed cui perinde est vel vivere, vel mori; qui ad utrumvis juxta est paratus; qui *summum nec metuat diem, nec fortasse optet*. Illud tamen verissimum est, morte, hoc est, vitae commutatione, nos duo vera et magna mala deponere.

Nam credibile, posito hoc corpore non futurum, ut amplius turpes simus, aut peccemus in leges honestatis, et parentem nostrum malis facinoribus irriteremus. Neque levis est haec ponendae vitae hujus ratio; sed necessaria properatio explicandi locum non concedit. Alterum, quod, ponitur morte, malum est, densissimae istae ignorationis caligines, et inscitia rerum futurae vitae. Insigne est illud, et quamdiu hic rerum stabit orbis memorandum, quod de Canio Julio, viro longe illustrissimo, literarum monumentis a Seneca est mandatum. Is Caii jussu jam capite damnatus, interea dum mortem exspectat, cum amico quopiam certabat latrunculis. Supervenit centurio, qui periturum agmen ducebat, et Canium una cum aliis ad supplicium vocat. Vocatus numeravit calculos, et sodali suo, *Vide, inquit, ne post mortem meam mentiaris te vicisse.* Tum annuens centurioni, *Testis, inquit, eris et tu, me uno antecedere.* Mox ad amicos moestos, quod tantum virum amissuri essent, conversus: *Quid moesti, inquit, estis? Quaeritis inter vos an immortales sint animae: Ego jam sciam.* Et cum jam non procul esset a tumultu, in quo Caesari talia quotidie fiebant sacrificia, interrogatus a philosopho suo, qui illum prosequabatur, quid cogitaret? *Observare, inquit, proposui illo velocissimo momento, an animus sit sensurus se exire.* Nonne hic humanas formidines omnes inter lymphaticos metus numeravit? Non tantum non expavisse, sed et irrississe Tyrannum visus est. Quem non in admirationem adducat tanta animi securitas, rerumque mortalium contemptio? Hujus et similium exemplo praebeamus nos saltem forticulos, et conatus aliquis virtutis adsit, interea dum ad ipsam veniatur. Sunt ex infirmis nonnulli, quos ad esum non flectas; imo qui omnia exspuant, nisi alios prius comedentes aspiciant. Ex iis igitur, quae terribilia sunt, nihil est quod non sit saepius ab hominibus superatum. Phocioni, Anaxagorae, Paulo Aemylio, Fabricio et Tuberoni divitiae sunt spretae: Ma-

rius

rius sectionum dolores citra alligaturam est passus: ignem vicit Mutius, crucem Regulus, mortem ferro adactam Cato: Socrati, dum capitis causam diceret, tantum dedit fiducia ac spiritus mens recti conscia, et immortalitatis spes, ut iudices non tanquam reus, sed velut dominus ac magister sit allocutus, et venenum eodem vultu, quo vinum, hauserit. Apud Indos in mariti funere olim (ut proditum est memoriae) certamen fuit inter uxores, quae fuisset officiosissima: victrix hoc retulit palmae, ut liceret illi consensu rogo seipsam inferias dare marito. Non dispar fuit Thracibus mos. Apud Gallos, paulo ante Caesaris memoriam, clientes et servi dilecti, iustis funeribus confectis, una cum dominis cremabantur: ne quis tanti esse putet interitum, qui hisce omnibus fuit voluntarius. Celeberrimae sunt Spartiatarum perpeffiones. Bracmanes Indorum philosophi, etiam bene habentes, sponte fati diem occupare soliti sunt. Sed quid opus est externis commemorandis tempus extrahere; cum domesticis exemplis, longe et pluribus et illustrioribus, abundemus? Tantus fuit olim Christianae pietatis ardor, ut nihil potuerit humani ingenii saevitia excogitare, quod non etiam tenerrimarum virginum patientiae cesserit. Quot Socratum, quot Mutiorum myriadas in nostrae religionis annalibus invenies? quid tibi Laurentios proferam, aut Vincentios? Tecla virgo exposita bestiis, injecta flammis, distracta tauris, a tortoribus ipsis, propter tolerantiae admirabilis stuporem, est dimissa. Sed missam faciamus hanc tam late fusam fortitudinis silvam. Exitus non invenietur, si in eam penitus ingredi velimus. Hoc satis sit, ex tot illustrium hominum patientia constare, et labores et dolores omnes, omniaque mortium genera, citra aegritudinem et offensionem animi patibilia. Ratio quae omnium potissime nos ad aerumnas generose tolerandas commovere debet, est; quod ea ratione similitudinem quandam accipimus CHRISTI Servatoris nostri. Postquam enim com-

mune, et cum illo, et ab illo, expectamus laborum praemium, erubescere debemus vitae rationem in totum discrepantem consuetari, cujuscunque tandem vel fortunae, vel ordinis sumus. Sed, quia hoc esset a philosophia humana longius recedere, rem suo loco reservabimus.

FRANC. Magnitudinem illam atque alacritatem animi in tolerandis adversis, quae fuit in heroibus nostris, nihil quicquam dubium est, fuisse quandam divini spiritus vim; quae illorum animos semper complere solet, qui legitime, et ut oportet, CHRISTO fidunt, et ex CHRISTO pendunt. Quocirca cum ea jamdudum exoleverit, valde vereor, ne spurii, supposititii, et non legitimi Christiani simus nos. Verum hac quaestione praeterita, illud explicandum videtur: unde fuerit profanis illis hominibus excelsus ille animi vigor in terrificis rebus? Nam licet cum nostris neque in causa, neque in numero, neque in alacritate sint conferendi; non vulgaris tamen illius fortitudinis non vulgarem esse causam oportet.

FLOR. Quaestio ista, etsi non est intempestiva, postulat tamen abundantius declarari, quam institutum a nobis compendium patiat: quare veniam mihi dabit, si non erit pro merito tractata. Tantum pauca attingam, quae neque inutilia, neque injucunda vobis fore spero; quandoquidem etiam tractatio haec necessarie secum affert tertiam illam leniendi doloris rationem, quam supra dixi proprie ad ipsum dolorem pertinere. Ejusmodi sane praestantium virorum virtus, quae Heroica dici solet, clarissime commonstrat, hominem animal esse admirabilis generis, biforme, et ex rebus dissidentissimis compositum; et in eodem inesse quiddam divinum, omnique mortalitate altius. Cernere est in singulis animalium speciebus extra hominem, eosdem affectus, eadem studia, et rationes, si sibi permittantur, omnibus in rebus nihil prorsus evariantes.

tes. At in humana gente, bone Deus! quanta est non jam varietas opinionum, atque studiorum, sed etiam pugnantia usque adeo manifesta; ut huic cum illo nihil dicas esse commune, praeter externam figuram; id quod vere hominem efficit, longe dissimillimum credas! Vulgus totum rapitur ad praesentia, nummos, venerem, plumas, cultum corporis, et aedium speciem, quibus oculi capiantur; et plausus item inanes captat, et perpetuo libenter inter haec humilia conquiescit. Alius ille, ob cujus oculos radiat rationis praestantia, et decus quod in eis rebus positum est quae sensus fugiunt, calcat opes, deridet honores, contemnit dolores, et vitam denique ipsam gravatur atque fastidit. Neque tamen mentis insanitatem ullam hic causari poteris; siquidem si eum ipsum vel de humanarum rerum rectione, vel de naturae viribus, vel de siderum discursu rogaveris, appositissime ad singula respondebit. Quod si de altiore illo vitae suae instituto rogatio tua fuerit; ea ex illo audies, quae manifestum afferent divinitatis cujusdam indicium: adeo ut ipse tibi rem esse cum Deo quodam, potius quam homine sis sensurus. Sed quorsum haec, aies? Ut intelligatur, nihil mirum esse, si illa superior monstrosae hujus compaginis pars, etsi plurimum delitescat, det interdum aliquod specimen sui; atque opere nos doceat, aliam sibi esse natalium claritatem, aliam originem, et longe aliud ingenium, quam sit corpori, vel animali huic parti. Sed cur ea non aequae pollet in omnibus? Duplex hujus rei solet esse causa. Altera est peculiaris ille divini spiritus instinctus; qui animum totum flagrare coelesti quodam amore efficit, atque admotas dolorum faeces vix, ut equidem suspicor, persentiscere: cujus tu quidem proxime mentionem fecisti, et vere ex fidendi ardore natum dixisti.

FRANC. Videris ergo mihi stuporem quendam ea ratione sensibus induci statuere, qui tollat cruciatuum sensationem:

nem : quod si admittitur, non apparet illustris illa tolerantiae laus, ubi dolorum sensus est ademptus.

FLOR. Nequeo tibi liquide rationem et modum, quo id fiat, explicare : arbitror tamen sensationem dolorum valde imminui, eo quod animus totus ad Deum conversus est ; qui, dum illo potiore igne flagrat, minus percipit ignes aut dolores extrinsecus adhibitos. Qui enim possent exultare, et illa laetitiae dare signa, atque, dum craticulis a foco candentibus alligantur, sibi videri inter plumas et rofas volutari, si corporis sensus integer esset ? Mihi sane verisimile non fit, mentis otium non valde conturbari a secretionem illa violenta, et crudeli partium corporis diremptu atque exustione, si sentiendi vis nihil quicquam sit impedita. Neque tamen propterea tollitur fortitudinis laus : eo quod hoc summae laudis est, ita flagrare illo caritatis igne, ut teipsum spolies externarum rerum sensatione, vel certe eandem mirifice extenues. Jam et in illis quoque profanis, quibus celebre est ex dolorum perpeffione nomen, inerat quaedam animi, etsi inferioris, et ab illa nunc commemorata generis alterius, peregrinatio : quae cujuscumque esse potuerit, paucis (ut ego quidem sentio, modo quaedam, quae omnino danda sunt, dederitis) declarabo. Primum, sensio omnis est ab animo praecipue. Animo, inquit Plinius, videmus : oculi ceu vasa quaedam visibilem ejus partem accipiunt atque transmittunt : sic magna cogitatio obcaecat, obducto intus visu : sic in morbo comitiali oculi nihil cernunt animo caligante. Deinde et illud non minus evidens est, sensationem fieri hebetiorem, cum virtus ipsius animi est dispersa in varias functiones ; et contra, acriorem, cum se totam ad unum sensum confert : et hoc conducit etiam ut noctu quam interdiu commodius audiamus ; cum mens impedita curis, et suppeditans vim oculis aliisque sensibus, debilior est in auribus. Unde dictum est, ut ait Aristoteles in Problematis, *νῦς ὀφθαλμοῦ καὶ νῦς ἀκουστικῆς*, quod

quod est, *Mens videt, mens audit*. Tertio, et illud recipiendum est, quod quemadmodum visio et auditio debilitantur peregrinatione; ita contingit fieri in tactione. Quod ut plenius sit perspectum, animadvertendum est, quod Peripateticorum acutissimis placere video, cum manus ab igne calefcit, tres esse affectiones: quarum prima est, dum calor in corpus, quod calefcit, diffunditur. Altera est, dum caloris ejusdem species, et velut praetenuis imago, intra tactionis organum recipitur. Nam omnis nostra tum sensio, tum cogitatio, fit per rerum species a rebus ad sensus et mentem derivatas. Duae hae actiones dissociabiles sint necne, non admodum refert. Apparet tamen priorem sine posteriore constare posse; eo quod superfluum apparet, in rem sensus expertem, dum calefcit, species illas derivari. Tertia affectio est ipsa sensio atque perceptio rei admotae. Hanc postremam a duabus prioribus, aut saltem a secunda (nam sunt sensus qui non accipiant intra se rem objectam, sed ejusdem duntaxat speciem, ut est visus atque auditus) separari usus docet; dum saepe rem ob oculos positam quaerimus, et salutantes etiam satis vocaliter non exaudimus: quod eo fit, quod animus sit in aliam quandam curam atque cogitationem distractus. Quocirca bene Latino sermone *animum advertere*, et Graeco item *προσέχειν τὸν νῦν* jubemur. Neque tamen officeret sententiae nostrae in praesentia, quamvis sensio tactus fieret circa speciem; hoc satis est functionem non sequi, ut objecta res sit intima sensui, dum peregre abest animus aliorum conversus. Nunc haec est excerptenda rerum conclusio: quod si levis animi secessio praestat, ut motus leviores extrinsecus pulsantes non sentiamus; consequens est, ut cum animus est vehementer peregrinabundus, etiam acrius laceffentia non percipiamus. Verum in tactu opus est profundiore cogitatione, et peregrinatione longiuscula; quod quae illum irritant, res maxime acres sint. Calor, inquam, et frigus potissimum, quae non
tam

tam (ut jam dixi) tenues illas specierum exuvias, quam seipsa in tactionis organa seu sensoria atque receptacula transfundant. Ergo adsuefaciendus est animus, ut sese, cum volet, abducatur ad cogitationem alicujus rei acrem et vehementem: quod multo fit facilius, si rem talem cogitandam deligas, quae vehementer sit speciosa et amabilis. Tum enim quo altius animus se infert in contemplationem, hoc invenit, quo se pascatur uberius, et quo suavius delectetur. Unde in periculis adeundis quidam amores suos ob oculos habent, alii celebritatem nominis, alii aliud; sed omnes carum quiddam. Proinde, cum nulla res sit quae conspecta perpetuo et infinite admirabilior exsurgat; praeter Deum, qui ipsa est et pulchritudo et bonitas; hujus certe vel unius vel potissimum meditatione te ipsum oblectabis. Et quamvis divinitatis speciem aliquam, quae ipsam probe referat, confingere nequeas (nam hoc illi cum omnibus rebus quae corporaturae sunt expertes est commune) opificii tamen hujus formosi imagines non desunt, a quibus, nunc per affirmationis viam, et eam collectionis formam quae *a minori* dicitur, ad Deum ascenditur: ut si ex his rerum umbris inspiciendis nobis gaudium creatur, quod usu venire arbitrandum est, quum ad verarum rerum devenietur splendorem. Nunc vero amotione utimur: ut si hoc molestum est, quod deliciae praesentis vitae periturae sint; quanta est illic gaudii soliditas, ubi deliciarum excellentiam aeternitatis viror comitatur? Tum sunt beneficia item immortalis Dei, quibus nos et afficit assidue, et perpetuo affecturus est, non incuriose ponderanda. Sed ipse in praesentia contemplationis formam instituendam non suscepi. Tantum generatim volui vos admonitos, plurimum ad lenitionem dolorum prodesse, altissime se abdere in intentam rei alicujus suavissimae cogitationem. Ad cogitationis autem hujusmodi firmitatem atque constantiam, plurimum facit atra bilis: non illa quidem diluta phlegmate, aut nimium adusta; sed mediocriter

diocriter spissa: quae cum subsidat in sanguine temperato, efficit ut spiritus, quos sanguis temperate spissus ad cerebrum exhalat, qui sunt instrumenta functionis rationalis, sint copiosi et durabiles; quemadmodum ignis ligneam nactus materiam, et urit acrius, et durat longius, quam in stupa aut palea. Hinc est, quod Aristoteles viros excellentes, aut in rerum publicarum rectione, aut philosophia, aut poetica, aut artificiis, plerosque omnes melancholicos fuisse tradit. Ejusmodi sunt illi, qui nunquam sunt minus soli, quam cum soli sunt. Ejusmodi fuit Socrates, qui a lucis ortu ad alterum solem orientem, perdius atque pernox immotis luminibus cogitando consistere solitus erat. Talis item Archimedes, qui geometricis studiis intentus, Syracusas patriam capi atque diripi non sensit. Talis et Nicias pictor insignis, cui pingendi voluptas saepissime cibi fecit oblivionem. Avicenna Arabs, et philosophus, et medicus non incelebris, memoriae prodit de quodam; cui in promptu fuit, cum vellet, corpus suum stupore afficere: et de alio itidem, adeo a rerum sensu meditationis altitudine interdum abducto, ut etiam ignem admotum non sentiret, nisi quis postea dolor ex vulnere reliquus esset. Se vero dicebat, dum ureretur ab igne, assistentium voces, tanquam ex longinquo venissent, audisse. Si quis deficitur hac forma bilis, poterit defectum ejusmodi, assuetudine acriter animum a corporibus abducendi, aliqua ex parte sarcire. Intervenit ergo plurimum secessio quaedam animi, dum cruciatus alacriter perferuntur. Neque vero cuiquam videri debet incredibile hoc cogitationis beneficium; cum et ex sacris, et ex philosophorum scriptis discere sit, contentae imaginationis vim etiam in immutandis corporibus esse mirificam. Nunc si his omnibus rationibus una collectis adhuc impares videbimur, nec satis comparati ad perferendos dolorum aculeos; hoc saltem a nobis impetrent eadem, ut indolentia simus contenti, nec voluptates magnopere requiramus.

DEMET. Virilis et generosa fuit oratio tua de dolorum tolerantia : exspectamus ut aliquid dicas de contemptu voluptatum. Est enim haec dolori contraria, et immensam hominum vim praecipitare solet.

FLOR. Non hercle magis Apollinis oraculum verum est, quam id quod de voluptatis noxa dixisti. Echinus, ut Ambrosio nostro proditum est, pisciculus est tanta (quis credat ?) vi, ut etiam magnas naves, plenis currentes velis, in mediis fluctibus sistat : sic saepe putidulum scortum, aut gula, praestantissima alioqui ingenia remoratur, atque a praeclaris inceptis retardat. Verum, cum de ista ipsa nobis supra nonnihil dictum sit ; et simul consentaneum non sit, neque verisimile, eum a voluptate superatum iri, qui dolorum acrimoniam vicerit ; non erat operae pretium ejus rei vituperationes prolixius commemorare, quarum pene omnes sapientum omnium libri sunt referti. Sed tu, ut video, conquieturus non es, Demetri, nisi auctarium aliquid senseris : idcirco erunt nonnulla obiter attingenda. Ac illud principio est considerandum ; cum voluptatem vituperamus, non esse nobis sermonem de veris illis et salutaribus animi gaudiis, quas praestantium rerum commentatio, aut officii conscientia parit (sunt enim illa fructus quidem virtutis) sed de crassorum sensuum, et potissimum de gustus atque tactionis suavitatibus, atque his ipsis effrenatis et immodicis. Epicurei propterea voluptatem summum esse bonum statuerunt (voluptatis tamen interim vocem etiam ad honestas animi exhilarationes proferentes) quod ad eam omnia incredibili contentione ferri videantur. Sed hic error ex ignorantia distinguendi oritur. Est enim unaquaeque res a natura constructa ad suam quandam functionem atque operationem : oculus quidem ut videat, auris ut audeat, mens ut intelligat ; et nullum ex iis, aut ex similibus facultatibus, ut delectetur : delectatio enim functio aut actio

Etio non est; sed potius in quodam patientiae genere posita est, velut suavis quaedam affectio: neque haec propositio obscura esse potest iis, qui naturae cognitionem vel modice gustarunt. Illud jam huc assumendum est, voluntatem nunquam debere discrepare ab ordinatione naturae: unde continuo constat, ne honestarum quidem actionum voluptates in primis, sed actiones ipsas, aut res, circa quas illae versantur, persequendas. Sed cum ita natura comparatum sit, ut quoties facultas, vel res aliqua sentiens, adepta est id quod sibi convenit, jucunde et suaviter afficiatur; apparet res ferri in suavitatem; cum tamen potius ferantur in rem quae suavis est, quam suavitatem ipsam. Quaestio sane est plena reconditae subtilitatis, an possit appetitus aliquis non depravatus ferri in ipsam suavitatem, tanquam rem disjunctam a re unde suavitas procreatur. In belluis quidem hoc usu venire videtur: non tamen ita se res habet, cum illae crassissima duntaxat agnitione, ut quae neque convenientiam neque suavitatem in rebus positam secretionem aliqua colligat, fretae, ad res sibi convenientes rapiantur. Est ergo suavitas non finis, sed qualitas ipsius, et velut nativum atque non separabile condimentum: ex cuius sensu colligitur id, quod admotum est, ex eorum esse numero quae conveniunt, et dignum quod a facultate quaeratur atque tractetur, atque ejus ipsius rei adeptione sensum perfici. Sic oculorum finis est visio, atque aurium auditio; non suavitas illa, etsi necessarie consequatur, quam luce aut floribus inspicendis, aut cantibus exaudiendis percipimus. Quod si Epicurus summum bonum vocasset adeptionem rei maxime suavis, nullo reclamante obtinuisset litem. Ergo, cum delicatior molliorque sit Epicureorum oratio, quam virtutis vis, gravitasque postulat; neque illi ne manum quidem nisi voluptatis causa fuerint versuri; jure sunt a Stoicis atque Peripateticis explosi. Hieronymus verecundius, in indolentia conquievit: sed magis probandus, si, ut Diodorus, ad honestatem

adjunxisset vacuitatem doloris. Et certe hic moderatius quam Stoici ipsi mihi locutus videtur. Quamvis enim dolor non sit in praecipuis malis; is tamen neque cum praesentis, neque cum futurae vitae felicitate una stare potest: impedit enim plurimum contemplationem et sapientiae studia, in quibus felicitas posita est; ex eo, quod sensus nequeunt diu et commode inservire ingenio, et rerum imagines ad mentem perferre, ubi fuerint a doloribus dilacerati, aut oppressi.

DEMET. Unde est, quod gravius et frequentius peccetur ab hominibus in tactu et gustatu, quam in odorazione, visione, aut auditu?

FLOR. Multis id fit de causis; sed praecipuam esse arbitror, quod delectationes, quae in iis sensibus insunt, sint majores: quod quidem summo naturae ingenio factum est; eo quod eorum sensuum functiones sint maxime communes, maximeque pertineant ad tuitionem generis, de quo natura potissimum sollicita esse solet. Nullus enim animans invenitur, qui tactu careat: in toto autem animantium genere homo praestantissimi tactus est: atque inter ipsos rursus homines, ingenii atque comprehensionis praestantiam ex tactus bonitate colligimus. Est enim argumento sanguinis probe attemperati; ex quo spiritus illi, qui imaginum in cerebro sunt vehicula, meliores existunt: qua sane re non mediocriter crescit ingenii usus. Nihil itaque mirum esse debet, si in homine maxime acres sint qui ad venerem impellunt stimuli. Verum ut praestantia temperaturae auget propensionem in abjectas illas functiones; ita eadem contra illas ipsas adjumento est, dum juvat ingenii commentationes, et illos mentis discursus quibus rerum veritas elicitur. Ut enim quisque sensu est minime obtuso, ita facillime videt voluptates has vulgares ad crassissimos pertinere sensus, esse nobis cum
belluis

belluis communes, exiles, breves, frangere altas cogitationes, nos ad magnas adigere indignitates; et ex iisdem denique laboriose quaesitis, ubi abierint, nihil prorsus reliquum esse, praeter dedecus et infelices poenitentiarum aculeos. Quapropter iidem gravitate atque pudore se sepiunt: probrosas illas delicias severissime excludunt: earundem appetitum, si quando existat, accurate dissimulant: non levi sane indicio diviniorei cuiusdam in nobis naturae, quae neque corporea aliqua propagatione exoritur, neque dissolutione intereat. Porro illud hic non est praetereundum, venereas appetitiones in homine non solum incitari solere excrementi copia, vel voluptatis studio, vel generis perpetuandi amore; sed etiam ipsa formarum venustate, quae ex lineamentorum mole, et figura, et coloribus probe mistis exsurgit. Unus enim homo ex omni animantium genere quid sit ordo, atque adeo quid sit pulchritudo intelligit. Unus ad hanc, ubicunque illa habitaverit, arcana quadam vi rapitur: idque tum maxime usu venit, cum corporis speciem, ingenii acumen, et morum suavitas, atque sermonis lepos comitantur. Huc pertinent et laetae illae oculorum ejaculationes, amici pectoris nuntiae, et quae spem aliquam faciant potiundi. Ex iis rebus conficitur id, quod *χάρης* dicitur: unde significatio fit minime obscura, et mentis formam in suo genere perfectam esse, corporisque pulchritudini respondere. Apud Virgilium est de Aenea, ut fuerit

*Os humerosque deo similis. Namque ipsa decoram
Caesariem nato genitrix, lumenque juventae
Purpureum, et laetos oculis afflarat honores.*

Tum autem quid contingit? Mox hoc animal formivorum (utinam hanc vocem Romanus sermo admitteret, non invenio quomodo quod sentio exprimam) mox hic pulchritudinis belluo homo ad speciem visam exardescit, ad fructum properat, abradere eam, atque in se transferre studet.

studet. Multa enim ordinate composita, praecipue cum ingenii sunt participia, prope referunt summum illud bonum, quod omne bonum hic dispersum concludit, ad cuius fructum homo constructus est. Sed quid ad extremum, quamlibet alto atque prolixo ejusmodi formarum fructu, assequamur, apposite explicat Lucretius hisce versibus :

*Ut bibere in somnis sitiens qui quaerit, et humor
Non datur ardorem qui membris stingere possit,
Sed laticum simulachra petit, frustraue laborat,
In medioque sitit torrente flumine potans :
Sic in amore Venus simulachris ludit amantes
Necquicquam, quoniam nil inde abradere possunt.*

Omnem linguae facultatem superat, explicare, ad quantam caecitatem, atque insaniam, ad quot mala divinum hoc animal homo a voluptate ista degeneri deducatur. Haec haud dubie est illa Hesiodi πανδώρα, quae has coelestis lucis flammās e coelo depromptas, hoc est, ingenii atque rationis splendorem acceptum, ulciscitur : per eam fere stat, quo minus simus toti rationales, neque unquam indecore appetamus. Jure igitur haec est illud μέγα πῆμα ; de quo Jovi apud eum ipsum poëtam dictum est,

• Τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν ὃ κεν ἅπαντες
• Τέρπονται, κατὰ θυμὸν ἔδν κακὸν ἀμφαραπῶντες.

*His ego pro igne malum cunctis quod dulce futurum
Sit, dabo, dum miseri cupide sua damna vorabunt.*

Innumerabilia (ne difficultatem hic causetur) sunt contemptae voluptatis exempla ; in quibus illud Nicetae Martyris mihi longe visum est clarissimum. Hūic Maximini Tyranni jussu, inter odores et florum amoenitates fœricis funibus revincto, et in molli lecto resupinato, speciosa meretrix, quae blanditiis omnis generis, et obscœna contrectatione libidinem incitat, incumbibat. Divinus juvenis
dum

dum quod faceret aliud non occurreret, linguam suam totam morfibus concisam in incumbētis os exspuit : atque ita hoc stratagemate, et seipsum dolore excrucians, et mulieris vultum illecebrosū foedans, sibi viam ad clarissimam victoriam patefecit. *Quis non malarum, quas amor curas habet, haec inter obliviscitur?* Et quoniam nobis semper sunt opus purae vitae praesentia exempla, alendae sunt hae coelibum, hoc est, hominum ab omni libidinis contagio alienorum, et in sacrarum literarum studiis aetatem degentium, sodalitates. His enim, qui sibi sponte voluptatum usu interdiciunt, inspiciendis, discet hominum vulgus et ab illicitis in totum temperare, et concessis moderatius uti voluptatibus. Caeterum, an hic conducat vota suscipere, et ad austeriorem illam vitae rationem legum sempiternis sanctionibus astringi, non est praesentis instituti disquirere. His qui vel modice aliquando philosophati sunt, hoc est, naturae suae dignitatem ponderarunt, non potest vel hoc nomine non esse carissima, et videri dignissima religio Christiana, quae nos semper ad animorum excellentiam erigat; semper illud auribus inculcet, *ut quaeramus ea quae supra sunt, non quae subter et in terra: ut qui habent uxores, sint tanquam non habentes; eo quod praetereant mundi hujus species, et illa quae in coelo sunt sint sempiterna.* Libidinum exclusio divis et separatis illis mentibus est naturalis: quamobrem si animus, in corpore etiamdum habitans, sibi sua sponte similes puritatis leges, quarum usque tenax sit, indicat, jam superum quodammodo exaequavit dignitatem. Unusquisque ergo nostrum se ad coelites subvehere studeat, divos imitari conetur, et illis Virgilii verbis seipsum subinde admoneat,

———*Tentanda via est qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.*

DEMET. Certe et voluptates spernere, adversos casus quoscunque boni consulere, mirifice appareret consentaneum.

um; si illud liquido constaret, et in hac, et in futura etiam vita Deo res nostras esse curae. Verum, ut accepi, Epicurei isti voluptatum assertores plerique omnes, una cum Diagora, et plerisque aliis, aut prorsus impii sunt, aut Deo mortalium rerum procurationem adimunt; neque aliud in rebus hisce, quam temeritatem, aut fatum inesse contendunt. Quid quod? iisdem nulla futura vita creditur, quando una cum corpore animus iisdem videtur extinguere. Illos etsi turpissime falli non dubitem, plenius quidam his ipsis de rebus de te exspecto.

FLOR. Facerem equidem libenter, Demetri, in sceleratam istam factionem impetum, etiam in praesentia, nisi tam uberis argumenti tractatio brevis aut jejuna non sufficeret: et proluxa contra hujus loci non esse videatur. Verum si probe tenuisti, et ad unguem tibi intellecta sunt superius disputata; invenies, ut utrumque detur, hoc est, neque animos a rogo permanere, neque Deum res hominum curare, generose tamen toleranda esse adversa.

FRANC. Quod petit Demetrius, salvo officio negare non potes: agitur enim fides tua, Florenti; eo quod supra, cum bonorum animae praestantiam propter immortalitatem exaggerares, ista ipsa de re te post dicturum receperis. Insurge ergo, et philosophastros istos obvios, qui se contra veritatem opponunt, cursus tui impetu, quod soles, praevalido, de celeritate nihil remittens, prosterne atque conculca. Non enim possunt non esse fragiles illorum collectiones, in tam manifesta rerum luce.

FLOR. Tibi gratiam habeo Francisce, qui me, quem longior orationis fluxus promissi fecit immemorem, de liberanda fide commonefeceris. Faciam itaque quod petit ille, et utramque rem obiter, quando aliter propter pro-
 perationis celeritatem non licet, attingam. Plurima fi-

unt

unt in hominum vita perturbate. Florent improbi, impune violantur fontes,

Dat veniam corvis, vexat censura columbas,

ut poëta ait. Rerum omnium summa plurimum est penes impios, stolidos, et crudeles; imo et religionum, sacrorumque principatus iis conceditur, qui vix digni sunt, quibus caulae custodiendae tradantur. Apud Martialem est illud de Sëlio quodam :

*Nullos esse deos, inane coelum,
Affirmat Sëlius : probatque quod se
Factum, dum negat haec, videt beatum.*

Sunt item in natura et insectorum, et animantium etiam aliarum, et in rebus quoque inanimis genera, quae vel noxia, vel in nullum usum comparata videantur. His et similibus adducti conjecturis, Deum plerique aut non videre, aut, si videat, negligere orbem hunc inferiorem statuerunt. Illudque multum omnino momenti habere videtur, quod nemo vel mediocriter prudens navarchum crearet, vel clavum navis in undoso mari ei regendum traderet, qui nullo sit rei nauticae usu: vel ducem bello daret, cui nihil sit scientiae militaris: imo vel aurigam denique vellet, qui aurigandi prorsus esset imperitus. At nos dirigendis hominibus, quae ars est omnium et difficilissima et clarissima, quas passim belluas praepositas videmus? Quis item Princeps, cui aequitas cara sit, ea assidue se vidente impune designari pateretur, quae severiter, et gravissimis sint vindicanda suppliciis? Quam gravia autem et nefaria indies designentur, quis non videt? Sed illorum lapsus in impietatem origo inde fuit, quod non satis meminere se esse homines; et divinorum operum rationes altiores esse, quam ut humana aliqua conjectura pervestigari possint. De re quae multiplicem claudit temporum rationem nunquam faciendum est iudicium, nisi omnibus

iis prius diligenter ponderatis, quae causae meritum vel
 deprimere vel elevare possunt. Nam facillima est erratio,
 si in partem duntaxat causae, et pauca quaedam oculos in-
 tendas. Fingamus animo rusticum aliquem, eumque lus-
 ciosum et caecutientem, qui praeter casas et rusticana tu-
 guria nullum unquam vidisset aedificium: veniat is in ur-
 bem; subeat aedes Principis, aut alicujus civis magnifi-
 center atque artificiose extructas; in quibus multae sint
 ambages, aditus varii, atque perplexi. Hic dum aspicit
 columnas, porticus, atria, cameras, conclavia, fenestras,
 laquearia, caeteraque ex quibus machina constat; si, indo-
 cta quadam superbia fretus, quaedam perperam, et contra
 architecturae rationem vel temere atque ab re exaedificata
 statuatur; ut intercolumnia angustiora, aut fenestram paulo
 elatiorem, aut ostium incommode collocatum; nonne
 tibi plane ridiculus videtur? Sed faciamus subire alium, qui
 sanis sit luminibus, qui in urbe sit versatus, qui tamen sit
 architectonices expers: num vel hic jure poterit reprehen-
 dere aedium rationem? Fac item architectonice eundem
 degustasse; sed non callere ad unguem, neque architecti te-
 nere consilia: nonne et huic temeritas est a lapsu conti-
 nenda? Conveniendus est prius architectus ipse, qui to-
 tam operis rationem animo comprehensam habebat, pri-
 usquam fundamenta ulla essent jacta, quique omnes artis
 partes in numerato habet. Hic si auditus esset rationem
 reddere operis sui, facile se purgaret, et ostenderet, quam
 stolidum sit aliquem curiosum esse alieni, cujus expers sit,
 artificii aestimatorem. Proverbio tritum est illud, Su-
 tor non ultra crepidam. Hic sane non absimilis est homi-
 num caecitas, atque arrogantia. Deus et architectus et do-
 minus, et moderator est immensae hujus molis; cujus hic
 orbis omnis minutissima et infima quaedam est particula.
 Et quemadmodum in opificiis nostris necesse est ut inter ima
 et summa, imo ut inter singula sit concentus quidam: sic
 nihil est in hoc orbe, quod non respiciat quiddam aliud in

ignota

ignota mundi parte positum; propter quod necesse est, ut aliter sit dispositum, atque nobis fieri debere videtur. In Musica perſaepe invenias duas voces, quarum concentus abſurditatis aliquid habeat: tertiam adjuuge, canor eſt abſolutus. Concentum itaque hunc abſolutum omnis hujus orbis, qui ex omnibus numeris conſtat, ſolus auctor intelligit. Solus ille intelligit cur quaeque res ſit facta, et quem habeat uſum, et cur hoc modo, et non aliter fieri oporteat. *Homines vero etiam ſapientiſſimi* (ut Socrates ex Heracliti ſententia, quemadmodum eſt apud Platonem in Hippiam majore, ſtatuit) *cum Deo comparati, ſimiae ſunt*: imo, ut equidem arbitror, verius aſini vel ſtipites. Et nos aſini atque ſtipites; quorum omnis mentis lux, cum divini illius ingenii immenſis fulgoribus compoſita, tenebrarum verius, quam ſublucris lychni rationem habet, illius improbabimus adminiſtrationem; aut illum ignorationis, aut oſcitantiae (ora impia atque impudentia!) inſimulabimus; et non potius de rerum illius inexplicabili magnitudine, ſummo ſemper cum tremore cogitabimus? Non deeſt ad ſingula reſponſio copioſiſſima: ſed ſinis non erit, ſi ſingula perſequamur. Laudarem eorum acumen, ſi tota ſemel argumentatione hoc tandem fuiſſent complexi, conſentaneum eſſe ut ſit alius aliquis locus, ubi divinum hoc animal homo, quod fane non poſtremas in hoc tanto opere tenet, ſit abſolvendum; poſtquam hic nunquam debitam naturae ſuae dignitatem aſſequitur, ſed novercali quodam odio a natura videatur abjectum. Alter ille de animorum interitu error, in quem non ſolum Epicuri gregales, ſed et Plinius quoque, naturalis hſtoriae nobiliſſimis auctor, eſt prolapſus; hinc (ut opinor) eſt quod in belluarum nonnullis, cujuſmodi ſunt grues, apes, elephanti, ſimiae, canes, formicae, delphini, polypi, crocodili, appareant induſtria, et aſtutiae quaedam ſingulares, ac velut documenta quaedam rationalis ingenii; quibus tamen propterea immortalitatis vigor non conceditur. Harum inſtar homi-

nem esse arbitrati sunt plerique; plusculum duntaxat illi mentis concedentes, non animum durabiliorem, aut aeternum aliquod vitae spatium. Sed in re toties controversa, et in eandem semper rationem judicata, et tot seculorum praejudiciis, totque doctissimorum hominum testimoniis corroborata, denuo comprobanda laborare, esset actum (quod aiunt) agere. Ex praestantissimis philosophis unus Aristoteles hic apparet anceps, et sibi parum constare: intellectus tamen dignitatis assertor est perpetuus, cui altius quiddam omni tempore facile inesse vidit. Ne aperte animum immortalem esse ubique definiret, duo mihi obstitisse videntur: tum quod non vidit quomodo mens citra sensuum et imaginationis ministerium queat suo munere fungi: tum quod, cum mundum aeternum esse opinaretur, si animos immortales constituisset, visus esset infinitatem quandam multitudinis rerum, a qua natura abhorret, eadem opera posuisse. Sed, cum mundus esse coeperit (quanquam id philosophis est obscurius, tamen ratio etiam non deest) et falsus esset, qui clausus in insula putaret locum inaccessum, quod neque pedibus neque equo locus adiri posset (est enim et navigii usus, quamvis insulari illi ignotus) non debuit tam pertinaciter abstinuisse assensionem, in statuenda animorum immortalitate, Aristoteles; quandoquidem etiam ex ipsius philosophia, imo a ratione ipsa, ad hanc rem argumenta in primis efficacia supeditantur. Nulla plane res est quae vehementer illud amet aut appetat, quod sibi non congruit: siquidem ex convenientia, etiam ut singula percurras, existit tum futuri appetitio; tum quies et suavitas, cum res praesens adest: animum autem et nosse et amare aeternitatem, et nihil aequae atque interitus vel recordationem exhorrere atque odisse, ex se quisque fatis intelligere potest. Unde nexu quodam manifesto, cum haec a natura insita appetitio, et perennium seculorum augurium quoddam ingenitum, non possit esse supervacuum aut otiosum, consequitur, animos

mos res esse sempiternae durationis. Quorsum enim at-
tinuerat, Deum nobis tum sui, tum immortalitatis notio-
nem impertivisse; unde necessario fluere flagrantissimum
desiderium, et velut lautissimum famelicis ostendisse con-
vivium, si tantum spectandum, et non pariter fruendum
epulum concederet; maxime cum illi ea ratione deeedere
nihil possit, sed potius ad laudis ipsius cumulum id perti-
neat? Adde, animum esse prorsus omnis corporaturae ex-
pertem, quemadmodum et oculi pupilla omnis coloris:
(hoc enim in natura cognitionis positum est, ut id quod
perfecte cogniturum sit aliquid, prorsus expers sit cognos-
cendae naturae, si ea corporea est.) Quod autem ad τῆς
ῥαίας genus pertinet, et accretionem nullam habet corpo-
ream, necesse est sit immortale: cum dissolutio omnis at-
que interitus, sit ex pugnancia qualitatum, quae in corpo-
ribus insunt; et ex eo, quod materia haec crassa corpo-
rum, aliarum, quam quas habet, formarum est capax.
Belluis ut demus formam aliquam ratiocinandi, certe nulla
prorsus sunt iisdem signa vel notionis vel appetitionis re-
rum immortalium. Quod quidem efficit, ut non medi-
ocre, sed immensum sit intervallum inter eam, quae in
hominibus est, et quae in brutis apparet, rationem. Un-
de nihil dubitandum fuit, his adimere, atque homini tri-
buere immortalitatis honorem. Crassa igitur fuit illorum
philosophia; et in summo duntaxat sensu atque superficie
consistens, intimas rerum rationes non perspexit. In pro-
clivi autem fuit iisdem hic aberrare; eo quod res omnis in
duorum valde disparium generum confinio posita, atque
utriusque insigniter particeps, semper nata est afferre anci-
pites cogitationes; ut utrius generis sit, non sit in promptu
statuere. Ejusmodi res homo est, si quid aliud, tanquam
communis quidem mortalium atque immortalium nexus
atque limes. Progreditur quidem natura gradatim ab i-
mis ad summa, et contra a summis ad ima. Summa et
purissima res DEUS est; vita ipsa et sapientia compositio-
nis

nis omnis exfors: si tamen fas est, rerum principem et dominum incomparabilem in eum venire catalogum, ubi praeterea nihil est, nisi servi. Secundum hunc proximus honos est mentium illarum, corporaturae expertium, quae tamen ipsae compositionis aliquid habent; propterea quod non quicquid in eorum natura inest, protinus est ipsa eorum essentia. Hoc enim Deo proprium est, ut quae apud nos qualitates sunt, et ex accidentium genere, cuiusmodi sunt sapientia, bonitas, virtus, in eo sint *ἁπλῶς*. Sunt tamen eae mentes prorsus immortales. Ab altera parte, materiae et corporum inanimatorum pretium vincunt ea, quae vivunt. Horum rursus infimis, hoc est, stirpibus, adest vita quidem, citra tamen sensum: quamvis ex philosophis nonnulli dubitarunt, an plantae sentirent; Aristoteles tamen tradit, non esse iisdem illud organi temperamentum, quod rerum species, necessarium omnis sensationis ac agnitionis apud nos principium, ut illi subtiliter disputatum est, reciperet. Secundum stirpes sunt belluae, quibus sensus est aliquid: quamvis et hic rursus Aristoteli dubitatum sit, utro in genere spongiae, et quae Graeci *ζωόφυτα* vocant; hoc est, inter plantasne, an inter animalia sint reponenda. A belluis statim ascenderetur ad hominem, nisi Pygmaei, quibus a brevitate nomen est, (est enim Graecis *πυγῶν* cubitus) remorae aliquid exhiberent. Tam manifestum illi dant rationis specimen, ut Aristoteles ex historiae fide ad humanum genus pertinere credat. Placuit tamen doctissimis quibusdam eos in similibus numerare. In animantibus demum summum obtinet homo locum, qui superiora cum inferioribus coniungens, Sensus cum belluis communes habet, et cum superis rationem item. Haec immortalis est, reliqua interitui sunt obnoxia. Qui negat immortalem animum habitare posse in corpore mortali; quomodo se potest a doctissimorum hominum disputationibus, quibus liquido probatur, ipsam etiam divinitatis *ἁπλῶς* ubique adesse, tueri? Verum in tanta

rerum

rerum difficultate ignosci nonnihil potest iis, ad quos verae pietatis agnitio non pervenit. Nullo tamen pacto ferenda est nebulonum quorundam indocta plane arrogantia; qui Deum, et religionis auctoritatem nihil reveriti, tam impias voces, et tam tetros de animorum duratione sermones, ut eos fugiat ac reformidet oratio, eructare audent. Quasi non jamdudum satis fenestrarum sit apertum nequitiae; nisi et pestifera haec atque vanissima persuasio, quae statuit spes nostras omnes cum hac vita terminari, tanquam auctarium quoddam accedat! Nulla nobis esse debet cum hujusmodi hominibus ratio; imo ex sacra hominum communitate, tanquam publicae pestes, sunt exterminandi: semper est in illis, pro singulis judicii aut eruditionis unciiis, non sescunciam, sed libram fastus observare. Ac vide hominum dementiam! Si mortalis est animus (ut esse non potest) quid mihi periculi est a funere ab ea persuasionem, si, dum vivo, immortalem credo? Tenebar ea opinione, quae tum ad tuendam hominis dignitatem, tum ad colendum officium non parum afferret adjumenti. Nec est periculum, ne quis alius me tum propterea irrideat, cum omnes aequabiliter erimus extincti. Sin viget animus a funere, atque in rerum cognitione efflorescit illustrius; in quantum veniunt illi discrimen, qui dum hic viverent, falsa freti sententia, nullum sibi scelus defugiendum putaverant, modo clam hominibus esse potuisset? A natura sensili, et hoc temporum cursu, aliquid est praesidii huic errori: sed ille, cujus nos fidem sequimur, naturae auctor est, et non solum temporis, sed etiam aeternitatis conditor. Qui semel omnia, cum nihil adhuc essent, ut essent effecit: omnibus prorsus extinctis, et in nihilum reductis, ut rursus sint, cur non idem dare queat? Itaque quamvis omnes philosophorum factiones contrarium docerent, nobis Christi doctrina est profitenda, et in aeternas illas spes est respiciendum. Si Cicero mavult cum Platone errare, quam cum caeteris recte sentire; si Pythagoricis

Pythagoricis satis fuit illud αὐτὸς ἔφη; quanti nobis tandem videri debet ista philosophorum inconstantia, imo ignoratio arrogantiae plena, cum Dei immortalis testimonio causa nostra nititur. Non vitupero hic philosophiam: tantum dico, debere illam ut ancillam, aut pedissequam, religioni assurgere atque obsequi. *Nam hujus arma carnea non sunt, sed divina quadam virtute valida.* Haec nos corripiamus, his instructi incedamus, λογισμῶς (ut Paulus vult) καθαιρῶντες, ἡ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. quod est, *destruentes ratiocinationes, et omnem altitudinem efferentem se adversus scientiam Dei, et captivum ducentes omnem intellectum ad obsequium Christi.* Videbor hic fortasse longius, quam decuit, productus: sed certe si rerum ubertas et meritum ponderentur, meipsum ex immenso campo in exiguum gyrum compulisse, nimiumque celeriter ac peranguste dixisse comperiar. Perstrinxi promiscue itaque atque attigi potius, quam tractavi res, prolixis acutissimorum hominum disputationibus contritas: quas, si per tempus licuisset, momento quodam dispensassem, et ad popularem quandam facilitatem deduxissem. Quocirca nolim vos mihi vitio vertere, si ad hanc quam videtis molem columnae hujus excrevit tractatio; quae quidem et ipsa rerum difficultatem (ut opinor) notabiliter immittit. Deinde ad septimam adimus columnam; cui inscriptum erat,

ΠΡΟΑΙΡΕΙΣΘΑΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΙΣ, ἢ
ΟΤΙ ΟΥΝ ΑΛΛΟ: ΚΑΙ ΤΑΥΤΗ ΣΕ
ΕΤΔΑΙΜΟΝΕΙΝ ΝΟΜΙΖΕΣΘΑΙ.

Hoc est,

MALLE ID ESSE QUOD ES, QUAM QUIDVIS
ALIUD: ATQUE HAC RATIONE TE BEA-
TUM EXISTIMARE.

Hucusque

Hucusque ostensum est, quaerenti serio tranquillitatem, vera et propria bona, non falsa et aliena, persequenda: idque citra omnem vel orationis, vel mentis elationem; vel obluetationem, cum faciunda sunt providentiae imperata. Nunc hujus columnae doctrina vult, nos tantum in hac studiorum ratione retinenda ponere fiducia, tantum spei collocare, ut nos tales tantum, non prorsus et ab omni parte beatissimos existimemus. Et contra, eos qui has umbras captant, et caecis raptantur furoribus, etiam ut ter maximi et felicissimi videantur, esse miseros. Hoc certe primo occurſu *παράδοξον* videtur, et incredibile. Verum ubi res fuerit penitus excussa, intelligemus licere non solum

———*sub paupere tecto* (quod ait Horatius)

Reges et Regum vita praecurrere amicos:

sed etiam dum in custodia et vinculis sumus per nos stare solos, quo minus maximorum Regum felicitatem superemus; et beati, quoad ejus in hac vita fieri potest, sine dubio simus. Sed non satis est ista sesquipedalibus jactare verbis: fulcienda sunt omnia valentibus et manifestis rationibus. Ad felicitatem eam hominis absolutam, quam Peripatetici definiunt, quamvis bona externa requirantur; minimum tamen est illud, quo natura est contenta, et quod ratio postulat: cupiditas in immensum evagatur. Horatius *non possidentem multa beatum* vocat; sed

———*qui deorum*

Muneribus sapienter uti,

Duramque callet pauperiem pati,

Pejusque leto flagitium timet:

qui fortunam laudat manentem; si celeres quatit pennas, resignat quae dedit, et sua virtute se involvit. Non sine voluptate mihi lecti sunt illi Virgilii versus de Corycio sene,

———*cui pauca relictæ*

Jugera ruris erant, nec fertilis illa juvencis,

F f

Nec

*Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus albaque circum
Lilia verbenasque premens, vescumque papaver,
Regum acquabat opes animis: seraque revertens
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis.*

Quid? quod et Epicurum ipsum, voluptariae factionis ducem, proditum est fuisse

—*Exigui laetum plantaribus horti.*

Gygi Regum aetatis suae longe ditissimo (quod est apud Plinium) Delphicum oraculum consulenti, *quis esset mortalium felicissimus*; secus, ac ille expectabat, responsum est; *Aglaum esse quendam Psophidium senem, qui in angusto Arcadiae angulo parvum, sed annuis victibus large sufficiens, praedium colebat, nunquam ex eo egressus.* Fuit ille haud dubie forte sua, ut ex vitae genere manifestum est, contentus: eoque hoc a minima cupidine accepit beneficii, ut mali minimum in vita experiretur. Et quoniam veritatis professio libera esse debet; dicere ausim, illum et vere, et solum beatum esse, qui his fretus sententiis, se beatum esse judicat: qui nullius fortunam suae anteponit: imo ne cum Regum quidem aut Monarcharum quovis conditionem suam commutare velit. Hoc autem totum inde est, quod hominem ea sola parte aestimat, qua homo est. At hic mihi dicat aliquis, Si tu in hoc vitae statu, qui rebus pene omnibus deficitur, malis is esse qui sis, quam quivis alius, et tuam fortunam sceptris anteponas, ipseque tibi istum ad modum blandiare; delirus videbere, et commentitiam quandam beatitudinem ipse tibi solo opinionis errore vindicare. Nam, praeter te, nemo erit in ista sententia: nemo te, praeter teipsum, magnificiet: nemo erit, qui non malit se Persarum, Byzantiorum, Gallorum, aut Britannorum Regem esse, quibus quicquid est deliciarum, aut splendoris, superat; quam,

quam, cuiusmodi tu es, homuncionem sentum, infirmum, squalidum, indoctum, inglorium, aerumnosum, pannis annisque obsitum. Addatur et illud, non propterea aliquem copiis et opibus affluentem beatum fore, si ipse sibi (ut Croesus fecit) placeat, atque beatus videatur.

DEMET. Volui profecto ipse isthaec tibi objicere, et jam oratio ab animo ad linguam venerat: sed tu has praecupasti partes.

FLOR. Nihil hinc incommodi accipitur: perinde ac tute proposuisses, respondebo. Hic Seneca responsum suppeditat, *hanc videlicet felicitatis persuasionem nemini esse propriam, aut perpetuam: neminem se assidue felicem existimare, qui non idem sit: et tam, denique, nobilem possessionem ad indignum dominum devenire non posse.* Nemini perpetuo sua placent (sine quo beatitudo non constat) nisi sapienti. Omnis stultitia laborat fastidio sui; incidit subinde in consiliorum naufragium, et poenitentias. Et ut stomachus bile redundans facile revomit, quod ingestum est; sic stolidis mox taedio esse incipiunt, quae paulo ante placuerunt. Unde fit, ut tota eorum vita ex alternante satietatum et fastidiorum serie sit confecta. Tuae rationes hic sunt diversae. Nam quae tibi persequenda proposuisti, hoc est, moderatio animi, imperium in affectus, observatio numinis, studium dignitatis et libertatis tuae, divorum consortio brevi ventura, eiusmodi sunt, ut satietatem aut fastidium sui afferre non possint. Nam corporeae duntaxat res sunt, quae, superficie dulce quiddam pollicentes, falsum animum ad se trahunt: sed mox fraudem mens subodatur. Sed nec hic quicquam de vulgi opinione laborandum est: plena sunt omnia errorum, plena caecitatis, plena turpitudinum. Nullum contra apertam veritatem valere debet suffragium; nec omnes illi iuncti magni sunt aestimandi, quorum singulos stolidos et insanos esse cognoscis.

Qui ex errore imperitae et abjectae multitudinis pendet, (quotusquisque compertum habet quod sit verum decus?) certe in magnis viris nunquam est habendus. Tu non ad vulgi opinionem, sed ad sapientiae normas vitam tuam institues, si ad rarum hoc tranquillitatis bonum serio contendis. Non inficiabere, nisi demens sis, infinitis partibus praestare felicem esse, quam haberi. Jam ut sis, in te situm est: ut habearis, non item. De divite porro isto, et iis qui vulgo abjectae felicitatis bractea imponunt, non solum videndum est, quid super mensam, aut in conviviiis inter adulantium turbas et gulae irritamenta positi, et ad temporis punctum, de se et suarum rerum statu; sed quid perpetuo sentiant. Nam illa cogitationum inter epulas suavitas, quam admiratrix et circumfusa turba falso capta splendore efficit, brevis quaedam est respiratio ab intestinis illis animi curis. Atque ut is sanus non dicitur, cui intermissiones quaedam in febribus conceduntur (solent enim morbi intervalla dare) sic nec is felix est, cui pausa sunt duntaxat aliquot breves aegritudinum, quas oblivio, non stabilis animi iudicatus attulit. Multi in foro sunt conspicui, quorum vitam tristem domi facit morosa uxor: sic et regno et opibus multa adsunt occulta mala, eaque ingentia, hoc est, solitudinum cupiditatumque plurimarum turpissimi et flagrantissimi aestus; quos nulla queat aqua, praeter eam, quae ex sapientiae fontibus hausta est, extinguere. Et, ut res sit apertior, constituamus, Quisnam sit dicendus beatus, quoad in hac vita beatitas homini contingere potest. Is sane est, ut opinor, *qui habet* (ut brevissime definiamus) *quicquid vult*. Addidit (si probe memini) Augustinus, *et nihil mali vult*. Sed ea accessio profecto non est necessaria: siquidem qui mala aliqua cupiditate illigatur, nunquam fit compos omnium quae cupit: cum ea sit natura fallacium bonorum, ut sitim animi cruciabiliter exaugeat, non suaviter extinguat. Quid? quod quicumque in parte quavis turpis est, huic nihil veri

boni

boni esse potest. Est enim, ut philosophi docte et sapienter definiunt, virtutum nexus adeo necessarius, ut qui una aliqua deficitur, deficiatur et omnibus. Et quamvis satis ex quarta columna liqueat, frustra expletionem animi peti ab externis, eoque neminem illis beatum fieri: quia tamen tu, Demetri, comparisonem quandam attulisti, vulgi opinione nitentem, videamus quae sit ista beatitudo Byzantii tyranni; hoc est, an sit is contentus sorte sua. Obtinet hodie Ægyptum, Arabiam, Syriam, minorem Asiam, Graeciam, Thraciam, Moesiam, Daciam, Illyricum, Dalmatiam, opulentissima regna: unde assidue magnos alit exercitus, et pellicum vim non mediocrem. Nihil oriens, nihil occidens Sol videt, quod ad delicias pertinet, quo careat ille. Verum egeni animi manifesta quotidie dat signa, dum toties Pannonias populabundus ingreditur; quicquid obstat, barbarica immanitate ferro ignique, quoad per eum fieri potest, absumens. Nec Pannoniis contentus erit, volet sub jugum mittere omnes has Christianas provincias; neque aliam ob causam usque adeo illi arridet haec nostrorum Regum discordia, quam quod ea potissimum ratione hucusque imperium suum longe lateque propagaverit. Quod si illum tanta gerere dicas metu adactum, ne nostris rebus crescentibus illius opes debilitentur; plane id quod volo confiteris, timoribus et solitudinibus perpetuis ferum tyranni pectus exagitari.

DEMET. Carmine nuper laudes Britanniae vestrae descripsisti; in quibus egressu quodam attingis calamitates istas, quae a Turcis impendent. Fac, quaeso, ut et Franciscus audiat quid scripseris. Nemini enim displiciturum id arbitror, nisi cui et Christus ipse non multum placet.

FLOR. Cogis me, Demetri, saepius aberrare: sed quia res pertinet ad religionem, cujus studium nunquam potest esse immodicum, mos tibi geretur. Certe si Principes nostri

stri probe tenerent ipsi, quid sit, et quam magnum bonum sit Christus; facilius quae jam tenent regna relinquerent, quam sustinerent ut, sua discordia, Christiani ex professo hostis potentia invalesceret. Nostra discordia est, quae illum vocat: nostra discordia est, quae illi audaciam facit, quae illi et vires et arma suppeditat. Ipse pro meo qualicunque in Christianismum studio, dum lanam, quam optimam et plurimam australis Britanniae pars, quam Angliam vocant, suppeditat, inter caetera insulae commoda praedico, et ad quas exportetur gentes ostendo, hujusmodi usus sum excursu:

*Regna foret nimium longum memorare propinqua :
 Hac se vestit Arabs, et cui rigat arva quotannis
 Nilus, ab excelsa delapsus vertice montis :
 Qui Libyam longo tractu diffundit adustam.
 Utitur hac pariter veteris gens culta Damasci,
 Et Cylicum pubes, Cydno perfusa nitenti :
 Se tegit hac Thracum genus, et quicunque tyrannum
 Agnoscunt Scythicae faecis, cui dudum orientis
 Imperium nostri discordia contulit orbis.
 Nunc ne sit simplex dementia, rursus eundem,
 Qui genus exscindat nostrum, nostrosque penates,
 Viribus armamus nostris, ultroque vocamus.
 Haud secus ac si enses strictum quis porrigat hosti;
 Protinus hoc, dicens, ferrum in mea viscera conde.
 Securi interea nos inter stringimus enses,
 Et placet ut bellum plus quam civile geratur.
 Nec nos sacra movent communia, nec pudor ullus,
 Non sociae durae clades, et funera gentis,
 Non temerata Dei templa immortalis, et omnis
 Christi extinctus honos: quodque est vel dicere tantum
 Grande nefas, pietas misere pessundata sensim,
 Ingenuaeque artes expulsae, et praemia laudis;
 Ille ubicunque fuit victor, rerumque potitur.*

Nec

*Nec lachrymae quondam, quas jam devicta datura est
 Posteritas, frustra quaeritans pertaesa tyranni
 Crudele imperium, nec non passura libido
 Barbara quicquid erit saevi quod jusserit hostis.
 Heu! quoties cupient, ut belli auctoribus hujus
 Sit male, per quos non venienti occurrere damno
 Est licitum, et primi cursus frenare furoris.
 Impia tunc dicent haec arma fuisse, virosque,
 Nosque sibi nimium male prospexisse nepotes.*

Sed quid externos Principes commemorem? Eadem fere sunt et nostrorum studia, qui toti vel diffuentes deliciis, vel inanis gloriae studio flagrant, usque deque ferunt quam aerumnosi sint alii, modo illorum cupiditatibus serviatur. Multa hominum millia interdum in unius jactationem impendi oportet; et saepe falsarum laudum praemium tot orphanorum esuritione, et tot viduarum lachrymis, imo et infantium funeribus est redimendum. Jam hoc videatur, uter sit praestabilior: illene, qui dummodo cupiditatibus potiatur, pro nihilo habet turpitudinem suscipere, coelum terrae miscere, et magnam humani generis vim perdere; an is, qui vitam ipsam potius ponere velit, quam indecore quicquam facere, et in officii peccare leges. Certe idem qui praestabilior est et felicior, quandoquidem felicitas ipsa rerum est praestantissima. Agis Laconicorum Regum ultimus, praeter aequum ab Ephoris condemnatus, lictori, ob rei indignitatem, cujus cogeatur esse minister, flenti, *desine (inquit) homo meam vicem flere: nam sic praeter meritum et jus moriens, melior et felicior sum his qui me occidunt.* Haec locutus, ipse sibi collum laqueo induit. Quod spectaculum vulgo habetur foedius, quam hominem sic ex vita et communione hominum exterminari? Quod tamen sane pudendum nihil habet, nisi causa aliqua turpis praecedat. Alioqui nihil est haud dubie, nisi vulgaris, idemque turpis error; ad quem si studeamus vitam

et

et mores instituere, non est quod unquam solidam animi requiem exspectemus. Vulgus hic non intelligo pauperculam turbam; sed quoscunque, qui illiberaliter sentiunt de virtute, qui magnificiunt ea quae ad corpus pertinent, et ad vitae hujus jucunditates. Quocirca quoties tibi oculos perstringet aularum ille fulgor; quoties vides viros principes tam numerosa nobilitatis turba, tam varie tamque nitide vestita, stipatos; ne inanis species te decipiat, scis quid tibi sit faciendum? Expediam: imminebat quondam Graeciae cum numerofo exercitu (ut Romanarum rerum scriptores produnt) Antiochus. Apparatus varii et copiosi fama jam cunctos attonitos rediderat: equitum peditumque nubes jaëtabantur, mare classibus abscondendum, varia item armorum, et inaudita gentium nomina: Medi, Cadusii, Ælimaei, hastati, cataphraëti, amphippotoxotae. Quod conspiciatus T. Quintius Romanorum imperator, faceta et perquam familiari similitudine vanos timores discussit: narrans de quodam hospite suo Chalcidensi, convivatore scito admodum et lauto; qui, cum exquisitissimis cibis mensae exstructae apparerent, interrogatus, *unde esset tam multa, et tam varia venatio solstitiali anni tempore;* respondit, *omnia mansuetae suis esse carnem; sed arte et condimentis accepisse ferinae speciem tam diversam:* Ita, inquit Quintius, *in praesentia se habent Antiochi copiae: omnes illae gentes, quarum vos nova nomina terrent, Syri sunt; hoc est, imbellis et servile hominum genus.* Hunc admodum cogita tu, Principes, una cum comitibus, affeclis, et satellitibus, quantumlibet auro radiant, aut ferro sint terribiles, quantumlibet fortunae sint ornamentis conspicui, nisi illa ipsa quae habent, propter quae vulgo magni videntur, nihili faciant, omnes Syros; hoc est, nihili esse homines, et nequaquam inter illustres viros referendos. Semper haec duo in promptu tibi sint, omnem (ut est) hominis praestantiam esse ex animo; et non pendendum esse ex vulgi opinione: quod nisi facias, ad minimam quamque

que occasionem labasces. Illorum, quos vulgus suspicit ut felices, nemo non intestinis curis laniatur. Species quaedam externa laetitiae in illorum rationibus versatur: sed quia domi non illis nascitur laetitia, hoc est, quia a sapientia et constante ratione non proficiscitur, solida et perpetua esse non potest. Neque enim omnis qui ridet, continuo gaudet. *Levium metallorum* (ut inquit Seneca) *fructus in summo est: illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti.* Perfuntoriam ergo duntaxat voluptatem praestat hic rerum fulgor exoticus: veram altae et sapientes illae animi commentationes. Vis amplius videre, quanto tu personatos istos felices antecedas, si quam descripsimus studiorum rationem fueris secutus? Tu animi sapientia repraesentas, imo et frueris eo, quod illi frustra et laboriose per omnem vitam quaerunt. Te tua delectant, nihil magnopere ambis alienum, conquiescis in illa tenuitate externorum, nulli suas opes invides, neminem propter externa tibi praefers: quod certe non fit sine intestina, eaque et egregia, animi magnitudine. Illorum alius sollicitus est de muliercula, qua cum potitus fuerit, tranquillum se fore sperat. Alius tum clarum se et beatum fore putabit, cum censum suum ad senties sestertium auxerit. Alius nihil sibi amplius fore negotii credit, ubi sacerdotium fuerit adeptus; supererit enim (ut videtur) illud duntaxat, post aliquot horas in templo consumptas, domi dare operam deliciis. Alius ubi ditionem dilataverit, diis proximum se futurum sperat. Et cur haec omnia moliuntur, nisi ut placide et quiete vitam agant? Illo jam tu frueris, quod illi tot sudoribus quaerunt. Illi semper animi pendent, et de crastino sunt solliciti: tu securus omnium, habes in animo opum et suavitatis scaturiginem perennem. Hodie vivis, hodie felix es; et jam temporis transgressus metas, tempus ad te pertinere non arbitraris. Non exspectas, ut fias magistratus, non ut crescat census, non rapit te cae-

cus aliquis formae furor. In summa, non exspectas ut sis felix; cum scias non eis rebus quas illi petunt, sed iis quas jam domi tuae possides, felicitatem parari. Quanto ergo tu, qui jam portum tenes, et complicatis velis in optatis sedibus conquiescis, potior illis es, qui undoso etiamdum jactati falso portum nunquam sint inventuri? *Vis scire* (ait Seneca) *quid nos faciat avidos futuri? quia nemo sibi contigit.* Ego tibi omnium opto contemptum, quorum parentes copiam optavere.

*Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto praestantior hic, qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis aequanda pericula rebus.*

Non desunt ex personis illis, qui et agnoscant, et clam etiam fateantur suas miseras, ipsa rationis vi coacti; sed partim superbia naturae, quae refugit videri errasse, partim impotentia affectuum atque consuetudinis vinculis constricti, malunt cum multis turpiter errare, quam cum paucis sapientissime atque felicissime sapere. Nimirum videri, quam esse magni malunt, et intestinorum cruciatuum dant poenas; quia externa haec immodice adamare pergunt. Tu interim singillatim expende, quanti tibi sint felicitatis cumuli. Expers es formidinum; expers item conscientiarum. Liber; nemini servis, nisi illi cui omnia serviunt. Conscius es praeclarissimi dominatus, dum nihil quicquam ex fortuna pendes, et affectus tuos pro arbitrio dirigis. Timent illi, ne amittant; tu omnia tua tecum, hoc est, in animo circumfers. Bias idem interrogatus, *quid esset omnium in vita maxime ἀφοβόν*, hoc est, *intrepidum*: ὁρῶν σπουδαίης, inquit; hoc est, *Mens bene conscia*. Assiduae et domesticae furiae sunt improbis carnifices illae conscientiae, quas, ut velint, prorsus deponere non possunt. Et tu, qui vides te nihil turpiter in animo instituere, non tam excellentis rei conscientia exultabis?

tabis? Exercitus toti olim perpeffi sunt rerum omnium inopiam, vixerunt herbarum radicibus, et dictu foedam tulerunt famem pro regno falso et alieno: et id nos non faciemus pro vero et nostro?

Serviet aeternum, qui parvo nesciet uti.

Quam abjecta saepe fiunt mancipia, quantum devorant indignitatis, qui istas fortunae accessiones expectant? Cursitandum pro alieno arbitrio, vigilandum, adulandum est, et indigna saepe obeunda ministeria, ut levem aliquam gratiam a fastidioso patrono ineas. Fuit et mihi aliquando in aula Antistes longe illustrissimus; in cujus fidem ac clientelam juvenis admodum, falso splendore captus, me contuleram: sed cum vidissem crebro supplicandum esse, et perferenda multa taedia ob nescio quod fortunae praemium, barbara quadam fortasse superbia ductus, contempsi diutius preferre turpes illas et libero homine indignas molestias, protinusque miseriarum contemnere atque calcare mercedem coepi. Magno emitur quod precibus, turpissime quod adulationibus. Cicero *et gloriae cupiditatem vitandam* dicebat, *quod eripiat animi libertatem, pro qua magnanimis omnis debet esse contentio.* Cogit nos illa vivere sub persona, et ut supplices simus, et ut alienos sumamus vultus, dum timemus deprehendi tales quales sumus. Multa tamen interea incidunt, quae nos denuident; et ut bene cedat tanta sui diligentia ne deprehendatur, certe, ut ait Seneca, *neque jucunda, neque secura est vita sub persona viventium, et ad alienos se nutus accommodantium.* Neque hic libet commemorare, quam indignae sint illae servitutes amorum, et quam abjecta atque damnosa res sit *tristes Amaryllidis iras, atque superba pati fastidia.* Breviter omnis fordidus affectus nos ad turpem et eandem miseram adigit servitutem: commentatio sapientiae, et fortunarum, atque adeo corporis contemptus, nos rerum efficit dominos. Proinde ne verbis quidem consequar, quantum insit voluptatis, cum quis sibi videt

adesse eam animi vim; et ut non modo hujus vitae luxum ac fastum, atque omnia quae vulgus admiratur, contemnat; sed etiam nihil quicquam animo concidat, imo exsurgat potius, si sibi vel in praesentia moriendum intelligat. Sed nescio quomodo nunquam sumus contenti domestico animi testimonio; sed semper quaerimus externas laudes. Si res ipsa clauderet dubitationem, an sapiens fortunae contemptus res sit longe praestantissima, prudentiae esset ad sapientum confugere consilia. Sed sunt haec nostra omnia, quae de animi magnitudine nobis dicta sunt, luce illustriora: quare nihil opus est ut externum excellentiae nostrae testimonium requiramus; si aperte videmus nobis illum, quem tantopere laudamus, mentis adesse vigorem. Cato in Libycis illis arenis neglexit Ammonis adire oraculum, dum ait,

*Quid quaeri, Labiene, jubes? an liber in armis
Occubuisse velim potius, quam regna videre?
An noceat vis ulla bono? fortunaque perdat
Opposita virtute minas? laudandaque velle
Sit satis, et nunquam successu crescat honestum?
Scimus, et hoc nobis non altius inferet Ammon.*

Laudabiliora sunt sane omnia quae sine venditatione, quae sine populo teste fiunt: nec ullum est virtuti theatrum conscientia majus. Principes et duces, qui propter res gestas etiamdum sunt celeberrimi, fere gloriam mercedem rerum gestarum spectabant. Jam cum longe praestantior sit victoria, jure seipsum et affectus suos vincere, quam alios per injuriam superare; tu si contempta aliorum praedicatione, conscientia praeclararum rerum contentus, assidue honestum colueris, ipsos omnium gentium victores longo intervallo superaveris: longe enim majoris laudis res est, totam illam affectuum conspirationem labefactare et perfringere, quam ab aurora ad Gades orbem sub jugum mittere. Pulchre dictum est Plutarcho, *amaterem*

sine

sine teste gaudere amica; et avarum cum solus est, nummos non sine voluptate contemplari in arca. Ex quo facile colligitur, ineptos nos esse, si pulcherrimarum rerum conscientia non simus contenti. Nunquam sane defunt et superi spectatores, quibus placere multo amplius nobis, curae esse debet, quam hominibus vel sapientissimis. Sed ne diutius hic laboremus, illud breviter statuendum est; nunquam illum vere laude esse dignum, qui humanae laudis sit admodum appetens. Cavendum est item, ut supra dixi, laudis studium: eo quod quoties videri, atque laudari studes, ponis quodammodo cum superbo illo daemone sedem tuam in aquilone, et altissimi exaequationem quandam impie affectas. His ergo rationibus beatus fies; et talis erit animi tui status, qualis est mundi supra lunam, ubi semper est serenum: et ut alcyones avium genus in media etiam hieme, cum turbulentissimae sunt tempestates, perinde degunt, atque tranquillum esset mare; ita tu sapientis animi beneficio fortunae faevitia minime conturbaberis: imo a tuo quodam fonte tibi perpetuo fluent rivi quidam solidarum voluptatum perennes, quibus copiose atque suaviter animus irrigetur.

DEMET. Ergo et tu tandem voluptates persequendas statues?

FLOR. Non facio, Demetri; sed statuo eas res persequendas, unde voluptates existunt, non quae mentis lumen extinguant, et ex homine pecudem faciant, sed quae juvent et perficiant rationem; quae sunt homine dignae, imo quae sunt illi cum divinis communes, et illi divinitatis similitudinem atque excellentiam tribuant.

DEMET. Nae ille merito gaudet, qui se cernit ad eam animi dignitatem, quam sapientia largitur, pervenisse:

nisse: veruntamen ut quis se magnum aut beatum existimet, videtur pugnare cum sapientum praeceptis, qui proprium hoc esse superbiae aut stultitiae statuunt, *Sibi placere*. Quid? quod et columna quaedam tua magnopere hoc cavendum dixit, *Ne quis de se magnifice sentiat*.

FLOR. Sibi placere dicuntur, qui ob aliquod fortunae, vel corporis bonum, vel ingenii dotes, aliis anteferri postulant, caeterosque quodammodo despiciunt. Sed is, quem nos laetum esse volumus de rebus suis, nemini se opponit: contemni pro nihilo habet: fortunae, aut corporis dotes suas non esse putat. Hoc maxime nomine magnum se credit, si sibi minimus, quamlibet etiam ingenii dotibus excellat, videatur. Scit omnia ex Deo esse, eoque illi omnia accepta refert. Neque enim hoc in modestiae ratione positum est, ut ignores tibi adesse divina munera: quin potius magni sunt illa faciunda; sic tamen ut magnitudinis laus omnis illius esse intelligatur, unde illa oriuntur. Neque tu homines contemnis; sed apertas hominum, quod omnino licet facias, turpitudines. Miseraris illorum errores; et quam maxime cupis participes esse divini illius muneris, propter quod tu, ut populariter loquar, in domino gloriaris. Quid? quod qui sibi stolide placet, necesse est, propter eas, quas supra attulimus, rationes, ut idem sibi ipsi saepissime displiceat. Nos autem de durabili et perpetua quadam quiete loquimur, quae sane cadere non potest nisi in sapientem. Inde est, quod conquiescunt nunquam, propterea quod superbia omnis ex aliquo insipientiae genere nascatur. Videtis jam, ut et haec columna nihil difficile contineat; cum nihil animo carius, gratius, aut suavius esse debeat, quam cernere seipsum quam praestantissimum, et quam felicissimum. Tandem ad octavam, quae ultima fuit, columnam est perventum: cuius

jus haec erat Epigraphe, et quidem multiplex, ut mihi visa est :

ΜΕΛΕΤΗ, ΟΜΙΛΙΑ, ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΦΥΛΑΤΑ
ΤΕΣΘΑΙ ΑΠΟ ΕΑΥΤΟΥ.

Quae sunt,

EXERCITATIO, CONVERSATIO, ET POTISSIMUM
CAVERE A SEIPSO.

Praeceptiones omnes, quantumlibet salutare sint, et appositae ad dirigendam vitam, usus nisi adhibeatur, sunt supervacaneae. Quorsus cubiculi parietes tecti citharis et testudinibus, quarum nullus sit futurus usus? Dictum est nobis supra nonnihil de consuetudinis potentia; quapropter conveniet ut hic breves simus. Si eas res (ut hinc principium faciamus) quas inviti patimur, vel suscipimus, parvi temporis usus faciles reddit; quid aliud, quam summa facilitas illic expectanda est, ubi rem aliquam gerendam ex animo susceperis? At jam nobis supra constitutum est, oportere unicuique adesse flagrans sui perficiendi desiderium, et rationibus item vel luce ipsa clario-ribus ostensum est, cur id, et quomodo fieri oporteat. Ergo hoc tantum restat, ut vires periclitemur; et praeclaram hanc bene, hoc est, honeste vivendi scientiam ad actionem ipsam proferamus. Nota nobis et patefacta est via: nobis proficisci certum est: jam quod valetudinem causari non possimus, nullum est negotium com-monstrare. Quod vitae genus est tam vel periculosum, vel aerumnosum, ac nautarum? Et tamen cernere est plerosque, quos nullis blanditiis ab eo vitae instituto deducas. Qui in triremibus vincti remigant, et qui in custodias dantur, primis diebus indignabundi sunt, et insigniter tristes: postea, temporis et usus beneficio, eosdem videas ad aequanimitatem quandam perductos. Gladiatores, barbari ac perditii homines, quas perferunt in arena plagas, ubi pugiles caestibus contusi ne ingemiscunt quidem:

dem : inexercitati vero etiam ex levi ictu turpissimos edunt ploratus. Venatores in montibus inter nives pernoctant, et se interdiu uri patiuntur. De Libycis feris proditum est, alio translatas, etiam cum maxime fervet aestas, quamvis uberes adsint aquae, bibere non solere ; hieme contra potare largius : eo quod in arenis illis sitientibus, ubi educatae fuerant, aestate aquae, ut quae defecerat, non essent adsuetae.

Quid magis est durum saxo, quid mollius unda ?

Dura tamen molli (ut ait Ovid.) saxa cavantur aqua.

Silices, si Plinio fidem habemus, alicubi formicarum pedibus detriti inveniuntur. Ferrum ipso usu splendet, situ contra et rubigine exeditur. Sed ut rerum sit conclusio, Μελέτη (quod proverbium est) πάντα δύναιται ; hoc est, *Nihil est tam arduum, quod non assiduitate et pertinacia superetur, et ad familiaritatem perducatur. Nulli sunt tam feri (ait Seneca) affectus, qui disciplina non perdomentur.* Alii nunquam risere, alii venere, alii vino, alii omni humore interdixere corporibus. Didicerunt alii tenuissimis et adversis funibus currere ; et ingentia, vixque humanis toleranda viribus, onera portare : alii in immensam altitudinem demergi, ac sine ulla respirandi vice perpeti maria. Multa item sunt alia, in quibus pertinacia impedimentum omne transcendit ; ostenditque, nihil esse difficile, cuius sibi mens ipsa patientiam indixerit, Πολλαῖσι πληγαῖς δρυς σερὰ δαμάζεται ; hoc est, *Crebris ictibus et rigida quercus domatur.* Demosthenem balbum natura fecerat ; neque poterat primam artis, cui studebat, literam pronunciare : sed industria usque adeo omnia naturae impedimenta vicit, ut oratorum Graeciae longe princeps sit ab omnibus habitus. Convertamus ergo sapientiae praecepta in usum ; et cum tanta sint proposita praemia, hoc est, divina quaedam nostri excellentia, nos non pigeat eum suscipere laborem, qui saepe ob nihili res plerisque toleratur.

toleratur. Cum geniis nostris bellum geramus; et qui toties turpiter succubuimus, periclitemur tandem quid sit vincere. Coerceamus libidines. Contemni vel amemus, modo non subsit turpitudinis causa: et cum adversum aliquid accidet, complectamur illud libenter, tanquam materiam oblatam, in qua animi vires exerceamus, et nos ipsos magnos et praestantes efficiamus viros. Non inepte sane nos ad doctrinae usum Thebanorum exemplo cohortatur Plutarchus: hi cum semel Lacedaemonios antea invictos habitos vicissent, nunquam sunt postea ab iisdem superati. Et sane pro fervore usus in periclitandis viribus, accelerabitur illa facilitas, quam praestat habitus: quandoquidem et a philosophis acute disputatur, an una aliqua actio possit habitum generare. Vultis scire quid faciatis interea, dum sapientiae commentationes in mores traducitis? Philosophamini. Hoc enim est vere, re ipsa et serio, non verbo tenus philosophari. Hanc philosophandi operam semel susceptam ad extremum tueri nos conveniet, si vere homines esse velimus.

DEMET. Ergo sententia tua, omnibus promiscue est philosophandum. At ipse arbitrabar, eos esse philosophos, qui in utriusque linguae studiis ea gratia sint versati; ut sciant et possint de moribus, atque de omni natura disserere: quod tu vitae institutum mihi delegisse videris.

FLOR. Ejusmodi homines, si non tam oratione, quam vitae actione inclusam animo sapientiam populis demonstrant; hominum genus sunt haud dubie longe praestantissimum. Sin palam affectibus indulgeant, philosophastri sunt, imo hominum nocentissimi; ut quibus inspiciendis vulgus facilius corrumpatur, dum a doctrinae nomine turpitudine aliquid auctoritatis accipit. Philosophiae pars maxime utilis, est ars vitae. Quamobrem, ut indignum in primis est, aliquem, qui se grammaticum profitetur, bar-

bare loqui; ita turpissimum est, vivendi artem profitentem in vita delinquere. Diogenes *hosce similes eorum esse dicebat, qui pictas caricas pro veris elegissent.* Neque tamen ex turpitudine quorundam, qui in literis versantur, fas erit vituperare philosophiam. Non enim omnes agri, qui coluntur, sunt frugiferi. Atque ipsa se tibi multo ante inanem fore denuntiat, nisi ex studiorum umbra in actionum palaestram prodeas. Sed quid hic dicendum est de illis, qui divinitatis imitationem quandam singularem professi, et qui se pene divorum loco esse volunt, doctrina vel nulla, vel adulterina sunt exculti; et pessimis vitae exemplis sceleratum turbae, ad nefaria semper tendentis, cursum adjuvant? Itaque tu tum te oratorum optimum esse puta, cum tibi ipsi quod oportet persuaferis: tum philosophum item, cum tibi studes, et quas de honesto animo tenes praeceptiones in mores transfundis. *Nonne id flagitium est* (ait Menedemus) *te aliis consilium dare, foris sapere, tibi non posse auxiliarier?* Siquidem alimenta quamdiu in sua qualitate perdurant solida, et in stomacho innatantia, onera sunt; mutata, in sanguinem et vires abeunt: itaque quae legimus concoquenda sunt, ut non tam in memoriam, quam in mores abeant. *Quantum ergo profeceris, non tam oratione, aut calamo, quam cupiditatum imminutione* (ut ait Seneca) *est faciundum.* Si gloriarum videlicet refrixit ardor, libidinibus minus indulges, si auri fames est sedata, si te contemni non tam quam solebas gravate fers; haec signa sunt animi per philosophiam jam sanati, aut certe ad sanitatem magno gradu properantis. Hic philosophiae et studiorum fructus est uberrimus, si nos indies meliores fieri sentiamus; si animus assidue tum moderatior, tum purgatior redditur. *Oves* (ut pulchre Epicteto dictum est) *non revomendo quam esitaverint herbam; sed carne succulenta, copioso lacte, atque lana, commonstrant pastori, quam laeta fuerint pascua in quibus errarint:* ita nos non ambitiosis disputationibus, aut epistolis quae Ciceronis facundiam

am redoleant, vel libris qui Aristotelis praeferant acumen; sed constanti potius totius vitae modestia, ostendere debemus in quibus et quam gravibus studiis simus versati. Hujus usus qui rudis est, etiam quamvis sexcentos Aristoteles, et totidem Platones ac Cicerones devorarit, non magis habendus est philosophus; quam is citharoedus, cui multa sit cithararum copia, aut musices lectio, citra illam pulsandi peritiam. Et contra, qui sapientiae praeceptis utitur, ut faber sit, vel agricola, haud dubie philosophus est: imo idiota, si Christi et coelestium rerum amore corripitur, theologus est egregius. Hoc si desit, in subtilissimis de divinis rebus versatum esse disputationibus nihil quicquam confert. Eum, qui nihil praeter aridam et sterilem cognitionem elicit ex lectione longa, non inepte quidam similem dixit pictoris, qui formosae mulieris lineamenta, colorem diligenter observat, ut depingat duntaxat: et contra rudem illum ejusmodi studiorum, qui tamen serio pius est, eum referre ait, qui subito ut formosam vidit, citra subtiliorem inspectionem totus est in amorem abreptus. Itaque hoc quod philosophari (quod est sapienter vivere) dixi, est vere hominem agere. Hoc ergo more philosophari commune est omnium qui se homines profiteri audent. Curiosior rerum explicatio forte poscit, ut hic non nihil dicatur de eis viribus, quae assuefactionis sunt capaces. Sunt enim quaedam facultates, quas frustra ad obedientiam condocere tentes; cujus generis sunt, vis concoctrix, aut expultrix, aut appetentia illa alimenti. Nulla sane industria efficias, ut non velut latret stomachus, cum alimento deficitur. Et pertinent haec fere ad illam animam, quae populariter Vegetativa dicitur. Sensuum functiones etsi naturales sunt, (videt enim oculus naturaliter cum in luce coloratum aliquod est admotum) admotio tamen rerum convenientium est in arbitrio hominis, vel saltem intermissio functionis; cum integrum sit oculos claudere, atque aures obstruere, etiam post res admotas. Intellectus

intellectus item naturaliter assentitur sententiis illis, quarum
 veritas est evidens: potest tamen voluntas alio convertere
 cogitationem: potest item eadem sibi quodammodo impe-
 rare. Omnis ergo animae vis habitu imbui potest, cujus
 functio nostri est arbitrii atque spontis. Aristoteles appe-
 titui animali rationem civiliter praefectam esse statuit, eo
 quod illius motus etiam invitis nobis exoriantur: admit-
 tunt tamen (ut nobis supra ostensum est) disciplinam:
 quapropter et ille virtutum est particeps, et habitibus qui-
 busdam, nunc pravis, nunc studiosis inficitur. In corpo-
 ris membra idem, quantum ad motus usum attinet, animo
 tribuit herile imperium: quapropter jure vituperamur, si
 illis scelerate abutimur. Ubi merum largius haustum est,
 non est in potestate nostra, ne sequatur ebrietatis aliquid;
 eo quod jam ventum sit ad functiones prorsus naturales,
 et quae sunt vegetatricis facultatis: prius tamen integrum
 erat, poculum non ori admoveere, aut admotum non ex-
 haurire. Verum haec disputatio tantae utilitatis non est,
 ut sit hic commorandum: maxime cum typographica offi-
 cina calami nostri celeritatem praevertat: quo fit, ut trans-
 currenda sint etiam quae videantur necessaria. Converta-
 mus ergo nos alacriter ad praeceptorum usum, ut prae-
 clarae istae voluntates possint aliquando nos ad habituum
 firmitudinem perducere. Φιλεῖ (inquit Euripides) τῷ καμ-
 νοντι συσπεύδειν Θεός; hoc est, *Laboriose adnitentes Deus*
libens adjuvat. Apud eundem est, ut nemo unquam cla-
 rus evaserit voluptatibus, et vitae hujus deliciis: ἀλλ' οἱ
 πόνοι τίκτουσι τὴν εὐανδρίαν; quod est, *Labores sunt qui-*
bus claritudo paratur. Si qua in parte nos praeclare de-
 dimus, laboris molestia abit, honesti decus est aeternum:
 contra, si turpiter aliquid nobis designatum est, voluptas
 quam petebamus actutum evanescit; iniusta macula perpe-
 tuo, nisi studiorum fiat mutatio, adhaerescit. Unde non
 possum satis admirari voluptariorum ineptiam, qui volunt
 ex praeteritarum voluptatum recordatione in animo nasci
 quandam

quandam suavitatem. Quod si de corporis deliciis accipiendum est, Quae, quaeso, mihi voluptas inde existere possit; cum mihi in mentem venit stultitiae meae, et quam turpiter fuerim deceptus, dum pro rebus umbras amplecterer? Quin contra est, hoc singulare animo gaudium affert, cum se videt facillime semper contemnere ea, ad quae vulgus incautum impotenter abripitur: se nusquam decipi, sed constante quodam iudicio parvifacere ea, quorum species imponit vulgo. Penetrat nimirum in intimas partes, et videt solidi nihil subesse: vulgus in superficie consistit; nec cernit lutum et sordes, quae sub pulchre depicto tectorio latent. Profuerit item non mediocriter in hoc philosophandi studio, si quis quotidie a seipso pensum aliquod eruditionis, tanquam pedagogus aut magister, exigat: secumque ita cogitet; “ Quomodo philosophatus sum hodie? quid didici? quem vici impetum animi? “ restitine libidini? toleravine patienter injuriam? ” Si fecisse sentit, gaudeat, sibi caput demulceat; poma, quod pueris cum probe dictata rediderint sit, se donet; ipse sibi dicat, “ Laudo, vir es, perge: ” sic tamen, ut laus illa omnis ejus esse intelligatur, a quo uno laudis omnis ratio manat. Sin lapsum se sentit, erubescat, ipse se objurget; neque increpandi sui finem faciat, donec ipse sibi polliceatur in posterum se fortem, frugi virum futurum. Conducet item, ut ipso mane, quotidie cum exsurgitur, Deo prius religiose adorato, sibi ob oculos unusquisque ponat quaecunque possunt accidere; sive illa sunt voluptatum irritamenta, sive dolorum cruciatus; atque ita secum ratiocinetur: “ Hodie fortasse in eum locum sum venturus, ubi personae tam affabre formatae erunt, ut pro rebus probent; ubi faces sint incendendae libidinum, ubi nihil denique non erit illecebrarum. Quid faciam? “ abstinebo, philosophabor, tuebor dignitatem meam. “ Fieri item potest, ut hodie a me distrahantur carissimi, “ ut compilata sit arca, imo ut ipse ad carcerem, adeo-

“ que

“ que et ad mortem abducar. Quid faciam? philosopha-
 “ bor, reddam dictata, generose perferam, re ipsa ma-
 “ jor ero illis omnibus, qui miserum esse putant quicquam
 “ ubi turpitudine adest: illustris animi specimen divis ipsis
 “ spectantibus dabo.” Debet sane animus se in hisce re-
 bus cogitandis pervolvere, ut nihil sit inopinatum: hac e-
 nim ratione paratur securitas, dum adversus omnem ca-
 sum provisum atque praeparata sunt remedia. Demosthe-
 nem proditum est solitum adire statuas, et ab ipsis aliquid
 petere. Interrogatus, *cur id faceret*; respondit, *ea ratione*
se discere, non commoveri, si quando ab hominibus non impe-
traret quod peteret. Sunt haec quidem, quae commemo-
 ravi, virtutis tirocinia minime spernenda: in quibus et illud
 diligenter memoriae mandandum est, ut, dum irritant
 externae rerum species ad libidinem, celerrimus sit ratio-
 nis occurfus; neque concedamus otium, ut illecebrae prius
 animi aditus occupent, quam ratio sapientiae praeceptis
 meatus obstruat. Cum formam aspicias insignem, statim
 in promptu sit, persona est, et diarii decoris flos; lutum est,
 speciosa bractea crustatum. Nam si ejusmodi cogitationes
 prompte non se proferunt, fauciatur interim animus, et
 tacite venenum quoddam suave in eundem inspiratur; in-
 valescit mentis caligo, et res ad perniciem tendit, et in-
 vitius postea et laboriosius mala gaudia deseris. Similiter
 item est in terroribus, si non protinus sapientiae scutum
 corripis, res apparent impatibiles. Itaque

Principiis obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas convaluere moras.

Ubi ad tempus aliquod hoc modo te gerere consueveris, ad-
 mirabilis erit rerum ex dexteritate hac extemporali suavi-
 tas. Deinde illud videndum est, ut convictores probos
 deligamus. Tales enim fere evadimus, quales sunt illi
 quibuscum vivimus. Ex Theognide citat illud Aristoteles,
 ἱσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ’ ἱσθλᾶ; hoc est, *De probis probita-*
tatem

tatem discas. Nullus fere locus est, qui non sit flagitiosorum vestigiis impressus. Improbis omnia redundant; nec minus animorum quam corporum morbi (quod multis exemplis Plutarchus ostendit) in nos imprudentes transfunduntur. *Itaque* (ut ait Seneca) *non tam valetudini prodest utilis regio et salubrius coelum, quam animis parum firmis in turba meliorum versari.* Nam et belluae multum nativae feritatis, ex eo quod cum hominibus convivunt, deponunt. Atque, ut qui in Sole versantur, colorem ex eo ducunt; quamvis non propterea ad Solem prodierint: sic bonorum convictus semper nobis vel non sentientibus probitatis aliquid affricabit. Si eum locum diligenter vitamus, ubi pestilens sit aër, qui corpus inficit; quanto majore cura ea declinanda sunt loca, et cavendae societates, unde nihil praeter morum corruptelam expectandum est? Multi boni, etiam ut ad exempla cohortationes addantur, aegre unum aliquem improbum poterunt ad frugem revocare. Quid ergo tum usu venire verisimile est, ubi improbitas ab infinitae multitudinis exemplo confirmatur? Natura nos finxit pronos ad imitanda prava; eoque nihil pene turpe ducimus, quod vulgo factitari videmus. Fraude alteri imponere, labefactare alienam pudicitiam, famam commaculare, ferociter ulcisci injurias, vel per nefas augere peculium, nos non pudet. At cur quaeso? Non sane propterea, quod audeamus palam profiteri illa non esse mala: sed quia passim ita fit; eoque non veremur, ne nobis illa vitio vertantur; quasi ex hominum opinione pendendum esset, aut vulgi manifestus error aeternae rerum dignitati praejudicare posset. Multum igitur solliciti esse debemus in diligendis illis, quibuscum vivamus, aut quos nobis intuendos atque imitandos proponimus. Dispeream si saepe vel unciam hominis in iis reperiatis, qui non modo Christiani, sed etiam Dii pene terreni videri possulant. Ut in hac parte sint conspicui, in illa turpissime se dabunt. Semper ergo cum illis versabimur, qui nos reddere possunt meliores,

liores, aut quibus nos nostra opera utiles esse possimus. Fugiendi sunt maxime omnes licentiosi coetus, spectacula ludicra, convivia lascivorum, imo et privatae societates unde labis aliquid nobis aspergi possit. Quid dementius est, quam eos quaerere qui corrumpant, cum in illos passim incidamus? Et quotusquisque est, qui egressus ad turbas et convivia, non deterior domum redeat, quam domo sit egressus? Animis jamdudum studiosae vitae usu roboratis, multum est periculi ab ista nostra stultitia, quae in luxu et apparatibus relucet. Quid ergo lucri hic infirmis, et iis qui ne per somnium quidem quid virtus sit viderunt, esse possit? Verum animus paulo compositior, ne tum quidem, cum futes illas laetities aspicit, philosophari atque fructum capere intermittet. Perpendet, quam ridiculum sit vulgus, et quam abjectum, quod tam levibus rebus delectetur: augebit et confirmabit institutum suum, et ex stultitia aliena sapientiae fructum colliget. Si tales non sumus, ut postquam curis vitae necessariis sumus fessi, animum recreare possimus, formosae hujus machinae contemplatione, aut evolvendis annalibus; ad ea nos animi laxamenta conferamus, a quibus nihil sit prorsus mentis integritati periculi. Inambulandum est cum prudentibus; loquendum item de rebus utilibus; sales vacent tum turpitudine, tum offensione; omnis vitae usus in animo inclusam moderationem resipiat. Ex usu fortasse erit id, quod a Seneca in scriptis relictum est, ut *singamus semper nobis adesse virum aliquem gravem, factorum imo et cogitationum inspectorem, Catonem aliquem, Scipionem, aut Laelium, quo praesente delinquere erubescamus*. Praestat tamen, si tantum apud te auctoritatis et reverentiae est virtuti, ut ipse te sine teste vereare; ipse te eum efficias, quo spectante peccare non audeas. Tum sane paedagogum dimittas licebit, ut qui jam in sapientum atque magistrorum ordinem sis cooptatus. Quod si populi dux et doctor es, vix licet ut te in angulum abdas, nisi ad
tempus,

tempus, dum sacris commentationibus das operam. Discat non tam ex sermone, quam ex moribus tuis, vulgus vivere: alioqui, dum te abdis, das aliquam occultae turpitudinis significationem. O felices eos, quorum ea est vitae ratio omnis, ut ea lucem non reformidet! Verum illud longe splendidius est, eam tibi cogitationum puritatem et dignitatem esse perpetuam, ut vel fronte pingi quicquid cogites non recuses; qui pectoris tui arcanis patefactis admirabilior existeres, interim Sileni in morem neglectus. Cum contra alii sint, qui foris niteant; animus, qui verus homo est, si acutis et puris luminibus cerneretur, conspueretur ab omnibus. Salutares sane sunt hae, et magnificae, cupiditatis frenandae rationes. Sed ea longe est praestantissima, quam religionis suppeditat doctrina; de vitanda turpitudine ob eam praecipue causam, ne illi (hoc est, Deo) displiceamus, a quo uno nobis est omne quod placet. Huc pertinent et auctores, qui nobis legendi sunt. Si de his, qui extra religionem sunt, sit sermo: si non tam linguam expolire, quam animum virtute collocupletare cupitis; nostra quidem sententia ex Graecis legendi sunt Plato, Plutarchus, Xenophon; ex Latinis Cicero et Seneca. Naturas rerum arte et methodo tradit Aristoteles. Plinius naturae historiam singulatim, et citra illam doctrinae methodum copiose, conscripsit. Sed nos morum disciplinam in praesentia quaerimus. Ex nostris veterum scripta sunt anteponenda; spirant enim germanum quiddam in Christianismo, et erudita quadam simplicitate nituntur: methodum tamen saepe in iisdem desidero. Recentioribus, qui sunt innumeri, et methodus quaedam est, et acuminis sane plurimum: sed magna est rerum jejunitas, et saepissime in ludicris et frivolis ambitiose ostentant ingenium. Si quando illis sacra tractantur, nullae sunt flammae, nullus impetus orationis, quo incendatur ad rerum amorem lector. Ex uno prope Aristotele barbare intellecto,

omnis illorum commentatio est composita. Primi aetatis gradus mihi consumpti sunt in illorum captiunculis discendis: cujus utinam temporis bona pars utriusque linguae studiis impensa fuisset. Ex ea incuria video me defici eis praesidiis, quae necessaria sunt illi, qui feliciter in literarum tractatione versari velit. Placent sane et illi, qui nunc nobis prae manibus sunt Francisce, Augustini de civitate Dei libri. Erasmus Roterodamus vir fuit felicissimi ingenii, tenacis memoriae, et plurimae lectionis, doctissimus utriusque linguae; qui si plusculum philosophiae imbibisset, et paulo accuratior fuisset in Romani sermonis puritate, nihil neque nostra, neque superiora secula vidissent, quod sit cum illius scriptis (ut equidem arbitror) conferendum: singularis plane est, et in civilibus, et in Christianis moribus fingendis artifex. Non sine voluptate menses abhinc aliquot vidi hic Lugduni Gulielmum Pagentum, potentissimi Anglorum Regis legatum; aetate quidem juvenem, sed ingenio atque sapientia maturrimum: fuit ille totus demersus in lectionem Senecae, eo unice delectabatur: quod certe argumentum est solidissimi iudicii; quandoquidem Seneca auctor est undecunque gravissimus. Sed immensi operis res esset de singulis quid sentias pronuntiare. Omnia cum lustraveris, ex solis sacris literis est solida lectionis utilitas. Fac tibi esse *sexaginta reginas, octoginta concubinas, et adolescentulas quarum non sit numerus*; hoc est, ut tibi sint omnes et eruditionis et facundiae opes, quas profani scriptores suppeditant: unica tamen sacrarum literarum commentatio debet esse *columba tua, perfecta tua, unica matri suae, et electa genitri suae*. Rossensis Britannus Antistes, vir in theologicis studiis doctissimus, et, si non magistratui, illius etiam studioso (ut plerisque placere video) contumacius resistisset, virtutis exemplar absolutum, mihi, dum Londinum aliquando ex Gallia proficiscerer, se invisenti confessus est, *se magnopere admirari, quid sibi vellet ea in re divina providentia, quod*

Lutherani

Lutherani aliquot longe felicissime enarrarent sacras literas, et tamen essent haeretici. Sed harum rerum iudicium vincit facultatis meae vires. Nobis Ecclesiae auctoritas semper plurimi est facienda. Sed jam tempus est, ut cohibeamus hanc evagationem: praesertim cum de sacris nobis mox dicendum sit. Illud nunc videamus, cur omnium maxime nobis sit a nobismetipsis cavendum. In promptu ratio est, quod nemo nisi a seipso laedatur. Nihil essent incursiones hosticae, aut impressiones quamlibet graves; nisi intra nos essent inclusi hostes domestici, qui foederibus quibusdam perpetuis, una cum iis qui nos extrinsecus oppugnant, in nostram perniciem conjurarunt. Latent in nobis immanes cupiditatum belluae, a quarum feritate, nisi caveamus, continuo discerpemur. Etenim in lucis hujus limine nobis hausta sunt illa Circes pocula, unde est crebra haec ex hominibus in belluas metamorphosis. Inveniunt saepe ad quod exilient eadem: quod dum immodice faciunt, ipso nos exitu strangulant. Tractandae erunt ergo singulari arte atque dexteritate. Per itineris causam equo insidentes, labascenti subinde, et ad tumulos offendere solito, frenum majore cura, maxime si salebrosum sit iter, adducimus. Militiae, cum vicinus est hostis; domi item, cum furum imminet fraus, aut latronum manus, excubatur diligentius. Cum rimosa est navis, sentina purgatur crebrius: et semper quo periculum propius adest, hoc studiosius providetur, ne quid damni accipiat. Quid ergo hic nobis faciendum est, ubi non solum circum, sed etiam intra nos hostes sunt positi, quos neque arcere vallo, neque castris exigere detur? Una nobiscum perpetuo vivunt, ad extremos usque rogos: prorsus debellare aut exterminare eosdem, facultatis nostrae non est; placare et mitiores reddere, res est non tam ovationis quam justii triumphii. Si per tesqua et silvas, ubi noxiae laterent ferae, nobis iter faciendum esset; quanta nobis cautio esset, ne quando praeda fiamus belluis? et

cum intra nos concludantur multo truculentiores, non multo studiosius vitabimus? Dant hae quidem intervalla, sed rara, quod et febres solent; et quoad ostensa sit praeda, leves et mansuctae apparent. Socrates in Phaedro dicit, *se velle seipsum considerare, utrum bestia sit aliqua Typhone multiplicior, ardentior et furiosior*; (fuit Typhon ex Titanum gente vir in primis crudelis, ex cujus cruore venenatas animantes procreatas esse fabulis proditum est) *an placatius quiddam et simplicius animal, et divinae cujusdam mitisque sortis particeps*. Si vultis haec familiarius explanari, sic habete. Conspicis magnam pecuniae vim, variam et pretiosam suppellectilem, numerosum servitium divitis alicujus: mox ex latebris erumpit cupiditatis Lupus ad praedam. Cernis venustae mulieris formam et charites: hic Sus libidinis bellua expergiscitur, et ad fructum furiose festinat. Affectus tibi videris injuria, aut damnum ab aliquo accepisse: hic Leo ex lustris exilit, et se ad ultionem magno cum rugitu parat. Contrahis cum alio aliquid, in quo fidei integritas sit praestanda: hic fraudulenta Vulpes se admiscebit, et sui commodi gratia fallaciam facere volet. Est in te dos aliqua, aut saltem tibi ita videtur, quae non sit vulgaris vel ingenii vel corporis: hic Pavo caudam suam gloriose admirabitur, et conspici atque laudari volet. Praeripuit tibi alius lucrum, aut in laude aliqua tibi est antepositus: hic Canis, qui non fert praedae participem, aut solitarius Erithacus, indignabitur. Offeret se difficultas, aut periculum aliquod gravius in praestando officio: hic Cervus, aut Lepus, terga dare volent. Sunt et aliae plurimae, quae omnes solicite sunt clathris sepiendae, imo in perpetuis habendae vinculis, nisi malimus ab iisdem in vinculis haberi. Externi hostes non possunt nobis nostra adimere bona. Hae belluae, in animi recessibus abditae, nos sapientia, moderatione, et virtutibus spoliare non intermittunt. Quisquis fuit, qui, cum solum quendam, nescio quid secum loquentem conspexisset, dixit,

xit,

xit, *Cave ne cū malo homine colloquaris*, sapientissime et sensit, et locutus est. Siquidem in hoc bello tum difficili, tum perpetuo, non una est insidiarum aut insultus ratio. Nam leonum irae grassantur apertius; et posito vel temporis beneficio impetu animi, ipsi ad speciem incolumitatis sponte nostra redimus. Sed blandientes libidinum et laudum Sirenes, hyenarum instar, quae sermonem mentientes (dictu mirum) humanum, et pastorum inter stabula nomen ediscentes, evocatos pastores eosdem dilacerant, nos sub amica quadam specie perpetuo decipiunt; imo, ipsi nos decipimus; neque vel cum nobis ipsis verum dicere sustinemus. Dubitatis? Fidem vobis faciet quotidianus usus; et ipsa experientia ostendet perennitatem insidiarum, quas ipsi nobis struimus: quas tamen, quia cum nobis ipsis perpetuo versamur, imo propter assiduitatem minus versamur, hoc est, nostri curam negligimus, non satis animum advertimus. Hoc quomodo fieri ac deprehendi possit, attendite. Phryne Atheniensis, insigni forma meretrix, Praxitelem statuarium praestantissimum (ut Pausanias tradit) a quo amabatur, rogavit, ut quod esset artis et ingenii sui opus eximium sibi donaret: assensus est illi quidem, et promisit, optionem atque electionem illi permittens. Verum, quum sensisset illa Praxitelem dissimulare quod esset eximium; subornavit servum, qui Praxiteli, dum domo fortasse abesset, incendium domesticum nuntiaret, quo tamen non omnia conflagrassent. Tum Praxiteles tantum percontatus est, an Satyrus et Cupido illaesi superessent: unde constabat, de caeteris illum non magnopere laborasse. Mox Phryne occurrens omnia salva domi esse nuntiavit: et cum ea ratione quod esset artificiosissimum deprehendisset, Cupidinem abstulit. Sed quorsus haec? dicetis. Cum abripimur citra aliquam certam industriam, et permittitur sibi mens in cogitationes aliquas ire; superveniamus nobismetipsis incautis, et expendamus quibus rebus volutandis et versandis animus oblectetur. Imo si scire cupis,

cupis, quam laute aut frugaliter se habeat aliquis tibi vicinus in victu, oportet ut citra invitationem aliquam inopinato supervenias discumbenti. Et quid tandem inveniemus? Nos videlicet semper in eis versari cogitationibus, quae vel ad lucrum, vel ad gloriam, vel voluptatem aliquam denique nostram pertineat: quae quidem ut non sit proprie nostra, satis est quod nos attingat utcunque.

“ Ille me praedicat, jam magnus apparebo. Ex hac vel
 “ illa re nomen meum perveniet ad Principem. Illa, cu-
 “ jus gratiam exambio, si hoc mihi contingat, me magni-
 “ faciet. Hujus rei ubi potiens ero, jucunde vivam. In-
 “ ter homines mei ordinis hac ratione primus habebor.
 “ Scotorum delector laudibus, vituperatio offendit. Si
 “ Christiani junctis viribus, duos aut tres conficiant exer-
 “ citus; quorum unus per Pannonios ad Byzantium con-
 “ tendat omnium fortissimus; alius navalis Ionium te-
 “ neat mare, et Bosphorum Thracium obsideat; tertius
 “ in Syriam exponatur, aut Ciliciam. O utinam Caesar in
 “ coelum, aut ad inferos abeat!” Quid mea interest? aies.
 Et Scotus sum ipse, et qualiscunque Christianus; qui nisi
 essem, aliter institueretur cogitatio. Et mihi verisimile
 fit, alios consimilibus pulsari cogitationibus. Usque adeo
 vigilat haec nostra *φιλαυτία* perpetuo, ut sese, quo jure qua
 injuria, magnificet et extendat sollicita. Quomodo ergo hic
 tuebimur nosmetipsos a nobismetipsis? Excubet memoria,
 prompte se exerat ratio, et sibi dicat unusquisque; “ O
 “ quanto formosior esses, si tibi formosus non viderere!
 “ Non te prae pudore abscondis, qui hominibus, cum ni-
 “ hil sis, videri aliquid postulas? Quam bella res est sto-
 “ lidis aut meretricibus placere cupere? Quid superbis,
 “ terra et cinis? Ad quam fragiles spes confugas, cum
 “ opes vel hominum gratiam laboriose captas, non vides?
 “ *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.*” Hu-
 jusmodi sane sententiis comprimenda est atque mitiganda
 belluarum nostrarum feritas. Verum subito simul atque
 intermiserit

intermiserit ratio hujusmodi castigationibus uti, statim redeunt ad ingenium belluae ; et

Naturam expellas (ut ille ait) furca, tamen usque recurret :

pristinus revenit cogitationum, pene velim nolim, modus : et semper libentius privatas cupiditates in animo verso, quam ea quae ad verum decus, vel immortalis Dei gloriam pertineant. Debet ergo unusquisque nostrum sibi ipsi perennes denuntiare inimicitias, et secum bellum gerere sempiternum, seipsum perpetuo excutere, excitare, admonere. Nam

Neglectis urenda filix inascitur agris.

Et fortasse hoc est odium animae nostrae, si eam salvam cupimus, quod in Evangelio praecipitur. Ad haec praecipue videndum est, quae in nobis ferarum omnium maxime sit indomita ; ad eam cicurandam potissimum est incumbendum, sive leo ea sit, sive lupo, sive denique fuscus : hoc est, sagacissime odorandum est, quo maxime se efferat ingenii pravitas ; et in ea parte confirmanda (quod et urbium propugnatores solent in locis infirmioribus) maxime est elaborandum : *in nosmetipsos* (ut inquit Seneca) *inquiramus, nunc accusatoris, nunc judicis, nunc deprecatoris denique fungamur partibus, nec nosmetipsos subinde offendere vereamur.*

DEMET. Et aliis adsunt suae ferae, quemadmodum et nostrae nobis.

FLOR. Quid tum ? duplicatur quidem ea ratione bellum, non extinguitur. Et, quanquam semper nobis plus est a nostris, quam alienis feris timendum ; bella tamen et tumultus inde oriuntur, dum ad communem, vel opum, vel honorum, vel amorum denique praedam, magnis concertationibus atque odiis, a singulis inhiatur. Et tu ergo
ipse

ipse fera es; et quicumque tibi circumfusi sunt, etiam ut sapientissimi appareant, feras in pectore gestant. Videas (fateor) multos, qui prorsus cicures videantur; quorum sermo suavissimus, aspectus amicus, et qui tibi se omnia obsecuturos polliceantur: sed istud tantisper durabit, dum non ostensa erit praeda, ad quam eos sua potissimum fera proripiat. Dic esse fordidos, et parce facere sumptum: nihil dicent; nam fortasse non adeo benignitatis laude delectantur. Dic esse ignobiles, aut stolidos, vel quod ab illis est serio adamatum laedere vel abripere coneris: mox se commonstrabit illa vel iracundiae, vel arrogantiae, aut alicujus alterius generis fera. Non domita est illa quidem; sed coercita paulisper paulo metu, aut pudore; interea dum interesse visum non est, prodiret, necne. Nam et serpentes pestiferae, dum frigore rigent, tuto tractantur: sic non semper nos, sed cum adfunt instrumenta, et est occasio, nequitiam nostram explicamus. Alium videas virginalem quandam verecundiam praeferentem; sed quae mox sit in lasciviam abitura, si remotis testibus libidinis potiundae fiat copia. Alius modeste de se loquetur, et gloriae studium etiam editis voluminibus detestabitur; in hoc tamen fortasse scriptis, ut quam repudiare videtur claritatem acquirat. Non ergo credendum est frontibus: multiforme animal homo est, fuci plenum: frontis et animi, linguae et pectoris, rara est concordia. Quapropter ex Aristotelis sententia perniciosissimum animantium est improbus homo, eo quod rationis atque ingenii armis sit instructus, quibus facile abutitur ad potiundum ea, quae scelerate concupiscit. Ergo non tam cum in turba sumus, quam cum soli, ipsi nobis semper diligentissime observandi sumus, ne nos ferarum istarum necessarius convictus, ad tranquillitatis sedes contententes, in ipso itinere crudeliter dilaniatos detineat, aut remoretur.

Hujusmodi (ut opinor) est inscriptionum intelligentia: ex qua deprehendi philosophum illum, quem de principio

Democriticae

Democriticae arbitrabar fuisse factionis, eruditius fuisse institutum, et ad Socraticam deflexisse doctrinam. Ab eorum cursu mihi visus sum subire templum ipsum, in quo inerat incredibilis rerum tum species, tum suavitas. Triumphum ex fortuna egeram; mortis ademptus erat metus; pavi meipsum contemplatione naturae; securus aspexi mortalium vulgus, quod ad eas aedes, in quas ipse jam ingressus eram, per sentes, per anfractus, et per devia quaedam loca, quae tamen prima fronte amoena videbantur et plana, frustra contenderet. Et quem non ad felicem illam tranquillitatis arcem perducatur flagrans et constans perficiendi sui studium? in eo maxime, qui intelligit, quae sint sua, et vera bona; omnemque hominis dignitatem esse ex animo: qui intrinsecus quaerit requiem: qui non pendet ex opinione vulgi: qui sponte praestat, quod necessario est, faciendum: quem non poenitet suae fortis in hac rerum excellentia: et qui denique tam cautus est in vitae usu, ut a nemine diligentius quam a seipso (cum nemo nisi a seipso laedatur) caveat. Verum, in tanta bonorum ubertate atque copia, ut ingenue quod verum est fatear, desiderare tandem aliquid coepi; atque subvereri, ne non esset ille verus et summus perfectae tranquillitatis locus.

FRANC. In tanta bonorum Iliade, quod aiunt, quid fuit ulterius expectandum? Vide ne a praeceptis illis, quae columnis inscripta erant, aberraveris; nondumque plene cupiditates frenare didiceris, et tua ipsius culpa ex tranquillo in scopulum sis delatus. Num te senex ille in fraudem induxit, aut falsa aliqua spe complevit? Vide ne ingratus sis adversus eum, cujus ope ex fluctibus in portum es convectus. Ejus doctrinam si ut mancam traduxeris, omnes philosophorum familiae tibi litem intendent.

FLOR. Seni me plurimum debere fateor: quandoquidem nulli adeo felix contingit natura, ut citra sapientiae

praecepta ad tranquillitatem perveniat. Sed quae fuerit fluctuationis meae causa vobis propediem explicabo. Vos quaeso, ut adhuc attente fecistis, ita quae reliqua sunt audiat. Senex, ubi inductus eram, aliorum digredi mihi velle visus est: cum ego apprehensum per humanitatem denuo obsecro, ut qui superessent in animo scrupos stirpitus eximeret; et beneficium, quod magnum me ab eodem accepisse confitebar, accessione quadam cumularet. Tum ille, quid vellem exponere iussit. Ipse continuo hunc in modum sum verba exorsus: “Tua in me merita ingentia
 “esse, venerande senex, ut negare non possum, ita libenter agnosco. Verum cum ingenui animi sit, ei cui multum debeas plurimum etiam velle debere, non dubitavi in praesentia paulo fortasse confidentius te alio divertentem remorari; ut beneficium hoc magnum, cuius fundamenta jam per te iacta sunt, tua etiam opera sit absolutum. Multa sane est in hoc templo tranquillitatis species: sed animum meum habent haesitationes quaedam, de rebus certe non levibus; quae nisi tollantur, animo tranquille conquirere non possum. Voluntatem tibi non deesse ad praestandum quod volo, satis mihi declaravit, jam usu ipso mihi compertus, humanitatis tuae candor. Facultatem autem ut non minorem esse credam, efficit ista quam sustines sapientiae professio, quae hoc suscipere ac polliceri videtur, ut veritatis notationem omnibus eam studiose quaerentibus communicet. Haesitationes autem huiusmodi sunt: non inficior ipsa argumentationum tuarum vi hucusque me permotum esse, ut valde in eam sententiam propendeam, quae procurationem rerum omnium Deo tribuit, atque animorum statuit immortalitatem. Sed, quia pene tota doctrinae structura his nititur fundamentis, cupiunt plenius quiddam aures meae. Nam collectiones tuae non adeo lucidae visae sunt, ut nihil contra dici possit. Porro, ad tranquillitatem opus omnino mihi videtur certis-

“ finia

“fima quaedam rerum tum spes, tum agnitio. Cur tan-
 “tam ingenii nostri caliginem esse voluit Deus, ut nobis
 “clare videri non possit, quid de nobis post brevem hanc
 “vitam futurum sit? superfuturusne sit in aeternum ae-
 “vum, aut mox interiturus animus? Et, si superest, quo
 “erit illi commigrandum, et quomodo sit habendus?
 “Multo enim magis nostra interesse videtur, harum nos
 “rerum animo et scientia compotes esse; quam vel dis-
 “cursus siderum, vel naturae vires, vel disciplinarum de-
 “monstrationes ad unguem callere. Certe nuda illa vir-
 “tutis dignitas, ut sit egregia, ad tranquillitatem tamen
 “conficiendam per se non satis efficax et idonea videtur.
 “Nisi enim adsit commentatio illa naturae, proprium ho-
 “minis munus, semper manca est nostra conditio, et defi-
 “citur praecipua sui parte. Et quidem virtus una cum
 “doloribus consistere potest; cogitationes vero sapientiae
 “non item. Nunc vero, cum vita haec variis sit dolori-
 “bus et aerumnis obnoxia, quibus a nobili illa com-
 “mentandi ratione avocamur, quamdiu hic vivitur; si
 “anima semel efflata non superest, ludibrio a natura ha-
 “beri videmur, qui in eum conditi sumus finem, quem
 “nunquam simus assecuturi. Stoici fortasse hic me mol-
 “lem aut iniquum dicent; qui non juxta habeam non fu-
 “isse, et non fore; et qui non ad me solum instans quod-
 “dam interjectum punctum pertinere arbitrer: conten-
 “dent hoc esse mortalem immortalium conditionem po-
 “stulare, cupere aliquem ut quacunque sui parte sit su-
 “perstes. Flere prohibebunt, atque ita demum animo
 “cadentem fulcient;

“*Desine fata deum flecti sperare precando.*

“O macram consolationem! A natura scilicet ad tumul-
 “tus duntaxat hosce, et turpitudines atque iniquitates
 “constructi sumus! Sane si quis est ea animi aequitate,
 “vel duritia potius praeditus, ut eodem loco habeat non

“ fore et non fuisse, nec ejus oculi aeternitatis viriditate
 “ raptantur, nec quicquam hisce rerum tenebris offendan-
 “ tur; gaudeat ille suo illo bono, me certe rivalem non est
 “ habiturus. Cur id faciam, si requiris: si aliud non oc-
 “ curret quod afferam, quanquam plurima non desunt,
 “ cum Socrate dicam, *ἐναντίσται τὸ δαιμόνιον*. Sed jam
 “ faciamus constare animos esse sempiternos; et rem esse
 “ extra omnem controversiam. Hic protinus se offert
 “ alia sollicitudo non mediocris: omnino verisimile est sup-
 “ plicium sumendum de iis, qui officium, dum in terra
 “ agerent, non coluerunt. Et jam quotusquisque est,
 “ qui vel Deo debitam gratiam referre studuerit, vel qui
 “ quam oportuit humanitatem aliis praestiterit? Imo quis
 “ non est, si totus intus et in cute (quod aiunt) conspici
 “ possit, qui non inveniat iniquatissimus, et qui non
 “ omnia sit commeritus extrema?” Tum senex, qui
 mihi longiorem visus est refugere explicationem, haec
 pauca respondit: “ Quaerela tua duas mihi partes com-
 “ plecti visa est: altera pertinet ad caligines, et nutantem
 “ hanc rerum quae sunt anima et procuratione divina di-
 “ gnae cognitionem: altera petit certam et indubitatam
 “ quandam salutis spem, ubi haec vita erit exacta. Nam
 “ sine illustri tum notitia, tum spe tantarum rerum, ani-
 “ mi quietem constare non posse, nec injuria, credis. In-
 “ genii humani vigor tantus non est, ut quamdiu in cor-
 “ pore habitat, exacte tenere possit animae aut sui ipsius
 “ agnitionem. Est enim fortasse maximum orbis mira-
 “ culum homo; dum tam arcte duae res, quarum altera
 “ sit dignissima, altera abjectissima, copulantur. Quare
 “ nihil mirum est, si animus corporis tenebris septus, se
 “ clare non aspiciat. Hoc si indignaris, indignere te esse
 “ hominem. Voluit Deus esse tale animantis genus,
 “ quod multa sciret liquido, quod multa prorsus ignoraret,
 “ et quod multa opinione duntaxat et conjectura asseque-
 “ retur. Nec defuerunt nostri ordinis homines, qui multa
 “ sint

“ sint de manium statu et rebus locuti: sed quia argumen-
 “ tationes illorum non tam sunt illustres et firmæ, quam
 “ tu exspectas, facile præteribo. Itaque hoc tibi certe
 “ assentior, morbi ac defectus aliquid inesse in natura.
 “ Philosophia remedii aliquid suppeditat; et huc te, quo
 “ non ita multi veniunt, perduxit: quo nihil ab eadem
 “ majus aut uberius præstari potest. Hoc si tibi satis
 “ esse non videtur, excusatum me habe rogo, boni quod
 “ præstiti consule, nec a me ea requiras quorum sum in-
 “ solens atque ignarus: quandoquidem et philosophi ho-
 “ mines sunt.” Hic digresso sene, statim illud mentem
 subiit, Deus scientiarum dominus est. Ad coelum itaque
 subito, (cum jam naturæ auxilium nullum amplius spera-
 retur) et oculos et animum converti, Deumque immorta-
 lem venerabundus supplexque precatus sum, ut, quæ ad
 placidam quietem ducit, viam ostenderet. Sed, ut verius
 dicam, ille me prior exsuscitavit, ut ad se confugerem:
 imo priusquam confugere statuissem, Θεὸς (quod aiunt)
 ἀπὸ μηχανῆς opem tulit. Mox igitur alter editior collis
 se ostendit, in quo posita erat aedes, quæ infinitis,
 quod fieri antea posse non credideram, partibus prioris
 speciem atque magnificentiam omnem superavit. Tanta
 sane fuit spectaculi commutatio, ut ipse mihi, quamvis
 priora illustrissima essent, visus sim ex sublustri quodam
 vel potius tenebroso specu, ad diem et splendidissimi Solis a-
 spectum eductus. Ædis speciem frustra vobis explicare
 coner. Nulla tanta est humana facundia, quæ queat di-
 cendo rerum exaequare dignitatem. Ad eam ducebat an-
 gustus quidam callis; quem tamen nemo terebat, præter
 eos quos numen ipsum ad id peculiariter delegisset. Ubi
 proxime a foribus aberam, mihi conspectus est vir, in cu-
 jus vultu coelestis quaedam majestas elucebat. Coepi ipse,
 rerum quodammodo magnitudine perterritus, retrocedere.
 Verum ille, non exspectata ulla mea vel salute vel quæ-
 stione, ut bono essem animo jussit, omniaque sibi et visa
 et

et audita dixit, quae mihi ad inferius illud templum contigissent. “ Et philosopho, inquit, illi tuo recte dictum
 “ est, Voluisse Deum esse quoddam animantis genus, quod
 “ multa ignoraret, quod multa sciret, quod multa item opinaretur. Sed addendum fuit, quaedam ignorata ejus generis esse, ut quamvis scire possint, et nostra intersit eadem scire, id tamen fieri non posse naturalibus ingenii viribus; sed opus esse peculiari coelestis cujusdam eruditionis luce. Hanc autem partem, tam necessariam cognitu, naturae occultam voluit esse Deus, ut ne nos aliquando tumore aliquo mentis humanae modestiae fines egrederemur. Si dos aliqua homini sit a natura, propter quam sibi placere posset, ea est ingenii praestantia: nam reliqua sunt cum belluis communia. Jam, cum homo usque adeo superbiat in his ingenii tenebris positus; quid faceret, si illi naturae arcana omnia comperta essent, et ratione comprehensa? Multum sane omnino inest periculi ab cognitionis praestantia; nisi ea adeo praestans sit, ut nulla prorsus ex parte, neque cum generatim, neque cum de singulis est faciendum judicium, fallatur: quod sane nemini, citra auxilium aliquod Dei non vulgare, contingit. Voluit itaque Deus, non ignarus quam praeconi sumus in neglectum sui, postquam nobis cernere dederat, multum inesse defectus in natura nostra; non tam nobis vires deesse ad sanitatis salutisque viam tenendam, quam viae ipsius agnitionem esse ignotam: ut tandem usu ipso atque periculo intelligamus, illum, ut est, esse omnia; nos autem, si cum illo conferamur, nihil. Si cui haec viae salutis agnitio contingit, illius est beneficium: sin destituimur, nostrum est vitium, non Dei. Nam in rectum ipsum obliquitas nulla cadit. Age vero quaerelas omitte; certam jam jam rerum omnium, quae ad salutem atque tranquillitatem adipiscendam sunt necessariae, et agnitionem et spem accepturus.” Hujus oratione adeo me incitatum sensi,

fenſi, ut tum primum mihi germanum tranquillitatis inveniendae magiſtrum et ducem contigiffe ſim arbitratuſ. Juſſit ille ut legerem, quae ſupra fores erat, inſcriptionem.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ
ΕΝ ΤΩ ΟΙΚΩ ΣΟΥ.

Id eſt,

BEATI QUI HABITANT IN DOMO TUA.

“ Hic, inquit, eſt locus ille quem quaeris. De hoc nobi-
“ li in primis Vati dictum eſt, *Sedebit populus meus in*
“ *pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciae, in requie opu-*
“ *lenta.* Illuſtris ille et ſacer Hieroſolymorum Rex ma-
“ luit in hiſce diem unum agere, quam in iſta veſtra ob-
“ ſcura ſane regione annorum myriadas. Maluit hic ab-
“ jectus eſſe, quam inter improbos, cujuſmodi ſunt o-
“ mnes homines, regni faſtigium tenere. Et, ut quod
“ illic tibi per longas ambages, et diu quaerenti non con-
“ tigit, hic compendio aſſequare, duabus tantum opus eſt
“ praeceptionibus, quas vides duabus illis in ipſo aedis in-
“ greſſu poſitis columnis inſcriptas.” Erat illarum prior,

ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ. Posterior,
ΓΝΩΘΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

Ex hiſ enim continuo, et neceſſarie omnem officii et pietatis fructum, imo felicitatem perfectam, effluere indubitanter conſtituebat. Senſit ille interea me aliquid animo ſolicite verſari, juſſitque ut intrepide quod cogitarem eloquerer. Tum ego, illius hortatu animatus, quid ſibi vellet illud NOSCE TEIPSUM, quaevi: quandoquidem omnes illae priorum columnarum praeceptiones illud ipſum complecti videbantur. “ Haec, inquit ille, agnitio
“ fui, quae hic praecipitur, interiorem claudit intelligen-
“ tiam, quam ſit ea quam jampridem audiſti. Diverſae
“ ſunt

“ sunt istae, plurimumque dissidentes philosophiae. Illa
 “ naturae institutio tantum jubet, ut externas fortunae ac-
 “ cessiones, et corporis bona parvifacias; teque totum
 “ philosophiae, quae eruditione et virtutibus te sit expo-
 “ litura, permittas. Et sane non prorsus degener est illa
 “ institutionis forma. Sed haec nostra disciplina altius
 “ quiddam continet.

“ (*Sensibus haec imis, res est non parva, reponas*)

“ Hic praecipitur, ut non solum agnoscas omne tuum bo-
 “ num esse ex Deo uno, (ne nos credas pervulgata decan-
 “ tare) sed etiam tantam esse naturae tuae infirmitatem
 “ et corruptionem, ut ista ipsa officia tua sint inofficiosa;
 “ ista ipsa tua justitia quodammodo injusta; istae ipsae vir-
 “ tutes vitiosae: in summa, quicquid ex teipso proficisci-
 “ tur, quantumcunque vel tibi vel vulgo videatur specio-
 “ sum, non esse ejus generis, ut te in judicio tueri possit,
 “ si tecum summo jure Deus agat. Hinc est quod *ju-*
 “ *stitias nostras omnes* Esaias vates praeclarissimus *similes*
 “ *esse* dixit *panno mulieris menstrualis*. Hinc mihi toties
 “ inculcatum est, *non inveniri in carne nostra bonum*; to-
 “ tamque hanc naturae nostrae massam adeo esse vitiatam,
 “ ut, citra peculiare numinis auxilium, nihil proferre va-
 “ leat, quod Deus munere aliquo aeterno dignum judicet.
 “ Et quoniam *nisi syncerum sit vas, quodcunque infunditur*
 “ *acefcit*; fit ut etiam affectus pii, et actiones honestae,
 “ ad quas a divini spiritus impulsu (me facio, ac si adhuc
 “ vobiscum conviverem) excitamur, vel fraudis vel tar-
 “ ditatis aliquid accipiant. Perversus enim nostri amor,
 “ quem tam alte imbibimus, a nobis fere perpetuo extor-
 “ quet, ut quicquid gerimus, referamus ad aliquam utili-
 “ tatem aut laudem nostram, et Deum debita sibi gloria
 “ fraudemus. Efficcit idem, ut in eo, qui unus, et sine
 “ modo complectendus, imo depereundus est amando, in-
 “ erti quodam languore obtorpescamus. Quotusquisque
 “ nostrum

“ nostrum est, qui eam praestet in officiis alacritatem,
 “ quam saepe in profanis cupiditatibus persequendis o-
 “ stendimus? Jure itaque singulari illi tolerantiae exem-
 “ plo Jobo dictum est, *Verebar omnia opera mea, sciens*
 “ *quod non parceres delinquenti. Ne coeli quidem sunt mun-*
 “ *di in conspectu tuo: quanto minus nos scelerati homuncio-*
 “ *nes, qui habitamus domos luteas? Si habuero quippiam*
 “ *justi, et hic quoque judicem, veniam deprecabor.* Nullum
 “ luculentius adversus me dici potest testimonium, quam
 “ si ipse coner meipsum innocentem ostendere. Non
 “ potest non esse nocens, qui se innocentem, vel leviter
 “ profiteatur, aut cogitet. Ergo quocunque te vertas, in-
 “ telligis te nihil esse, nisi sordes, vitium, infirmitatem,
 “ scelus, adeoque omni odio dignum: omne auxilium,
 “ omnem salutem atque dignitatem a Deo expectan-
 “ dam: *te esse figmentum, illum esse figulum, qui quidem*
 “ *vas aliud (ne superbe de aeternitatis praejudiciis quera-*
 “ *mur) in honorem, aliud in contumeliam apparat.*” Quae
 equidem dum audio, Paulum illum Tarsensem cogito,
 Christianae philosophiae longe haud dubie et scientissimum
 interpretem, et fortissimum vindicem.

FRANC. Nunc, ut apparet, *incedis per ignes suppositos*
cineri dolofo: tractas argumentum litigiosum, et hac no-
 stra tempestate mirifice controversum. Nam dum ita ex-
 tenuas nostras vires, et officiorum quandam statuis impuri-
 tatem, eorum esse sententiae videris, qui actionibus nostris,
 etiam bonis, meriti rationem adimunt. Vide sis igitur tu,
 qui nobis semper reverendam suades Ecclesiae auctorita-
 tem, quam sint istaec consantanea: quod quidem dico,
 non ignarus religionis atque integritatis tuae: sed quod, si
 quando tale aliquid in vulgus edas, existere possint invidi
 et malevoli homines, omnia in pejorem partem rapere
 parati. Adhibenda igitur huc in praesentia apparet non

solum cura acris, sed etiam illa deprecandae impietatis religiosa cautio.

FLOR. Gratiam tibi habeo pro isto admonitionis officio. Sed quid opus est tam sollicita cautione; cum ipse ea duntaxat tractem, quae in communi religionis agnitione posita videantur, et quae scire etiam cerdonum intersit? Versor item in causa cum ea moderatione, et Ecclesiasticae auctoritatis reverentia, ut neminem, nisi vel impium vel stolidum, sermo meus offendere possit. Quod si improbi aut invidi lectoris tanta habenda est ratio, nihil unquam neque dicendum, neque scribendum erit; quandoquidem ingeniosae improbitati nunquam desit calumnian-di ansa. Verum (ut ad illud, quod coepimus, redeamus) si quis orationis nostrae vim expendat, inveniet nos exaugendi, non minuendi in honestis actionibus meriti, rationem tradere. Fieri enim potest, ut divina bonitas, quia divina, hoc est, immensa est, etiam imperfecta illa nostra officia, cujusmodi esse omnia dixi, boni consulat; meriti loco habeat, et laude ac praemio digna judicet. Verum mihi aegre licere arbitror, statuere aliquod meum ulla in re meritum; quandoquidem ab eo, cujus imperium detrectare nefas est, jubemur, *cum fecerimus omnia, quae officii nostri sunt, fateri servos esse inutiles*. Neque profecto ille voluit, ut aliud in lingua, aliud in animo haberemus; et fucata quadam uteremur modestia. Deponenda est ergo, quae ex operibus aut rebus nostris gestis, quamlibet praeclaris, nascitur fiducia: nos totos in Deum conjiciamus: ille nobis sit sacra anchora; una illius bonitate atque misericordia nitamur: nos totos in illius fidem ac clientelam conferamus: neque sic salutis nostrae laudem dividamus, ut partem alteram Deo permittamus, alteram nobis vindicemus. Quod cum nefarie fiat; quid sentiendum est de iis, qui merita sua jactare atque venditare, tanquam ipsis superessent, non verecundantur? Quo-
circa

circa, non est opus nos esse sollicitos de pactis aut syngraphis producendis, quibus ille obstrictus sit, labores nostros propter se susceptos praemio afficere. Neque enim memoria illi adeo infirma est, ut periculum sit ne non recordetur; neque tum avara voluntas, ut sudores nostros defraudare velit. Omittamus timorem; manebit promissis, non deseret consuetudinem suam: hoc est, si pie aliquid et grate fecimus, majoribus non modo quam nos digni simus, sed etiam quam excogitare possimus, praemiis est collocupletaturus. Non inficior, licere mercedis spe impelli ad perferendos labores: nemo tamen, ut arbitror, paulo generosius institutus non gratuitos est mercenariis antepositurus; plurisque facturus illud officium, quod ad nullum aspexit commodum, quam illud quod voluptate sit mutuatum, aut mercede aliqua evocatum. Satiùs igitur est nos ad nullum aliud confugere pactum, quam quod ille dudum sit pollicitus; felicitatem iis, qui suum filium per fidem illam, ex qua caritatis officia manant, amplecterentur. At istuc non est suis meritis, sed Christo niti. Extenuemus ergo semper laudes nostras; abjiciamus eam, quae ex nobis est, fiduciam: fateamur nos solo odio dignos; deberi tamen salutem, eo quod adhaerescamus Christo. Et sane (ut res paucis absolvatur) non alia est praestantior bene merendi ratio, quam si semper, etiam postquam praestitimus quantum debuimus, quod tamen haud scio an unquam contingat, fateamur, nos aut nihil prorsus, aut certe flagella mereri. Atque utinam non ita se res haberet. Hac animi modestia ille unice delectatur. Sed video me institutae disputationis non bene servare decorum; dum quae post dicenda fuerant, ante tempus fortasse usurpo. Sed jactura haec levis est. Jam redeamus ad Paulum; qui *omnia conclusa dicit et constricta peccatis, omnia foedata turpitudinibus, quo illustrior sit Dei bonitatis ac misericordiae gloria*; qui in nos, ultima omnia commeritos, tot tantaque conferre solet. Jam patefacta est nobis in-

firmitas nostra; quaerenda est sanatio: tenemus quaedam salutis principia, dum nobis agnitus est noster morbus. Confugiendum est aliquo, unde auxilium sit infirmitati nostrae. Quo vero confugiendum foret, monstravit altera illa columna, quae erat de AGNOSCENDO DEO. Est enim ille rerum omnium et parens et salus. Verum, cum neque illum per nos commode cognoscere possemus; et ut cognitus esset, tanta erat indignitas nostra, ut non modo accedentes non admitti, sed ad custodias sempiternas, pessimis (ut meriti eramus) perdendi exemplis, abripi debueramus; opus fuit et itineris dux, et gratiofus precator aliquis, qui ad offensum rerum et principem et parentem allegaretur; cuius ductu atque auspiciis res nostra omnis constituenda foret. Superius ergo in arcu, qui columnas jungebat, divini cujusdam juvenis mihi imago conspecta est; cuius caput corona spinea contegebat, latus, manus et pedes perfossionum gestabant cicatrices, totum denique corpus cruoris notis apparebat respersum: superne capiti imminebat versus hic, tanquam coelo veniens,

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΥΙΟΣ ΜΟΥ Ο ΑΓΑΠΗ-
ΤΟΣ, ΕΝ Ω ΕΥΔΟΚΗΣΑ: ΑΥΤΟΥ
ΑΚΟΥΕΤΕ.

Quod est,

HIC EST FILIUS MEUS ILLE DILECTUS, IN
QUO MIHI COMPLACUI: IPSUM AUDITE.

Inferius ad pedes hic alter erat,

ΕΓΩ ΕΙΜΙ Η ΟΔΟΣ, ΚΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ,
ΚΑΙ Η ΖΩΗ.

Quod est,

EGO SUM VIA, VERITAS, ET VITA.

Statim mihi agnitus est dulcis ille nostri generis Servator,
JESUS.

JESUS. Tum Paulus rursus orationem hunc prope in modum est exorsus : “ Hic est aeterni illius atque omni-
 “ potentis Regis filius ; in cujus Evangelio propagando
 “ omne meum studium, postquam ad id munus delectus
 “ fueram, positum erat. Deformatur hic plurimum ab
 “ ejus vestrae aetatis praeconibus, aut eis qui tales haberi
 “ postulant : eoque fit, ut minus ametur, plurimumque
 “ sit in orbem et errorum et calamitatum invecum.
 “ Hunc quia philosophi tui ignorarunt, *viam pacis non co-*
 “ *gnoverunt ; non fuit timor Dei ante oculos eorum. In hoc*
 “ *uno salus est omni credenti. Per hunc est nobis aditus fa-*
 “ *miliaris ad patrem. Hic est conciliator ille, qui nos in*
 “ *gratiam cum patre reduxit. Hic est pax nostra, qui fe-*
 “ *cit utraque unum. Hunc disciplinam pacis nostrae dixit*
 “ *praeclarus ille vates Esaias. Hujus livore sanati sumus.*
 “ Hic est et prora et puppis salutis nostrae. Hic est, qui
 “ jussit, *ne extimesceremus eos, qui hoc corpus occidunt, et*
 “ *quo nocere possint ulterius non habent. Hic primus extulit*
 “ *immortalitatis vexillum, docuitque post breves has aeru-*
 “ *mnas esse nobis locum in coelo, ubi beati sempiterno*
 “ *aevo fruamur : depulit item terrores et carnificinam*
 “ *conscientiarum, inde venientes, quod scelerati simus, et*
 “ *non praestitimus quod fuit muneris nostri. Nam pro-*
 “ *pter hunc certo nobis condonantur scelera, et ad aeter-*
 “ *nas illas sedes sublevamur ; modo illi flagrans illa fides*
 “ *nos conjungat. Hic ergo est ille thesaurus et sapientiae*
 “ *et bonitatis divinae : hunc tibi jam ostendi : hunc ample-*
 “ *ctere, hoc frui : hic est certissima et compendiaria ad*
 “ *tranquillitatem sempiternam via : hanc tu, si sapias, per-*
 “ *petuo insiste. Venient propediem infinita illa futurae*
 “ *vitae gaudia : interea certissima spe completus, quae ven-*
 “ *tura sunt summa animi cum hilaritate constanter ex-*
 “ *specta ; nihil quod sit in hoc orbe, vel in altero, minarum*
 “ *reformidans. Imo si fractus illabatur orbis, impavidum*
 “ *feriant ruinae.*” Haec ubi dixerat introrsus se in glorio-
 sam

nam illam aedem abdidit. Ego vero tum somno solutus sum quidem; attamen in tantarum rerum cogitatione habitans aliquamdiu substiti, vix certe animi prae gaudio compos: Deoque tandem immortalī, qui mihi CHRISTUM suum ostendere dignatus est, gratias pro viribus egi.

FRANC. Longe praeclarissima sunt ista, quae de Christo praedicantur. Sed quoniam tranquillitatis ratio potissimum pendere videtur ex certi ratione; per nobis gratum facies, si fusius explicaveris ea quae ad nos certos reddendos pertinent. Nemini dubium esse potest, vera esse, quae Deus, hoc est veritas ipsa, docet. Sed quomodo mihi poterit certo constare, Christi doctrinam esse ex Deo? Non enim omnibus satisfacit, illud ita ab Ecclesia definitum esse: nam qui paulo curiosior est, quaeret, unde constet ea de re isti Ecclesiae; et unde item mihi constare possit Ecclesiam non posse falli. Deinde, ut certo constet Christi doctrinam a Deo profectam; in eo tamen non continetur, me salvum fore, nisi hac lege ac conditione adjecta, dummodo Christo per fidem illam flagrantem adhaeream. Hoc autem in me positum non videtur, cum sit res divini muneris: et ut eo a Deo sim affectus munere, ab eodem tamen aliquando excidere possum: quod si excido, non amplius Christo adhaerescō. Me autem a fide illa non casurum, in sacris literis non continetur. Jam ut a dialecticis statui audio, si principia argumentationis sunt infirma, et quae consequitur rerum conclusio nutat. Accedit huc, quod Solomon statuit, *Neminem scire, amorene, an odio dignus sit*; sed omnia in futurum servari incerta. Fluctuant ergo adhuc rationes meae; nec dentes adeo tenaces sunt anchorae, ut aberrationem incertam a navi mea prohibere queant. Et quamvis ipse profecto non tam quam prae me fero addubitem; delector tamen plurimum orationis istius cursu, quae pietatem una cum eruditione feliciter copulare videtur.

FLOR.

FLOR. Istiusmodi disputationibus non me cupide offero; neque libenter cum quoquam hisce de rebus instituo certamen; non invitus in institutis patriis maneo: turbulenta sunt tempora: hominum est, si quando alias, irritabile genus. Verum cum fas non sit quenquam hospitem esse in institutis urbis suae; et res, quas me tractare vultis, ejus sint generis, ut percurfas animo atque decantatas eas omnes habere debeant, quicunque Christianismi professionem sustinent; mos vobis geretur. Omne hoc Christianae religionis mysterium a Deo vero profectum esse, quinque (ut nobis videtur) praecipue rebus apertissime demonstratur. Afflatu numinis, Ecclesiae auctoritate, Christi ipsius vita, Doctrinae ejusdem genere, et prodigiosis illis denique operibus quae Miracula vocantur. Jam de singulis obiter aliquid vobis dicetur: quae singula si nequeant, certe juncta fidem abunde facient. Usus ipse nos satis docet, omne studium nostrum deorsum tendere, contra quam naturae nostrae dignitas postulat. Divini ergo spiritus opera est, quae erigit animos nostros ad se tum agnoscendum, tum amandum: quam quidem nos non incommode Afflatum vocabimus; de quo dictum est ipsi Christo, *Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum.* Eodem pertinet et illud in Actis Apostolicis, *Crediderunt autem quotquot, erant destinati ad vitam aeternam.* Et est haec praestantissima, et quam nulla vis labefactet, firmitudinis ratio. Nulla sane ἀποδείξις philosophica, aut visio oculorum, aut tactionis experientia est, quae tam potenter eliciat animi assensum, quam solet divinus ille impulsus; quoties illi libitum est instinguere atque excitare aliquem ad fidem, etiam rerum alioqui non apparentium. Hoc qui dubitat, expendat invictam illam Heroum nostrorum, quos Martyres vocamus, constantiam: et videbit, non fuisse *arundines vento agitatae.* Huc item spectant illa Pauli verba, magnitudinis atque confisionis animi plenissima: *Certus sum enim quod neque mors, neque vita; neque*
angeli,

angeli, neque principatus, neque virtutes; neque instantia, neque futura; neque altitudo, neque profundum; neque creatura alia, poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro. Jam et Ecclesiae, hoc est, tot praestantium in omni sapientiae genere virorum, summus de Christiano dogmate consensus, jam inde ab ejus exordio in hunc usque diem, non parum hic obtinere debet momenti. Non enim solum doctrinam hanc (quod impii quidam causati sunt) amplexa est indocta turba, aut aliquot anus; sed summa atque in omni philosophia exercitatissima ingenia: quod qui latius narratum cupit, consulat scriptores eos, qui illustrium nostrae religionis virorum catalogum composuerunt. Hoc tamen hic non praeteribo, neminem superbum, quantumcunque ingenio excellat, Christianae eruditionis esse capacem. *Abscondita est prudentibus hisce et sapientibus, detegitur parvulis.* Verum hoc non humilitatem, aut absurditatem doctrinae, sed excellentiam arguit: eo quod ejus tanta est puritas, ut in animam illam, quae tam foeda et indigna labe, quam est superbia, est contaminata, non cadat. Nihil enim tantopere salutis nostrae apud Deum obest, quam ingenii inflatio, et tumor ex propriae sapientiae opinione natus. Non ergo intrat in coelorum regnum; nisi qui conversus ab illa magnitudinis suae opinione, parvuli instar efficitur. Julianus, Romani imperii Rex, partim prae regnandi libidine, partim prae ingenii superbia a Christo defecit; et jactare illud solebat, *Nihil nobis esse praeter nudum illud πῖ-σευσον.* Sed qui tres illas posteriores quinquepartitae divisionis partes excusserit, inveniet haud dubie verissimum illud esse, quod a Regum sanctissimo, vatumque pariter eximio dictum est, *Testimonia tua credibilia facta sunt admodum.* Ad religionis dogmata, cujusmodi est Trias illa gloriosa, Virginis partus, Humanae naturae in Christo cum Divinitate copula, illa mortuorum generalis Resurrectio, paucaeque alia id genus constituenda, proprias afferre demonstrationes

demonstrationes nequimus quidem: omnia tamen ejus generis esse, ut digna sint quae sine dubitatione credantur, ostendere est in promptu. Dicam tamen breviter, tum quod institutum compendium ita requirat; tum quod celerior sit ingenii vestri facultas, quam ut opus sit mansum (quod aiunt) in os inferere. Primum, Christi vitam extra crimen fuisse, indubitatus est, quam ut ostendi oporteat. Nihil in illa inerat, quemadmodum in philosophorum plerisque fuit, ad sanctitatis ostentationem compositum. Nihil non castissimum, nihil non moderatissimum, nihil fastidiosum, nihil indignabundum, nihil a communi consuetudine discrepans, nisi aliquando aliter fieri ex divini honoris usu fuisset: omnia plana, omnia simplicia, omnia humanitatis atque misericordiae plena. Quapropter Pharisei, qui vulgo sancti, propterea quod cultu ac caerimoniis a vulgo differrent, videri volebant, Christo non mediocriter succensebant; quod, contra atque illi facitare essent soliti, cum publicanis et peccatoribus versaretur ac manducaret. Et Simon ille indigne tulit, quod pedes suos Christus a lasciva et infami muliercula, quae tamen lacrymosis singultibus spurcitiam suam jampridem detestata fuerat, contingi sit passus. Et cum vitae laus omnis duobus illis verbis, ἀνέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι, hoc est, *Sustine*, (subaudi adversa) et *abstine*, (subaudi ab illicitis) sit conclusa; evolve annales, et vide, an ullius vitae ratio fuerit cum illius comparanda. Sola popularitas illi a nefariis et superciliosis vertebatur vitio: quam tamen ille amplexus est vel idcirco, ut neminem a spe salutis austero vitae genere deterreret; et ostenderet, non in solitudine, aut aspera atque singulari victus ratione, pietatem, quae nos Deo gratos efficit, positam esse. Tota rerum illius ratio simplicitate quadam candidissima est referta: et quo fixius in eam fueris intuitus, hoc tibi semper admirabilior exsurget. *O terque quaterque beatum*, cui videre datur divini illius juvenis praestantiam. Sed me revoco. *Non mihi si linguae centum*

sint, oraque centum, propterea dicendo aequa vero minimam partem virtutum earum, quibus omnis ejus vita fuit exornata. Relinquamus itaque hanc partem; et accedamus ad doctrinam. Nam hic urgent acrius pietatis hostes. Complectitur autem illa, ut breviter dicamus, tres partes. Prima posita est in praeceptis vitae: Altera pertinet ad finem bonorum: Tertia complectitur mysteria quaedam; quorum agnitio ad humanae salutis consilium pertineat. De praeceptis vitae ab eo traditis quid attinet dicere? Quanta passim in illis tum aequitas, tum humanitas, tum sanctimonia relucet? Nihil illic reperire poterant, quantumlibet ingeniosi calumniatores, quod reprehenderent. Voluit nos sobrie, juste, et pie vivere: Et non solum de amicis, sed etiam de inimicis bene mereri: perferre fortiter injurias; et humanitate etiam adversus eos, qui nos hostiliter persequerentur, uti. Porro de bonorum finibus vide quid constituerit: summum bonum, nempe apertam Dei, hoc est principis rerum causae, agnitionem in aeternum aevum duraturam; ad quam tamen et purgati atque reformati corporis societas accedet. Sed neque hic philosophorum suggillationi locus esse potuit. A cruce ista fortasse abhorrebunt illi: indignum aut ridiculum dicentes, ut qui Dei filius sit dictus, tollatur in crucem; et ut hac ratione, in speciem tam ignobili, contingat hominibus expectata felicitas. Obruor copia eorum, quae hic responderi possunt: Sed contrahenda est in brevem quendam gyrum haec immensitas. Et ne vos putetis me fulgentibus magis quam fortibus armis praeliari, accipite hunc hypotheticum Syllogismum; cui (ut equidem arbitror) responsio nulla opponi potest. Est enim valida argumentationis forma, ut dialectici tradunt, ubi consequentis negatione tollitur antecedens. Si Antonius est perfectus orator, est peritus philosophiae: sed Antonius non est peritus philosophiae: ergo non est perfectus orator. Sed hic prius prior ἀκολουθία, hoc est, *consecutio* est corroboranda.

anda. Sic ergo nos colligamus, Si Christus falso praedicavit se esse Deum, et mendacissimus et deterrimus ille fuit omnium, qui unquam ab orbe condito fuerunt, hominum: sed hujusmodi non est noster Christus: ergo non falso, sed vere praedicavit se esse Deum. Prior confectio vel inde liquet, quod omnium scelerum, quae excogitari possunt, illud maximum est, manifeste et falso sibi assumere divinitatis gloriam. Si quis solis specie atque utilitatibus (quae non exiguae aut paucae sunt) captus, humana quadam ignoratione cum velut Deum aliquem adoret, execrabilis esset impietas; et crimen illud omnium summum, quod vocatur *εἰδωλολατρεία*. Quale ergo illud nefas esset, aliquem falso seipsum commendare mortalibus ut Deum adorandum? Fuerunt barbari aliquot, et Romani item Reges, qui impie sibi statuas erigi curaverant, et qui in diis haberi voluerunt: sed fuerunt illi viri aperte impii et ridiculi; neque a quoquam tales, quales postulabant, habiti sunt. Mahumetes se duntaxat prophetam profitebatur. Verum aliquem praedicare, unum esse duntaxat Deum, rerum parentem et Regem; et se eundem esse Deum, et cum patre ipso *ὁμοῦσιον*; illudque assidue inculcare, curareque ut per universum orbem propagetur; cuius esset sceleris res, cuius impietatis? Quantum in divinam majestatem peccaretur, si aliter se res haberet? Immo omnia mala facinora ab orbe condito nata una conjuncta, cum hoc comparata, nihil essent. At istud Christus fecit, atque indies fieri curat; curabitque quamdiu terrarum stabit orbis. Jam eundem est ad destructionem consequentis prioris *ἀκολυθίας*; hoc est, ostendendum est illum non fuisse deterrimum mortalium, quin potius omnium extra aleam optimum. Verisimilene est Deum, cuius nutu omnis hic orbis administratur, tantam passurum fuisse insaniam atque impietatem? Quid dixi passurum? Immo plurimis et manifestis infinitae potentiae suae signis confirmaturum tam perniciosum, qui in se redunda-

ret, errorem? aut adiuturum fuisse tam audax et superbum mendacium? Vide nunc Christum imperantem ventis et mari; nunc mortuos et excientem ex sepulchris; nunc caecis visum, nunc morboris sanitatem restituentem. Quid dixi Christum? Vide discipulos, abjectos in speciem homunciones, quibus in ipsam rerum naturam fuisse videbatur imperium. Nonne etiam ipsa Petri umbra morbos depulit? Apertiores erant illae, et majores res, quam ut intervenire potuerit ulla impostura, aut falsa miraculi species. Ad hoc autem adhibita fuisse divinitus illa testimonia, ut ipsa Christi divinitas declararetur, cum ex plerisque aliis locis, tum liquet ex eo, ubi dictum est, *Ut autem cognoscatis quod filio hominis sit potestas remittendi peccata, dixit paralytico, surge.* Num Deus voluit nos de industria falsa dictione testimonii in fraudem inducere, aut veritati collibitum est nos mendacio decipere? Deinde considera, quanto cum successu illa divinitatis Christi praedicatio in hunc usque diem floruerit: quod sane temere in hac rerum, quas nostra religio tradit, raritate, maxime cum summi hominum ordines reluctarentur, fieri non potuit. Non juvisset ergo Deus, nec tam potenter confirmasset ejus causam, si fuisset ille deterrimus, et tam impudentis impietatis praeco. Nunc ergo tollamus prioris consecutionis antecedentem partem; et constituamus id, quod de principio proposueramus, Christum non falso praedicasse se esse Deum. Sed ut bonitas tum vitae, tum doctrinae Christianae nobis paulo sit apertior, familiares aliquot similitudines, easque per breves adducam. Hoc tamen nobis praeparationis cujusdam sit loco, quod Cicero vere statuit, *eam virtutem, quae nos gratos efficit, matrem esse reliquarum omnium.* Hinc pii sumus in parentes; hinc boni cives, et de patria bene merentes; hinc sancti et religionum colentes; quae omnia sunt grati animi fructus et officia. *Equidem* (inquit Cicero) *nihil magis proprium hominis existimo, quam non modo beneficio, sed etiam benevo-*

lentione

lenticulae significatione alligari: Nihil porro tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam committere; ut beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare. Hinc est illud Senecae, Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris. Jam animo finge, parentem tuum peregre abiisse, adhuc tu dum vagires in cunis, qui tamen amplum providisset patrimonium; et etiam absens summo studio curasset, ut per omnes aetatis gradus sic ad excellentiam esses institutus, ut nihil, quod ad utilitatem vel gloriam pertineret, in te desideraretur. Num jam grandiusculus, cum in eam bonorum, quam patris cura tibi providit possessionem venisses, conquiesceres in fructu, neque ullo patris agnoscendi, quem adhuc superstitem esse constaret, desiderio tenerere? Et non potius illi non vulgarem referres gratiam, qui tibi parentem tam benignum monstrasset? Finge item, quod pariter exempli causa positum sit, numerosam esse tibi ex necessariis familiam, qui ex te uno pendeant, deesse tibi omnino unde alas; singulo tamen mane tantum auri tibi dormienti sub pulvino reponi, quantum sat sit ad honeste reficiendum familiam. Nonne magnopere scire averes, unde esset haec benignitas, et auctoris indicem praemio liberali pro viribus afficeret? Superstes est noster parens, imo immortalis est et aeternus: unde non nobis tantum est pusillum illud auri, sed quicquid uspiam boni nobis est. Nos ingratiissimi, illum neque agnovimus, neque agnoscere studuimus. Unus Christus, ut agnosceremus, praestitit. Quapropter multo justius illi (etiamsi Deus non esset) divini exhiberentur honores, quam Cereri, Minervae, Baccho, Apollini, Musis; quibus superstitiosa, imo impia potius antiquitas, quod frugum, oleae, vitis, medicinae, et artium crederentur inventores, divinitatis gloriam attribuere non est verita. Nec est opus hic singulatim recensere, qualis in nos sit Deus. Quot sensibus, quot animo voluptates colligantur; et ut nihil sit vel oculis vel animo visum, quod mallems esse, quam homines.

homines. Nonne ergo gravissimi delicti culpam sustineamus, si adversus auctorem ingrati reperiamur? Hic interim dum calamus velocissime ad metam festinat, in mentem venit communis cujusdam, sed vulgo parum animadversae, dementiae. Si tu gravissima siti aestuans, aut in maximis constitutus doloribus, invenires, qui liquore aliquo in os aut vulnus infuso, aut admoto pharmaco, protinus omnem dolorem tolleret; nonne te illi immortaliter et summe obstrictum putares, non solum dum praesens sentitur beneficium, dolorque abit; sed etiam cum jam abiisset? Dic, Demetri, estne consentaneum quod dico?

DEMET. Est profecto: immortalem enim beneficii, praesertim tanti, gratiam esse par est.

FLOR. Quod si ejus esset generis dolor, ut nisi illi perpetuo instillaretur, perpetuus esset: Num propterea minus merebitur ille gratiae, quia pergit esse officiosus et misericors, et perpetuo instillat?

DEMET. Omnino contra est: nam velut praesens aliquis Deus esset ille habendus.

FLOR. Vide nunc, ut iniquiter apud nos beneficia haec Dei, maxima, quia continua sunt, pretium omne amiserunt: nec jam beneficia, sed quaedam naturae debita habentur! Delectat me formosus hic rerum decor: sed quia in promptu mihi est cum volo ea voluptate frui, quodammodo parvi facio. Quod si oculi usus est ademptus, tum demum intelligerem, quanta sit in luminibus jucunditas. Vita item suavissima est: sed quia cursus ejus est continuus, auctoris beneficium non sentitur. Itaque cum hoc Christi beneficium, quod nos gratos efficit adversus parentem nostrum, sit tam magnum, ut nullum sit quod cum eo componatur; tam illustre, ut negari non possit; fatendum

dum plane est, ab improbitate tantum boni non potuisse profluere: imo divinam in illo inesse bonitatem; cujus folius opera effectum est, ut nos grati, hoc est, boni, imo divini simus. Bene ergo Paulo de ejus doctrina dictum est, *Exhortatio nostra non est de errore, neque de immunditia, neque in dolo.* Relinquamus igitur hoc pro concessio et probato, Christum esse Deum; adeoque nihil in ejus doctrina contineri, quod non sit verissimum.

Nunc venio ad illam alteram partem argumentationis tuae, Francisce; ubi dixisti, me certum reddi non posse de salute aeterna; aut me Deo gratum esse certo colligere nequire; propterea quod hoc adjectione quadam intelligatur, dummodo persistam in illa fidei, quae requiritur, flagrantia: qua de re certus esse posse non videor. Profecto hic cura quaedam me torquet, verentem ne indoctius aut obscurius tantae res tractenter, et ne oratio non digna silentio et expectatione vestra videatur. Et quia ordinata rerum distinctio plurimum lucis affert, quinque sententiis responsionem meam absolvam. Primum hoc vos fugere non debet, non eam hic requiri certitudinem (liceat hac voce uti) quae est in mathematicis, ubi sensus aut evidens ratio extorquet animo assensum: ut quod ignis caleat; aut quod quae ratione praedita sunt, sint capacia disciplinae. Moralis est praefens rerum tractatio; cujus res dum probantur, populari et crassiore quadam ratione sunt contentae. Equidem Byzantium nunquam vidi; accepi tamen, et scriptis et fama, esse principem Thraciae urbem: veruntamen cum homines illi sint, aut fuerint, ex quibus ita esse didici, fallere poterant: non tamen propterea dubito, sit necne ea urbs. Nulla ἀποδείξις mihi constat parietem qui imminet, me vel jam nunc non esse oppressurum: attamen ea de re non sum sollicitus. Faciunt quoque signa et exempla fidem; imo et probationes, quas ἀτίχως, id est, *inartificiales* vocant. Deinde hic illud repetendum est: Illos, qui divinum illud fidei donum accipiunt, propter internum illud spiritus

spiritus magisterium, minime dubitare: *Ipse enim spiritus* (ait Paulus) *testimonium reddit spiritui nostro, quod filii Dei sumus.* Finitimum est illud ejusdem, *Scio cui credidi, et certus sum.* Et forte eodem referri potest *manna illud absconditum, et nomen novum in calculo, quod nemo scit, nisi qui accipit.* Tertio et illud, ut equidem arbitror, intelligendum est, Omnes quicunque legitime Christiani sunt, debere certo persuadere sibi, se gratos et esse, et perpetuo fore, Deo patri, propter eum quem amplectuntur Christum. Nam haesitare, postquam legitima praecessit poenitentia, et in Christi fidem ac clientelam te contuleris; est divinae diffidere bonitati, et non credere illius gratiam, quae in Christo est, superare indignitatem tuam, quae simul atque Christum amplecteris evanescit. Hujus sententiae fuit ille, cujus supra mentionem feci, Rossensis Antistes: Hieronymus item Hangestus, vir in disputando acutissimus, quales multos profert nobilissima illa Parisiorum academia, illud ipsum pene in scriptis reliquit. Hic ego non loquor de illo gratiae habitu a caritate distincto: nam ejusmodi aliquid nobis esse omnino cognosci non potest. Expedire item plurimum, ut illud fiat; hoc est, ut tibi certo persuadeas, te perpetuo fore propter Christum Deo gratum, duabus de causis arbitror. Primum, quod hoc non est vere gratum esse Deo, ab eo ad punctum temporis aliquod accepisse beneficium, quod mox sis amissurus, unde aeterna quaedam calamitas consequatur. Deinde, quod hac ratione magnopere augeatur amor adversus Deum. Nam nemo unquam magnopere illum amabit, de cujus fide ac benevolentia erga se dubitat; vel si timet, ne praesens gratia aliquando vertatur in odium. Quid enim mihi prodest Deus, nisi fuerit (ut pie certe ille inquit) *Deus, Deus meus?* Ergo cum amor flagrans sit, qui parit solidos virtutum fructus; is suadendus est, potius quam timor. Nec est quod hic proferas, illos principium duntaxat facere a timore, qui docent dubitare, an grati simus Deo.

Deo. Omnis timor servilis est haud dubie in eo, qui amari se dubitat. Quisquis ergo timorem hunc docet perpetuo, amare, atque adeo fortiter et generose agere, docet. Unde fit, ut mirum non sit, si neque vulgus, neque Principes Christiani multum habeant Christianae virtutis; et prae perituris rebus aeternas illas spes, virtutisque decus omne contemnant; cum amare Deum (utinam non vere dixerim) nunquam didicerint. Profuerit plurimum, si religionis magistri id consilii, quod Menedemus dedit Chremeti, qui filium austeritate abalienaverat, sequantur: Quod facient, si praestent, *ut sentiamus illum esse patrem; ut audeamus illi omnia credere; ab illo petere, et poscere; ne quam aliam quaeramus copiam.* Quum mihi dicis, hoc non in fide, hoc est, in generalibus illis scripturis contineri, me nunquam casurum a fide; Tibi respondebo, disputationem istam esse paulo curiosior: neque illud tibi proponi credendum, quod te prorsus fugiat, quae sit pectoris mei fides; cadit tamen in fidem meam: possum enim ipse videre, an mihi placeat Christus; an ex animo displiceat omnis improbitas: quae ubi adsunt, impium est dubitare, an sis Deo gratus. Et ut certo apud te statuis, in omnem vitam amplecti Christum, et omne improbitatis genus averfari; ita certo persuadere tibi potes, te perpetuo Deo gratum fore. Non deserit hoc genus studia ille. Valeant itaque qui me a complexu tam salutaris persuasionis divellere conantur. Utinam mihi indies sententia haec crescat; sic enim, et non aliter, me legitime Christianum fore credam. Tum exsurgent caritatis officia, et contemptus rerum hujus mundi. Falsae opiniones sceleratos efficiunt: opinationes languidae, et imbecillae in religionis rebus assentiones, ut caveant (si tamen cavent) a turpissimis facinoribus; certe perpetuo torpent, neque quicquam proferunt tanti, hoc est, Christiani nominis professione dignum. Quarto loco animadvertendum est illud, ut in disciplinis, ita et hic certitudinis (hu-

ius vocis usum mihi concedi postulavi) esse gradus. In philosophorum scholis major est principiorum, quam conclusionum certitudo aut evidentia. Notius est hominem esse rationalis naturae, quam felicitatis capacem: notius est, nullum esse ultimum rei individuae, quam lineam non fieri punctorum commissura. Ita in hoc fidei ardore sunt magna discrimina: alius longe fuit illa Pauli, alius noster: omnis tamen etiam infimus, et tantulus quantum est granum sinapis, suum adest fructum. Hoc Christus ipse in Evangelio docet, ubi demersionis Petri in fluctus causam in fidei exilitatem conferebat. Et Apostoli item sibi fidem, hoc est, inclinationem sui in Deum, exaugeri postulabant.

DEMET. Potestne ista fides cum aliquo turpi proposito aut fine esse conjuncta? Et, ut familiarius tecum loquar, Si aurum alienum fraudulenter detineo; si illicitos puellae amplexus exambio; si incommodare cuipiam cupio, qui me damno affecit; num propterea desino esse ex legitimis Christianis?

FLOR. Maxime: imo ne homo quidem tunc es: nam ista quae commemorasti, fere etiam fiunt vel contra Ciceronis aut Aristotelis officia. Vide sis tunc qui possis Christo interea placere, qui amicam, hoc est animam, ac mentem sibi gratam, vult totam esse pulchram, et sine omni macula. Hoc tamen hic addo temperamentum, quod quintae sententiae loco sit: subducere se nobis interdum paulisper solere divinum spiritum (quod tamen semper culpa nostra contingit) aut certe velut in nobis dormire: unde fit, ut in turpitudines interdum etiam insignes viri delabantur. *Sed cum ceciderint, non collidentur; quia Dominus (ut ait scriptura) supponit manum suam:* facile ad se redeunt, et deslent infirmitatem suam. Sed summa sollicitudine cavendum est, ne frequentia defectionis a Deo nos indies reddat indigniores, qui allevemur. Nunquam possumus.

possumus nimium timere, ne simus turpes. Caeterum illud quod tu, Francisce, ex Solomone attulisti, referendum arbitror ad casus hujus vitae, quod praesenti fortunae non sit confidendum, *eo quod nesciamus quid superventura pariat dies.* Certe absolute accipi vix potest, eo quod nemo nostrum non novit, aut saltem noscere debet, se esse odio dignum. Ergo, ut ad plenam rerum conclusionem tandem aliquando ventum sit, Fiducia hac, quae ex Christo est, freti, jure nobis gloriam filiorum Dei vindicamus. Quod si filii sumus tanti Regis, a quo nobis timendum est? Num quicquam est in hoc regno, quod ad illius vel nutum non contremiscat? Quid aliud nobis mors ipsa asferre potest, nisi ut, deserto hoc exilio, regni aeterni possessionem atque fructum capiamus? “Gaude igitur serio anima mea, exulta confidenter: sed interea semper ob oculos tibi sit tuus Christus; qui unus omnibus illis et mortis et conscientiarum et inferorum terroribus te liberavit, et certissima, propediemque ventura aeternae felicitatis spe complevit. Interim cum illo generosae et laetus perfer, si aerumnosus sis et abjectus.” Francisce ergo, et Demetri, nonne vobis ostendi facilem parandae tranquillitatis rationem?

FRANC. Vicisti profecto, quanquam ea magna fuit, expectationem nostram: et communi bonorum omnium auctori gratias agimus, qui istam tibi facultatem tribuerit, ex qua ad nos non parum adjumenti venisse sentimus. Et sunt ista tua (ut Ovidii versum usurpem)

Somnia formoso candidiora die.

Verum illud dic item, quod mihi praeteriisse videris, Sitne aliqua ratio, qua instinctus ille divinus, qui fidem istam praestat, certo parari possit? Quod quidem non eo dico, quod inde velim vindicare aliquid laudis industriae nostrae;

sed solum hoc, ut inde sequi possit, ut minus indigni nos simus, qui afficiamur tanto beneficio.

FLOR. Est sane, et ea ipsa de re cogitaveram; sed praecipiti orationis lapsu in alias sum abreptus cogitationes. Et est ea duplex; sed quae tamen conjuncta perpetuo permanere cupiat. Altera est, quae posita est in precibus; quibus assidue Deus pulsari amat. *Petite, inquit Christus, et accipietis. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Altera est sacrarum literarum lectio assidua. Simplex est orationis facies; sed incredibilem tum fructum, tum delicias claudit. Nemo enim unquam (dicere ausim) fuit, qui animo perficiendi seipsum eis studiis se dediderit, qui non vel ex malo bonus, vel ex bono melior sit effectus. Et sane in hac rerum nocte, si libros illos excipias, nihil prorsus est in divinis rebus lucis: quapropter par est omnino eos ipsos omni studio atque observantia, perinde ac thesaurum aliquem incomparabilem, et conservare, et venerari. Habent (mihi crede) nescio quid arcanæ et velut magicæ cujusdam (si tamen ita loqui fas est) virtutis, in rapiendis in coelum, et Deum versus, animis. Et sane mihi animus est, in iisdem tabernaculum vitæ collocare. Sed me hisce de rebus prolixius dicere, cum instituta brevitatis, tum operæ Typographicae exemplum sedulo efflagitantes prohibent.

FRANC. Quanquam jam advesperascit, adhuc tamen te non dimitemus; nisi illud prius exposueris: an, praeterito priore illo templo, liceat in editiores illas aedes ingredi? Quod si datur, cur nos eo per ambages ducere voluisti, et longos anfractus, quo compendio ire licuit?

FLOR. Plane licet, prioribus praeteritis, hoc est, citra exactam et curiosam naturæ indagationem, Christianæ tranquillitatis fructus illos suavissimos colligere: et pene adducor

adducor ut credam, feliciores esse, quibus hac transitione uti contingit. Verum, quia idem et naturae et religionis auctor est; *et raro aliud natura, aliud sapientia* (ut Juvenalis verba paulum immutem) *dicit*, visum est et naturae afferre praesidia: maxime cum non desint inflata quaedam ingenia, quorum ambitio sit ipsa ratione (qua se falso praestare credunt) comprimenda. Quamprimum ergo petamus illum religionis portum, et cum Paulo subeamus illas Christianae pietatis aedes, quae unae veram et sempiternam praestant tranquillitatem: priores umbratile quiddam, ac imagines ejusdem habent; vel certe gradus quidam sunt duntaxat, per quos ab imaginibus ad res ipsas scanditur. Et fortasse me clam vultis reprehendere, quod prolixius atque intempestive sim philosophatus. Agnosco culpam. Sed hic duo cogitate: tum eam esse rerum maiestatem, ut etiamsi ditissimus et ingenii et orationis essem, semper aliquid sit desiderandum: tum fortuitam fuisse orationem, nullo sumpto prolixiore ad cogitandum spatio. Contenti itaque sitis hoc brevi responso; ne opus sit sermone hoc extremo, cum jam vela complicanda sunt, novam instituere disputationem.

DEMET. Perfecisti sane tu oratione tua, ut utriusque nostrum animus sit mirifice exhilaratus. Et convenit plane, ut haec oborta laetitia in amoenam quandam erumpat cantionem. Nescis (video) quid velim, et res a gravitate nostra alienas tibi commemorare appareo. Sed secus est. Vidi aliquando carmen quoddam tuum, quod plane ejusdem mihi visum est cum praesente disputatione argumenti: istud si attuleris, utrique nostrum satis superque factum erit.

FLOR. Tu prae amore non satis aequus studiorum meorum iudex, mihi suades, ut inscitae meae testes quamplurimos, domestico quodam praeconio colligam. Solebam

bam interdum, animi laxandi causa, ad Chelyn versus quosdam Horatianos recitare: sed cum argumenta mihi visa essent leviora, aggressus sum ipse ad componendum in meum ipsius usum carmen, cuius sensus pabuli aliquid animo suppeditaret. Composui, sed parum feliciter: quod praecipue illis videbitur, qui profanarum rerum admiratione capti, nullum carmen aptum existimant, si desint Thespiades, Joves, Veneres, Ledaë, et fabulosa id genus Graecorum commenta. Sed ne Jupiter quidem ipse (ut in proverbio est) omnibus placet. Ergo, ut mihi tandem per vos abire liceat, afferam carmen ipsum, etsi non doctum aut cultum, certe tamen, quod multo potius est, pium.

O D E.

O D E.

Dicolos Distrophos, priore versu Glyconico, posteriore Asclepiadeo: ut illa Horatii,

*Sic te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae lucida sidera.*

Nihil esse in hac vita requietis, praeter id, quod a sapientia, et pietate proficiscitur.

QUID vos, ó superi boni,
Quid rerum Genium criminor amplius
Falso? Sum dubio procul
Infelix opifex ipse mihi mali.

*Frustra quaerito, qui sciens
Haurire ex tenebris lucem, et in horridae
Mortis regno habitans miser,
Vitam, vel solidas delicias moror.*

*Mella absynthia non dabunt,
Uvas nec tribulus: sic mala gaudia
Vitae qui sequitur brevis,
Is fructum petit ex arbore non sua.*

*Formarum iste decor fugax,
Auri qui nitor effulget in aedibus*

Altis,

*Altis, stemmata regum, opes ;
Luxus, delicias, insuper addito :*

*Quicquid luminibus vides,
Et quicquid manibus tangis amabile,
Cuncta haec pulvis et umbra sunt,
Et noctis brevis hujus mera somnia.*

*Quod jam praeteriit, nihil,
Est ventura voluptas cito transiens,
Mox ad praeteritum venit :
Et tu, quod nihil est, tam cupide petes ?*

*I nunc, I miser, et levi
Vento tende plagas (quodque alius, nisi
Demens, hercule non velit)
Umbram, quae fugit, amplectere, si vales.*

*Nolenti quod abit tibi,
Id tu relinquere debes etiam volens :
Et prudens ea quaerere,
Nolenti nequeant quae tibi praeripi.*

*Quid prodest homini, rogo,
Lucrum totius orbis cum opibus suis :
Si post hoc breve temporis
Punctum, spes animae nulla relicta sit ?*

*Quanto nunc sapientius
Is vitam instituit, qui studiis piis,
Et vita innocua sibi
Munit, cum migrat hinc, ad superos viam ?*

Gustum

Gustum si interea cupis
 Verae laetitiae, vel bona tempora;
 Liber sollicito metu
 Componas modicus voti animum tuum.

Gyrum si finis egredi
 Hunc extra rationis, tibi quos ciet
 Æstus, quos strepitus parit?
 Et vires miser et turpiter inquires.

Si plenam requiem voles,
 En, compendia tam difficilis viae
 Dat sacrae studium crucis.
 Felix est animi quem studium hoc juvat.

Non hunc divitiae tenent,
 Curae degeneris vulgi, et amor gravis:
 Sed recti decus, et viris
 Quae magnis solet aether dare praemia.

Quas nos appetimus, velut
 Commoti furiis, delicias fugit;
 Sane non secus ac cruces,
 Et mentis remoras, scandere dum volet.

Quae nos prima velut bona
 Miramur, penitus spernit: et omnia,
 Tanquam stercora, negligit:
 Unam quo valeat CHRISTUM adipiscier.

Quod vulgus grave judicat,
 Hic perfert alacris: nec solidum putat
 Ullum (ut caetera suppetant)
 Huic, cui CHRISTUS abest, affore gaudium.

*Tantum, CHRISTE, crucem tuam
 Laetus cogitat, in qua sub imagine
 Mortis, conspicit abditam
 Et vitam, et superum perpetuum decus.*

*Sic (quod non temere solet
 Aut multis dare coelum) mel hic ex petra
 Ipsa sugit, et ampliter
 Duro ex saxo oleum, cum lubet, elicit.*

*Huic soli merito datum
 Vitae tempus, et aevum placide fluit,
 Clausum pectore qui tenet,
 Cunctorum instar et hoc pondus habens, bonum.*

*Extra se quid enim volet
 Quidquam, qui pretiosum illud, et omnium
 Per dispendia quaerere
 Quod solum deceat, margaritum tenet?*

*Quantis hei mihi fluctibus
 Faectantur reliqui, saepe quibus sua
 Et vota exitium afferunt,
 Et curas redi-vivas sine termino?*

*Summum saepe vocat diem
 Illum, degeneris qui generis timor
 Est communis, et exitus
 Ingratas lacrymans increpitat moras.*

*O nunc, o utinam furor
 Hic me corripiat : sic cupiam libens
 Illo pergere, quo, velim
 Nolim, perbreve post tempus eundum erit.*

Praesens

Praesens a volat, altera

*Instat vita: viam non aliam Pater
Ducentem huc docuit, nisi*

Quae cari posita est in cruce Filii.

Qui nunc luminibus queas

*Siccis aspicere haec impia vulnera,
Auctor quorum es, et e quibus*

Ingrato tibi tam grata fuit salus?

Tu, qui sollicitus fugis

*Quod durum est, celer in molliora diffuens:
Qua communia praemia*

Poscis fronte, laboris subiens nihil?

Si non tanta potes pati,

*Id saltem effice, ne dissimilem sui
Prorsus cernere te queat*

Is, quocum petis olim fore particeps.

Quod Phoebum propius refert

*Vere lucidius dixeris: et nivis
Quae sunt alba modo, locum*

Inter candida primum sibi vindicant.

Haec rursus mage dulcia

*Sunt, quae mella imitantur redolentia.
Et plus illa volucra,*

Quae contendere cum auris levibus queant.

Ergo dispeream, nisi

*Quo CHRISTO fueris consimilis magis,
Hoc praestantior exeas.*

Is princeps decoris totius est typus.

*Persuasum quibus est ita,
 Cum res difficiles acriter opprimunt.
 Hoc solamen habent pium,
 Quod CHRISTUM referant hoc melius modo.*

*Rari sunt genus hoc viri,
 Excellens animi quos vigor eximat
 Ex vulgo: quia pulchra res
 Semper rara erit, et difficilis simul.*

*Sed nobis stolidis venit
 In mentem prope nunquam pietatis, et
 Quod sint omnia vanitas,
 Donec mors inopina impulerit fores.*

*Tum primum sapere incipis,
 Damnans praeteritam vitam, et inania
 Sero gaudia, quae quidem
 Toto pectore paulo ante adamaveras.*

*Tum CHRISTUM pavidus vocas:
 Cujus tu, incolumi dum tibi res tuae
 Florerent, meminisse vix
 Dignabare. Quid hic sit meriti, vide.*

*Istuc cum facias metu,
 Hunc nunquam (bonitas illius est ea)
 Frustra amplecteris: attamen
 Id multo satius, quo citius facis.*

*Si quavis alia studes
 Unda extinguere flammam fitis, aut via
 Diversa requiescere
 Quaeras: uza opera omnis cum oleo perit.*

INDEX Rerum, et Sententiarum; nec
non Auctorum, et Exemplorum
laudatorum.

A

- A**bsentium cupiditas ingrata est; ut cui non tam jucundum est multos post se, quam molestum ante se vel paucos aspicere. cxciv. 17—
- Acerbarum rerum perpeffionibus solida virtus paratur. clxxxvii. 24—
- Ακολαστοι; intemperantes. lxxxiii. 21—
- Actiōum bonitas. cxiii. 31— cxiv. 14.
- Acutissimi homines, unde est quod ad turpia delabuntur? xciv. 22—xcv. 6.
- Ακρατοι; impotentes. lxxxi. 16.
- Adamus, quomodo potuit ab officio recedere? xxxiii. 23—xxxiv. 11.
- Adversa placide toleranda. clxxv. 6—
- Aedes Tranquillitatis. ci. 15—29.
- altera, infinitis partibus prioris magnificentiam superans, cujus speciem nulla humana facundia explicare potest. cclxi. 19—
- Aegritudinis leniendi rationes speciales. clxxxiv. 4—
- Aegritudinum genus honestum solidam animi voluptatem procreat. lxxii. 10.
- Aeneas ad Didus manes, cxcix. 15—
- Aeneae ramus aureus. ciii. 3.
- Aerumnae, in iis interpretationis Candor adhibendus. clxxxiv. 4— cxcv. 5.
- compensatio facienda. clxxxviii. 18— clxxxix. 27.
- sunt pharmaca contra voluptatum toxica. clxxxv. 3—clxxxvi. 11.
- praestant ut ipsi nobis explorati simus. clxxxvi. 12—clxxxviii. 18.
- Aesopi Apologus de Corvo. cxxxix. 22—
- Canis. cxx. 30.
- Graculus. clxv. 10.
- Aetas tenera curanda. cvii. 19—cviii. 30.
- Affectus, quid sint? xxv. 5—fin. quomodo Deo conveniant? xxvii. 10— xxviii. 11. et Angelis? xxviii. 11—
- eorum Natura, Causae, Sedes, et Distinctiones. xx. 24—xlvi. 8.
- Causae et varietates. xxxiv. 16—xxxv. 20.
- Sedes. xl. 9—xliii. 15.
- Distinctio

I N D E X.

- *Distinctio et Recensio*
—xlvi. 3.
- *Qualitas : an moderan-*
di, an funditus tollendi
sint ?—lxxii. 18.
- *Necessarii sunt.* xliii.
10—13. lii. 23—*fin.*
- Affectus, nonnulli laudabiles.*
lxvi. 25—
- *An omnes morbi sunt ?*
liii. 24—lvi. 19.
- *qui sequuntur consilia*
non adeo Judicii puritati
officiunt quam qui antegre-
diuntur. lx. 31—*fin.* et
lxiv. 3—
- *in iis sedandis momen-*
tum omne tranquillitatis
positum est. xx. 8—
- *de iis compescendis et*
moderandis ; Generalis
Medicina. lxxii. 23—
xcix. 21.
- *ex Amore omnes oriun-*
tur. lxxiv. 8. *hinc, Amorem*
qui direxerit, reliquos o-
mnes facile moderabit.
lxxiv. 4—
- Affectus animalis cum abest,*
major est officii puritas. lx.
7. et lxii. 28—lxiii. 18.
- *omnis sordidus ad tur-*
pem et miseram adigit ser-
vitutem. ccxxxv. 6—34.
- Afflatus Divini vis.* xvi. 32.
- *quo erigit Animos no-*
stros ad se tum agnos-
cendum, tum amandum.
cclxxi. 12, 16—cclxxii. 4.
- Agésilas laudatur.* cxviii.
18. *eius dictum de Animi*
vigore. lxvii. 20.
- Agis, Laconum Regis, di-*
ctum generosum. ccxxxi.
24—
- Aglaus Psophidius senex mor-*
talium felicissimus. ccxxvi.
12—
- Agnitio Dei.* cclxviii. 5—
- Agnitio sui, et Animi demis-*
sio. cclxiii. 28—cclxv.
18.
- Alexander M. et Dioge-*
nes. ccxxxiv. 10—
- *et Philippus Medicus.*
cxcii. 2—
- *ejus lachrymae.* cxliii.
17—
- Altitudo Divinorum consili-*
orum. ccxvii. 30—
- Ambrosius laudatur.* ccx. 7.
- Amor adversus Deum potius*
suadendus, quam Timor.
cclxxx. 26—clxxxi. 13.
- *caecus nostri nobis impo-*
nit. cxxxiv. 32—cxxxvi.
5.
- *semper honestus erit, si*
nullus in Judicio sit Error.
lxxxii. 2—12.
- *sui-ipsius, rectus.* clxxx.
12—
- *ex eo omnes affectus o-*
riuntur. lxxiv. 8—
- *in eo Oculi duces.* xcv.
33.
- Amorem qui direxerit, reli-*
quos affectus facile mode-
rabit. lxxiv. 4—
- Amore quodam perficiendi sui*
omnes tenentur ; sed caeco
plerumque et languido.
cviii. 30—cix. 19.
- Anaxagoras laudatur.* cl. 1.
clxix. 25.

Angelus

- Angelus Politianus laudatur.* vii. 10—
Angeli, quomodo illis affectus convenient? xxviii. 11.
 —qui potuere peccare? lxxvi. 6—18. lxxxv. 31—lxxxvi. 30.
Animalis appetitus in homine victoria, unde oriatur? xxix. 14—xxxiii. 3. quomodo ei medendum?—18.
Animalium instinctus. cciv. 31.
 —perniciosissimus improbus Homo. cclvi. 26—
Animus incorporeus. ccxxi. 8—
 —immortalis. ccxix. 27—ccxxiii. fin.
 —in corpus iterum detruendus. cci. 6—
Animus aeger. cxxv. 7. ignobilis. clxxxvi. 8—
 —vere magnus accipit offensiones in meliorem partem. excii. 1—
 —adsuefaciendus ut se abducatur ad cogitationem rei amabilis vehementem. ccviii. 3.
A. nocendi, praetereundus. clxxxii. 3—
Animi bona. cxiii. 3—vera. cxx. 12—cxxii. 10. eorum praestantia. 10—21. amitti non possunt. cxxviii. 14—cxxix. 2. quaerentes frustrari non possunt. cliv. 24—30.
 —excellentis est, suavitates vulgares aliis permittere, honestum sibi reservare. clxxix. 1—
Animi inflatio pacem Societatis humanae conturbat. clv. 20—30. ad omne injuriae genus impellit. 33—nos ipsos laedit. clviii. 20—ex ignorantia sui nascitur. clvi. 4. et clix. 1—
 —pulchritudo. xcvi. 4—
 —vigor, ex ignoratione profectus, non est laudabilis. clxxii. 17. et clxxiii. 23.
 —vires dura firmant, deliciae frangunt. clxxvii. 2—
Animum non expleveris externis bonis. cxlii. 25—cxliv. 11.
Animis officit Fortunae indulgentia. cxxxviii. 19—
Antistitum Religionis fastus et luxus. iii. 20. cvi. 33. cxxxiv. 1—clxxix. 31—clxxxviii. 1.
Antonius Cleopatram consolatur. clxxxix. 22—
Ἀπάθεια Stoicorum. l. 24—
Apologia pro ea. lvi. 28—lxvi. 25.
Appetit nemo quicquam, nisi quod bonum ei apparet. lxxvii. 1—lxxviii. 4.
Appetitus immortalitatis, a natura insita, non supervacua. ccxx. 26—ccxxi. 8.
Appetitus animalis in homine victoria, unde oriatur? xxix. 14—xxxiii. 3. quomodo ei medendum?—18.
Arcanae Divini consilii rationes. clxvii. 25—et ccxvi. 30—

- Archimedes laudatur.* ccix.
13.
Aria et Paetus. clxxix. 11.
Aristippi generosum responsum, de compensatione. clxxxix. 18.
—et *Aeschinis similtas definit.* cxci. 3—
Aristoteles laudatur. xxiv.
3. xxxv. 5. xxxvi. 18.
xxxvii. 13. xli. 17. xliii.
23. xlv. 7. xlix. 14, 29.
liii. 6. lvi. 10. lviii. 32.
lix. 12. lx. 13. lxxv.
19. lxxxi. 16. lxxxii.
18. lxxxiii. 21. lxxxix.
8. xci. 17. xcii. 34.
cxv. 6. cxlix. 16. clxxii.
10. ccvi. 34. ccix. 6.
ccxxii. 15, 19, 26.
ccxliv. 5. ccxlv. 33.
ccclvi. 25.
—*quare juventutem a
Moralis philosophiae studio
aberceat?* xxxviii. 23—
—*quare de Animi immor-
talitate anceps?* ccxx. 7.
Arrianus laudatur. lxxi. 11.
*Arrogantia quorundam indo-
cta* ccxxiii. 2—et *demens.*
15—
*Ars Tranquillitatem acquiren-
di.* x. 3. et xii. 25. *ejus
difficultas minuenda.* xii.
26—xv. 4.
Ascanii generosa indoles.
clxxxvi. 25.
Ab Asperis natura refugit.
clxvii. 10—
*Assuefactionis, quae vires ca-
paces?* ccxliii. 23—ccxliv.
18.
Atrac bilis vis. ccviii. 33—
- Auctores legendi.* ccxlix.
17—ccli. 2.
Augustinus laudatur. clii.
1. cxcvii. 25. *LL. de
Civ. Dei.* ccl. 7.
Avicenna Arabs laudatur?
ccix. 16.
Aurum verum. cxxii. 21—
32.
*Auxilia conquirenda, quibus
aspera lenire valeamus.*
clxvii. 12—
B
*Beati ut simus, in nobis fi-
tum est.* ccxxv. 12. et
ccxxviii. 6—et 26—
*Beatus solus qui se beatum ju-
dicat.* ccxxvi. 18.—
*Beatitudinis internae et ex-
ternae comparatio.* ccxxxiii.
1—ccxxxv. 5.
Bellum secum gerendum. cclv.
7.
*Beneficia praeterita perpen-
denda.* clxxxviii. 29—*fu-
tura etiam apponenda.*
clxxxix. 5—
*Beneficium Christi magnum et
illustre.* cclxxviii. 28.
*Biantis dictum, de bona Con-
scientia.* ccxxxiv. 28.
Boëtius laudatur. xxi. 1.
*Bonorum et Malorum agnitio
necessaria.* cxi. 28—cxii. 7.
Divisiones variae. ib. 8—
de iis sententia Stoicorum.
cxiii. 9—*Peripateticorum.*
15.—
Bona, Utilia; cxii. 10. *For-
tunae, externa.* 32—*Cor-
poris.* 35. *aliena.* cxxix.
32—
Animi. cxiii. 3. *nostra.*
cxxx.

CXXX. 2. libera. 3. vera.
CXX. 12—CXXII. 10. prae-
stantia—21. conf. cxiv.
10—14. ad Deum refe-
renda. CXXVI. 17—CXXVIII.
2. amitti non possunt.
CXXVIII. 14—CXXIX. 2. fa-
stidium sui afferre non pos-
sunt. CCXXVII. 22— ea
quaerentes frustrari non
possunt. cliv. 24—30.
Bona externa; exilia. cxiv.
14—Caduca. cxiv. 20—
cxvi. 14. possessores bonos
non reddunt; quin potius
corrumpunt. cxvi. 14—
cxvii. 8. speciatim expen-
duntur. cxvii. 8—CXX. 12.
Bona vera: certamen de iis
ad pacem ducit. clxxx. 17—
in Bona, potius quam in mala;
intueri debemus. clxxxviii.
19—
Boni, num pravi fiant.
CXXVIII. 18.
de Bonorum Operum merito.
cclxv. 24—cclxvii. fin.
Bonitas Rerum. cxiii. 27—
—Actionum. cxiii. 31—
cxiv. 14.
Bonitatis magna pars est; to-
to pectore velle se fieri bo-
num. cix. 19—28.
Bonum; saltem apparens, o-
mnes appetunt. lxxvii.
1—lxxviii. 4.
Bonvisius (Ant.) laudatur.
clxv. 28—
Bracmanum fortitudo. cciii.
15.

Briami (Fr.) dictum, de
Gul. Picringo. lxxvi. 1—
Britanniae res, Auctoris
temporibus. ii. 14.
Byzantini Tyranni possessio-
nes. ccxxix. 9— is non
contentus sua sorte. 14—

C

Caecus nostri Amor nobis im-
ponit. CXXXIV. 32—
CXXXVI. 5.
Caelestis eruditionis necessitas.
cclxii. 8.
Caelibum Sodalitates. ccxv.
7—
—Vota. ib. 13—
Car. Caesaris dictum Vene-
tis. cxlvii. 29.
Canii Julii contemptus mor-
tis. ccii. 7—
Canis, qui non fert praedae
participem. cclii. 24—
Candor Animi. CXXXVI.
16—33.
—Interpretationis, in ae-
rumnis. clxxxiv. 4—CXC.
5.
Candore utendum adversus
homines, cum injuriosi
sunt. clxxxix. 27.
Carneades notatur. clxxii.
4.
Cato Censorius laudatur.
CXXXII. 13.
Catonis Uticensis fortitu-
do. cciii. 2. mores. cxlv.
8. cli. 5. responsum ad
Labienum, de Ammonis
Oraculo. CCXXXVI. 16.

I N D E X.

Catuli Lycurgi. xxxvii.
32—xxxviii. 10.

Catullus laudatur. cviii. 2—
Cavendum a seipso potissi-
mun, quare? ccli. 6—
cclvi. 31.

Certamen de veris bonis ad
pacem ducit. clxxx. 17—

Certi quomodo reddamur, de
vera Tranquillitate per
Christum obtinenda? cclxx.
7—cclxxxiii. 22.

Certi de salute aeterna, quo-
modo reddi possimus?
cclxxix. 9—cclxxxii. 12.

Cervus aut Lepus, in peri-
culis terga dantes. cclii.
27—

Christi Imago Voluseno con-
specta. cclxviii. 14. *In-*
scriptiones super Caput,
et ad Pedes. ib.

——*Laudes.* cclxix. 2—30.

——*Doctrinam ex Deo esse,*
certo constat. cclxxi. 9—
cclxxix. 8. *ex ejus vita;*
cclxxiii. 6—cclxxiv. 3.
Doctrina; de praeceptis
Vitae, cclxxiv. 9—*de bo-*
norum finibus, 16—*de*
Mysteriis ad humanae Sa-
lutis consilium pertinen-
tibus. 21—*Miraculis.*
cclxxv. 34—

Christus nos gratos efficit
adversus Deum. cclxxvi.
28—cclxxix. 4. *hoc be-*
neficium magnum et illu-
stre. clxxviii. 28—

Christo, non suis meritis, ni-
tendum. cclxvii. 19.

Christi similitudo, in aerum-
nis tolerandis. cciii. 32.

Christianae Religionis laus.
ccxv. 16—

Christianorum veterum pa-
tientia. cciii. 10. *Tecla*
Virgo. 25.

Cicero laudatur. xiii. 5.
xviii. 16, 24. xx. 12.
xxxii. 28. xxxv. 16.
xxxvi. 9. xlv. 2. lxiii. 8.
lxiv. 13. xcvi. 34. civ.
17, 28. cv. 23. cviii. 32.
cxv. 5. cxvii. 4. cxxii.
16. cxlii. 33. cli. 9. cliii.
19. clxix. 25. clxxiii.
17. clxxiv. 35. clxxix.
26. clxxxiii. 23. cxcviii.
18. ccxxiii. 34. ccxxxv.
19. cclxxvi. 29, 34. *sen-*
tentiae Stoicorum de Af-
fectibus favet. l. 2—24.

Coactio nulla in Electione.
xc. 15—

Cogitationes vanae depingun-
tur. ccliv. 3—33.

Cogitationum celerrimus est
discursus. lxxxii. 16.

Columnarum, quibus Porticus
Aedis Tranquillitatis niteba-
tur, Inscriptiones Graecae.
cii. 19. cxi. 20. cxxix.
25. cxxxvii. 3. clv. 13.
clxvii. 1. ccxxiv. 27.
ccxxxix. 8.

Columnae duae Alterae Ae-
dis, cum inscriptionibus.
—cclxiii. 15.

Compensatio, in aerumnis, fa-
cienda. clxxxviii. 18—
clxxxix. 27.

Comperendinatio, inepta, tur-
pis, periculosa. cix. 30—

Communis, omnium hominum,
Persona. cvi. 16—cvii. 19.

Concentum

I N D E X.

*Contentum absolutum omnis
hujus orbis, solus Auctor
intelligit.* ccxix. 5.

*Conditio, qua nati sumus, di-
spicienda.* clxvii. 17, 32—
clxxiv. 2.

*Conscientia alicujus rei prae-
clarae.* cxxxvi. 7. *quam
laeta sit, et pulchra.*
ccxxxv. 34—ccxxxvii.
21.

Consuetudinis vis. xv. 15. et
xxxvi. 16—xxxvii. 10.
*illustratur in Nautis Vin-
ctis, Gladiatoribus, Vena-
toribus, Feris, Saxis et Fer-
ro; Thebanis.* ccxxxxi.
26—ccxli. 14.

*Contemptus Mortis laudabi-
lis.* cxcix. 31—cc. 14.
non protinus a Natura.
15—

— *voluptatum.* ccx. 1.
ccxv. fin.

Conversatio utilis. ccxlvii.
31—ccxlviii. 30.

Convictores probi deligendi.
ib.

*Corpus male gratum Animi
domicilium.* cxcviii. 20—
cxcix. 28.

Corporis bona. cxii. 35—
— *reviviscentis diversa na-
tura.* cci. 11—

Crates laudatur. cxvii. 2.

*Crechthoni (Al.) ingeniosum
responsum Jacobo Scoto-
rum Regi.* cxcii. 26—

*Cupiditatum omnium doman-
dorum fundamentum posi-
tum est in indubitata et
vehementi persuasione de
Honesti specie et praestan-
tia.* xcv. 30—xcix. 21.

*M. Curii. et T. Corun-
cani votum de Samniti-
bus.* clxxix. 25.

D

*David, Hieros: Rex, lau-
datur.* cxv. 27. clx. 5.
clxxxii. 22.

*Deformitatem contegere, na-
tura docet.* cxlvii. 7—

*in Delectu eo minus interve-
nit erroris, quo minus af-
fuerit perturbationum.* lx.
5—lxii. 27.

*Delphicum Oraculum de Ag-
lao Psophidio sene.* ccxxvi.
12.

*Demens quorundam arrogan-
tia.* ccxxiii. 15—

Democritus laudatur. ci.
33.

Demosthenes laudatur. ccxi.
27. ccxvi. 8.

*DEUS, ipsa pulchritudo et
bonitas.* ccviii. 11. *quomo-
do illi affectus convenient?*
xxvii. 10—xxviii. 11.
*hujus orbis, et mundi to-
tius Architectus.* ccxviii.
30—*solus intelligit concen-
tum absolutum omnis hujus
orbis.* ccxix. 5.

*Deus, omnibus extinctis, ut
rursus sint, dare potest.*
ccxxiii. 29.

*Deum orbem hunc negligere,
quidam statuerunt.* ccxvii.
14.

ex Deo omnia profecta. clix.
6—

Deo laus omnis tribuenda.
clxv. 13—et ccxxxviii.
14—

I N D E X.

Diagoras notatur. ccxvi. 4.
Dialogi. Occasio. i—vi. *Pro-*
lusio. v. 20—xvii. *Argu-*
mentum tractandum pro-
ponitur. xvii. 27—*Conclu-*
sio cum Carmine. cclxxxv—
Diogenes laudatur. vii. 33.
 cxlix. 30. cxcii. 10.
 ccxlii. 2.
Diog. Laërt. laudatur. cii.
 1.
Divina Munera agnoscen-
da, et magni faciunda.
 ccxxxviii. 14
Divinitus immissa omnia.
 clxxxii. 19.
Divinorum consiliorum alti-
tudo. ccxvii. 30—*arca-*
nae rationes. clxvii. 25—
 et ccxvi. 30—
Divites non vere felices.
 ccxxviii. 8.
Doctrina Stoicorum de affe-
ctibus xlvii. 4—*Peripate-*
ticorum. l. 2—
Dolia bina in Jovis limine.
 clxxi. 13.
Dolor omnis vel longus, vel
brevis. cxcv. 18—*ejus*
depellendi rationes. cxcv.
 6—ccix. *fin.* eum minuit
animi secessio, vel peregri-
natio. ccvi. 3—ccix. 31.
Dura Animi vires firmant,
Deliciae frangunt. clxxvii.
 2—
Dux itineris, et precator ad
Deum, nobis opus est.
 cclxviii. 6—14.

E

Fortietas sicca cavenda. lxxxv.
 5.

Echinus pisciculus. ccx. 6.
Ecclesiae, de Christiano dog-
mate, consensus. cclxxii.
 4—17.
Educationis momentum.
 xxxvii. 31. *exemplum Ly-*
curgi. 32—*ea quam pri-*
 mum curanda. xxxviii.
 11—22. *in ea Parentum*
cura. xxxix. 27—xl. 8.
publica cura. cvii. 19—
 cviii. 30. *liber Plutarchi*
de ea laudatur. xxxix. 27.
in Electione nulla coactio.
 xc. 15.
Epictetus laudatur. xciv. 18.
 clxxvii. 22—cxciii. 21.
ejus dictum pulchrum, de
studiorum fructu. ccxlii.
 31—*Enchiridii loci illu-*
strantur. Cap. 1, 6, 7.
 lxxi. 10—C. 34. lxxvii.
 24—C. 3, 15. cxxx. 7—
fin. C. 32. cxxxii. 21. C.
 11. cxxxv. 26. C. 58. cxi.
 9—C. 23. clxxv. 29—
Epicurus ipse exiguo conten-
tus. ccxxvi. 6—
 —*malorum praemedita-*
tionem damnavit. clxxii.
 1—et clxxiii. 20.
Epicureorum disciplina de-
licata. lxix. 31. *mollis*
oratio. ccxi. 30. *Senten-*
tia de fine, confutatur.
 ccx. 25—ccxi. 3.
Erasmii Roterodami censura.
 ccl. 8—15.
Error in judicio cavendus.
 lxxxii. 2—12.
 —*prius cadit in rationem,*
quam in voluntatem. lxxix.
 30—

Erroris

I N D E X.

- Erroris in delectu hoc minus intervenit, quo minus affuerit perturbationum.* lx. 5—lxii. 27.
- Eruditionis pensum aliquod exigere.* ccxlv. 13—24.
- Esaïas Vates laudatur.* cxv. 27. cclxiii. 10. cclxix. 15.
- Ethnicorum excelsus animus, unde?* cciv. 13—
- Euripides laudatur.* clxix. 18. ccxlv. 24—29.
- Eustratius laudatur.* xxxix. 12
- cum Exceptione externa appetenda.* cxlv. 22—cxlvi. 7.
- Excusationes pro peccato pulchre delineantur.* lxxxvii. 3—33.
- Exercitatio.* ccxxxix. 8—ccxlv. 30. *eius fructus.* ccxlv. 21—ccxlv. 12. *et ccxlv. 29. quotidiana.* ccxlv. 12—
- Expetenda aliorum gratia.* cxii. 5. *propter seipsa.* 12.
- Externa bona.* cxii. 32—
- alieni juris sunt.* cxxix. 32— *mutuo accepta, qua visum est hora, et quomodo libet, a Domino repetenda.* cxxx. 25— *celerime auferuntur.* cxli. 20. —cxlii. 25. *iis non expleveris Animum—* cxliv. 11. *ad vitae tutelam necessaria—* 16. *modice appetenda—* cxlv. 22. *et cum exceptione—* cxlvi. 7.
- Externa magnopere quaerere, inopis et mendici Animi documentum.* cxlvii. 7—cl. 28.

F

- Fabula haec vita est.* clxxv. 29.
- Facultates hominis.* xxii. 11—xxv. 5.
- Fastidio sui laborat omnis stultitia.* ccxxvii. 16— *bona interna afferre non possunt.* 22—
- Felices, Divites non sunt.* ccxxviii. 8. —*esse, in nobis situm est.* ccxxv. 12— *et ccxxviii. 6— et 26—*
- Felicitatis internae, et externae comparatio.* ccxxxiii. 1. —ccxxxv. 5.
- Felicitas vitae futurae.* cxcvii. 27—cxcviii. 20.
- Ferae truculentissimae intra nos concluduntur.* ccli— 33—ccliii. 12. ccliv. 33—
- Fides vera in Christum, an cum turpi aliquo proposito possit esse conjuncta?* cclxxxii. 13—
- Fiducia ex operibus deponenda.* cclxvi. 20—
- Finis, non suavitas sed res suaves.* ccxi. 4—28. *de ea, sententia Epicureorum* ccx. 25. *Stoicorum, Peripateticorum, Hieronymi, et Diodori,* ccxi. 33—
- Formarum venustas.* ccxiii. 13.
- Formosi, quando sumus?* cxxv. 9—18.

Fortitudinis

I N D E X.

- Fortitudinis laus non tollitur*
Animi secessione. ccvi. 14.
Fortuna caeca. cxlii. 10—
Fortunae bona. cxii. 32—
——inconstantia. cxli. 28—
——indulgentia Animis of-
ficit. cxxxviii. 19—
——telis omnibus vita haec
est exposita. clxvii. ult.
Frustrari non possunt quae-
rentes Animi bona. cliv.
24—30.
Futurae vitae felicitas.
cxcvii. 27—cxcviii. 20.
Futuri incommodi meditatio-
ne Animus excitatur ad
comparanda praesidia.
clxxiii. 8—
- G**
- Galenus laudatur. xxxiv.*
28. lxxiii. 20.
Gallorum contemptus mortis.
cciii. 11.
Genera rerum varia. xxi.
5—xxii. 10.
Germani hospites dicunt,
quaere aliud diversorium.
clxxvi. 17.
Gloria omnis uni Deo debe-
tur. clxv. 13—25.
——sequitur fugientes, se-
quentes fugit. clxiv. 27—
Gloriae maxime propria ma-
teria. cxxxvi. 5—
Gloriam non consecrari, Vir-
tutis est. clxiv. 29.
Gradatim progreditur natura;
ab imis ad summa, et con-
tra a summis ad ima. ccxxi.
33—ccxxii. 31.
Gratis nemo peccat. lxxviii.
5—lxxix. 11.
Gratus Animus. clix. 27—
- adversus Deum. cclxxvi.*
28—
Gratias quantas Deo debe-
mus. cclxxvii. 5—cclxxviii.
28.
Gregor. Naz. laudatur. cxv.
18.
in Gustatu et Taſtu, unde
maxime peccatur? ccxii.
10— eorum sensuum functi-
ones maxime communes,
quare. ib. 16—
Gyges Rex. ccxxvi. 9—
- H**
- Heraclitus laudatur. ccxix.*
10.
Hercules, de eo versus Se-
necae clxxxiv. 13—
Herodotus laudatur. cxli.
25.
Heroica Virtus. cciv. 27.
Hesiodus laudatur. xiii. 6.
xv. 23. xvi. 12. cxl. 2.
cxliv. 28. ccxiv. 16, 20.
πανδώρα. ib.
Homerus laudatur. xlix. 29.
lvi. 23. lxxiii. 19. cxv.
23. cxvii. 17. cxix. 14.
cxxxv. 11. cxli. 16. cxliv.
24. cxlv. 25. clxi. 11.
clxxi. 10.
Homo Animal biforme. cciv.
28. minor quidam mundus.
xxii. 11. ejus natura et
facultates—xxv. 5.
Homo hic debitam naturae
suae dignitatem non asse-
quitur; est ergo alius aliquis
locus, ubi absolvendus sit.
ccxix. 21—
Homo improbus perniciosissi-
mus animantium. cclvi. 26.
- Hominis*

I N D E X.

- Hominis praestantia omnis est ex Animo.* ccxxvi. 23.
- Homines acutissimi, unde est quod ad turpia delabuntur?* xciv. 22—xcv. 6.
- Homines non, nisi perturbati, nocent.* clxxxi. 16—
- Homines inter, et bruta immensum intervallum.* ccxxi. 18—
- Honestum solum bonum, statuunt Stoici.* cxiii. 9—
- sibi reservare, suavitates vulgares aliis permittere, excellentis est Animi. clxxix. 1—
- Honestum genus aegritudinum solidam animi voluptatem procreat.* lxxii. 10.
- Honesti species et praestantia incomparabilis.* xciv. 30—xcix. 20.
- Honesta propter se amanda.* lxxviii. 17—lxx. 2.
- Honestorum consiliorum naufragium nunquam luctuosum.* cliii. 19—
- Honestis studiis naturae pravitatem corrigi.* xxxvi. 7—
- Honestatis persona naturalis, et omnium hominum communis.* cvi. 16—cvii. 19.
- Horatius laudatur.* xxxiv. 32. xxxviii. 15. lxx. 26. xcii. 10. c. 18. cvii. 34. cxxxiv. 16. cxxxviii. 14. cxlv. 20. cxc. 3, 15. ejus de beatitudine sententia. ccxxv. 25—
- Hyenae.* ccli. 7.
- I
- Jaectatio sui occulta.* clxii. 19—clxiii. 7.
- Idiota, si caelestium amore capitur, Theologus egregius est.* ccxliii. 10.
- Ignorantia varia: Juris; pervicax et affectata, supina; Facti.* lxxx. 4—34.
- Ignorantia sui Animi inflationem parit.* clvi. 4. et clix. 1—
- Imago Christi Voluseno conspecta.* cclxviii. 14—
- ad Imitanda prava proni sumus.* ccxlvii. 20—
- Immortalitas Animi.* ccxix. 27—ccxxiii. fin. ejus appetitio, a natura insita, non supervacua. ccxx. 26—ejus certam spem nobis non dat lumen naturae. cclix. 1—cclx. 16.
- Impostura nulla est, in Virtutis difficultate minuenda.* xv. 5—
- Indocta quorundam arrogantia.* ccxxiii. 2—
- Indorum fortitudo.* cciii. 7—
- Inflatio Animi, pacem Societatis humanae conturbat.* clv. 20—30. ad omne injuriarum genus impellit. 33—nos ipsos laedit. clviii. 20. ex ignorantia sui nascitur. clvi. 4. clix. 1—
- Ingenia post aliquod tempus se ostendunt.* cxxviii. 29—
- Ingenii pravitas, quo maxime se efferat, videndum.* cclv. 13—
- Ingeniorum magna varietas.* ccv. 1—
- Ingratus Animus, ex absent-*

tium

I N D E X.

tium cupiditate oritur.
 cxciv. 17—
*Ingratum si dixeris, cuncta
 maledicta dixeris.* cclxxvii.
 4.
*Injuriae omnis generis ab a-
 nimi inflatione proveniunt.*
 clv. 33—
*Injuriae ab hominibus, aequo
 animo tolerandae.* clxxxi.
 7—in iis candore utendum.
 clxxxix. 27—
 majores saepe videntur,
 quam sunt. cxc. 13—
*Inopis animi documentum est,
 externa magnopere quae-
 rere.* cxlvii. 18—cl. 28.
Inopinatum sit nihil. ccxlv.
 25—ccxlv. 12.
Insitae Virtutum notiones.
 xciii. 23—
Instinctus animalium. xxii.
 27, 28. xxiv. 17—29.
 cciv. 31—
 —Divini spiritus. ccv.
 28—quomodo parandus?
 cclxxxiii. 30—cclxxxiv.
 21.
*Joannes Grammaticus lau-
 datur.* lx. 24.
Jobus laudatur. cxv. 26.
*Iracundia efficit ut injuriae
 majores videantur quam
 sint.* cxc. 13—
Isocrates laudatur. xciii. 12.
*Judicium corrumpit pertur-
 batio.* lxxxi. 3—error in
 eo cavendus. lxxxviii. 2—
 12. ejus puritati non adeo
 officiant Affectus qui se-
 quuntur consilia, quam qui

antegrediuntur. lx. 31—
 fin. et lxiv. 3.
Julianus Defector. cclxxii.
 24—
Juvenalis laudatur. xiv. 8.
 xxxv. 19. lxxxiii. 30.
 cxv. 14. cxxxv. 20.
 cxxxvii. 25. cxxxviii. 3.
 cxlii. 1. cxliii. 23.
*Juventutem quare Aristoteles
 a Moralis Philosophiae stu-
 dio abercet?* xxxviii.
 23—

L

Paul. Lacisa laudatur. iii.
 13.
*Laconum pueri flagris se of-
 ferunt.* clxxxvii. 21.
Laeditur nemo, nisi a seipso.
 clxxxii. 14—et ccli. 8—
 ccli. 34.
Laus. cxviii. 4—33.
 —omnis Divinorum mu-
 nerum Deo tribuenda.
 cxxxviii. 14—
Laudibus homines lucrifacias.
 clxi. 5—13.
de Laude et Virtute fabula.
 clxvi. 16—33.
*Laudandi qui se, studiorum
 utilium gratia, a turba re-
 movent.* cli. 24—clii. 10.
*Leo, ad ultionem paratus, in-
 tra nos.* ccli. 16—
Libertas Animi. cxxix.
 16—21.
S. Literarum propria laus.
 ccl. 22—29. sunt assidue
 legendae. cclxxxiv. 9—
 21.
Lucanus laudatur. cxlv. 1,
 8. cli. 4. cxxxvi. 16.

Lucem

*Lucem reformidat quorundam
vitae ratio.* clii. 10—33.
Lucianus laudatur. x. 17.
Lucretius laudatur. ccxiv. 6.
Lupus cupiditatis, intra nos
cclii. 11.
Lutherani laudantur. ccl.
34—
Lycurgi catuli. xxxvii. 32—
xxxviii. 10.

M

*Maculis suis nulla Philoso-
phorum secta caruit.* lvii. 1.
Malitiose peccare, qui censentur.
lxxxii. 32. *malitiosi inexcusabiles.*
lxxxiv. 11—lxxxv. 3.
*Malum, quatenus malum est,
nunquam eligitur.* lxxix.
16—
Marii patientia. cciii. 1.
Martialis laudatur. lxii. 4. cx.
5. clxxix. 16. ccxvii. 7.
P. Martyr laudatur. iii. 13.
Medea. lxxvi. 1. lxxxii. 11.
*Medicina generalis Affectu-
um.* lxxii. 23—xcix. 21.
*Medicus quisque sibi, in Ani-
mi morbis.* lxxii. 32—
*ad Mediocritatem perpetuo
collineandum.* lvii. 28—
*Medium illud, punctum est,
facile transiliendum.* ib. 32—
Menander laudatur. clxxi. 9.
Menedemus Terentianus. lxv.
14.
*Mendici animi documentum
est, externa magnopere
quaerere.* cxlvii. 18—cl.
28.
*Mendicitas haec simultatum
causa.* cl. 10—28.
de Mercedis spe. cclxvii.
10—

de Merito bonorum operum.
cclxv. 24—cclxvii. ult.
*non suis Operibus, sed Chri-
sto, nitendum.* cclxvii. 19.
*Micyllus cerdo iratus gallo
suo.* clxxxv. 34—
*Moderatio magna adhibenda
in Vituperando.* clvii. 30—
Modestiae ratio. clxi. 13.
clxii. 14. clxiii. 17. clxiv.
20. *respersa per omne offi-
ciorum genus.* cxxxvi. 13—
16.
Modice appetenda externa.
cxliv. 16—cxlv. 22.
*Mora nulla interponenda, in
sui perficiendi Studio.* cxi. 6.
Moralis Philosophiae munus.
x. 5— *ad omnes homines
pertinet.* 20— *quare ab e-
jus studio juventutem aber-
ceat Aristoteles?* xxxviii.
23—
*in Morbis animi quisque sibi
Medicus.* lxxii. 32—
Mors contemnenda. cxcv.
28—cciv. 3. *est Animi
ex corpore discessio.* cxcv.
33— *malum non est.* ib.
*Mortis timor, vel odium vi-
tam injuvandam reddit.*
cxcvii. 7—
*Morte duo magna mala depo-
nimus; peccatum, et insci-
tiam futurae vitae.* cci.
31—ccii. 33.
Moschus laudatur. cxxxix. 8.
*Mundi totius Architectus et
moderator Deus.* ccxviii.
30—
*Mundum hunc omnem Pro-
videntia regi.* clxvii. 20—
et clxxiv. 2—

I N D E X.

*Mûnera divina agnoscenda et
magni faciunda. ccxxxviii.*

14—

*a Musica, ad vitam, simi-
litud. clxxi. 6.*

*Mutii Scaevolae fortitudo.
cciii. 1.*

N

*Nati sumus non solis nobis.
cli. 1—*

Natura nemini noverca. xciii.

21. *progreditur gradatim,
ab imis ad summa, et con-
tra a summis ad ima.*

*ccxxi. 33—ccxxii. 31. ab
asperis refugit. clxvii.*

10—*in animis nostris vir-
tutum notiones consignavit.*

*xciii. 19—xciv. 10. nos
φιλοκαλῆς finxit. xcv. 31.*

*Natura et facultates hominis.
xxii. 11—xxv. 5.*

*Natura nostra exploranda. civ.
23—cv. 22.*

*Naturae beneficium, an Vir-
tus sit? xciii. 4—*

—*pravitatem honestis stu-
diis corrigi. xxxvi. 7—*

exemplum Socratis. ib. 8—

*Natura ad hoc ferimur ut
deformitatem contegamus.*

cxlvii. 7—

*Naturalium virium defectus,
ad Tranquillitatem obti-
nendam. cclvii. 23—cclxii.*

9. ejus ratio. cclxii. 10.

*Naufragium honestorum con-
siliiorum nunquam luctuo-
sum. cliii. 19—*

*Nimietas nunquam vitio va-
cat. clxiii. 16.*

*Neronis quinquennium. cxxviii
24.*

Nicetae martyris contemptae

voluptatis exemplum. ccxi

27—

*Nicias pictor laudatur. ccix.
15.*

*Nobilitas cxviii. 4—33. vera.
cxxiv. 1—17.*

*Notiones virtutum in animis
consignatae. xciii. 19—*

xciv. 10.

O

*Occulta jactatio sui. clxii.
19—*

*Oebinus (Bernard) lauda-
tur. iii. 9.*

*Oculi sunt in amore duces.
xcv. 33.*

*Offensiones in meliorem par-
tem accipit magnus Ani-
mus. cxcii. 1—*

Jo. Ogilvius laudatur. c. 13—

*Opinionum prima debet esse
cura. lxxv. 25.*

*Ovidius laudatur. lxxvi. 3.
lxxxii. 12. cxlv. 32. ccxi.*

9. cclxxxiii. 27.

P

*Gul. Pagetus Anglorum Re-
gis Legatus, laudatur. ccl.*

15—21.

*Parentum, in educandis libe-
ris, cura. xxxix. 27—xl. 8.*

*S. Paulus laudatur. xvi. 21.
lii. 15. lxxxvi. 16. clix.*

20. clxxvii. 26. cxc. 27.

cci. 16. ccxxiv. 8. cclxxi.

*34. cclxxx. 2. ejus Ma-
jestas, et insignis Oratio.*

cclxi. 3—cclxv. 18.

cclxix. 2—

Pavo gloriosus. cclii. 21—

*Peccare, quomodo Adamus potu-
it? xxxiii. 23—xxxiv. 12.*

Peccare

I N D E X.

Peccare, qui potuere Angeli?

lxxvi. 6—18. lxxxv.

31—lxxxvi. 30.

—malitiose qui dicuntur?

lxxxii. 32—

Peccat nemo gratis. lxxviii.

5—lxxix. 11.

Peccandi excusationes pulchre delineantur. lxxxvii. 3—

33.

Pensum aliquod eruditionis exigere. ccxlv. 13—24.

Perficiendi sui amore quodam omnes tenentur. cviii. 30—
cix. 19.

Peregrinatio animi plurimum facit ad dolorem minuum. ccvi. 3—ccix. 31.
explicatur. ccvi. 23—

Peripateticorum de Bono sententia. cxiii. 15—

Personarum distinctiones variae: duabus nos indutos esse, &c. cv. 22—cvi. 16.

Personae, non res, nos terrent. cxcvi. 29—cxcvii. 2.

Persuasio indubitata et vehemens, de honesti specie et praestantia. xcv. 30—xcix. 21.

Perturbatio Judicium corrumpit. lxxxxi. 3—

Perturbationis quo minus affuerit, hoc minus erroris in delectu intervenit. lx. 23—lxii. 27.

Perturbationum impetum potest ratio comprimere. lvi. 5—

Phaedria, apud Terentium. lxxxxi. 6.

Phrynis techna qua Praxitelem decepit. ccliii. 18—31.

Philosophandum promiscue est

omnibus. ccxli. 15—

Philosophi veri qui? ccxli. 25—ccxliii. 23.

Philosophorum factio nulla suis caruit maculis. lvii. 1—

Pindarus laudatur. lii. 32. cxv. 30.

Placere sibi, qui dicuntur. ccxxxviii. 6.

Plaga fit gravior ex inopinato. clxxii. 34—

Plato laudatur. xxii. 11.

xxix. 24, 31. xxxv. 5.

xxxviii. 11. xxxix. 28.

cxx. 24. cxxii. 23. cxliv.

28. ccxix. 10. locus in

Phaedro explicatur. lxxvii.

12.

Pleuritis morbus, similitudo ab eo. lxxiii. 30—

Plinius avunculus laudatur. viii. 4. cxciii. 29. ccvi.

24. ccxxvi. 10. ccxl. 11.

notatur. ccxix. 29.

Plotinus laudatur. li. 11. quatuor *Virtutum* ordines constituit. ib.

Plutarchus laudatur. vii. 25.

xlvi. 12. lv. 24. lxxx.

22. cxxiii. 21. cxli. 25.

cxliv. 8. cliii. 8. clxix.

10. clxxi. 8. clxxxiii. 20.

ccxli. 9. ccxlvii. 4. ejus

liber de liberis educandis.

xxxix. 27. similitudo egregia,

de efferatis motibus

compescendis. ciii. 11.

Paetus et Aria. clxxix. 11.

Porphyrius laudatur. li. 30.

Porticus Aedis Tranquillitatis, 8 Columnis nitens. cii.

28.

Potentia vera. cxxii. 33—

cxxiii. 24.

Q q 2 Prae-

I N D E X.

Praeceptiones omnes, usus nisi adhibeatur, sunt supervacanae. ccxxxix. 8—

Praeceptiones speciales ad Tranquillitatem animi obtinendam. xcix. 21—cclvii. 19. eorum efficacia. cclvii. 2—

Praeclarae res quae ad animum pertinent. cxxxvi. 5—13.

Prava, quomodo Voluntas dicatur? lxxix. 12—

Pravitas ingenii, quo maxime se efferat, videndum. cclv. 13—

Pravitatem naturae honestis Studiis corrigi. xxxvi. 7—

Preces ad Deum. cclxxxiv. 6.

Principiis obsta. ccxlvii. 14—29.

Principis aedes subiens Rusticus. ccxviii. 4—

Principum Christianorum discordia. ccxxix. ult—et *Studia.* ccxxxii. 10—

Probi convictores deligendi. ccxlvii. 31—ccxlvi. 25.

Providentia Mundum hunc regi. clxvii. 20—et clxxiv. 2—ad singula particulatim se profert. clxxiv. 12—fin.

Ptolemaei, Lagi filii, modestia. clx. 20—

Pudor generosus. cxlviii. 21—

Pugnantia Vota. cxxxix. 19—

Pulchritudo Animi. xcvi. 4—

Puritas officii major est, cum abest Affectus Animalis. lx. 7. lxii. 28—lxiii. 18.

Pygmaei. ccxxii. 23.

Pythagorae A. Carm. cxlix. 11.

Pythagorici. ccxxiv. 1.

Q

T. Quintii, Romanorum imperatoris, faceta similitudo de Antiochi exercitu, omnes Syras esse. ccxxxii. 10—

Quintilianus laudatur. clxi. 29.

Quotidiana exercitatio. ccxlv. 12.

R

Ratio comprimere potest impetum perturbationum. lvi. 5—

a Ratione pendet directio Voluntatis. lxxiv. 28—lxxv. 25.

in Rationem, priusquam in Voluntatem, cadit error. lxxix. 30—

Rationis et Voluntatis in officio tum conservando tum violando, conspiratio. xcii. 8—

Recentiorum scriptorum censura. ccxlix. 29—ccl. 6.

Recreationes honestae. ccxlvi. 17—

Reges, Pastores. cxvii. 18.

Regnum, summum inter homines potentiae genus, quid sit? cxvii. 8—cxviii. 4.

Regnum verum. cxxii. 33—cxxiii. 24.

Reguli fortitudo. cciii. 2.

Religionis Christianae laus. ccxv. 16—

Religionis mutatio. iii. 2.

Rerum genera varia. xxi. 5—xxii. 10.

Robur verum. cxxiv. 17—29.

Rossensis

I N D E X.

Roffensis Antistes laudatur.
ccl. 30. cclxxx. 5.
Rusticus subiens aedes Principis. ccxviii. 4—

S

Salustius laudatur. cxxiv. 11.
Sanitas vera. cxxiv. 29—
cxxv. 9.
Sapienti nihil novum, aut inopinatum, accidit. clxviii.
23—clxx. 26.
——*etiam priores lapsus bono cedunt.* cxciv. 1—
Scientiam Socrates omnes Virtutes esse dixit. xcix. 13.
Scoti, Caledonii. ii. 16.
Scriptores veteres de Tranquillitate laudantur. xviii.
22—
Secessio animi plurimum facit ad dolorem minuendum.
ccvi. 3—ccix. 31.
a Scipso potissimum cavendum.
quare? ccli. 6—cclvi. 31.
Seneca laudatur. x. 1. lvii.
18. lxix. 3. cxi. 8. cxiii.
13. cxviii. 24. cxx. 18.
cxxiii. 7. cxxiv. 16. cxliv.
1. cxlvi. 2. clii. 29. clxviii.
10. clxxvii. 33. clxxxiii.
20. clxxxiv. 25. clxxxvi.
21. clxxxviii. 13. cxcv.
31. ccxxxiii. 7. ccxxxv.
26. ccxlii. 24. ccxlvii. 5.
ccxlviii. 26. ccl. 21. cclv.
20. cclxxvii. 3. ejus insignis narratio de Canio Julio. ccii. 7.
Seneca Tragicus laudatur.
cxxiii. 18. clxxxiv. 13.
Servitus turpis et misera ex omni sordido affectu oritur.
ccxxxv. 6—34.

Simulata non durant. clxv. 2—
13.
Simultatum causa, Mendicitas animi. cl. 10—28.
Sirenes. ccliii. 7. eorum cantus. clxxxv. 4, 32.
Socrates laudatur. iv. 4. vii.
30. xlvii. 15, 27, 33.
xlvi. 5. xcvi. 13. cxxi.
3. cxxii. 24. cxxiii. 26.
cxxxii. 1. cxlix. 23. clxi.
8. ccix. 10. ccxix. 9.
ccli. 4. *Gallum Aesculapio persolvi jubet.* xxx. 3.
Zopyrum sublevavit.
xxxvi. 8. *Scientiam omnes virtutes esse dixit.* xcix.
13. ejus animi leniendi ratio. cxxxii. 1—11. *exemplum tolerandae injuriae.*
clxxxi. 23—*morientis fortitudo et fiducia.* cciii. 3—
Solonis ad Craesum responsum. cxlii. 1—
Spartatarum perpeffiones
cciii. 15.
Spem certam immortalitatis non dat lumen naturae.
cclix. 1—cclx. 16.
de Spe mercedis. cclxvii.
10—
Spes angustae plurimum praesidii afferunt contra animi infractiones. cxlvi. 7—16.
Specus Platonica. cxx. 23.
Stoicorum de affectibus doctrina. xlvii. 4—19. *quid eos in eam sententiam induxerit? et Apologia pro ea.* lvi.
28—lxvi. 25.
——*Sententia, Honestum solum bonum.* cxiii. 9—
Studiorum utilium gratia, a turba remove laudabile.
cli.

I N D E X.

cli. 24—clii. 10.
Stulta vota. cxxxvii. 22—
Stultitia omnis laborat fasti-
dio sui. ccxxvii. 16—
Submissus Animus. clix. 27--
de Summa vitae qui non cogi-
tavit, nunquam composita
vivet. civ. 4—22.
Summus dies non vitandus.
 clxxxviii. 12—
Superbia et Deum et homines
a nobis abalienat. clx. 3—
Superbus nemo Christianae e-
ruditionis capax est. cclxxii.
 13—
Sus libidinis intra nos. cclii.
 14—
Syllogismus hypotheticus va-
lida argumentationis forma
 cclxxiv. 28.
Syros omnes esse Antiochi
exercitum, dixit T. Quin-
tius. ccxxxii. 10—
Sysiphus. cliv. 13.

T

in Tactu et Gustatu, unde
maxime peccatur? ccxii.
 10— eorum sensuum fun-
 ctiones maxime communes:
 quare? ib. 16—
Tantalus. cliv. 12.
Taxilis, Indorum Regis, ge-
nerosum Alexandro M. dic-
tum. clx. 13—
Tenera aetas curanda.. cvii.
 19—cviii. 30.
Terentius laudatur. xv. 29.
 xxxvi. 4. lxi. 24. lxix. 1.
 lxxx. 6. cviii. 32. cxxviii.
 28. cxc. 24. cxciii. 19.
 ccxlii. 16.
Terribilia omnia ab homini-
bus superata. ccii. 32—

Thebanorum exemplum con-
suetudinis. ccxli. 7—
Themistius laudatur. lx. 24.
Theocritus laudatur. clxxxix
 14—
Theognis laudatur. ccxli.
 33.
Thesei, apud Euripidem, di-
ctum, de futuris calamita-
tibus. clxix. 18.
Thracum fortitudo. cciii. 11.
Timotheus musicus laudatur.
 xcii. 26.
Tirocinia virtutis. ccxlv. 12--
 ccxvi. 29.
Tranquillitatis Idea. vii. 10--
 14. cclvii. 4— parabilem
 eam esse. viii. 19—25. qui
 fit ut tam pauci eam asse-
 quantur? ib. 26—x. 2.
 ars eam acquirendi. x. 3--
 xii. 25. veteres de ea scri-
 ptores laudantur. xviii. 22--
Tranquillitas Animi, quid
sit? xix. 25— fin. mo-
 mentum omne in *Affecti-*
bus sedandis positum. xx. 8.
 ei non officiunt leviores fla-
 tus. lvi. 19—fundamentum
 positum est in indubitata
 et vehementi persuasione de
Honesti specie et praestantia.
 xcv. 30--xcix. 21. ad eam
 obtinendam praeceptiones
 speciales. xcix. 21—1ma.
 ciii. 22. 2da. cxi. 22.
 3tia. cxxix. 28. 4ta.
 cxxxvii. 7. 5ta. clv. 16.
 6ta. clxvii. 5. 7ma. ccxxiv.
 31. 8va. ccxxxix. 6. de-
 fectus virium naturalium.
 cclvii. 23—cclxii. 9. per
 Christum certo obtinenda.
 cclxi—

Tranquillitatis

I N D E X.

*Tranquillitatis Aedes, ex Pa-
rio lapide, &c. ci. Co-
lumnæ. Aedes altera. Vid.
supra.*

*Turpitude ipsa per se fugien-
da. lxxviii. 17—lxx. 2.
ubi abest, nullum est dede-
cus. clxx. 28—*

*ob Turpia sola si perturbemur,
non est quod diu vel magno-
pere id fiat. lxx. 9—lxxii.
10. unde est quod acutissi-
mi homines ad ea delabun-
tur. xciv. 22—xcv. 6.*

U

Ulyssis μῶλυ. lxxiii. 18.

*Usus nisi adhibeatur, praece-
ptiones omnes supervaca-
neae sunt. ccxxxix. 8—*

Utilia. cxii. 10.

*Utilitates communes, vel ami-
corum, non negligendae. cli.
14—*

V

*Valetudo corporis, Robur, vo-
luptates, Species; quam
fragilia omnia. cxviii. 33
—cxix. 18.*

*Vanae cogitationes depingun-
tur. ccliv. 3—33.*

*Vaticinium Auctoris, de Reg-
norum Britannicorum Uni-
one. ii. 25—*

*Velimus ea fieri quae fiunt.
clxxvii. 22—*

Venustas formarum. ccxiii. 13.

Vera bona. cxx. 12—cxxxix. 9.

*Victoria animalis appetitus in
homine, unde oriatur? xxix.
14—xxxiii. 3. quomodo ei
medendum? —18.*

*Victoria interna quam pulchra
et laeta sit. ccxxxv. 34—
ccxxxvii. 21.*

*Vintoniensis Antistes lauda-
tur. cxx. 2.*

*Vires assuefactionis capaces,
quae. ccxliii. 23—ccxliv. 18*

*Virium naturalium defectus.
cclvii. 23—cclxii. 9.*

*Virgilius laudatur. xiii. 27.
xxix. 32. lxi. 31. lxii. 24.*

lxxv. 12. xc. 23. cx. 30.

ccxxviii. 24. clxviii. 12.

clxxxvi. 25. cxcix. 14.

ccxiii. 26. ccxv. 30. de

Corycio sene. ccxxv. 32—

*Virtus, an naturae beneficium?
xciii. 4.*

*—ipsa sibi merces. cxxix.
2—9.*

*—non curat externa prae-
mia. cxxxiii. 23.*

—Heroica. liii. 5. cciv. 27.

*—quae nos gratos efficit
mater reliquorum omnium.
cclxxvi. 30.*

*—solida animi non paratur,
nisi perpeffionibus acerbis
rerum. clxxxvii. 24—*

*Virtutis Tiocinia. ccxlv. 12
—ccxlv. 29.*

*—difficultas minuenda. xii.
26—xv. 4. nec ulla hic est
impostura. xv. 5—*

*—Specie fallit vitium.
xcvii. 26.*

*Virtutis est, gloriam non con-
sectari. clxiv. 19.*

*Virtutum nexus necessarius.
ccxxix. 1— quatuor ordi-
nes, secundum Plotinum.
li. 18— notiones natura in
animis consignavit. xciii.
19—xciv. 10.*

*de Virtute et Laude fabula.
clxvi. 16—33.*

*Visiones nocturnae lucis studia
et curas referunt. ci. 8.*

Vita

- Vita haec fabula est.* clxxv.
 29— omnibus Fortuna^e te-
 lis est exposita. clxvii. ult.
 in ea plurima fiunt pertur-
 bate. ccxvii. 1— perpetuus
 est ad mortem cursus. cxix.
 18— cxx. 12. nunquam po-
 test esse jucunda, ubi in-
 gens est mortis Timor, vel
 Odium. cxcvii. 7.
*ad Vitae tutelam externa ne-
 cessaria.* cxliv. 11—16.
*Vitae ratio quorundam lucem
 reformidat.* clii. 10—33.
Vitae futurae felicitas. cxcvii.
 27— cxcviii. 20.
*Vitia aliorum quidam acute
 cernunt, in suis caeci.* iv. 23.
Vitium fallit, specie virtutis.
 xcvii. 26—
*Vitio nunquam vacat nimie-
 tas.* clxiii. 16.
*in Vituperando, moderatio ma-
 gna adhibenda.* clvii. 30—
Voluntas, quomodo libera?
 lxxv. 26—xciv. 19. ejus
 directio pendet a Ratione.
 lxxiv. 28—lxxv. 25. quo-
 modo prava dicatur? lxxix.
 12— fertur in rem malam,
 sed non quatenus mala est.
 16— nec prius in eam,
 quam in Rationem, cadit
 error. 30— nunquam dis-
 cedit ab eo, quod in praesen-
 tia et particulatim fit, ju-
 dicio. xc. 11.
*Voluntatis et Rationis, in offi-
 cio tum conservando tum
 violando, conspiratio.* xcii.
 8—
Voluptas maxima. cxxv. 18—
Voluptates verae. ccx. 15—
Voluptatis noxa. ccx. 5. et
 ccxiii. 30—ccxiv. 26. con-
 tra ejus toxica aerumnae
 pharmaca sunt. clxxxv. 3
 —clxxxvi. 11.
Voluptatum contemptus. ccx.
 1—ccxv. fin. ejus rationes.
 ccxii. 27—ccxiii. 10. ccxv.
 16—32. exempla. ccxiv.
 27—
*Voluptatem animi solidam, ho-
 nestum genus aegritudinum
 procreat.* lxxii. 10—
Voluseni modestia. xviii. 18
 xix. 15. cxxii. 4. clxv.
 31. clxxxiv. 2. cclxxxv.
 31. Vaticinium de Regno-
 rum Britan. unione. ii. 25.
 Somnium singulare. ci. 5.
 —cclxx. 1. Somno solutus,
 Deo gratias agit—5. Ver-
 sus ad Juvenem in amores
 prolabentem. cxxi. 15—
 fabula de Virtute et Laude.
 clxvi. 16— Carmen de
 Britannia et lana Anglica.
 ccxxx. 12— de bonorum
 operum Merito sententia.
 cclxv. 24— Ode. cclxxxvii—
Vota Caelibum. ccxv. 13—
Vota Stulta, nocitura. cxxxvii.
 22— pugnancia. cxxxix.
 19—
*ex Vulgi opinione non penden-
 dum.* ccxxvii. 29— et
 ccxxxi. 33—
Vulpes fraudulenta, intra nos.
 cclii. 18.
Xenophon laudatur. cxxi. 3.
 cxxxii. 1. clxi. 8. Xeno-
 phontis Lagi filii dictum,
 de timore. lxvii. 14.
Zeuxis uvae. cxx. 33.
Zopyrus Physiognomus. xxxvi.
 8—

ERRATA GRAVIORA
sic corrigi possunt.

ΡΑg. xxviii. lin. 1. lege δμώνυμα. xl. 17. φρένας. lii. 33.
παῖδες. lvi. 25. αἰεὶ—λιγυπνέιοντες. lviii. 15. πηδῶμεν.
ib. 34. διεσραμμένα. lxxi. 18. ἐπὶ—παρὰ φύσιν. cxvii. 18.
ποιμένες. cxxv. 34. τῷ—φρονεῖν. cxxxvi. 10. extimescere.
cxxxix. 12. λέγη. cxli. 17. Ζεὺς. cxlii. 32. τῷ ἐλάτῳ—σθεν-
νύειν. clviii. 26. decoctorem. clxi. 3. σεαυτὸν. ib. 16. ὅ, τε
—ῆ—τελείει. clxxiv. 23. opificium. clxxxi. 31. aut. cxc.
20. iustitia. ccvii. 26. citra. ccxvii. 2. infantes. ccxxiv.
8. λογισμούς. ccxl. 25. Πολλᾶισι πληγαῖς δρῦς. cclviii.
24. sustines. cclxvii. 5. tam.

Leviora quaedam, quae in spiritibus, accentibus, vel
iota subiecti omissione occurrunt, eruditi lectoris candori
corrigenda sunt relicta. Multo tamen plura et graviora,
Errata occurrunt in Editione palmaria Gryphiana.

Volusenus, Florentius

De animi tranquillitate dialogus Florentio Voluseno, Auctore

Edinburgi 1751

Bamberg, Staatsbibliothek -- Ph.o.933

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11761307-5